
HAKKÂRÎ DAĞLARI VE DOĞA SPORLARI ROTALARI

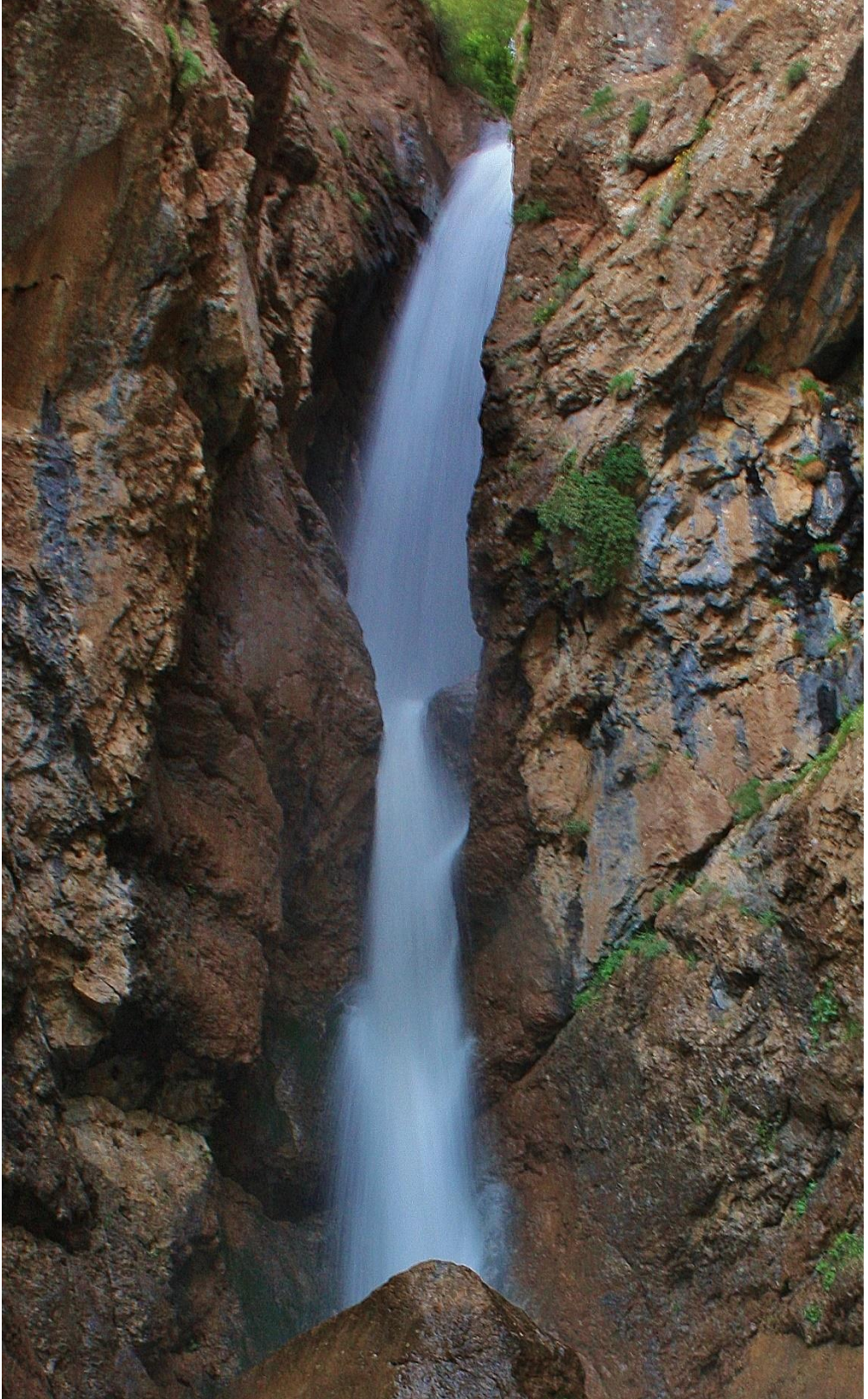

HACI TANSU

Yazar

Hacı Tansu

Kitap Tasarım ve Mizanpaj

Redaksiyon

Kapak Fotoğrafi

Kroki/Çizimler

Hacı Tansu

Fotoğraflar

Hacı Tansu, Tunç Fındık, Doğan Palut,
Emrah Özbay, Zafer Öksüzoğlu, Baran Garipgazioğlu,

YAYINCI

Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Derneği

Baskı

Cilo Dağları Mergan Buzulları ve Buzul Gölü.

Sat (İki Yaka) Dağları. Dağcı Abdulkerim Tekçe

GÜVENLİK UYARISI:

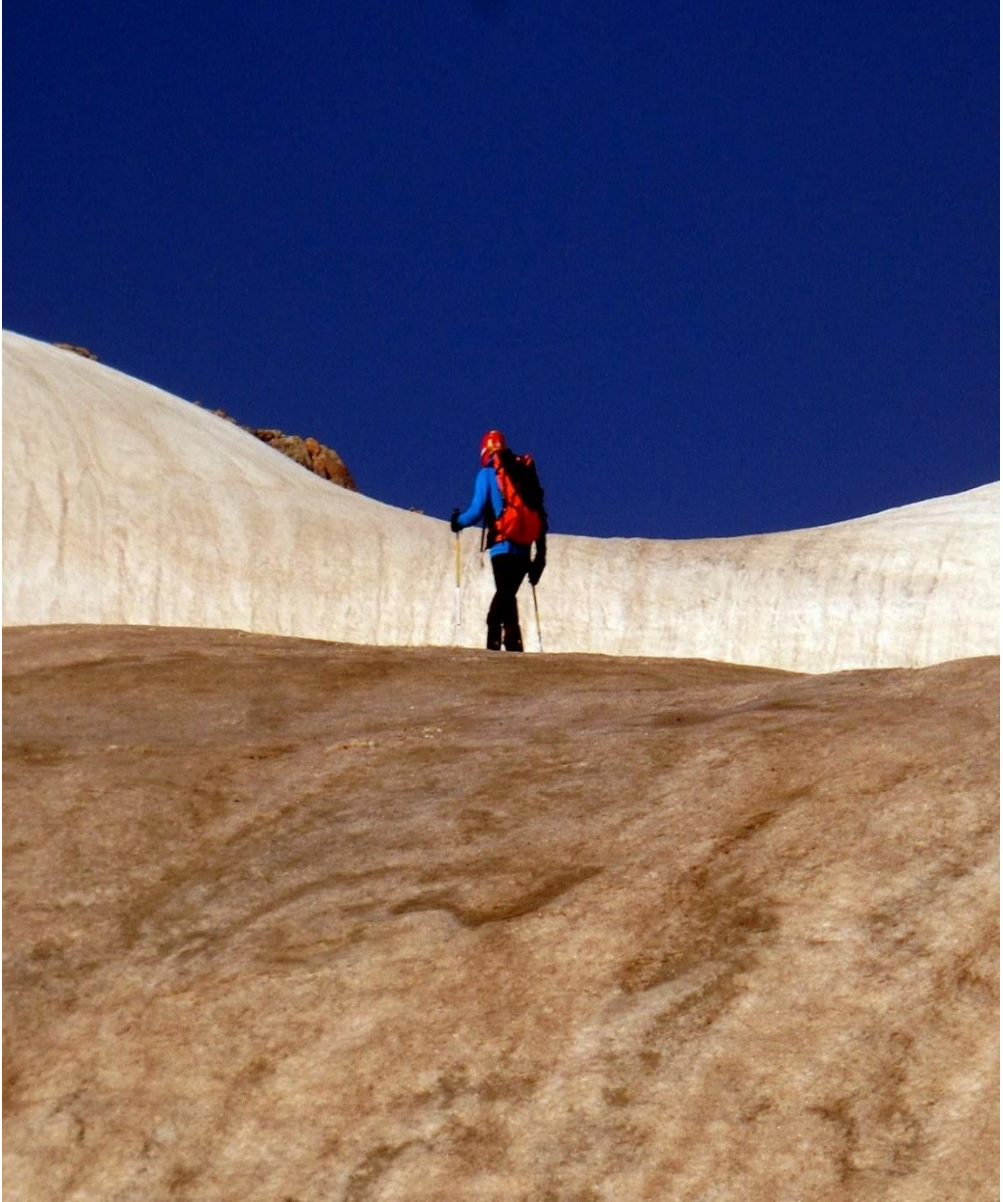
Doğa sporları tırmanan, koşan, yürüyen ya da rota altlarında ve yakınlarında izleyen herkes için hayati riskler taşımaktadır.

Bu bağlamda kitabımızda anlatılan etkinlikler, rafting, kano, dağcılık, kaya ve buz tırmanışları, doğa yürüyüşü, dağ bisikleti rotaları; belirli bir eğitim ve tecrübe seviyesindeki sporcular içindir. Bu eğitim ve tecrübeleri edinmek okuyucunun kendi sorumluluğundadır. Bu kitapta güvenilir ve kesin bilgilerin birleşimi ile bir araya getirilmesine özen gösterildiyse de, fiziki koşullara bağlı olarak kimi değerler zamanla değişiklik gösterebilir. Bu sebeple verilen bilgilerin her şartta kesin doğru olduğu söylenemez.

Kitap kullanımına bağlı olarak oluşabilecek herhangi bir kaza, hasar veya olumsuzluktan yazar sorumlu tutulamaz.

Cilo Reşko Klasik Rotadan Tırmanışı. Dağcı Tunç Fındık

Adem-i Mesuliyet Şerhi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Mali Destek Programları kapsamında hazırlanan bu yayının içeriği, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve/veya Kalkınma Bakanlığının görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk [yararlanıcı/ortaklar/yüklenicilerin ismi]'a aittir

ACİL NUMARALAR

Acil Servis	:	112
İtfaiye	:	110
Polis	:	155
Jandarma	:	156
Hakkâri Valiliği	:	0 438 211 4080
Çukurca Kaymakamlığı	:	0 438 511 2003
Şemdinli Kaymakamlığı	:	0 438 411 2200
Yüksekova Kaymakamlığı	:	0 438 351 4012

HAVA YOLLARI

En yakın Hava Alanı Hakkâri/Yüksekova Hava Alanıdır. Van Ferit Melen Hava Alanı Hakkâri ulaşımında en yoğun kullanılan havaalanıdır.

HAKKÂRİ'NİN BAZI İLLERE OLAN UZAKLIĞI

Hakkâri - Van	:	200 km
Hakkâri - İstanbul	:	1820 km
Hakkâri - Ankara	:	1366 km
Hakkâri - İzmir	:	1800 km
Hakkâri - Antalya	:	1461 km
Hakkâri – Trabzon	:	917 km
Hakkâri – Kayseri	:	1046 km
Hakkâri – Diyarbakır	:	620 km

ÖNSÖZ

Anadolu bir dağlar diyarıdır, Hakkari'nin dağları ise bu diyarın istisnasız en büyüleyici mekanı.

Çok yıllar önce dağcılığa başladığımızda duymuştuk Hakkari'nin buzullarla kaplı sarp dağlarını. Türkiye Dağcılık Federasyonu'nun logosundaki karabin motifi içinde yer alan Reşko Dağı bir hayal idi. O yıllarda hiç kısmet olmadı gitmek Hakkari'ye, zira dağcılığı öğrenip geliştığımız gençlik dönemimizin tümü boyunca tırmanış yasaktı. Hakkari'nin dağlarında; gerçekten çok hayıflanırdık bu imkana sahip olmadığımız için. Bu şekilde geçen, Aladağlar ve Kaçkar ile yetindiğimiz uzun yıllardan sonra, biz dağcılar olarak artık tamamen unutmuştuk böylesi bir dağ bölgesinin Anadolu coğrafyasında var olduğunu. Reşko, Süppadürek, Kisara, Geviyaşın buzulu, Sat gölleri? Bu isimler Türk dağcılık camiasına başka bir ülkede bile değil, adeta uzaydaymış kadar uzaktı, taa ki 2013 yılının yazında Hakkari'li dağcı arkadaşımız, sevgili dostumuz Hacı Tansu bizi bu dağlarda tırmanışa davet edene dek. Bölgeyi ilk görüp tanıdığımız bu sefer, Irak ve İran sınırları arasında uzanan bu dağ coğrafyasının ne kadar büyüleyici olduğunu bize idrak ettirdi. On yıllar boyunca aklımızın bir ucunda duran, ama gitmenin imkansız olduğu bir dağ silsilesinin en büyük dağlarından birine, görkemli bir teknik rotasından tırmanıyorduk, 4135 metrelik Reşko Dağı'na! Şansımız yaver gitti ve harika bir tırmanış gezisi yaptık, sonrasında takip eden dönemde bu dağlara birkaç sefer gitmek imkanı daha buldum. Güç olmasın da geç olsun demiş atalarımız.

Hakkari dağlarının Anadolu'nun diğer dağları arasında en muhteşem yer olduğu samimi fikrimdir. Himalayalar dahil dünyanın birçok dağlık bölgesinde tırmanma imkanı bulmuş bir dağcı olarak, Hakkari dağlarının sıra dışı özellikte bir yer olduğunu belirtmek isterim. Toros dağlarının Anadolu'nun güneydoğusunda yükselen bu kireçtaşı yığınının meşhur Avrupa Alpleri'n den hiçbir eksiği yoktur ve hatta doğallığı, bozulmamışlığı ile fazlasına sahiptir. Hakkari'nin Cilo ve Sat dağları, 4000 metre civarında birçok dağ ve kaya kulesine, geniş buzul alanlarına ve yıllardır el değmemiş muhteşem bir doğal hayata ev sahipliği yapmaktadır. Uzun zamandır sürüp giden iç güvenlik

sorunları nedeniyle 80'li yılların sonlarından itibaren dağcılarının uğramaktan çekindiği bu bölgemiz, gelecekte kesinlikle her ülkeden dağcılarının gözbebeği olacak bir yerdir. Türkiye'nin diğer dağlarına kıyas yaparsak, Hakkari'nin dağları daha büyük, daha çok buzul içeren, daha çok sarp ve zorlu doruğa sahip ve iklim olarak da son derece tırmanış sporlarına elverişli bir bölge olmanın avantajına sahiptir.

40'li yıllardan beri, Anadolu coğrafyasının en belirgin dağlık silsileleri olan Niğde-Aladağlar ve Rize-Kaçkar dağları ile beraber, Hakkari'nin Cilo ve Sat dağ grupları da yabancı dağcılarının keşif ve tırmanış aktivitelerine sahne olmuştur. Cilo ve Sat silsileleri gibi sarp doruklu, teknik tırmanış içeren geniş dağ silsileleri, yürüyerek kolay çıkış imkanı sunan Ağrı gibi volkanik ve 'sıkıcı' dağlar ile karşılaştırırsak, gerçek dağcılarının gönlünü derinden fetheden ve onları mıknaş gibi kendine çeken bir niteliğe sahiptir. 80'li yıllar biterken güvenlik sorunları nedeniyle sportif dağcılığa resmi olarak kapatılana dek, birçok dağcı buzul ve kaya ile burada tanışmış, ülkemiz dağcılık tarihinde ismi geçen herkesin yanısıra, İngiliz Doug Scott gibi önemli yabancı tırmanıcılar da bu bölge de tırmanışlar yapmıştır. Latif Osman Çıkıgil, Bozkurt Ergör, Muzaffer Erol Gez, Kemal Çapa, Yalçın Koç, Muzaffer Özdemir, Batur Kürüz, Ömer Tüzel gibi önemli dağcı abilerimiz de, tıpkı bizim bu bölgeden çok etkilenmemiz misali, burayı ilk gördüklerinde mutlaka aynı hisleri yaşamış olmalıdırlar. Bu muhteşem coğrafyada gökleri delen sarp kayalık kulelerin eteklerinden çayırılık, yeşil yamaçlara dökülen buzullar ve bunun tabanından çağlayan coşkun buzul derelerinden fazla, bir dağcıyı ne etkileyebilir ki?

Sanırım, günün birinde vatandaş olarak yaşamak isteyebileceğim sayılı yerlerden biri olan Hakkari coğrafyasının dağlarını ne kadar methetsem yetmeyecek, ancak bu elinizde tuttuğunuz ve bölgenin dağlarına ait ilk rehber kitap olma niteliğini taşıyan değerli kitabın yazarı olan Hacı Tansu dostumuzdan da bahsetmek gerekiyor. Zirve Dağcılık Kulübü vasıtasıyla tanıştığımız Hacı, içtenliği ve gözlerinde parlayan gerçek dağ sevgisi ile hepimizi ilk görüşte etkilemişti. Fakat esas olarak, onun bölgeyi tanıtan fotoğrafları ve bu elinizde tuttuğunuz kitap gibi eserleriyle tüm Türkiye'de yaşayan insanlara olan

hizmetinden, Hakkari'yi tanıtımından bahsetmek isterim. Hacı'nın bu fedakarca, her engel ve sıkıntıya rağmen gönülden devam ettirdiği dağcılık aktiviteleri sonucu, Hakkari'nin adı sadece güvenlik meseleleriyle anılmaktan çıkıp, ne mutlu ki bir dağ ve doğa cenneti olarak da hatırlanmaya başlanmıştır. Bizim elimizden nacizane gelen, Hacı'ya bu harika kitap için teşekkür etmek ve ilk uygun fırsatta Hakkari dağlarında beraberce zirvelere, kayalık duvarlara tırmanmaktır.

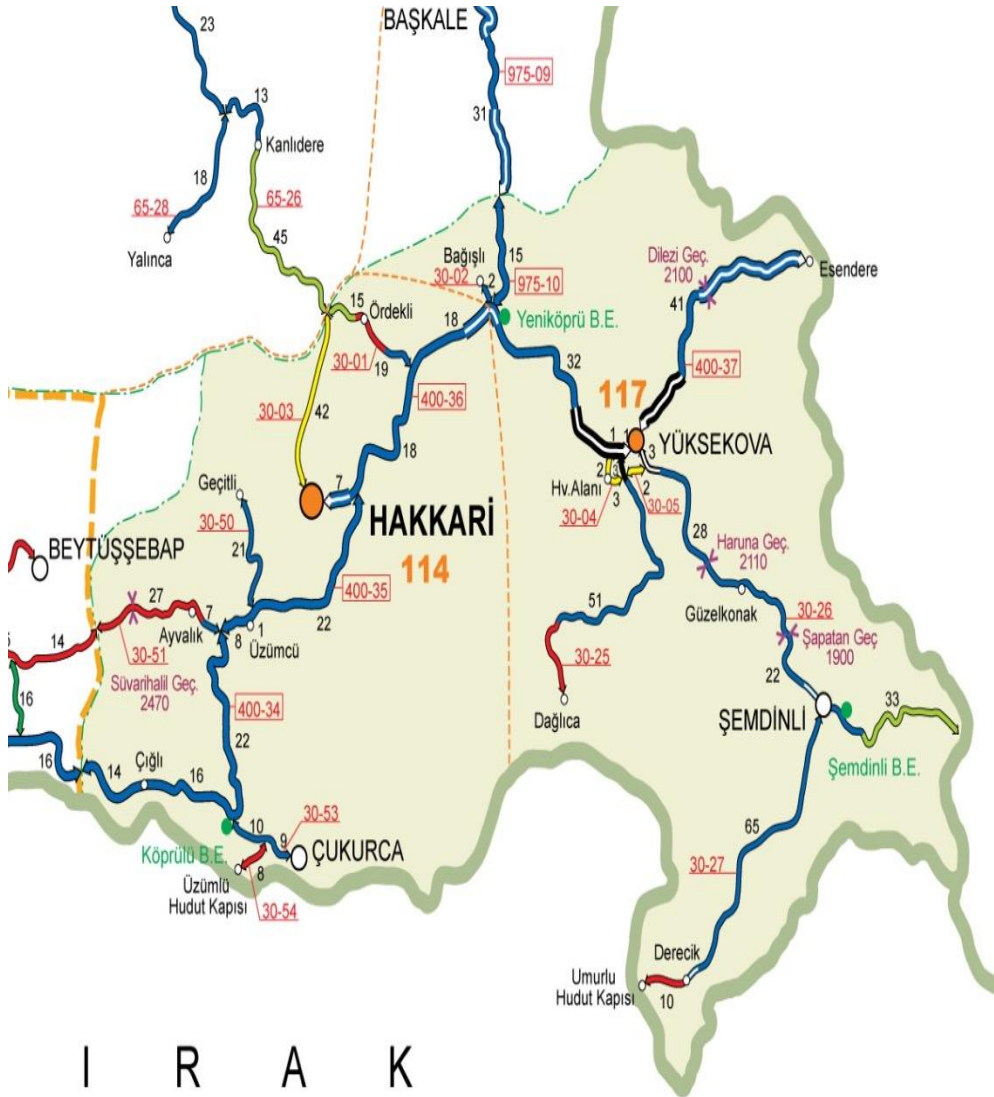
Bunu ne kadar gönülden arzu ettiğimi anlatmam çok zor.

Dağcılar olarak en büyük arzumuz, tam olarak 'Türkiye'nin Alpleri' şeklinde tanımlanabilecek bu güzel dağlık coğrafyanın daha çok insana tanıtılması ve gelecekte ülkemizde dağcılık sporu açısından hak ettiği yeri bulmasıdır. Yöre insanının da dağcılık sporun gelişiminden kazanacağı çok şey olduğu muhakkaktır.

Dağcılık sporuna gönül veren herkesle Hakkari'nin dağlarında yakında buluşmak ve tırmanmak üzere, saygılarımla.

Tunç Fındık,

İstanbul, ağustos 2016

HAKKÂRİ'YE ULAŞIM

Hakkâri'ye Van ve Şırnak üzerinden olmak üzere iki ayrı yoldan ulaşmak mümkündür. Van üzeri gelecek olursanız, Van'a uçakla Ankara'dan bir saat on beş dakikada veya yirmi saatlik kara yolu yolculuğu ile ulaşılır. Hava yoluyla geldiyseniz havaalanına indikten sonra Van otobüs terminalinden seyahat firmalarının Hakkâri servisleri ile ya da Hakkâri Van arası her saat başı bulabileceğiniz minibüslerle Hakkâri'ye gelebilirsiniz.

Firmaların otobüsleri sabah 08:00,13:00 ve akşam 17:00 de, Van'dan hareket etmektedir. Hakkâri-Van arası 200 kilometredir ve otobüsle yaklaşık 3 saat sürmektedir. Karayoluyla otobüsle gelecekseniz geleceğiniz ilden muhtemelen direk Hakkâri aracı bulunacaktır. Aksi takdirde Van'a geldiğinizde yine daha önce söylediğimiz imkânları değerlendirerek ulaşabilirsiniz.

Şırnak üzerinden gelecekseniz, Van kadar çok seçeneğiniz yoktur. Geleceğiniz yerden Cizre veya Şırnak'a ulaştıktan sonra ya Nusaybin'den gelen servis ile ya da Cizre'den kalkan Hakkâri servisi ile sabah 08.00–09.00 arası yola çıkmanız mümkündür.

Cizre'ye kadar takip ettiğiniz Suriye sınırından sora yine uluslararası bir yolda, Türkiye-Irak sınır taşları Çukurca ilçe sınırlarına kadar size eşlik edecek. Şırnak merkezden ayrıldıktan kısa bir süre sonra sizi Sümbül dağına ulaştırana kadar sarp geçitler; yüksek, ihtişamlı dağlar ve akarsular arkadaşlık eder. Geldiğiniz mevsime göre rengârenk manzaralarla karşılaşrsınız. Kışın beyaz bir gelinliğin kıvrımlarını, ilkbaharda yeşille beyazın muazzam uyumunu, yazın gökkuşağının katmanlarını ve son baharda da başak sarısından tutun altın sarısına kadar sarının her tonunu taşıyan bir halıyı arşınlarsınız adeta.

Özel otomobilinizle gelecekseniz yine saydığımız yol seçeneklerini kullanacaksınız. Erzurum-Ağrı istikametinden geliyorsanız Van'dan geçeceksiniz. Van üzeri gelirken iki alternatif yolunuz bulunur. Bunlardan biri Edremit üzerinden geçer ve diğerinden 20km daha uzaktır. Ancak diğer yola göre daha düz bir yoldur ve kışın karlı-buzlu havalarda en uygun yol bu istikamettir. Diğer yol 20 km daha kısadır fakat yüksek bir geçit olan Kurubaş Geçidi'ni geçmeniz gerekir. Bu yolu kullanabilmek için Van şehir merkezine girerek ana caddeyi takip edin. Kışın karlı ve buzlu havalar için sıkıntılı bir yoldur, zincirsiz kesinlikle çıkmayın, ancak yaz ayları için uygun bir yoldur.

Muş-Tatvan veya Bitlis-Tatvan istikametinden gelecekseniz Tatvan-Gevaş güzergâhını takip etmeniz gerekir. Bu güzergâhtan gelirken Van'a uğramadan Van'a yaklaşık 20 km kala Hakkâri yol ayrımından Gürpınar üzerinden yola devam edebilirsiniz. Ancak karlı havalarda bu yol yerine 70 km daha uzak olan ikinci yolu tercih etmenizi öneririz. İkinci yol Tatvan-Ahlat-Adilcevaz-Erciş-Van üzerinden geçer ve diğer yola göre daha düz ve problemsizdir. Hakkâri yolu üzerinde Gürpınar'dan sonra kalesi ile ünlü Hoşap'tan geçeceksiniz. Hoşap'tan sonra 33 virajlı sert bir dağ yolu olan Güzeldere Geçidi'ni (2.730)

tırmandıktan sonra Başkale'ye ulaşacak 10 km sonrada Zap Suyu ile beraber Hakkâri il sınırına merhaba diyeceksiniz.

Artık Zap Vadisi'nin başlangıcındasınız, bundan sonra rakım azaldıkça Zap'ın büyüdüğünü ve vadinin derinleştiğini göreceksiniz. Hakkâri'ye doğru yol alırken bazen sağınızda bazen de solunuzda Zap suyu size yol gösterecektir. Yol boyunca hemen her adımda muhtemelen daha önce çok az şahit olduğunuz manzaralarla karşılaşacaksınız. Bu anları ölümsüzleştirmek için fotoğraf makinesiz veya kamerasız yola çıkmamanızı öneririz.

Güney yolunu kullanacaksanız Şırnak üzeri gelmek Van yoluna göre kilometre açısından daha kısadır. Cizre'den sonra 200 kilometre uzaklığa sahip. Her ne kadar Van yolu kadar yolculuğa elverişli değilse de görmekten pişman olmayacağınız güzelliklere şahit olacaksınız. İlçelere ulaşım geldiğiniz istikamete göre ya da şehir merkezine göre farklı seçenekleriniz mevcut. Van üzeri geliyorsanız Yüksekova ve Şemdinli'ye il merkezine 40 km. kala Yeniköprü mevkiinden yol ayırımını kullanarak ulaşmak mümkün. Bu yol aynı zamanda İran'a açılan Esendere Sınır Kapısı'na giden yoldur.

Ancak eğer özel aracınızla seyahat etmiyorsanız Van'dan Yüksekova otobüslerine binmeniz gerekir. Yoksa yol ayırımında bir süre araç beklemek zorunda kalabilirsiniz. Diğer seçeneğiniz de il merkezinden her saat başı bulabileceğiniz ilçe servislerini kullanmaktır. Bu Çukurca için de geçerlidir. Yine eğer kendi aracınızla Şırnak yolunu kullanıyorsanız, Hakkâri'ye 50 km kala Köprülü mevkiinden sağa Çukurca yoluna saptıktan sonra 25 km yolun sonunda Çukurca'ya ulaşırsınız.

SUNUŞ

İnsanoğlunun tabiatında hep yeni şeyler bulmak, yeni yerler keşfetmek ve bunu yaşamak vardır. Bu olgu benim gibi yüksek dağları, derin vadileri, eşsiz güzellikte platoları olan coğrafyada yaşayan biri için yaşam tarzı haline gelmiştir. Hakkâri, dağları itibari ile Türkiye'nin Ağrı dağından sonraki en yüksek, ama en görkemli dağları ve buzullarına sahiptir. Bunun yanında derin vadileri, yüksek platoları, Alpinist çayırlarla bezenmiş sarp kayalıkları doğa sporları alanında ne kadar yeterli olduğunu gösteriyor.

Hakkâri coğrafyasında, aklınıza gelebilecek bütün doğa sporları yapılabilir. Dağcılığın her aşaması, kaya tırmanışları, her mevsim buz tırmanışları, akarsularda rafting, kano, dağ bisikleti, yamaç paraşütü, kayak ve diğer kar sporları, mağaracılık, oryantring, kampçılık, izcilik, spor tırmanışları, doğa yürüyüşleri ve buradan sayamadığımız her türlü doğa sporları için eşsiz bir yerdir. Doğa sporları alanında bu kadar zengin bir bölgenin, bu güne kadar kapsamlı bir rota rehberi bulunmaması, bizlerin bu alanda harekete geçmemize vesile oldu.

Bizler bu coğrafyada yaşayan sporcular olarak, eksikliğini her seferinde gördük. İl dışı ve yurt dışından gelen sporculara bu anlamda yeterli destek sağlayamamaktaydık. Elbette bu güne kadar böylesine bir kaynağın olmayışının çok farklı sebepleri vardır. Şimdi burada bunları tek tek yazamayacağım ancak, ülkemizde dağcılığın geliştiği ilk yıllardan itibaren 1990'lı yıllara kadar daha çok ulaşım sıkıntısı ve ülke dağcılığının yetersizliği nedeni ile çok az sayıda tırmanışlar yapılmıştır. O yıllarda Hakkâri, Cilo ve Sat dağlarına yerli dağcılardan çok yabancı dağcıların ilgi odağı olmuştur. Bilinen ilk rotalar hep yabancı dağcıların açtığı rotalardır.

Dağcılık dışında diğer doğa sporları alanında hemen hemen hiç çalışma yapılmamış ve herhangi bir alt yapı hazırlanmamıştır. Bu nedenle Hakkâri doğa sporları alanında istenilen düzeye gelememiştir.

1990'lı yıllardan sonra bölgede yaşanan çatışmalı süreç az da olsa var olan dağcılık ve yapılabilecek diğer doğa sporlarını tamamen bitme noktasına getirmiştir. Uzun yıllar Hakkâri, Cilo ve Sat dağlarına gidemediğimiz gibi, yakın dağlara da güvenlik gerekçesi ile tırmanışlarımıza izin verilmedi. Zaman zaman merkeze yakın ve serbest bölgelere doğa yürüyüşleri ve tırmanışlar düzenlese de yeterli olamamış, Türkiye'nin doğa sporları merkezi haline gelebilecek yeterliliğe sahip olan Hakkâri, maalesef halen istenilen düzeye gelememiştir.

2000’li yılların sonlarına doğru ülkede yaşanan olumlu hava, kısmen de olsa yaptığımız faaliyetlere yansıdı. Yıllardır Hakkâri’de dağcılık yapan ve doğa sporlarının gelişmesinde öncülük yapmaya çalışan biri olarak bu ılımlı havayı her türlü değerlendirmeye çalıştık. İlimizde dağcılığın gelişmesi, Zap nehrinde rafting yapılması, nehir kollarında kano yapılması için oneli adımlar attık. Tarihte ilk defa Hakkâri – Van arası dağlardan beş günlük trans doğa yürüyüşü düzenledik. Sırasıyla Cilo buzulları, Sat dağları ve gölleri, Reşko zirve tırmanışı, Sümbül dağı tırmanışı, Karadağ kamp ve tırmanışları, Berçelan, Nebirnav, Mergan ve Bala yaylaları gibi yüksek platolarda kamplar düzenledik.

Kar sporları alanındaki potansiyelini göstermek için 2014 yılında ilk defa “Dağ Kayağı” Tur kayağı faaliyeti düzenledik. Doğa sporları alanında sırasıyla ilkler yaparken, ilimizden ve spor camiasından aldığımız destek bizleri cesaretlendirdi. 2013 Yılında Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Derneği kurarak, Hakkâri’nin doğa sporları potansiyelini bir adım daha ilerleterek profesyonel bazı çalışmalarla, doğa sporları gelişimine öncülük yapmaya karar verdik.

Böylece art arda gelen faaliyetlerimizin ülkemizdeki bize yansması ile bu güne kadar bölgedeki doğa sporları alanında hazırlanmış bir rota rehberinin eksikliğini gösterdi.

Ülkemiz ve ilimizin doğa sporları alanında potansiyelin daha da arttırılması, ilimizde dağcılık ve doğa sporlarının gelişmesi, ulusal ve uluslararası doğa sporları faaliyetlerinin ilimizde daha fazla yapılabilmesi adına, elinizdeki rehber kitabın oluşması için kolları sıvadık;

“Hakkâri Dağları ve Doğa Sporları Rotaları” kitabının hazırlanması fikrimizi Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı yetkilileri ile paylaşıp desteklerini istediğimizde, böyle bir katkının bölgemiz ve ilimiz turizmine katkı sağlayacağı kanaatine vardıklarını, bizleri net ve samimi bir şekilde desteklediler. Böylece projemizi oluşturup DAKA’ya sunduk. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Hakkâri Yatırım Destek Ofisinin desteği ile çalışmalarımıza başladık.

Bölgemiz için önem arz eden böyle bir çalışmaya destek verdikleri için, her fırsatta bizleri yalnız bırakmayıp dağ bayır bizlere eşlik ederek zaman zaman çalışmalarımızı yerinde izleyen Hakkâri Yatırım Destek Ofisi yetkililerinden Hilal Turgay Aydın hanımefendiye, Van DAKA’dan uzman Mehmet Murat AKGÜN ve Ömer ARVASI’ye şükranlarımı sunuyorum.

Böylesine ayrıntılı ve 6 (altı) farklı alanda rotaların yürünmesi, koşulması, tırmanılması elbette ki imkânsız gibi bir şeydi. Ancak yılların verdiği tecrübe, her faaliyeti kayıt altına alma avantajı bizleri biraz daha cesaretlendirdi. Buz tırmanışları ve bazı kaya duvar tırmanışları eksiğimiz olduğu için yeniden tırmanmamız gerekiyordu.

Rafting, kano ve bisiklet rotaları henüz hazır değildi. Üç ay içerisinde eksik olan alanlardaki rotaların koşulması, kayıt altına alınması ve bunların değerlendirilip elemelerden geçtikten sonra kitaplaştırılması ciddi anlamda bizleri zorladı. Tırmanılabilir buz kulvarlarını tespit etmek ve kaya duvar tırmanışlarını da bu arada bitirmemiz gerekiyordu. Sürenin kısalığı ve yapmamız gereken çalışmanın ciddiyetinin verdiği sorumlulukla ekip olarak çalışmalara başladık. Yaklaşık 30 yıl yasaklı olan bölgelerde kısa süreli yasaksız dönemi iyi değerlendirme gayreti ile o havanın verdiği tedirginlikle çalışmalarımızı sürdürüyorduk.

Zaman zaman gitmekte tereddüt ettiğimiz bölgelere öncesinde kısa keşif yürüyüşleri yapıp sonraki çalışmalar için ön hazırlık yapıyorduk. Çalışmalarımız esnasında birçok sıkıntılarla da karşılaştı. Aldığımız sorumluluk gereği riskleri olabildiğince minimize ederek, bazen ciddi bir şekilde risk alarak hedeflediğimiz noktaya gelebilmek için üstün gayretlerle çalıştık.

Böylece bundan sonra ilimizde yapılacak olan doğa sporları faaliyetleri için, bir ilk rehber kitap olarak dağcı, doğa sporları yapan sporcular ve doğa severler için faydalı olacağını düşündüğümüz HAKKÂRİ DAĞLARI VE DOĞA SPORLARI ROTALARI kitabını oluşturma gururunu yaşamaktayım.

ETİK VE PRATİK

- Doğada ne olursa olsun çöp bırakmayın. Çöplerinizi faaliyet alanlarında yakmayın ve gömmeyin. Çöplerini bırakanları uyarın ve çöplerinizi mutlaka şehre götürün. Organik çöplerinizi, doğada çürür düşüncesi ile bırakmayın.
- Doğadan bitki ya da canlı toplamayın. Toplayanları uyarın. Doğal hayata ve bitkilere zarar vermeyin. Unutmayın ağaç kesmek en büyük zarardır. Asla bunu yapmayın.
- Cilo dağları, Sat dağları ve Zap vadisinden Irak sınırına kadarki Hakkârî dağlarında, onlarca çeşit yabani hayvan yaşamaktadır. Bu canlıları asla avlamayın. Av dönemlerinde bile olursa, yapanları uyarın. Av yasakları dönemlerinde bu durumlarla karşılaşırsanız, kaçak avcılarını ihbar etmek insanlık vazifesidir.
- Kamp alanlarında mümkün olduğunca ateş yakmayın. Zorunlu hallerde belirlenen ateş yakma yerlerini kullanın. Aynı kamp alanında birden çok yerlerde ateş yakmayın.
- Dağlarımızdaki göller, dereleri, su kaynaklarını temiz tutun.
- Kamp yerlerinde tuvalet varsa araziye gitmeyin. Araziye gitmeniz durumunda tuvaletinizi su kaynağı, yol, patika, rota ve kamp yerlerinde uzakta, mutlaka toprağa gömerek, yada üzerine taşlar koyarak iyice gizleyerek yapın.
- Tırmanış veya yürüyüş rotanızın üzerinde kuş yuvası varsa, tırmanışa devam etmeyin. Yürüyüş rotanızı değiştirin.
- Rotalarda boya ve benzeri kalıcı maddelerle işaretleme yapmayın. Yapanları uyarın.
- Kayaya boyayla yazı yazmayın, resim çizmeyin. Zaten yeterince kötü örnekler var.
- Klasik ve spor tırmanış rotalarında Cilo dağları henüz bakirdir. Bu anlamda birer tırmanış çöplüğü haline gelmemesine özen gösterin.
- Tırmanış ve yürüyüşlerde var olan rotaları kullanmaya özen gösterin. Rota açacaksanız, yerel tırmanıcılarla temasa geçin.
- Yerel halkla daima iyi ilişkiler kurun. Cilo dağlarının gerçek sahipleri onlardır.

HAKKARİ DAĞLARI VE DAĞCILIK

Sırasıyla Köşe Direği (Sirebiri) Dağı , Bala Dağı, Çiçek Dağı, Uleder Dağı.

En sondakiler ise Berçelan bölgesi ve Karadağ (3.768)

Cilo Reşko Klasik Rota, Horkedim Yaylası Anakamp.

Köşe Direği (Sirebiri) Dağı, arkada Maunsel Zirvesi.

Cilo dağları Uleder Vadisi mağaralarından birinden,
Avaspi vadisi, Cafer kapı ve sıra dağlar.

Sümbül Dağından Hakkâri kent merkezine kuş bakışı.

HAKKÂRİ CİLO, SAT, ÇARÇELAN DAĞLARINDA TIRMANIŞ İÇİN GEREKLİ MALZEMELER

Hakkâri Cilo, Sat ve Zap vadisinin her iki yönünde sıra dağlarında, dağcılık ve tırmanış için, normal standart olan çadır, ocak, tencere, mat ve uyku tulumu gibi kamp donanımı ile bunları taşıyacak bir sırt çantasına ihtiyaç vardır. Reşo, Bobek gibi çok ip boylu geleneksel bir duvar rotasını normal tırmanış dönemlerinde tırmanmak için aşağıdaki malzemelere ihtiyaç duyulacaktır.

- 1- Dağ İpi: Dinamik ip olarak, en az 60m uzunluğunda, tek veya çift ip kullanılması önerilir. Kışın yada geçiş aylasında ise mutlaka ‘Süper dry’ olması tercih edilmelidir.
- 2- Emniyet Kemer: Tüm gün tırmanışa ve askı istasyonlarına uygun konforda ve ayarlı modelleri önerilir.
- 3- Kask: Cilo dağları ve Sat dağlar kayası oldukça sert olsa da, Zap vadisinin her iki yakasındaki “Hakkâri Dağları” adıyla anılan dağlar kısmen çürük kayalık olması nedeni ile, taş düşmesine karşı kask kullanmak hayati önem taşıyor. Hafifi, köpük korumalı kasklar tercih edilmelidir.
- 4- Emniyet Malzemesi: Teknik çıkışlarda istasyon ve ara emniyetlerde kullanmak için tam set teli takoz (stopper) ve tam set yaylı tıkaç (firind veya camalot) hayati önem taşır. Yüksek dağlardaki duvarlarda sikke kullanılmakta, özellikle de kış çıkışları veya emniyet almanın zor olduğu dik ve çürük zeminlerde sikke çok işe yarayacaktır. Standart bir çıkışta 4-6 farklı tür sikke (bıçak, lost arrow, universal, V-profil türlerden) taşımak iyi bir seçenektir. Bol ve uzun (60-120cm) uzunluklarda dikişli perlonbant halkası taşımak gerekir. Standart olarak 12-16 adet 20-25cm uzunlukta ekspresbant ve karabinleri gerekli seti tamamlar.
- 5- Tırmanış Ayakkabıları: Alpin coğrafyada IV dereceleri aşmayan rotalar, bükülmez vibram tabanlı dağ ayakkabısı ile çıkılabilir de, daha yukarı seviyede kayayı daha etkin tırmanmak için, kauçuk tabanlı modern kaya tırmanışı ayakkabısı (friction) tavsiye edilir. Teknik kış çıkışları veya geçiş mevsimlerindeki buzlu miks rotalar için hafif, vibram tabanlı, yalıtımlı ve krampon takılabilir dağ botları tercih edilmelidir. Daha soğuk kış tırmanışları için mesli, çift kat dağ ayakkabıları kullanmak daha doğru olacaktır. Cilo dağlarında genelde buz vidası kullanılacak tarzda buz tırmanış rotaları kış aylarında ve geçiş mevsimlerinde bulunur. Özellikle Kırıkdağ vadisindeki şelaleler ve asırlık buzulların düz duvarlarında kullanılabilir.

6- Kar Buz Teknik Donanım: Yaz döneminde tabanında buzul olan rotalara girmek veya geçiş mevsimlerinde ve kışın miks-buz tırmanışı için bir adet standart dağcılık kazması ve bir çift standart krampon, daha teknik miks ve buz rotalarda ise teknik buz aletleri şarttır.

Cilo ve Sat dağlarında yapılacak kış tırmanışlarında bu donanımlara ek olarak, dağcıyı sıfırın çok altındaki soğuklardan koruyacak kışlık giysi de gereklidir. Kışın dağlara yaklaşımda, derin karda daha rahat hareket etmek için tur kayağı veya hedik kullanmak doğru olacaktır.

Cilo Reşko Zirvesine Serpil Rotasından Kış Tırmanışı.

Cilo Dağlarından Sirebiri Zirve Tırmanışı.

Dağcılar Zafer Öksüzoğlu, Esin Handal

HAKKÂRİ DAĞLARI (Sümbül-Çarçelan, Cilo-Buzul, Sat-Geverok)

Hakkâri ilimiz, Türkiye'nin en dağlık ilidir. Ülkemizde buluna en yüksek 10 zirvenin 6'sına sahiptir. Ağrı dağından sonraki en yüksek iki zirve Cilo dağlarında yer alıyor. Reşko 4.156 ve Bobek 4.080. Ardından Süphandağı ve yine Hakkâri dağları geliyor. Böylece en yüksek il 5 dağın 3 tanesi yine Hakkâri'de dir.

Hakkâri dağları aslında üç ayrı grup şeklindeki sıradağlar olarak bilinmektedir. Bölgede yapılan Jeolojik araştırmalarında vardığı sonuç, dağların yapı itibari ile üç ayrı gruba ayrılmış olmalarıdır. Bulundukları bölge ve yapı özellikleri itibari ile Hakkâri dağları bu şekildedir.

- 1 – Sümbül ve Çarçelan Sıradağları.
- 2 – Cilo Buzul Sıradağları.
- 3 – Sat ve Geverok Sıradağları.

Boydan boya yaklaşık 25 km uzunluğunda ve 2 km genişliğinde olan bu sıradağlar, kuzeyden güneye akan Büyük Zap Nehri, Oramar çayı (Rubare Şin çayı) ve Şemdinli Pesan çayı ile kesilirler. Bizler bu dağları, yukarıdaki gruplar şeklinde aşağıda sıralayarak anlatmaya çalışacağız.

Cilo ve Sat dağları, kalkerli ve volkanik yapıya sahip olan Hakkâri, coğrafik olarak ülkenin en yüksek ikinci doruğunun bulunduğu Cilo ve Sat Dağları'nın (Dış-Doğu Toroslar) yer aldığı kısmını oluşturur.

Dağlık olma özelliğinden kaynaklı olarak hızlı akan akarsuların derinlemesine aşındırması sonucu zaman zaman kanyon haline gelen ve bazen de V şeklini alan derin vadilerden oluşmuştur.

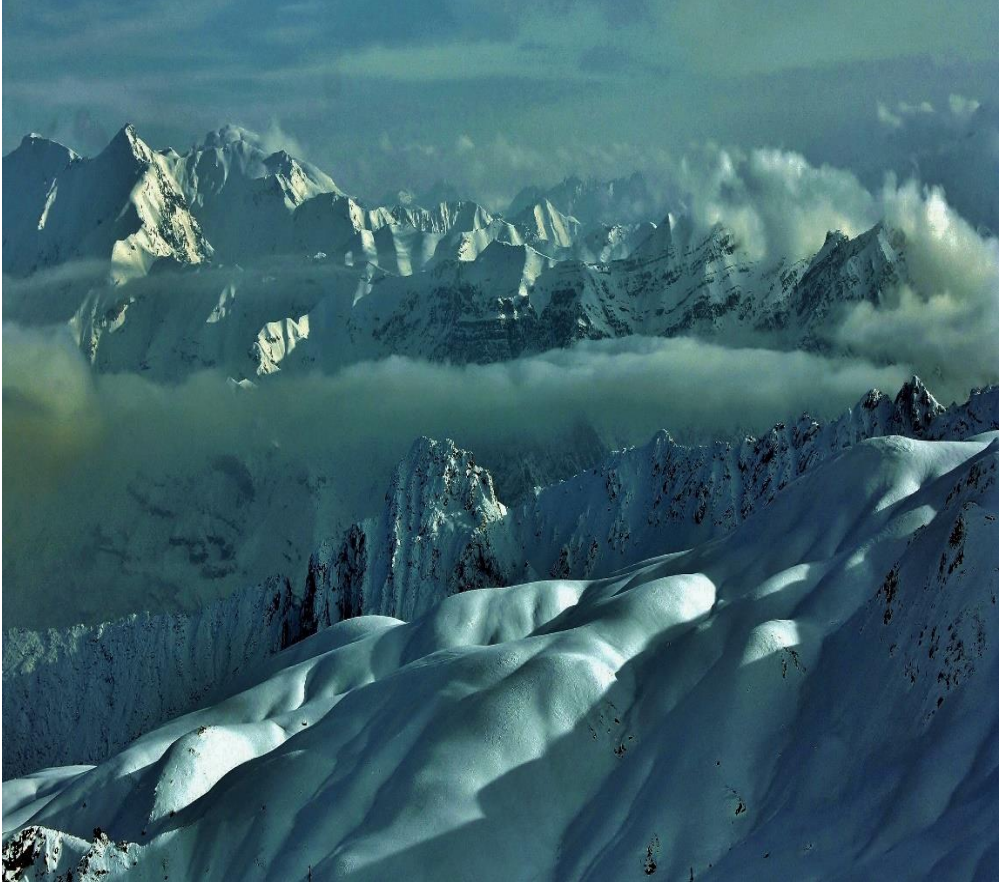
Ülkemizde dağcılığın bütün aşamalarının yapılabilceği Cilo dağları oldukça elverişli bir bölgedir.

Doğa sporları alanında hayli zengin olan ve bir o kadar da bakir kalmış bölgenin en dikkat çeken yerlerindendir.

Cilo ve Sat Dağları geçmişte olduğu gibi bu gün de bu özelliği henüz keşfedilmemiş yönleriyle korumaktadır.

Yüksek doruklardan hızlıca akan suların oluşturduğu Zap Vadisi, Kaval Vadisi, Kırıkdağ Avaspi Vadisi, Tiyar Vadisi, Tal Vadisi ile Nehil Vadisi, bu yüksek dağların etrafını bir o kadar derine kazarak şekillendirmiştir. Yükseklerde kalan 2000–3000 metre rakıma sahip platolar ise hayatın diğer parçasını oluşturur.

Aynı zamanda yazın kavurucu sıcaklarından kaçan halkın da yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Hakkârî Yaylaları kuzey ve güney ya da Zap'ın güneyi ve kuzeyinde bulunan yüksek platolarda yer alırlar.

Bala Yaylası, Mergan Yaylası, Berçelan Yaylası, Sat Yaylaları, Kani Mehanan Yaylası, Mêrgezer Yaylası, Bêşemre, Bilmizid, Çelesor (Kızıldağ), Mendini Platosu ve adını sayamadığımız daha onlarca yayla yaşamına ev sahipliği yapan yerlerdir.

İlkbahardan itibaren soğuk pınarların, ağustos sonuna kadar eriyen kar sularının, serin ve tertemiz havanın, eşsiz güzelliklerin içinde

doyasıya geçen 5–6 aylık yayla hayatı aynı zamanda Hakkâri'nin can damarı durumundadır.

Rojin Şevval ve Talha Armanç Tansu'nun kaya inişi.

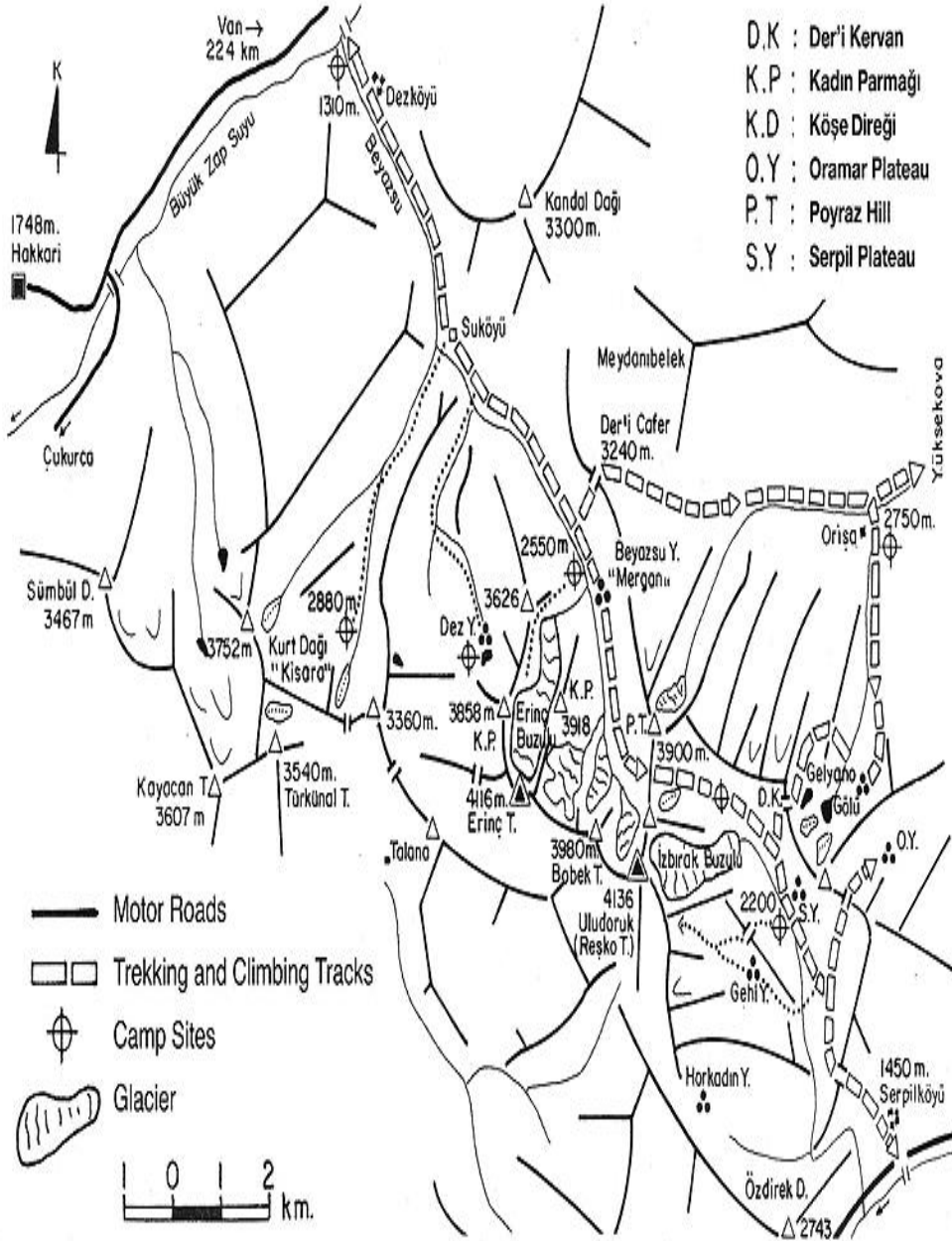
Yörenin en yüksek noktasının da üzerinde bulunduğu Cilo Dağları aynı zamanda ülkenin en yüksek zirvelerini oluşturuyor. Hakkâri il merkezinin doğusunda Zap Suyundan sonra Sümbül (3.486m) ve Mere(3.260m) dağları ile başlayan Cilolar kalkerli ve volkanik yapıya sahiptir. Batı-doğu yönlü uzanan bu dağ kıvrımlarının doğuya doğru yükseltileri gittikçe artar.

CİLO REŞKO ZİRVESİ. 4.156

THE CİLO MOUNTAINS - HAKKÂRİ

Cilo sıra dağları ve Reşko zirvesi klasik rotaları, Hakkâri merkezden Kırıkdağ köyü ve AvaSpi vadisinden, Yüksekova Serpil köyüne kadar olan alanın rotasını belirten Harita.

Genel olarak bu dağ silsilesi 3000 metrenin üstünde bir yükseltiye sahiptir. Sağlı sollu sarp ve dik birçok doruk mevcuttur. 4.080'm yüksekliğiyle Bobek, 4060'm ile Suppa Durek, 3.980 ile Köşedoruğu (Sirebiri) Dağı, 4.020 ile Mirhamza/Kisare (Kup) dağı ve silsilenin en yüksek noktası olan 4156'm yüksekliğiyle Reşko- Gelyaşin (Uludoruk) bunların en önemli kısımlarını oluşturmaktadır. Maunsel Sivrisi(3850) ve Kelyano Tepesi(3750) büyük kütleden farklı olarak kuzey yönünde uzanırlar.

Yine Zap Suyu doğusunda Sümbül Dağı ile başlayan ve Gever Ovası'nın güneyi boyunca İran sınırına dek uzanan bu yüksek sıra dağlar ve güneyindeki Irak sınırı arasında kalan, Çarçelan ismi ile Şemdinli yöresinin en sarp bölgesi bu dağların bir kısmını oluşturur.

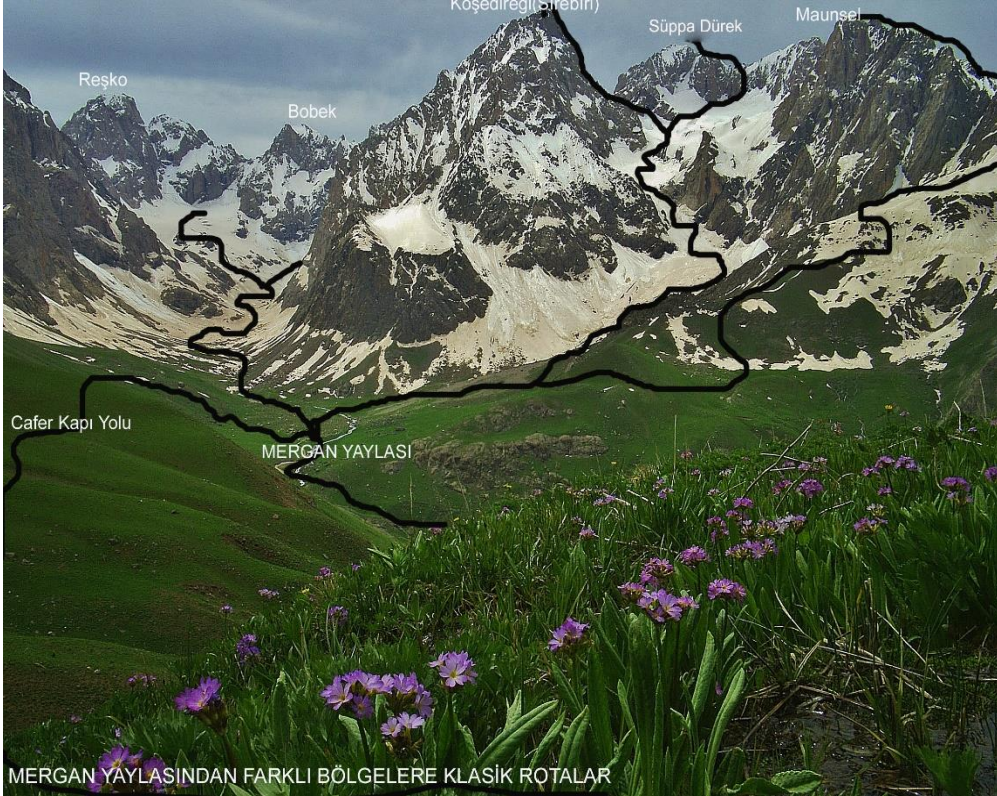
Kalker ve volkanik yapıya sahip olan alan, akarsuların aşındırmasıyla bu kütle üzerinde de 3000 metrenin üzerinde birçok doruk meydana gelmiştir.

3300 m ile Beridola ve Yekboy Dağları, 3254 m ile Samur, 3460 m ile Gare dağları bunlardan bir kaçıdır.

Avaşın Suyu ile Şemdinli çayı arasında kalan Sat Dağları (İkiyaka)'da bu yükseltilerin en önemli bölümüdür.

Dış doğu Toroslar'ı oluşturan bu dağ silsilesi yüksek dağlar, karlı tepeler, vadi ve yamaçlarda bol sular, buzul gölleri ve yaylaları ile dağcılık ve doğa sporları için eşsiz bir bölgedir.

Cilo ve Sat dağlarına “Türkiye’nin Himalayaları” adı yakıştırılmaktadır. Devamlı karlı zirveleri, 20’den fazla dağ buzulu ve 20’ye yakın buzul gölleri, 4000 metreden aşağıya sarkan buzulları dağ ve kış sporları için tam bir laboratuvarıdır. Geniş ve yüksek bölge Nehil, Zap, Avaşın Suyu, Şemdinli Çayı ve Hacıbey Deresi havzasını oluşturur.

Genel olarak sınırları belirtilen alanda yirmi beş bin yıllık onlarca irili ufaklı buzul, onlarca irili ufaklı sirk(buzul) gölü bulunuyor.

Dikkat çekici ve görkemli dağ silsilesi içerisinde 3500 metrenin üzerinde onlarca zirve bulunmaktadır. Bu zirvelerden bir kaçışunlardır.

Reşko Zirve 4.156, Süppa Dürek 4.060, Bobek (Küçük Hamza) 4.080, Sirebiri Dağı 3.980, Kısare dağı 4.020, Bala Dağı 3.870, Bagere Dağı 3.910, Karadağ 3.768, Çele Du Guh 3.850, Büyük çel 3.320, Anitos dağı 3.540, Bay dağı 3.320, Şaşke dağı 3.860, dağı, İspiriz dağı 3.730, Hirabit dağı 3.450, Kanizerk dağı 3.640,

Geverok zirveleri 3.850, Mor dağ 3.870, Büyük Sat 3.680, Sere sate 3.420, Sümbül dağı 3.486, Mere dağı 3.260, Gare dağı 3.410 Semdi dağı 3.850, Nerdan (Kandil) dağı 3.370, Kelyano dağı 3.720 ve daha birçok doruk yer almaktadır.

Ava Spi Buzulu.

Avaspi (mergan) buzulu (2km), İzbirak (2km), Supa Durek (Erinç) buzulu, Çiçek vadisi Kevipir buzulu, Serpel buzulu ve adını sayamadığımız 26 diğer buzullar;

Dağcılık için birçok yerden daha elverişli olan bu dağlar şu ana kadar dağcılık, tırmanış ve diğer doğa sporları alanında hak ettiği yere gelememiştir.

Yaptığımız araştırmalar sonunda ulaşabildiğimiz en eski bilgi, Hakkâri bölgesindeki Güneydoğu Toroslar' da yer alan Cilo ve Sat dağları

üzerinde, 1900 yılında F .R. Maunsel tarafından jeolojik araştırmalar ve harita çıkartılması amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmış.

Ardından araştırmacı ve dağcıların ilgisini uyandırmış. İlk olarak 1910 yılında gelen ve ardından takip eden bütün araştırmacı ve dağcılar bu haritayı rehber alarak bölgeyi keşfetmeye çalışmışlar.

Hakkâri Cilo dağlarına 1910 yılında Dickson, B. Geogr. Journal,1931 yılında Ludwig Krenek ve Ludwig Sperlich Cilo ve sat dağlarında ilk tırmanışları gerçekleştirmişlerdir.

1937 yılında 8 Eylül – 8 Ekim tarihleri arasında Berlin üniversitesinden Hans Bobek başkanlığında, 5 kişilik Alman dağcı ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlik sırasında Reşko (4156 m.) zirvesi de dahil olmak üzere 20 ana zirvenin ilk tırmanışları yapılmış ve bu güne kadar daha büyük bir tırmanış faaliyeti yapılmamıştır. Bu tarihte tırmanılan dağların büyük çoğunluğu hala ilk ve tek tırmanışları halinde duruyor.

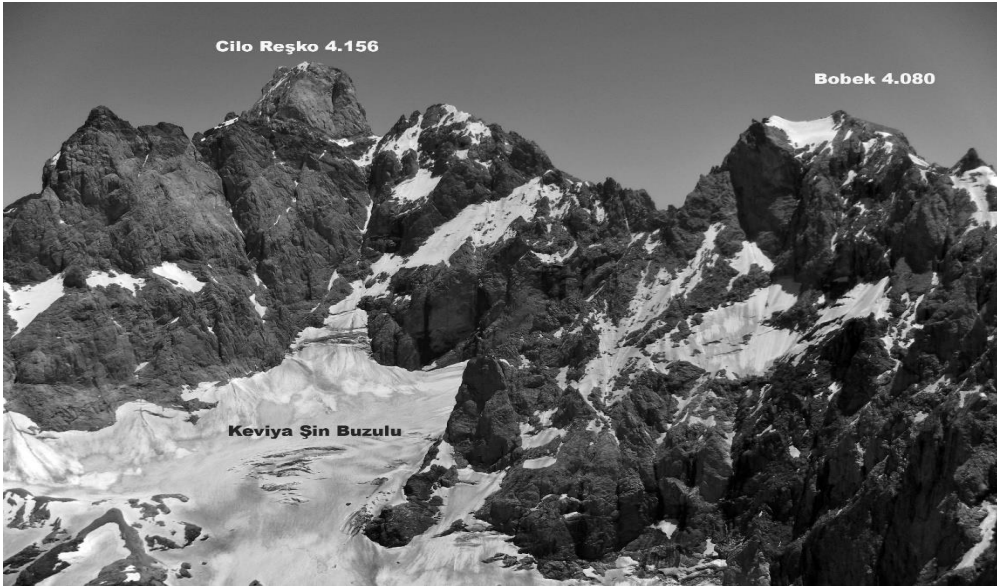
Ludwig Krenek ve Ludwig Sperlich'in 1931'de Cilo ve Sat dağlarında yaptıkları tırmanışlar bu dağların tanıtılmasında öncü bir rol oynadığı gibi bundan sonraki yerli ve yabancı dağcılar için de önemli bir ön adım olmuştur.

Ardından 1937’de Berlin Üniversitesinden Hans Bobek öncülüğünde buraya dağcılar ve araştırmacılar gelmiş. Cilo Reşko ve bir çok zirveye çıkmışlar. Hans Bobek 1939 ve 1954 yıllarında iki ayrı grupta yeniden gelmiş ve her defasında yeni rotalar açmış, o tarihlerde açılan rotaların büyük çoğunluğunda halen tırmanışlar yapılmamıştır.

1954 yılında Bögel, H ve Henkel, F öncülüğünde yeniden yabancı bir grup klasik rotadan Cilo zirvesine çıkmışlar.

1931 den 1939 yılları arasında Cilo ve Sat dağlarına yabancı dağcı ve araştırmacıların ilgisi oldukça fazla olduğu görülüyor. Nitekim yıllara baktığımızda yoğun bir şekilde ve özellikle de Alman dağcılarının çoğunluğu dikkat çekiyor.

Ulaştığımız verilere göre 1939 – 1950 yılları arasında pekte kimse gelmemiş. 1950 – 1960 yılları arasında birkaç Türk dağcı ve araştırmacı grubu dışında tırmanış anlamında aktif bir dönem olduğunu söyleyemeyiz.

Ancak 1960 – 1970 yılları arasına baktığımızda, belki de Cilo dağlarının tarihinin en yoğun ve en aktif yılları olduğunu söyleyebiliriz. Çoğunlukla yabancı dağcı olmak üzere, yerli dağcılarının da keşfettiği Cilo dağları Dünya dağcılığının ilgi odağı olmuş gibi görünüyor.

Cilo ve sat dağlarına tırmanışlar aralıklı olsa da 1985 yılına kadar devam ediyor. 1985 yılından sonra ve özellikle 1990'lı yıllara ait herhangi bir tırmanış kaydına rastlamadık.

Bu dönemlerde bölgede yaşanan olaylardan dolayı ya tırmanış yapılmadı, yapıldı ise de resmi kayıtlara geçmediği görülmektedir. Bu durum 2002 yılına kadar devam ediyor. Uzun bir süre dağcılık ve doğa sporlarına kapalı olan Cilo ve Sat dağları 2002 yılında Atlas dergisinin aldığı özel izinle Uğur Uluocak ve ekibi Cilo dağları Mergan Yaylası bölgesine geldiler. Reşko Zirvesi, Cafer Kule zirvesi ve birkaç farklı rotaya tırmanış yaptılar.

2002 Yılından 2010 yılına kadarki sürede herhangi bir tırmanış kaydına rastlanmasa da, 24 Kasım 2010 tarihinde Zirve Dağcılık Hakkâri ve Doğubeyazıt temsilciliklerinden dağcılar uzun yıllar sonra ilk buzul tırmanışlarını gerçekleştirdiler. Bu tırmanışa Hakkâri'den Hacı Tansu, Abdulkerim Tekçe, Ağrı'dan Nuri Tunç ve Ömer Özer katıldılar. Yapılan bu tırmanış, ilk rota açılışı da olduğu için rotaya A.Kerim Tekçe adı verildi;

1960'lı yıllarda Dağlıca (Oramar) köyünden Cilo Dağları Fot: Hans Bobek

1962'de Bernhard Maidl ve Rudiger Steuer Cilo Dağlarında Uludoruk'un (Reşko 4.156 mt) kuzey duvarının büyük buzul üzerinden yapılan ilk çıkışını gerçekleştirdiler.

1966'da Cilo Dağlarında Göl Dağı kuzeydoğu duvarını ilk kez Doug Scott ve Brian Watts çıktı.

1967'de Martin Lutterjohann ve Herbert Zehetner Cilo Dağlarında Türkiye'nin en uzun ve zor duvarlarından birisi olan Uludoruk'un batı duvarının ve Suppa Durek'in (4.080 mt) doğu duvarının ilk çıkışlarını gerçekleştirdiler.

1967'de gene Cilo Dağlarında Andrzej Kus ve Andrzej Mroz Uludoruk'un batı duvarındaki en teknik rota olan büyük çatlağı çıktı.

1969'da Toni Fuchs, İlse Fuchs, Muzaffer Erol Gez ve Servet Taş'tan oluşan Avusturya-Türk ekibi Cilo Dağlarında Köşe Durek'in doğu duvarına tırmandılar.

1969 Yılında Hans Thoma ve Anselm Vogel, isimli dağcılar Cilo dağlarına geliyor ve ilk kamplarını Kırıkdağ köyü yaylası olan Mergan yaylasına kamp kuruyorlar. Buradaki ana kamplarından değişik rotalarla klasik tırmanışlar yapıyorlar. Cilo Reşko zirvesine iki ayrı rotadan tırmanış gerçekleştiriyorlar.

Bir tırmanışı Mergan yaylasından Deriye Cafer kapısına giderek, oradan da Meydan belek yaylası üzerinden Deriye Karvana geçidine geliyorlar. Deriye Karvan bölgesinden Horkedim yaylasına oradan da Cilo Reşko zirvesine çıkıyorlar. Ancak bu yol oldukça uzun ve zahmetlidir.

Diğer tırmanışı da Ava Spi vadisinden Mergan buzuluna, oradan da Keviya Şin buzulundan Reşko Kuzey batı duvarının kuzeyindeki çatlak kayadan geçerek büyük buzula oradan da zirveye çıkıyorlar.

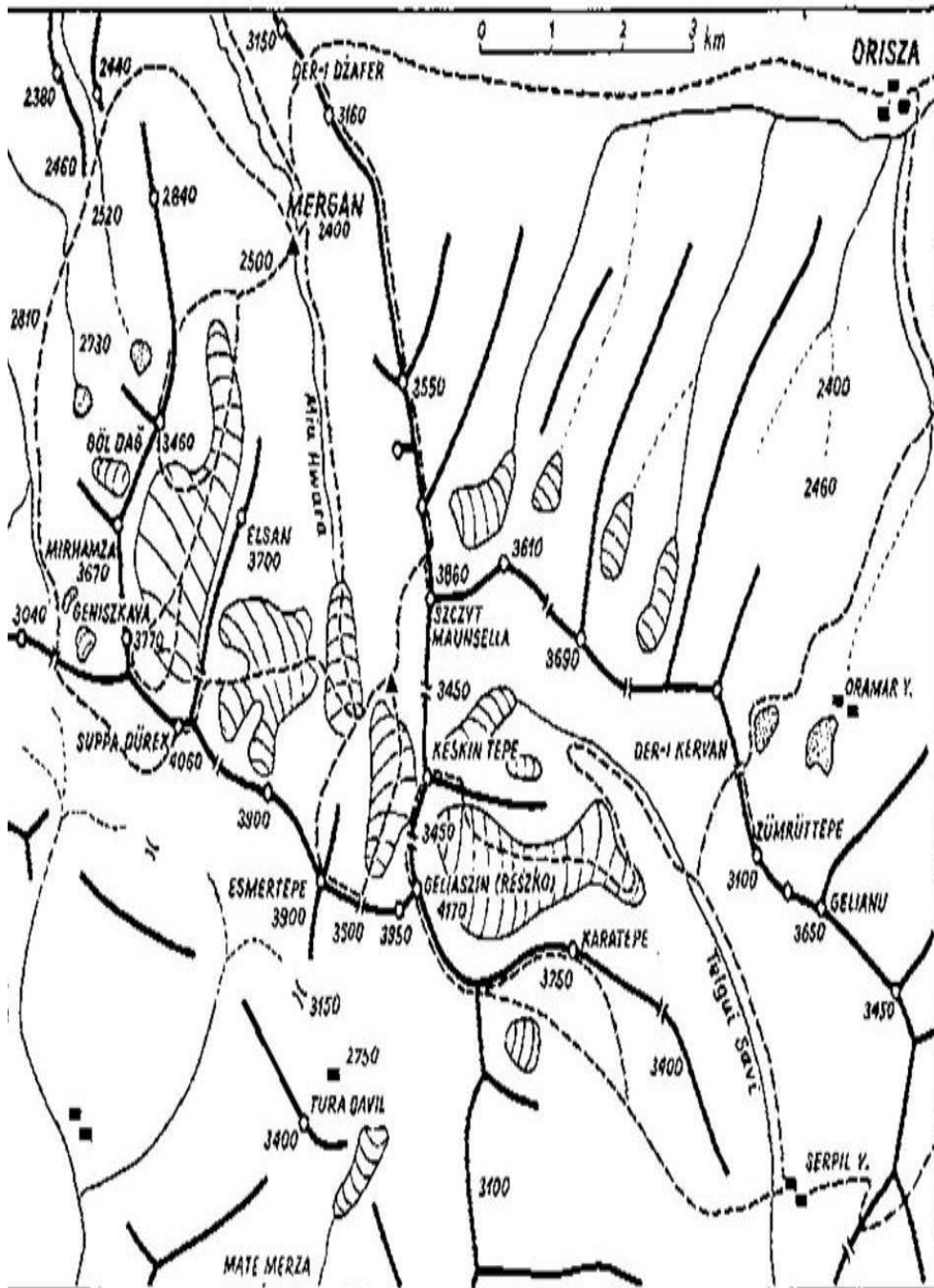
Bu iki rotayı denedikten sonra Serpil yaylası üzerinden de tırmanış gerçekleştiriyorlar. Ardından Reşko zirvesinden sonraki en yüksek zirve olan Süppa Dürek zirvesine klasik rotadan çıkıyor ve zirve yapıyorlar.

Bu zirveye de Mergan yaylasından Bala yaylasına geçerek, Oradan da Süppa Düreğin güney yüzünden tırmanış yaparak zirveye çıkıyorlar. Söz konusu rotaların detaylarını “Klasik Rotalar” kısmında değineceğiz.

O tarihte Cilo dağlarında yaptıkları tırmanış ve çalışmalarını kitaplaştırırken bölgeyi anlatan birkaç harita ile de detaylandırmışlar. Aşağıdaki harita 1969 yılında çizilen ve Cilo dağlarını, yürüyüş rotalarını, zirve yüksekliklerini, buzullarını, geçitleri ve kaya duvarlarını belirten rehber bir haritadır.

İlk Türk ekibi ise 1945’de Reşat İzbirak, ikinci ekip de 1948’de Sırrı Erinç başkanlığında dağcı ve araştırmacılar gelmiş. Bu seyahatler daha çok bilimsel çalışmaların bir parçası niteliğinde olmuştur;

Elimizdeki verilere göre Cilo Reşko zirvesine ilk kış tırmanışı 1973 yılında Yalçın Koç ve Metin Öz tarafından gerçekleştirilmiş.

Ardından 1982 yılında ikinci kış tırmanışını Muzaffer Özdemir ile Kemal Çapa’nın gerçekleştirdiğini görüyoruz. *Burada özellikle belirtmek isteğim bir husus ise Kemal Çapa Hakkâri dağcılığına ilk emek veren, ayağında lastik ayakkabı ile onlarca rotaya tırmanış yapmış, Hakkâri ve bölgesinde dağcılık denince ilk akla gelen kişidir. Yıllarca Cilo ve Sat dağlarına gelen yerli ve yabancı dağcıların tek adresi durumundaydı. Türkiye Dağcılık Federasyonunun ilk hocalarından ve ilk Hakkâri’li il temsilcisidir. İlerlemiş Yaşına rağmen dağcılıktan söz edildiği zaman içindeki heyecanı hiç gizleyemiyor ve gözleri sevinçle parlıyor. Türkiye geneli yüzlerce dağcı öğrenci yetiştirmiştir. Bu yolda verdiği emeklerinden dolayı şahsım, kulübüm ve öğrencilerimiz adına kendisine teşekkür ediyor, sağlıklı bir yaşam diliyorum;*

Cilo dağlarında tırmanışlar esnasında bazı küçük kazalar olsa da, bilinen ilk ölümlü kaza 20.08.1956’da Reşko çıkıntılarında tırmanırken düşüp hayatını kaybeden Ernest Walter Metgan, buzulunun eteklerinde Avaspi vadisinin sağ tarafına defnedilir. 1990 lı yıllarda ailesi tarafından cenazesi yerinden alınarak memleketine götürülmüştür;

1984’te Batur Kürüz ve Ömer Tüzel’in birlikte olduğu ekipten sonra uzaklardan gelen herhangi bir yüz görmemiştir bu doruklar. Ta ki 2002’de Atlas Dergisi ekibinin gelişine kadar. 2002 Yılında 22 yıl dağcı yüzü görmeyen bu dağlara Uğur Uluocak, Haldun Uluocak, Alper Işın Duran ve ekipteki diğer dağcılarla Cilo Dağlarına geldiler. Hakkâri’den dağcı Halil Kurşun ve İsmet Ağacanoğlu gelen gruba alan rehberliği yaptılar.

Uzun yıllar sonra Cilo dağları yeniden yabancı dağcı ağırlıyordu. 2011 yazında, Alexandre Darrioulat, Thomas Gurviez ve Barbara Satre isimli 3 kişiden oluşan bir Fransız ekip, Bernard Amy’nin 1969 ekspedisyonunun hikayesinden etkilenip, Cilo dağlarına ekspedisyon düzenliyorlar. “Bernard Amy konu ekspedisyonunu, 1972 yılında

yayınladığı, La Montagne des Autres (Başkalarının Dağı) isimli kitabında detaylı olarak anlatmıştır”

Fransız dağcılar Mergan yaylasında yaylacıların da aktif bulunduğu dönemde gelip kamplarını kuruyorlar. Bir hafta kadar bölgede kalan dağcılar Bobek zirve dahil bir çok bölgeye tırmanmış ve yeni rotalar çıkmışlar.

2002 Yılında gelen Türk dağcı ekibi, Cilo Sat Masifi'nde keşfin yanı sıra, birkaç yeni rotanın ilk çıkışı da gerçekleştiren, Türkiye'nin ikinci yüksek zirvesi olan Reşko'ya batı duvarından yıllar sonra ilk kez bu ekip tırmandı. Reşko tırmanışıyla birlikte civardaki birkaç bölgeye daha tırmanan dağcıların en etkili tırmanışları ise Cafer Kule tırmanışıydı. Lakin Cafer Kuleye tırmanan ilk Türk ekibiydiler. Uğur Uluocak ve ekibi bir ilki gerçekleştirip beş kişi olarak Cafer kulenin zirvesine çıkmış oldular.

Uzun yıllar kimsenin tırmanamadığı, herhangi bir tırmanışın ve doğa faaliyetlerinin yapılamadığı, Cilo Reşko zirvesi ve diğer yüksek zirvelere, yaklaşık 12 yıl sonra Tunç FINDIK ve ekibi ilk adımı atmış oldu. 17 Ağustos 2013 tarihinde bir grup dağcı Cilo dağları Reşko zirvesi altında, Mergan yaylasında kampımızı kurduk. Hedef Reşko doruğuna kuzeybatı duvarından tırmanış yapmak ve bu zorlu rotadan 32 yıl sonra zirve yapmaktı;

Cilo Reşko Kuzeybatı Duvarı tırmanışı. Dağcı Emrah Özbay, Fot: Tunç Fındık

Ektepe “Dünya Elit Dağcılar” sınıfında ünlü, milli dağcı ve yeryüzünde bulunan en yüksek 14 zirvenin 11’ini tamamlamış, Everest dağına iki kez zirve yapmış tek Türk Tunç FINDIK, Türkiye’nin yetiştirdiğı en iyi kaya tırmanışcısı ve bu güne kadar yüzlerce öğrenci yetiştirmiş, bir o kadar da kaya rotalarını tırmanışçılara kazandırmış, akademisyen dağcı Doğan PALUT, dağcı ve kaya tırmanışcısı Emrah ÖZBAY, dağcı Esra KARADENİZ ve Hakkâri’li dağcı olarak ben, Hacı TANSU vardık. Uzun yıllar uzaktan gelen dağcı yüzü göremeyen bu zirveler yeniden dağcı ağırlıyordu.

Tırmanışımızın amacı uzun yıllar tırmanılmayan Cilo Reşko dağının batı yüzü duvarını tırmanmak, civardaki dağlara yeni tırmanışlar yapmak ve yeni rotalar açmaktı. Dört gün süren kamp ve tırmanışlarımızın sonunda Tunç Fındık, Doğan Palut ve Emrah Özbay Reşko batı duvarını tırmanarak zirve yaptılar

Ben ve dağcı Esra Karadeniz ise Cafer Kapı ile Şaşke zirvesi arasındaki Şaşke dağının batı yüzü olan Kelyano sırtını tırmandık.

Tırmanış yaptığımız alan ve rota ilk defa insan ayağı değiyordu. Bu dağlarda rota açma şansı ve keyfi bir başkaydı bizler için.

Cilo dağarında onlarca zirve ve yüzlerce tırmanış yapılabilecek alanı var. Ancak bu güne kadar açılmış rotalar yetersiz kalmaktadır. Yeni rotaların açılması için sadece Ava Spi vadisinde aylarca kamp kurup Vadinin her iki yönündeki yoğun kireç taşı ve sert yapıya sahip kayalıklarda rota çalışmaları yapmak gerekiyor.

Vadinin sonunda, yani Mergan buzulunun doğu, batı ve güneyini kaplayan yüksek dik kayalıklarda bilinen üç rota mevcuttur.

Birincisi Reşko Batı duvarı tırmanış rotası. İkincisi Supa Durek kuzey rotası. Üçüncüsü ise (Erinç) zirvesi doğu duvarıdır. Yeni rotaların eklenebilmesi için uzun süreli rota açma çalışmaları yapılmalıdır;

Cilo Reşko Dağının Batı Duvarı Rotası.

İlk Tırmanış : 1967'de Martin Lutterjohann ve Herbert Zehetner Cilo Dağlarında Türkiye'nin en uzun ve zor duvarlarından birisi olan Uludoruk (Reşko)'un batı duvarının ve Suppa Durek'in (4.080 m) doğu duvarının ilk çıkışlarını gerçekleştirdiler.

1967'de gene Cilo Dağlarında Andrzej Kus ve Andrzej Mroz Uludoruk'un batı duvarındaki en teknik rota olan büyük çatlağı çıktı.

İlk Türk ve yabancı karma dağcı çıkışı : 1984 Vitus Leheis Franz Durschmid, Batur Kürüz ve Ömer Tüzel.

Uzun bir aradan sonra Cilo dağlarına 2013 yılında Tunç Fındık, Doğan Palut, Emrah Özbay, Hacı Tansu, Esra Karadeniz yeniden tırmanışa gelmişlerdi;

DAĞCILIK:

Bana sorarsanız “Dağcılık bir yaşam biçimidir” derim. Ancak belirli kurallar çerçevesinde yapılan bu sporu şu şekilde izah edebiliriz.

Dağcılık belirli bir takım ilke ve kurallar çerçevesinde dağlarda yapılan yürüyüş, kampçılık ve tırmanış sporudur.

Dağcı, dağda, kayada, karda, buzda doğanın bir takım zorluklarını aşarak, dağcılık tekniklerini, dağcılık araç ve gereçlerini kullanarak zirveye ulaşmayı hedefleyen kişidir. Dağcılık diğer doğa sporları içerisinde popülaritesi en çok olandır. Yüksek riskler içerir. Bu nedenle riski azaltmak için uygulanması gereken bir dizi kurallar bütünlüğü ve teknik gereklilikler var.

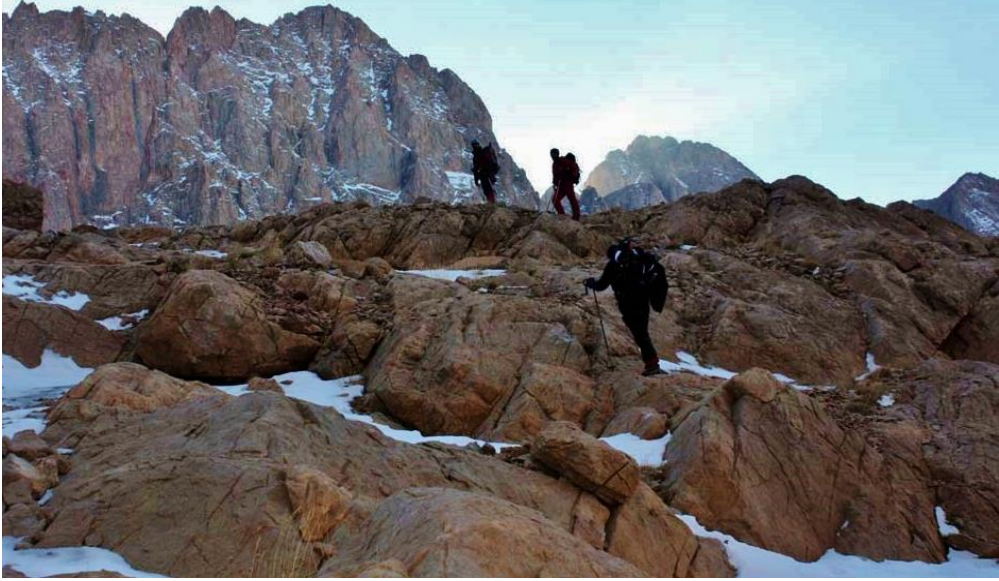
Dağcılığın tarihine baktığımızda yaklaşık 6 bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Alp dağlarına tırmanırken ölen ve 5.600 yıllık olduğuna inanılan bir ceset Alplerdeki buzullarda bulunmuştur. 1300 lü yıllarda şair Petrarch, Alplerin zirvesine ulaşmış ilk kişidir. Dağcılığı, (Alpinizmi) onun başlattığına inanılır.

Dağcılık İngilizcede “Mountainneering ve Alpinisim” kavramları ile ifade edilmektedir. Alpinisim denmesinin sebebi, Kıta Avrupası’nda yer alan Alp dağlarında yapılan dağcılığın bölge insanı ve Avrupalı fanatikler tarafından “Alpinisim” olarak tanımlanmasına dayanır.

Dağcılığın literatürde yapılmış bir çok tanımlaması vardır. İlki UIAA (Union Internationale des Associations d'Alpinisme) Uluslararası Dağcılık Federasyonu Birliği, dağcılığı; “dağların zirvesine veya tanımlanmış bir noktasına tırmanarak ulaşması” olarak tanımlarken, kayada, karda, buzda, buzulda ve her türlü şartta ve koşulda dağların doruklarına ulaşmak amacıyla yapılan tırmanışlar” olarak tanımlanabilmektedir.

Deneyimli dağcılardan Yılmaz Sevgül dağcılığı; “teknik malzeme, teknik bilgi ve performans kullanılarak dağların zirvesine ulaşma” olarak tanımlarken, “her türlü şartta ve koşulda dağların zirvesine ulaşmak için teknik bilgi ve malzeme kullanılarak yapılan tırmanış sporu” olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardaki tüm özellikleri bir araya getirdiğimizde dağcılık; “teknik bilgi, teknik beceri, teknik malzeme, fiziksel ve mental performansın her türlü koşulda ve durumda, karda, buzda, buzulda, kayada uygulanarak dağların zirvelerine ve/veya tanımlanmış bir noktasına ulaşmak için yapılan tırmanış sporudur”.

Dolayısıyla dağcılar yürüyüşçüler değil tırmanıcılardır, dağcılık yürüyüşçülerin değil tırmanıcıların yaptığı bir spordur. Karda, kayada, buzda, buzulda tırmanış karın, buzun, buzulun kayanın yapısına, yüksekliğine, mevkisine göre çok sayıda risklerden oluşur. Bunlar; hava, kopmalar ve düşmelerdir. Tipi, fırtına, yıldırım çarpması, donmalar, irtifadan kaynaklı riskler, kaya kopması, düşmesi, kar kopması, buz kopması, buz çatlakları, çığ, ve tırmanıcının düşmesi bunlardan en bilinenleridir. Dağcılık tüm bu riskleri her koşulda ve her şartta var sayarak gerekli önlemlerin alınmasıyla gerçekleştirilen bir doğa sporudur.

Dağcılığı çeşitli şekillerde sınıflamak mümkündür. Bunlardan ilki zirve tırmanışın nasıl yapıldığı ile ilgilidir. Bu haliyle, ekspedisyon tırmanış (expedition climbing) ve alpin tırmanış (alpine climbing) diye ikiye ayrılır.

Cilo Reşko Batı Duvarı Tırmanışı. Dağcılar Tunç Fındık, Doğan Palut.

Ekspedisyon kelime anlamıyla bir yerden bir başka yere tüm eşya ve insanların taşınması anlamına gelir. Bu haliyle ekspedisyon tırmanış; Tırmanışın başladığı ana kamp ile zirve arasında çok sayıda ara kampın olduğu ve kamplar arasında malzemenin taşındığı, grup sayısının (tırmanıcı ve malzeme taşıyıcıları dahil) büyük olduğu, muhtemel risklerin elimine edilmesi için hazırlanan sabit hatlar üzerinden hareket edilen, teknik malzeme, yiyecek içecek ve diğer bir çok ekipmanın kullanıldığı ve daima kamplar arasında taşındığı, uzun zamanlar gerektiren tırmanış biçimidir.

Ekspedisyon dağcılığında tırmanıcılar ve malzeme taşıyıcılar genellikle ayrı kişiler olsa da her ikisi de her koşulda ve yüzeyde tırmanış yapabilecek teknik bilgi, beceri, donanımına sahip kişilerdir. Genellikle ekspedisyon tırmanış denildiğinde Everest gibi yüksek irtifa dağcılığı bilinmektedir.

Bu elbet doğrudur. Fakat Ağrı gibi, Cilolar, Sat, Kaçkarlar, Aladağlar gibi, birçok dağın zirvesine ulaşmak için ard arda iki veya daha fazla kampın yapıldığı tırmanışlar da bu tarz tırmanışa girer.

Temelde; doğada/dağlık bölgelerde bir takım kar, buz, kaya tekniklerinin yazın veya kışın uygulanarak belirli bir nokta/zirve veya dağın belirli bir rotasına tırmanılması diyebiliriz.

Bu noktada, neresi dağdır neresi dağ değildir sorusu bazılarının ve hatta bu sporla ilgilenenlerin bile zihnini kurcalıyor olsa da Hakkâri coğrafyasından 2000 metreden yüksek yüzlerce tepe var. 3000 metreden yüksek ise yüze yakın zirve var.

Genel olarak tarifine baktığımız zaman orman sınırının bittiği yerde “dağ” başlar. Ülkemizde orman sınırının yaklaşık 2000 metrede olduğunu düşünürsek, 2000 metrenin üstündeki bölgelere dağ ve bu bölgelerde yapılan teknik veya yürüyüş faaliyetlerine de dağcılık diyebiliriz.

Bu durum aslında şöyle bir şeyi de ortaya çıkarıyor. Hakkâri ilçe ve köylerinde yaşamın önemli bir kısmı küçükbaş hayvancılığı ile uğraşılıyor ve yaz aylarında genel olarak 3000 metre yükseklerde

bulunan platolara yaylalara çıkıyorlar. Yaylaları çevreleyen yüksek kayalıklar çocukların oyun alanı haline geliyor. Bu da bölgede yaşayan çocukların birer doğal dağcı olarak yetişmelerini sağlıyor. Yapılacak bazı alt yapı çalışmaları ve eğitimlerle Hakkârî'den dünyanın her yerinde ülkemizi temsil edebilecek çok sayıda dağcı ve doğa sporları sporcusu yetiştirilebilir;

Kaya/sportif tırmanış son 50 yıl içinde gelişmeye başlamış olan ve çok daha kısa (1-50 metre arası) dik kayaların kısa süre içinde (ortalama 1-60 dakika arası) çıkılıp inilmesi ile yapılır.

Bu tip tırmanışlar büyük çoğunlukla ipe girilerek ve tırmanıcının yanı sıra bir de emniyetçinin yardımıyla gerçekleşir.

Günümüzde çok popüler olan ve giderek de daha çok insan tarafından yapılan bu tür, "tırmanış bahçesi" diye tabir edilen ve bünyesinde aynı anda bir çok tırmanıcıya tırmanma imkânı veren farklı zorluklarda rotalardan oluşan bölgelerde yapılır. Yapay tırmanış ise 80'lerin başında başlamış olan ve tamamen insan eliyle üretilmiş olan duvarlar ve üzerlerindeki tutamaklardan oluşan yapılara tırmanılarak yapılır.

Yapay tırmanış doğaya gitmeden, şehrin ortasında bile tırmanıcılara tırmanma ve antrenman yapma olanağı sağlar.

Ayrıca, seyircisiz ve yarışmasız olan dağcılık sporu yapay tırmanış duvarları sayesinde artık sportif rekabet ortamına da kavuşmuş oldu. Hatta yakın bir zamanda sportif yapay tırmanış olimpik bir spor dalı olarak olimpiyat oyunlarına da katılacak.

Dağcılıkla beraber anılması muhtemel olan bir olgu da risk faktörüdür. Bir çok dağcı, dağcılık tehlikeli bir spordur demek istemez. Aslında dağcılık “Tehlikeli yapılabilecek bir spordur.” demek daha doğru, çünkü bir takım potansiyel risklerin bilincinde olmak ve riskleri değerlendirip hareket etmek dağcının kendi elinde. Dağdaki bir çok riskin de “öngörülebilir” olduğunu düşünürsek, bu sporu tehlikeli veya güvenli yapmak bir tercih meselesidir.

Bu noktada eğitimin önemini belirtmek gerekiyor. Dağcılık, bir takım teorik ve pratik eğitimlerin öğrenilmesi ve uygulanması sonrasında

yapılmalı ve mutlaka bu sporda tecrübeli olan kişilerin rehberliğinde eğitimler verilmelidir.

Dağcılık Stilleri

1.1 Alpin Stil

- 1.2 Doğa Yürüyüşü (Hiking)
- 1.3 Kamplı Etkinlik (Trekking)
- 1.4 Ekspedition
- 1.5 Ferrata
- 1.6 Sportif Tırmanış (Sport Climbing)
  - 1.6.1 Bouldering
  - 1.6.2 Kaya Tırmanışı
  - 1.6.3 Uzun Duvar Tırmanışı
  - 1.6.4 Yapay Duvar Tırmanışı

Türkiye'de dağcılık ise, Türkiye Dağcılık Federasyonu (TDF) Üniversite kulüpleri ve Dağcılık Kulüpleri, bünyesinde canlılığını korumaktadır. Dağcılık sporunun Türkiye'deki popülaritesi ise her geçen gün yükselen bir grafik izlemektedir.

KULUBÜN AMAÇLARI

Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Derneğinin amacı, dağcılık ve doğa sporlarına gönül veren arkadaşları aynı çatı altında buluşturmak, genç sporcuların yetiştirilmesine katkı sağlamak, ilimizin doğa sporları potansiyelini ortaya çıkarmak ve arttırılması yönünde projeler üretmek, benzer heyecanları paylaşmak ve bu işe nereden başlayacağını bilemeyenlere bir nevi rehberlik yapmaktır. Cilo Dağcılık, kısa sürede Hakkâri'de dağcılık gururu olmuştur.

Kitabımızın dağcılık bölümüne başlarken yıllarca ülke dağcılığına hizmet etmiş profesyonel dağcılarımızın üzerine hemfikir oldukları birkaç öğüdü buradan belirtmek istiyorum.

DAĞCILARA ÖĞÜTLER.

- 1- Öyle yakıt ve yiyecek al ki artsın, çünkü kötü hava koşulları ve kazalar dönüşü geciktirebilir. Başka bir deyimle yakıt ve yiyeceğini artacak şekilde almalısın.
- 2- Faaliyete gitmeden önce ocağını dene ve ona gözün gibi bak. Yoksa dağda "ocağın söner".
- 3- Aşağılarda ağır yük taşımaya katlan ki yukarıda rahat edesin.
- 4- Zaruri malzemeni bizzat çantanda taşı. Yani kendine gerekli olan malzemenin bir kısmını başkasına taşıtma (davul birinde, tokmak birinde olamaz). Aksi taktirde arkadaşının uzakta kalması veya geri dönmesi halinde dağda yaşayamazsın.
- 5- Malzeme ve yiyeceğini öyle bir hazırla ki kimseden bir şey istemeyesin. Çünkü burada "komşuluk olmaz".
- 6- Üniteni küçük tut ki manevra kabiliyetin azalmasın ve kamptan vaktinde yola çıkasın.
- 7- Dağda misafirlik, etiket ve unvan olmayacağını bil.
- 8- Kendini dağda kimse yardım etmeyecekmiş gibi hazırla ve teşkilatını ona göre yap. Bilmek gerekir ki kalabalık bir güvence değildir ve ona güvenme.
- 9- Çadırını kalabalık tutma. Çünkü bunda ne kadar rahat çalışırsan performansın o kadar artar.
- 10- Aşağılarda tahammül edebileceğin derecedeki bir soğuğa karşı dahi dağda tedbir al, açık yerini bırakma öyle ki kendini rahat hissedersin. Çünkü dağda "soğuğa karşı dayanıklılık olmaz".
- 11- Üşüdüğün vakit sıcak sıvılar iç. Çünkü "dağcı dışardan değil içeriden ısınır".
- 12- Susamasan dahi kendini içmeye zorla, içeceğin sıvıların vücut sıcaklığından aşağı olmamasına dikkat et ve bil ki saf su içilmez. Meşrubat özellikle mayhoş olmalıdır.
- 13- Katı ve soğuk yemeklerden kaçın ve bil ki bunların sulu olması sıvı depolarının doldurulmasına, sıcak olması enerji tasarrufuna

ve ısınmaya, keza baharatlı ve tuzlu olması elektrolit açığını gidermeye yarar.

- 14- Yüksek irtifa dağcılığına alışmak istiyorsan dağ evinde veya kulübede kalma. Karda kıyamette çadırda veya bivakta kal ki tabiatın dilini öğrenesin. Barbaros Hayrettin hep açık denizde vuruşmayı tercih eder ve gerekçe olarak dermiş ki " kara görünürse asker yüzerek kıyıya çıkar".
- 15-Yaz çıkışlarında dahi şiddetli soğukla karşılaşacakmışın gibi en mükemmel techizatını al, aksi olursa zarar etmezsin.
- 16- Kazaların inişte olduğunu unutma, dönerken acele etme ve çıkışta olduğu gibi bol sıvı almaya, iyi beslenmeye keza sık sık dinlenmeye devam et.
- 17- Bir defada veya bir günde gidip döneceğin yere dahi ocak, tencere ve bivak al ki kaza yada tipi halinde yaşayabilesin (çantası boş olanın kafası da boştur).
- 18- Unutma, dağlar tedbirde kusur edene aman vermez.

CİLO REŞKO BATI DUVARI.

17 Ağustos 2013 günü Cilo Reşko Kuzeybatı duvarından yapılan tırmanışın sonunda Dağcı Tunç Fındık tarafından çizilen ve tırmanış hakkında ayrıntılı bilgi veren teknik rota aşağıdaki gibidir. Cilo Reşko dağı kuzeybatı duvarı tırmanış rotası. Tırmanışçılar. Tunç Fındık, Doğan Palut, Emrah Özbay. Harita, çizim ve anlatım Tunç Fındık.

Zorluk ED-, 750 Metre, IV-V Derece genel, VII MAX. 20 İp boyu.

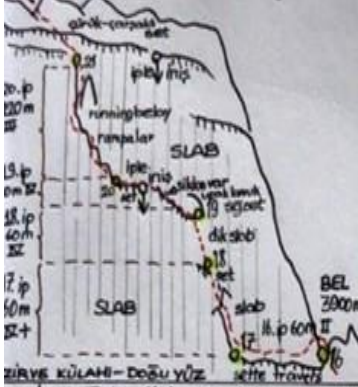

Rota ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda belirtildiği gibidir. Orijinal hali ile buraya ekliyorum.

HAKKARI - CİLO DAĞLARI-REŞKO D. (4135m) KUZEYBATI DUVARI TIRMANIŞI (17 Ağustos 2013)

Reşko zirve sırtı, 700m. I-II zirveyi

Ekip: Emrah Bıbay, Tunç Findık, Değan Polut.

Zorluk: ED-, 750m, 20 ip boyu, II+/II+genel, VII max. gelene kışal tırmanış (girişteki buzda 35° eğimli kan. buz tırmanışı)

Rota: Mengon Zorla (yayla) (2600m) den 1 saatte Spikane denene Geyya Şeytan buzulu tabanı gelene kamp kuruluyor. Rota girişine doğru, moran ve buzdan 2½ saatte varılıyor ve 3400 metred2 rımaya geçiliyor. (Belirgin gri-beyaz suyla aşınmış ufurum hedefle-nerek). 1. ip: Derin rımaye 1m. kadar açık-kayada sağ traversele çatlağa varılıyor ve sette istasyon, 30m, II. 2. ip: Çok sağlam, suyla aşınmış gri-siyah-beyaz baca-çatlak, mükemmel tırmanış, dik ve boşluklu, 55m II-. Burada

Varılan Setten devam eden Geniş oluk-kulvarda 100m. kadar tırmanışla sağa yükselen dik slab-yüzeye

varılıyor. 3. ip: Slab-yüzeyi tırmanış, devamında kilit etaba uzanan baca tabanındaki kovuğa var, 60m II. 4. ip: Slop tutuşlu gri, temiz baca (zor giriş) ile çatlağı izleyerek, şahane çıkışlarla ve zevkli tırmanışla, ufak konukta istasyon, 60m, II. 5. ip: Kilit etap! İki negatif bölün negatif-çirlik baca-çatlak tırman, emniyet kiti, zor ve boşluklu etap! Sette istasyon, 45m, VII. 6-7-8. ipler: Hareketli emniyet ile setler, baca ve çatlaklardan belirgin siyah ıslak baca tabanına var, 150m, III. 9. ip: 5m. solda (girişte sıkı var) dik yüzey ve ince çatlak ile, sağa pandal riskli etap, zor ve boşluklu etaba devamındaki kulvarda bitir, 55m, II. 10. ip: dik girişle çanağın solunu denemeden gri dik bacasıyla üst çanağa varış, 50m, II. 11-12. ipler: kuleler arasında kolay, sağlam kayada orta çıkış, 90m, III+. 13-14. ipler: Kule sırtından yan geçiş ile kara kentin tabanına varış ve arm bantın setine çıkış, çirliklik var, 120m, III+, II+. 15. ip: Sette kabı tırmanışla bele varış (3000m) 60m, II. Burada belken dağın doğu yüzüne, zirve kulahtına dönüyoruz. 16. ip: sol traversele bant sette geçiş 60m, II. 17. ip: Dik slabda tırmanış, hafif sola yükselerek, ara emniyet çıkar, 10m III+. 18. ip: Dikleşen slabda boşluklu çıkış ile sağ sete varış, 60m III+. 19. ip: Sola yönlü travers ile belirgin sete (ilk 10 metred2 sıkı var) anış ve sol uşa istasyon, 60m, II. 20. ip: Hareketli emniyet ile kolaylaşan anış ve sol uşa istasyon, 60m, II. Sirta II derece çıkış ile (çirlik-çamurlu) sirtta sola, en üstteki zirveye 100m. yürünüyor.

İniş: Doğru yüzündeki kulahta 2 x 60m ip inisi ile bele varıldı ve kuzeybatı yüzünde kara kentin ucundan, toplam 14 ip boyu ve 840m. ip inisi ile, tırmanış rotasının sağında kabin kulana ve buzla mükemmel ip inisinde sıkı, perlonbant, takoz bırakıldı.

Süre: Toplam 19½ saat. Yaklaşık 2½ saat tırmanış 9 saat, iniş 8 saat.

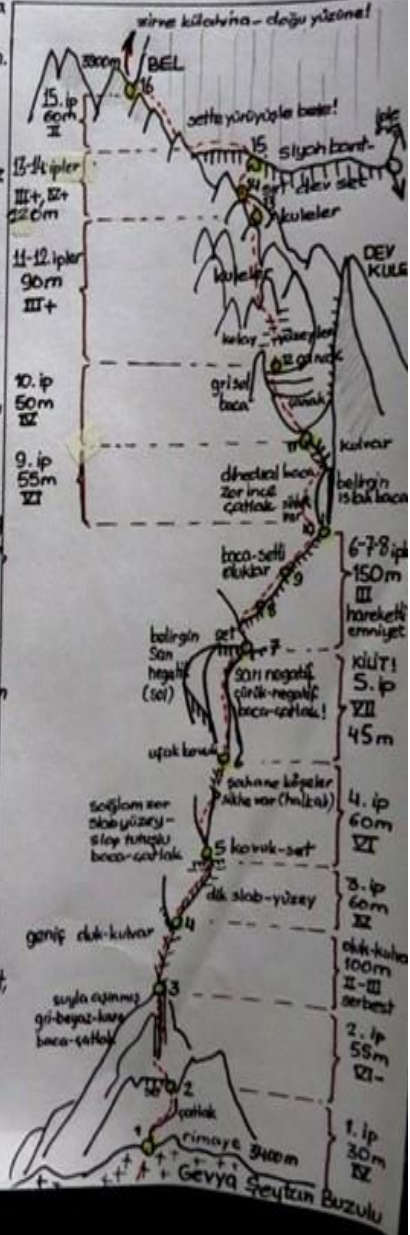
Malzeme: 2 x 8.2mm dny, 60m. ip, fündü ve stopper seti, 5 sıkı, bel perlonbant,

kaşık, krama ve krampon bural için gerekli; rota sadece kay a tırmanışı.

Not: 1984 çıkış Vilus Leheis, Franz Durschmid, Bahr Köriz, Ömer B. Tözel

İkinci çıkış 2002 Uğur Uluoçak, Haldun Ölsendi, Alper I. Duran. Bizde bu rotanın 3. tırmanışını yaptık. Çok sağlam kayalı, zevkli, dik ve boşluklu, inişi zor ve uğraştırıcı, uzun bir büyük duvar.

Cilo Dağlarının en önemli tırmanış rotalarından birisi...

Çizim ve Yazılar : Tunç FINDIK

Yukarıda Dağcı Tunç Fındık tarafından detaylandırılan Reşko Güneybatı duvarı hakkında verdiği bilgi ile birlikte, yine bu tırmanışta bulunan Reşko zirvesine çıktıktan kısa bir süre sonra elim bir kaza sonrasında hayatını kaybeden dağcı Emrah Özbay'ın da rota ve bölge hakkında açıklamalarını ekliyorum;

Kendisini saygıyla anıyoruz.

Cilo dağlarının en görkemli ve en yüksek zirvesinin Güneybatı duvarı rotası hakkında bilgi.

Sabah 04:00'da karanlığın içinde yürümeye başladık. 2 saat kadar süren yürüyüşün ardından ne buzul ne de rimaye (buzla kaya arasındaki boşluk) sorun çıkartmadı ve oldukça kolay bir şekilde rotaya girdik.

1. İp Boyu: Rimayeden kayaya girip sete kadar tırmandık.(30 m. IV)
2. İp Boyu: Sağlam, gri-siyah kayada tırmanışa devam ederek yatık yüzey ve kulvar başlangıcına kadar tırmandık.(55 m. VI-)

100 metre kadar serbest olarak, II-III derece kayada, kulvar içinden tırmanışa devam ettik.

3. İp Boyu: Slab, sağlam yüzeyde kolayca tırmandık ve kilit etabın altındaki kovuğa ulaştık. (60 m. IV)
4. İp Boyu: Sağlam kayada, çatlak hattını takip ederek, eğlenceli ve emniyetli bir şekilde tırmandık.(60 m. VI)
5. İp Boyu: Zor dihedral ve çatlak etabı. Çürükçe ve emniyeti uğraştırıcı olan bu İp Boyu ile rotanın en zor etabını bitirmiş olduk. (45m. VII)

6, 7,8. ip boyları: Kulvar ve baca sistemlerinde basit emniyet sistemleri ile birlikte tırmandık. (150 m. II-III)

9. İp Boyu: Aşağıdan da net bir şekilde gözüken derin kulvarın solundaki gri sağlam kayada tırmandığımız bu etapta 1 sikke ile karşılaştık. (55 m. VI)

10. İp Boyu: Sağlam kayada tırmanarak sırta ulaşan yatık yüzeylere geldik. (50 m. IV)

11, 12. ip boyları: Sağa doğru, sağlam kayada, birlikte tırmanarak sırta ulaştık. (90 m. III)

13, 14, 15. ip boyları: Sırttan, zirve kulesini çevreleyen kara banda ve devamında sola doğru zirve kulesinin doğu yüzünün altına ulaştık.(150 m. III)

16. İp Boyu: Setten sola doğru yan geçerek görece kolay tırmanış veren yüzeylerin altına geldik. (30 m. II)

17. İp Boyu: Sağlam kayada, eksik ara emniyetle tırmandık.(50 m IV)

18. İp Boyu: Slab yüzeylerde tırmanışa devam ettik.(60 m. IV)

19. İp Boyu: Sola doğru uzunca bir yan geçiş yaptık. Bu kısımda bir adet sikke ile karşılaştık.(60 m. IV)

20, 21. ip boyları: Hareketli bir şekilde tırmanışa devam ettik.(120 m. II-III)

Sırttan doğu yönüne doğru, 100 m. kadar, II derece kaya üzerinden zirveye ulaştık.

Anadolu'nun 2. büyük zirvesi dev vadiler ile aşağılara doğru uzanıyordu. Dağın her yerinde tanımlayamadığımız bir sessizlik vardı, belki de biraz hüzün. Zirve defterinin aydınlattığı tarihte 50 yıl öncesine seyahat ettik. Yarım asırlık defterin sayfaları buraya az sayıda yapılan ziyaretin tanıklarıydı. Ne yazık ki zirveye ve yarım asırlık zirve defterine ancak yarım saat kadar dokunabildik.

Zorlu inişin karşımıza neler çıkaracağını bilmeden hızla harekete geçtik. Güneşin batışına rağmen ısrarlı inişimize hiç ara vermedik. Kayadan, kardan ve buzdan indik. Bazen 5- 10 metrelik negatif eğimli kaya etaplarından, bazen de dere yatağı ve şelalelerden. Çamur ve toz içinde, ıslanarak. Saatim gece yarısını gösterdiğinde, 20 saatlik bir eforun ardından, dikeyde geçirdiğimiz zamanın da malzemelerimizin de sonuna gelmiştik. 16 İp Boyu kadar inişin sonunda oldukça yüklü miktarda malzemeyi iniş noktalarına gömdük. Sikkeler, stoperler, perlonlar ve karabinalar vs. Tam her şey bitti, aşağıya ulaştık dediğimiz sırada, seraktan kopan bir buz parçası ipimizin üzerine düştü. Böylece yarım iplerimizden birisinden 40 m. kadar kaldı. Ama biz tek parça ve mutlu olarak aşağıya ulaştık. Buzuldan iki saat kadar yürüyerek kamp alanımıza geldik.

İNİŞ: Zirve sırtından batıya doğru yönelerek, sırtın 10 metre kadar altından 2 İp Boyu iniş ile bele ulaştık. Belden kuzeybatı yüzüne doğru set üzerinden yan geçtik. Kara bant boyunca 50 metre kadar yürüyerek, kaya babalarından inişe başladık. İlk 4 İp Boyu inişi kaya babalarından yaptık. Kuzeybatı yüzünü bölen -gizli- dev kulvarın

sonuna ve ardından da -aşağıdan da gözüken- kar kulvarına ulaştık. Karanlıkta inişimize devam ettik.

Önceki inişlere ait hiç bir izle karşılaşmadık. İnişin devamında bir dere yatağından, genellikle 2 noktalı istasyonlarla inişe devam ettik. Son kısımlarda seraklar ve buzul çatlakları arasından, sola yakın olarak, indik.

2 buz babasından biri 60, diğeri 20 metrelik iki iniş yaptık. 14 İp Boyu inişin ardından aşağıya ulaştık. 8 saat kadar süren tehlikeli iniş, rotanın zorluğuna önemli etkide bulunmakta.

Süreler: Rota altına 2,5 saat

Tırmanış 9 saat

İniş (İP İnişi) 8 saat

Kamp alanına 2 saat

Toplam 22 saat

Sevgili Emrah'ı da burada andıktan sonra, yukarıda belirttiğimiz arkadaşlarımız Reşko duvarına tırmanırlarken, bizlerde Kelyano sırtına ilk rotamızı açmaya karar veriyoruz.

Yukarıda resim, çizim ve yazı ile detaylarını verdiğimiz Reşko güneybatı duvarı tırmanışının yapıldığı gün. Ekipten iki kişi de Kelyano sırtından yeni bir rota açmak istedik. Reşko duvarına tırmanacak olan ekip gece saat 02:00 de yola çıkarken Kelyano sırtına çıkacak olan ekip sabah saat 07:00 de kamptan ayrıldık.

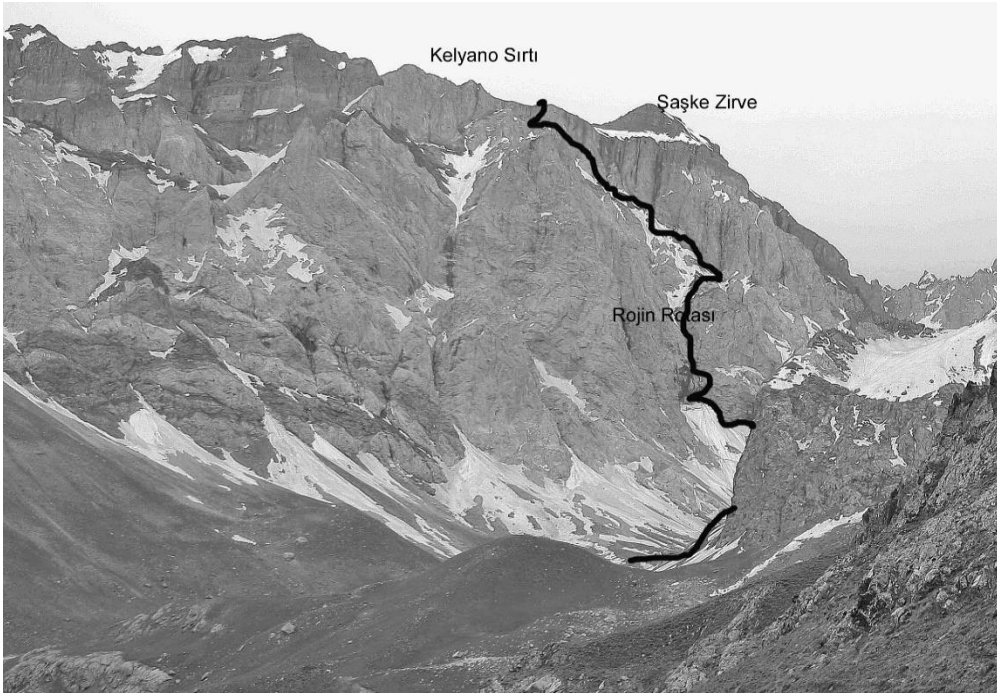
ROJİN ROTASI:

İlk Çıkış : 2013

İlk Yerli Çıkışı : 2013

Tırmanışa katılanlar : Esra Karadeniz. Hacı Tansu

Mergan buzul gölü kenarına kurduğumuz kampımız sarp dağların arasında binlerce yıllık buzulun hemen dibindeydi. Kampımızın solunda yani kuzeydoğu yönünde uzunca kaya duvarları ve yüksek dağlar vardı. Önceki günden kararlaştırdığımız üzere bir ekip Kelyano sırtına yeni bir rota açmak için yola çıktık. Havanın erken ağarmasına rağmen bulunduğumuz vadiye ancak saat 09:00 da güneş vuruyordu.

Sabah saat 07:00 de kamptan ayrıldık. Kuzeye doğru kısa bir yürüyüşten sonra tırmanacağımız rotanın dibine gelmiştik. Rotanın girişi olarak vadinin sol yamacını seçerek topraklı alanı çıkmaya

devam ettik. Yukarıya çıktıkça toprak alan azalıyor, yarı çarşak şekilde kayalık alana giriyorduk.

Sert bir kaya zeminine sahip rotada zaman zaman geçtiğimiz yerler iyice daralıyordu. Aşağıdan baktığımızda az da olsa kolay görünen bölge, bizler ilerledikçe daha da zorlaşıyordu. Rotanın sağında yükselen kaya duvarı tam bir kale duvarını andırıyordu.

Kaya duvarı dibinde karlar duruyor, bu yükseltide susuzluğumuzu gidermek için ideal bir rota olmuştu. Kısa bir mola verdikten sonra tırmanışa devam ettik. Tırmanış boyunca yeni rotanın isminin ne olacağı konusunda tırmanış arkadaşım Esra ile isimleri sayarken bulunduğumuz yere güneş ışıkları yeni yeni ulaşıyordu.

Böylece rotamızın adı doğan güneş olması fikri gelişti. Doğan Güneş ismi cazip gelmişti. *Ben de, madem bu rotayı biz açtık, bu ilk çıkışı yaptığımızı göre bu rotaya istediğimiz ismi vermekte hakkımızdır.* dedim. Bu nedenle Doğan Güneş anlamında ve ayrıca kızımın adı olan “Rojin” ismini koyduk. Rotamızın adını “Rojin Rotası” olarak kaydettik;

Tırmandıkça pek te kolay olmadığını gördüğümüz rotanın zirvesine doğru yaklaştıkça, rota daha da zorlaşıyordu. Uzun bir tırmanış

sonrasında öyle bir noktaya geldik ki, yolumuz üzerinde yaklaşık 10 metrelik bir duvar çıkmıştı.

Klasik bir rota olacağından dolayı yanımıza hiçbir teknik malzeme almadan çıktığımız için, bu kısmı geçmemiz zor olacaktı.

Elbette bir karar vermemiz gerekiyordu, ya tırmanışı burada sonlandırıp kampa geri dönecektik, ya da önümüzdeki 10 metrelik duvarı tırmanıp yolumuza devam edecektik.

Ava Spi vadisini yüksekten izleyerek mola verdikten sonra ne yapacağımız konusunda kısa bir istişare yaptık ve kararımızı devam etmemizden yana kullandık.

Önümüzdeki kaya duvarını geçmek için bir birimize cesaret veriyor, kontrollü bir şekilde kaya duvarını aşarak kaya duvarını geride bırakmıştık.. Kaya duvarı bizi hem çok zorlamıştı hem de yormuştu. Kısa bir süre sonra Dağ Keçilerinin yoğun yaşadığı meyilli bir alana ulaştık.

Alanın arka yüzünde uzun ve dar bir mağara vardı. Dağ keçilerinin mekanında kısa bir mola verdik. Zirveye yaklaştıkça heyecanımız artıyordu.

Önemli bir dağ yolunu geride bırakma gururu ve heyecanı ile zirveye ulaşmıştık.

İniş için de aynı güzergahı kullanmak daha mantıklı geldi bize. Çünkü yukarıda iken dağın ne kadar zor ve tehlikeli olduğunu bir kez daha görmüş olduk. “Doğa her zaman yanıltır.” Diye bir söz vardır.

Bizlerde daha fazla risk yaşamadan aynı rotadan aşağıya indik ve akşam saat 17:00 gibi kampa vardık.

Tırmanışa katılanlar. Esra Karadeniz İstanbul, Hacı Tansu Hakkâri.

CİLO DAĞLARI KLASİK ROTALARI.

İlk olarak 1931 yılında Rübare Şin vadisinden Serpel Yaylasına açılan rota, çizilen harita ile, yıllarca aynı rota kullanılarak tırmanışlar yapıldı. Ardından Yabancı dağcılar Cilo dağlarına olan ilgileri nedeni ile farklı bölgelerden de klasik rotalarda tırmanışlar yapıldı.

Yabancı dağcılar Serpel yaylası rotasından sonra, Oramar köyünden vadi yolu ile Horkedim yaylasına kamp yaparak zirveye çıktılar.

Farklı rota denemeleri hep oldu. Reşko'nun kuzey yönündeki Mergan yaylasından, Bala yaylasına geçerek, güney yönünden uzun bir yürüyüşten sonra yeni bir rota çizildi.

Yine Mergan yaylasından Deriye Cafer kapısından meydan belek yaylasına, oradan da Kervan Kapıdan (Deriye Karvana) Serpel buzuluna ve Serpel yaylasına, oradan da Horkedim yaylasına geçilerek zirveye çıkıldı.

Reşko Zirvesindeki Dev Oyuk.

Ancak çeşitli bölgelerden klasik rota denemeleri her seferinde, halen en uygun rota durumunda olan Serpil yaylasına, ardından Horkedim kamp alanına geçilerek, oradan da Armanç platosuna ve kılçıktan geçilerek zirve yapılması daha uygun olduğunu gösteriyordu.

Cilo Reşko zirvesine çıkarken karşılaşılabilecek ilginç ve önemli detaylardan biri binlerce yıl önce kayalara işlenmiş yabani hayvan figürleri. İlk çağlardan beri bu dağlarda yaşamın olduğunun ispatı durumunda olan bu kaya resimleri, Horkedim yaylası Anakamp bölgesinin yaklaşık 500 metre aşağısında rotanın hemen üzerindedir. Bölgedeki kayaların üzerinde, insan, yabani keçi, teke, bizon, gibi hayvanların şekilleri vardır.

Reşko'nun doğu tarafı hariç diğer bütün bölgeleri yüksek, dik kaya duvarlarıdır. Bir önemli husus daha Reşko dağının güney yönünde sadece kaya duvarı değil, devasa bir mağara ya da kaya oyuğu var. Klasik rotadan tırmanılırken, kılçıktan sonraki geniş sırtta, zirveye yaklaşık yüz metre kala dev bir oyuk var.

Bu oyuğun diğer ucu Reşko'nun güney yamacında dev bir mağara şeklinde dışarıya açılıyor. Kış aylarında yoğun kar yağışı, havaların çok soğuk olması nedeni ile içeriye yağın karlardan ve mağara ağızları olan alt kısmından aldığı rüzgar nedeni ile kaya duvarlarında uçları yukarıya doğru uzanan büyük buz kütleleri meydana geliyor.

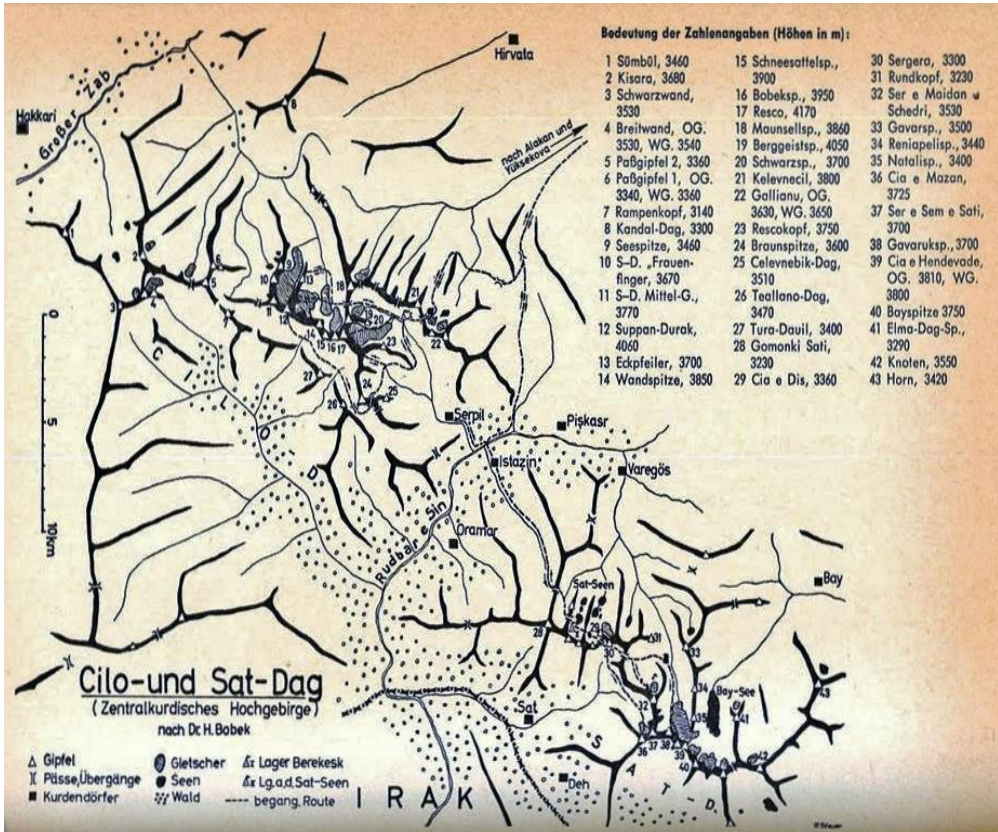
Cilo Reşko klasik rota üzerindeki sırtta bulunan dev kaya oyuğu ve rüzgarın sürekli aşağıdan yukarıya doğru sert bir şekilde esmesi sonucunda oluşan ilginç buz şekilleri.

Bu güne kadar değişik dağcı grupları tarafında Cilo dağlarını anlatan ve farklı zamanlarda çizilen kroki ve haritaları gördük. Bu kitabımızda da birkaç örneğini paylaştık. Ancak aşağıdaki harita hem Cilo hem de Sat dağlarının tamamını gösteriyor. Hans Bobek ve ekibi tarafından ikinci gelişlerinde birlikte yaptıkları detaylı bu harita Cilo dağları

dışında sivri ve sarp dağarı ile birlikte, yoğun bir şekilde gölleri ile de dikkat çeken Sat dağlarını da göstermektedir.

Her iki dağ kütlelerini ortadan ayıran en önemli ve derin vadi Rübare Şin vadisidir. Haritada görüldüğü üzere Cilo'lar da buzullar yoğunlukta iken, Sat'lar da ise buzul göller daha çok göze çarpmaktadır. Bizlerin de her iki dağ kütlelerinde yaptığımız çalışmalarda Cilo dağlarında yaygın bir şekilde buzullar mevcuttur. Sat dağlarında ise Sere Sate gölü ile birlikte yaklaşık 20 ye yakın buzul göl bulunmaktadır.

Cilo dağlarının en yüksek, en görkemli ve en ilgi çeken zirvesi şüphesiz ki Reşko zirvesidir. Hal böyle olunca bölgeye gelen her dağcının ilk tercihi de Reşko zirvesi oluyor. Bundan önce Reşko zirvesine çıkan teknik rotayı sizlerle paylaştık. Peki, Reşko zirvesine klasik rota var mı? Varsa nerelerdir? Bizde bu sorunun cevabını üç ayrı şık ile cevap verelim.

1 Serpel Yaylası Rotası

2 Urışe Rotası. Urışe yaylası üzerinden Kervan Kapı yolu.

3 Bala Yaylası Deriye Ersan Rotası.

Bu üç rotadan Cilonun en yüksek zirvesi olan Reşko tepesine çıkılabilmektedir. Değişik tarihlerde bu rotaların hepsinden Reşko zirvesine çıkılmış ancak en uygun ve kısa rota olarak Serpel yaylası rotası daha çok tercih edilmektedir. Bunun sebebi araç ile önemli bir kısmına kadar gidiliyor olması ve kalan rotanın çok zor olmamasıdır.

SERPEL ROTASI: Serpel rotasından Reşkonun zirvesine çıkmak için izlenecek yol şöyledir.

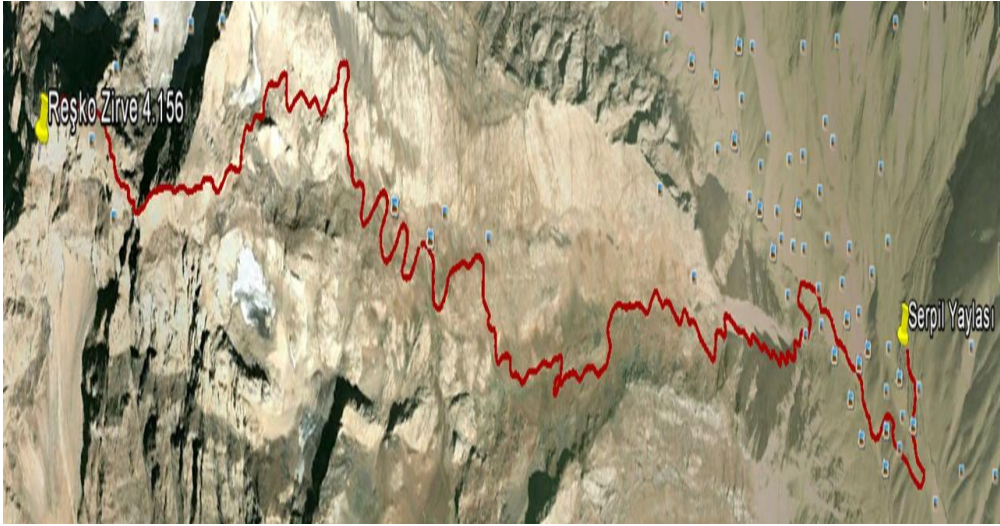
Karayolu veya havayolu ile Yüksekova ilçesine ulaşarak. Buradan da araç ile Serpel köyü üzerinden Serpel yaylasına ulaşılır. Hava şartlarına, gidilen zamanın koşullarına göre isteğe bağlı ilk kamp Serpel de yapılabilir. Ya da aynı gün ana kamp olan Horkedim yaylasına da çıkılabilir.

Serpel yaylası güneye bakan dar ve suyu bol olan bir bölgedir. Kamp su kaynaklarının etrafında yaylacıların ördüğü duvarların içerisine

kurulabileceği gibi, bol otlaklı hafif meyilli boş alanlarda kurulabilir. İlkbaharın başlarından sonbahara kadar bölgede küçük baş hayvan sürüleri mevcuttur.

Bu bağlamda yaylacılar sürekli yaylada kalamazlarsa da her gün koyun sağımı için araçlarla yaylaya çıkıp geri dönüyorlar. Gelen dağcılar peynir, süt gibi ihtiyaçlarını yayladan giderebileceklerdir. Ayrıca yayla halkının misafirperverliği de cabası.

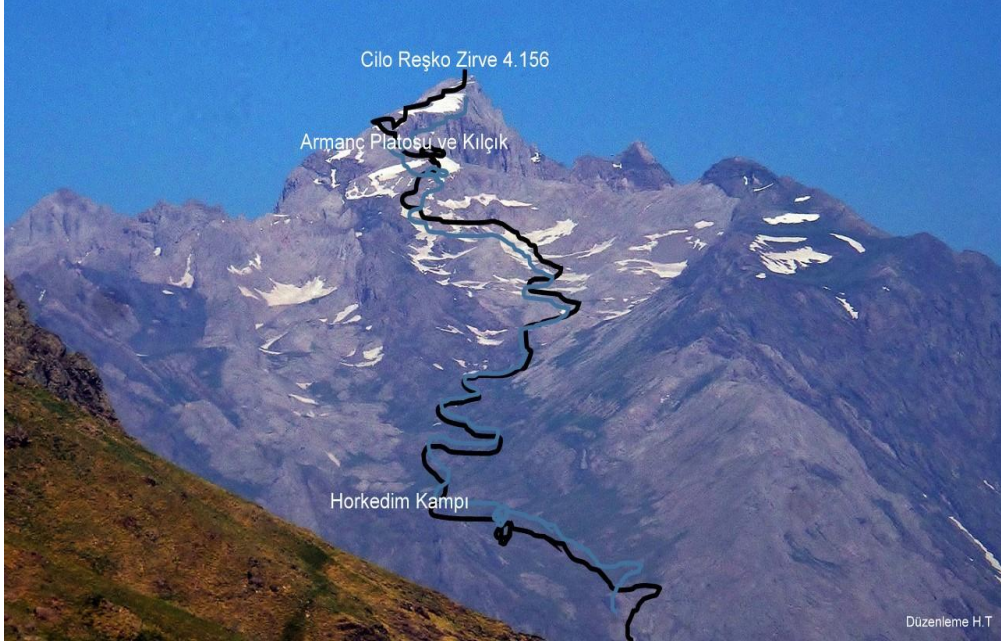
Serpel yaylasın ayrılırken güneybatı yönündeki ilk tepeden vadiye inilir. Vadi de gür ve hızlı akan dereden geçebilmek için dere kenarındaki en büyük kayanın dibinden kayalardan atlayarak geçilir. Diğer bir geçit yeri ise yaklaşık 500 mt yukarıda suyun genişlediği bölgeden dizlere kadar suya girerek geçilebilir.

Serpel yaylasından Horkedim kampına gidebilmek için sırt çantaları ve diğer kamp malzemeleri katır ile de taşınabilir. Henüz tam sektörel hale gelemese de Serpel köyü sakinlerinden Nurettin Rendan ve ailesi bu hizmeti yürütmektedir. Yüklerin katıra verilmesi ile Horkedim yaylasına çıkmak daha kolay olacaktır;

Hızlı ve berrek akan beyaz köpüklü dereyi geçtikten sonra önünüzde yarı patika halinde kayalık bir yol var. Vadinin güney yamacından yaklaşık 500 mt sonra iki yanı kayalık, dar bir geçit var. Geçitten geçebilmek için yaylacılar tarafından kaya parçalarından yığma duvar örülmüş. S şeklinde yapılan duvarların üzerinden yol ilerliyor. Özellikle de sırt çantalarını taşıyan katırlar için zor ve tehlikeli bir yoldur.

Geçit mahiyetindeki bu bölüm yaklaşık 100 metre devam etmektedir. Çarşaklı ve kayalık alanı bitişinde eğimi % 40'a varan patika yol başlıyor. Vadiden itibaren Horkedim yaylasına kadar 2 km kadar olsa da yaklaşık 5 saat sürmektedir.

Serpel Rotası. Horkedim anakamp ile Zirve arasındaki kısmı.

Yolun bu bölümü patikası belirgin ve topraktır. Aşağı kısımlar hariç geri kalan bölgede çarşak ve kaya çok azdır. Horkedim yaylasına vardıktan sonra kamp için kullanışlı alanlar var. Yaylanın en kullanışlı kısmı her seferinde kamp alanı olarak kullandığımız vadinin sonundaki su kaynağının olduğu yerdir.

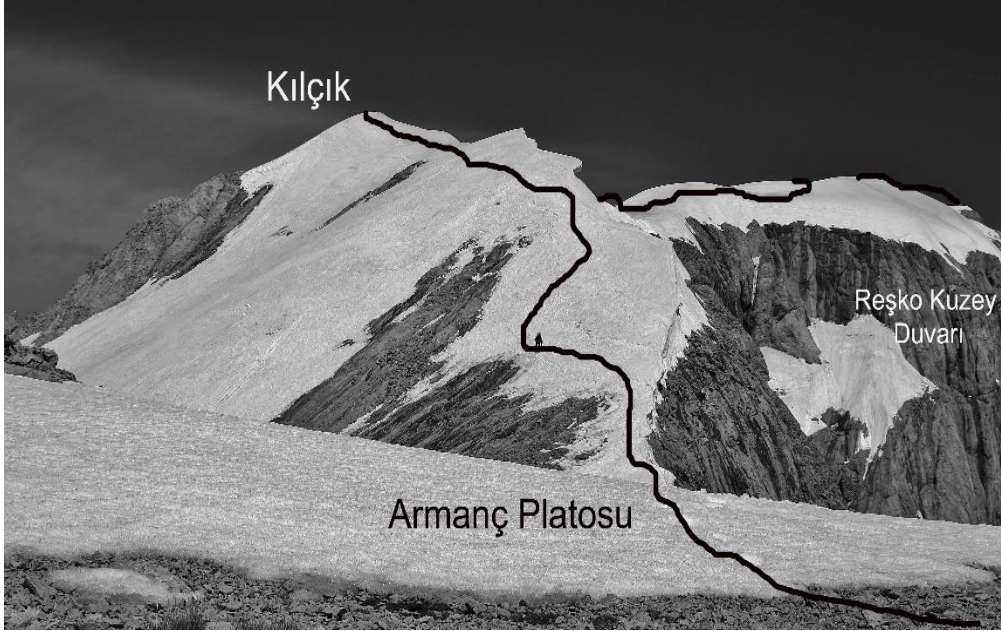
İki ayrı yönden gelen su ile kamp alanında su sıkıntısı çekilmemektedir. Temmuz ayının ortasından itibaren Horkedim yaylasından itibarenki bölümde su yoktur. Kaynak ve karsuları rota üzerindeki vadiyi beslemiyor. Rota boyunca kaya ve kuru alanlardır;

Horkedim kamp yeri 3.200 rakımda. Zirveye olan yükseklik yaklaşık 1000 metredir. Yürüme mesafesi ise yaklaşık 6 saattir. Kamptan yerinden itibaren ilk 500 metre kadarki alan bol otlaklı toprak ve siyah kayalıklardan oluşan bir bölgedir. Tırmanış devam ettikçe önceleri koyu renkli granit benzeri kayalıklar, ardından beyaz renkli,

muhtemelen kireç taşı kayalıklardır. Yükseklik 3.600 civarı bölge tamamen kayalık, küçük çapta çarşak var.

Armanç platosu, zirveden önceki son dinlenme ve beslenme yeri olarak kullanılıyor. Tırmanışlarda genel olarak Armanç platosunda mola verilir. Fazla malzemesi olan varsa burada bırakabilmektedir. Armanç platosuna varıldığı zaman kuzeydoğu yönünde Yüksekova ilçe merkezi görünür.

Bu rotanın en zor ve riskli olan kısmı ise “Kılçık” dediğimiz bölgedir. Kılçık temmuzun ortalarına kadar karla kaplı ve oldukça kalın kar balkonları ile kaplıdır. Yaz aylarında kar balkonları eriyince, kılçıktan geçiş daha kolay hale geliyor.

Kılçığın kuzeyi sağdaki büyük buzula kadar dik kaya duvarıdır. Sol tarafın ise eğimi %55'e kadardır. Kılçığın her iki yönü de tehlike oluşturduğu için özellikle karlı zamanlarda krampon takılması önerilir. Haziran ayına kadarki dönemlerde kazma, krampon ve ip emniyeti ile geçilmesi gerekiyor.

Kılçığın en üst kısmına geçildikten sonrada kılçık aşağıya doğru devam ettirmektedir. Yılın her mevsiminde ip emniyeti alınmadan geçilmemesi gereken kısım kılçığın son bölümüdür.

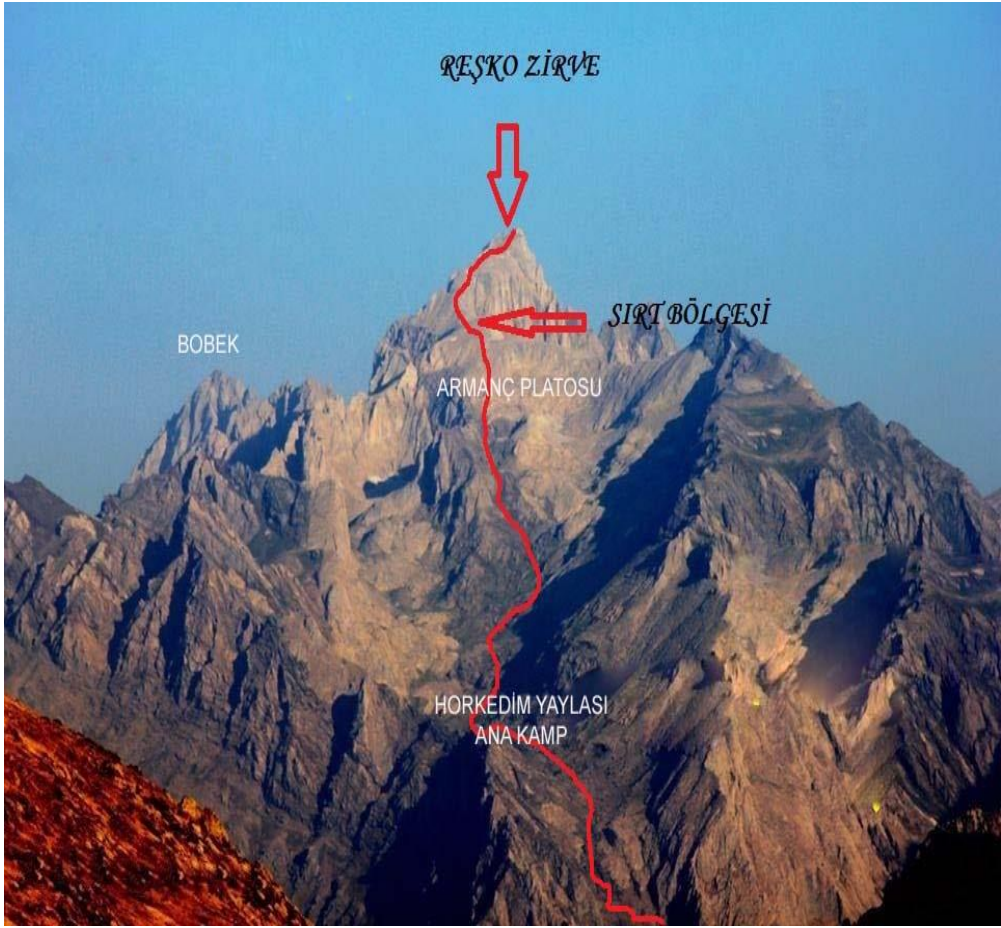
Haziran ayının sonunda Kılçık Geçışı.

Kılçık kısmı bittikten sonraki bölüm zirveye iyice yaklaşılan bölümdür. Yolun kalan kısmı geniş bir sırt, yer yer toprak ve yoğun bir şekilde çarşaktır.

Sırtın genişlik mesafesi 20 ile 50 metre arasında değişiyor. Her iki tarafı yüksek kaya duvarlı uçurumlardır. Sırttaki en ilginç bölge ise daha önce bahsettiğimiz “Zirve Oyuğu”dur.

Zirveye çıkan bütün dağcılarının mutlaka durup baktığı, fotoğraf çektiği ilginç bir alandır. Zirve Oyuğuna geldiğiniz zaman, artık zirveye varmış sayılırsınız. Çünkü kısa bir yürüyüşten sonra artık zirvedesiniz.

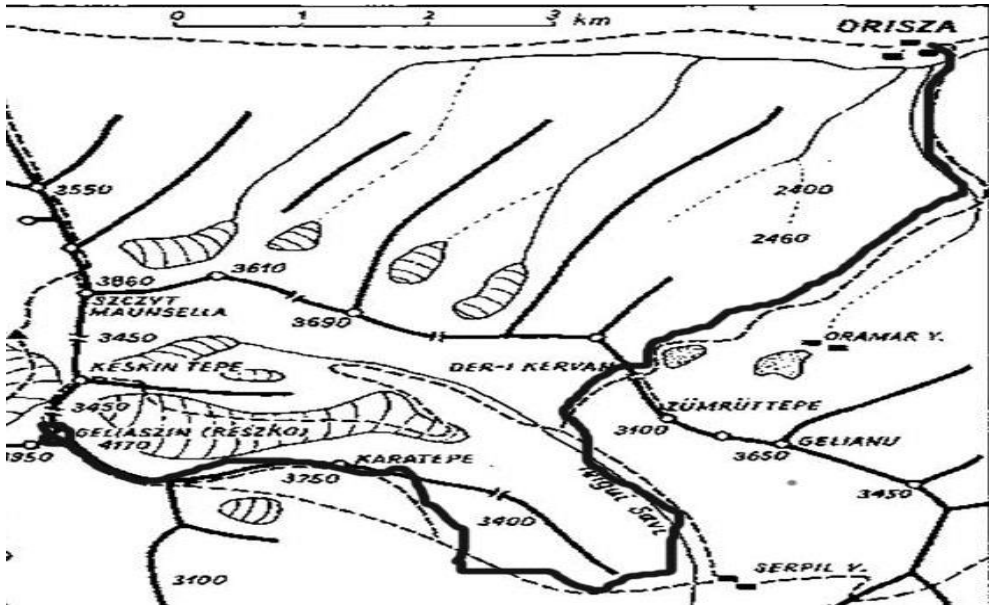

İniş aynı rotadan yapılır. Günün şartlarına, ekibin performansına ve isteğe göre dönüşte Horkedim kamp alanında gece kalınacağı gibi, aynı gün Serpel yaylasına da gelinebilir.

URİŞE ROTASI.

Cilo Reşko zirvesine giden ikinci, kısa sayabileceğimiz rota Urişe Rotasıdır. Urişe Yüksekova'nın batı yönünde Cilo dağları eteklerinde bir mezradır. Mezranın bulunduğu yerin güneybatısında mezradan yaklaşık 4 km mesafede eski bir yerleşim kalıntısı vardır. Bazı kaynaklara göre buranın tarihi Muşasır medeniyetine ait olduğu söylenir. Mezra da bu yerden ismini almıştır. Mezradan Cilo Reşko doruklarına doğru uzun ve sürekli yükselen bir vadi mevcuttur. Vadiden Cilolara geçiş Deriye Karvanan (Kervan Kapısı) denen bölgeden sağlanıyor.

1931 Yılında Hans bobek ve ekibi tarafından çizilen rotayı gösteriri kroki.

Urışe Rotasından Cilo Reşko zirvesine geçmek için araçla Urışe köyüne geliriz. Köyden itibaren vadi boyunca yaklaşık 3 km kadar toprak yol var. Yılın mevsim koşullarına göre zaman zaman bu yol araçların gidebileceği son noktaya kadar açıktır. Ancak Haziran ayından önceki dönemlerde çok kar yağışı nedeni ile yol hep karlıdır.

Mezradan Urışe yaylasına araçla veya katırlarla geldikten sonra önünüzde uzun, yokuş ve kısmen suyu olmayan bir yol sizi bekliyor olacak. Vadi boyunca soğuk kaynak suları varken Deriye Karvanan bölgesine yakın yerlerde su sıkıntısı çekilebilir. Bu nedenle vadinin sonuna doğru, yani yolun sol tarafından yamaca doğru yükselen bölgede yeterli su depolaması yapılmalıdır. Vadi boyunca yol çokta kolay değildir. Yer yer kayalık bölgelerden geçilerek yükseliyor. Deriye Karvanan (Kervan Kapı) a ulaşıldığı bölge kayalık ve geçit kısmı oldukça zordur. Urışe köyünden itibaren taşıma için at veya katır kullanılabilir.

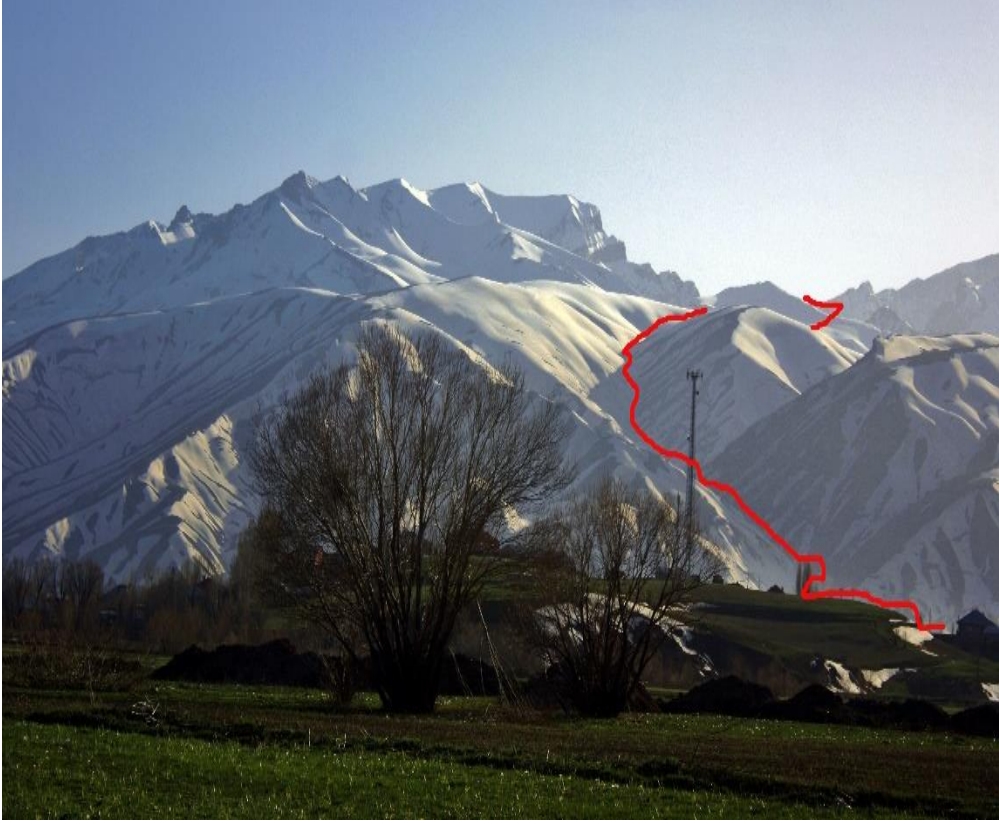

Kervan Kapaıya varıldığında yükseklik yaklaşık 3.300 civarıdır. Kuş bakışı Büyük buzı ve vadisi, Reşkonun kuzey duvarı ve buzulu, Serpel yaylası ve buzula doğru çıkan vadiyi kuş bakışı izleyebiliyorsunuz.

Kervan Kapıdan vadiye doğru oldukça zor bir iniş var. Kayalık, arşak ve topraklı yoldur. Sık kullanılmadığı için patika iyice bozulmuştur. Kervan kapıdan Serpel vadisine iniliyor. Rota vadideki geçit kısmında Serpel rotası ile birleşiyor.

Urşe Rotası Horkedim yaylası geçidinde Serpel rotası ile birleşiyor Burada bir hususu daha belirtelim. Serpel yaylasından çıkılan rota 3 gün sürerken, Urşe Rotası dört gün sürmektedir.

Rotada, ilk gün Urîşe'den Serpel yaylasına, ikinci gün Serpel yaylasından Horkedim kamp alanına, üçüncü gün Horkedim kampından zirve ve dönüş. Dördüncü gün ise Urîşe yaylasına varıştır. Bazen bu yol beş güne de çıkabilir.

Urîşe rotasının Serpel den farkı daha uzun yürüyüş alanına sahiptir. Kervan Kapıda büyük buzul ile birlikte çevredeki buzulları ve derin vadileri zirveden izleme şansı var.

Eğer ilk gün kampı Kervan kapıda yapılacaksa, gece Yüksekova kent ışıkları ile fotoğraflanabilir. Cilo dağları ve meydan belek bölgesi görülüyor;

Urş e rotasından Serpel yaylasına varıldıktan sonraki kısım için yukarıda detaylı olarak bilgi verilmiştir.

BALA YAYLASI ROTASI. Bala yaylası Cilo dağlarının en yüksek, en çayırılı ve en yeş il yaylasıdır. Hakkâri merkezden araçla Zap vadisinin görkemli güzellikleri arasından geçilerek Kırıkdağ köyüne varılır.

Kırıkdağ köyü Hakkâri coğrafyasının en köklü yerleşim alanlarından biridir. Tarihler boyu üç farklı dine mensup, farklı ırklara ait halkları bağrında barındırmıştır.

Her dinin ve ırkın mensubu topluluklar kendi yaşam kültürlerinden, inançlarından eserler bırakmış lar. Bu nedenle dağcılık ve doğ a sporları dışında inanç turizmi içinde önemli merkezlerden biridir;

Kırıkdağ köyünden Ava Spi vadisine geçilir. Gürül gürül akan ve beyazlığı ile süt deresi görünümü veren Ava spi (Ak Su) ismini de bu özelliğinden alan vadiden Su köyü (Gelezu) ne geçilir. Su Köyünde yol ikiye ayrılır. Soldan devam edildiği takdirde Mergan Yaylasına gidilir.

Biz bu rotamız için sağa dönen yoldan devam edeceğiz. Dağın ortasından çizgi halinde ilerleyen dar ve toprak yoldan Bala yaylasına doğru tırmanışa geçiyoruz. Bala yaylası yolu araçlar için de tam bir tırmanış yoludur. Vadinin güneyine doğru ilerlerken yol gittikçe yükseliyor. Bir süre sonra Cilo dağlarının yüksek çayırlarında kurulan Bala yaylasına varılır. Yolun bundan sonraki kısmına araç gidemiyor. Artık bazı bölgeleri oldukça rahat bir patika yol var.

Bala yaylası rotası için herhangi bir teknik malzemeye ihtiyacınız olmayacaktır. Bala yaylasında tırmanış süresi boyunca ihtiyacınız olacak gerekli malzemeler alınarak, patikadan devam edilir. Bu rota yük hayvanları içinde oldukça uygundur.

Bu bağlamda isteğe bağlı yayladan katır kiralanarak son kamp yerine kadar yük taşınabilir. Ancak bu yaylada henüz dağcı ve doğa

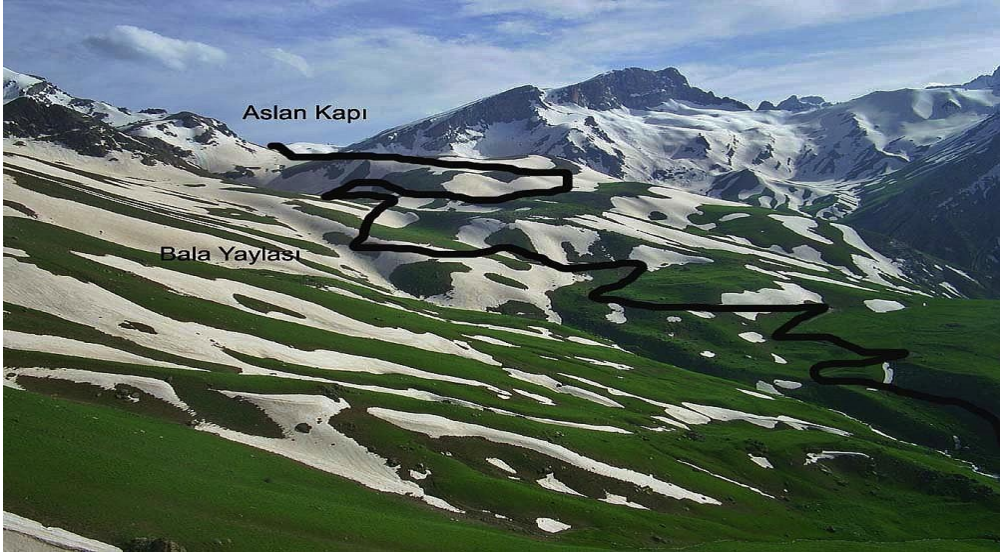
sporlarına gelenler için taşıma işi ticari hale gelmemiştir. Bu tamamen kuracağınız diyalog ve iyi niyet ile gerçekleşebilir.

Bala yaylasından yola çıktıktan bir süre sonra yüksekliği yaklaşık 3.500 metre olan Deriye Ersan (Aslan Kapı) geçidine varılır. Aslan Kapı geçidi görseiliği ile insanın aklını başından alıyor. Kuzeyinde Bobek zirve, Doğusunda Reşko Zirve, Batısında Kısare zirve, gibi yüksek doruklar izlenirken, güneyinde ise Derin Baz vadisi var. Bu nedenle yıllarca bu bölgeye gelip dağları keşfetmeye çalışan dağcılar, kaşifler hep bu bölgede kamp kurmuşlardır. Birçok anlatımda Aslan Kapının görkemli güzelliğinden bahsedilir;

Aslan Kapiya varıldıktan sonra, yolun soluna doğru Bobek dağının sırtları olan yüksek çayırli yamaçlarda devam edilir. Buradaki patika oldukça kolaydır. Sürekli yamaç gidiliyor. Yol üzerinde üç ayrı noktada kaynak suyu mevcuttur. Bu kaynak suların olduğu yerlerde mola verilerek, su takviyesi yapılabilir.

Yamacın sonuna doğru küçük bir düzlüğün olduğu su kaynağının başında kamp kurulabilir. Eğer hedefte Hem Reşko Zirve, Hem de Bobek Zirve varsa en ideal yer ve rota burasıdır. Su kaynağında kurulan kamptan bir sonraki gün Reşko'ya zirve yapıp tekrar kampa dönülebilir. Ancak biraz fazla yürüme mesafesindedir.

Diğer seçenek ise yola devam edilmesi ve Horkedim yaylasının üst kısmındaki Kara Kayalıklarda kamp kurulabilir. Sonraki gün için zirve işi kolay olacaktır.

Son su kaynağında mola verildikten sonra yola devam edilir. Yolun bu kısmında yaklaşık 100 metrelik bir iniş söz konusudur. İniş olan kısım tamamen çarşak bir alandır. İniş kısmı geçilir geçilmez sol yamaçtan eğimi yaklaşık %30 olan, patikalı bir yokuş var. Yokuşun üst kısmında

geniş bir Alpinist çayır var. Yüksekliği 3.600 civarındır. Bu rota için en ideal kamp alanlarından biridir.

Gelinen noktaya kadar katırlarla yükler taşınabilir. Bundan sonraki kısım oldukça kayalık bir alandır. Ayrıca Serpel rotasından Horkedim yaylası kamp alanının yaklaşık 800 metre yukarisındadır. Bu da zirve yapmak için önemli bir avantajdır. Kampın buraya kurulması durumunda, bir sonraki gün Serpel rotasının Kara Kayalıklar kısmında birleşerek mevcut rotadan Armanç Platosuna, Kılçık geçilerek Zirveye çıkılabilir.

Dönüş aynı rotadan olduğu taktirde. Dönüş güzergâhında Bobek Zirveye de çıkılabilir. Rotanın solunda ve Aslan Kapiya yakın olan Gezre Zirvesine de çıkılabilir. Bu yüksek zirvelerde bu rotanın dağcılara sunduğu önemli faktörlerden biridir.

Fot 1 Aslan Kapıdan Gezre ve Kısare Zirveleri.

Fot 2 Bala Yaylasından Ava Spi Vadisi

Dördüncü bir rota açmak için, özellikle ilk yıllarda gelen dağcıların Cafer Kapıyı geçerek Meydanbelek yaylası üzerinden Maonsel sırtında geçerek Reşko zirvesine çıkmak isteseler de, Şaşke dağı ve Reşko arasında ki büyük buzul ve etrafındaki kaya duvarları buna

engel oldular. Bu nedenle çıkış noktası Mergan yaylası olan ve Meydan belek üzerinden bir klasik rota oluşturulamadı.

Reşko Klasik Rota Tırmanışımızdan bir örnek.

BOBEK ZİRVE (4.080)

Cilo dağlarının 4 binden yüksek dört zirvesinin olduğunu daha önce belirtmişim. İlk ve en yüksek olan Reşko'nun teknik ve klasik rotalarını sizlerle paylaştıktan sonra, şimdi de Ciloların ikinci en yüksek doruğu olan Bobek Zirvesini hep birlikte inceleyelim.

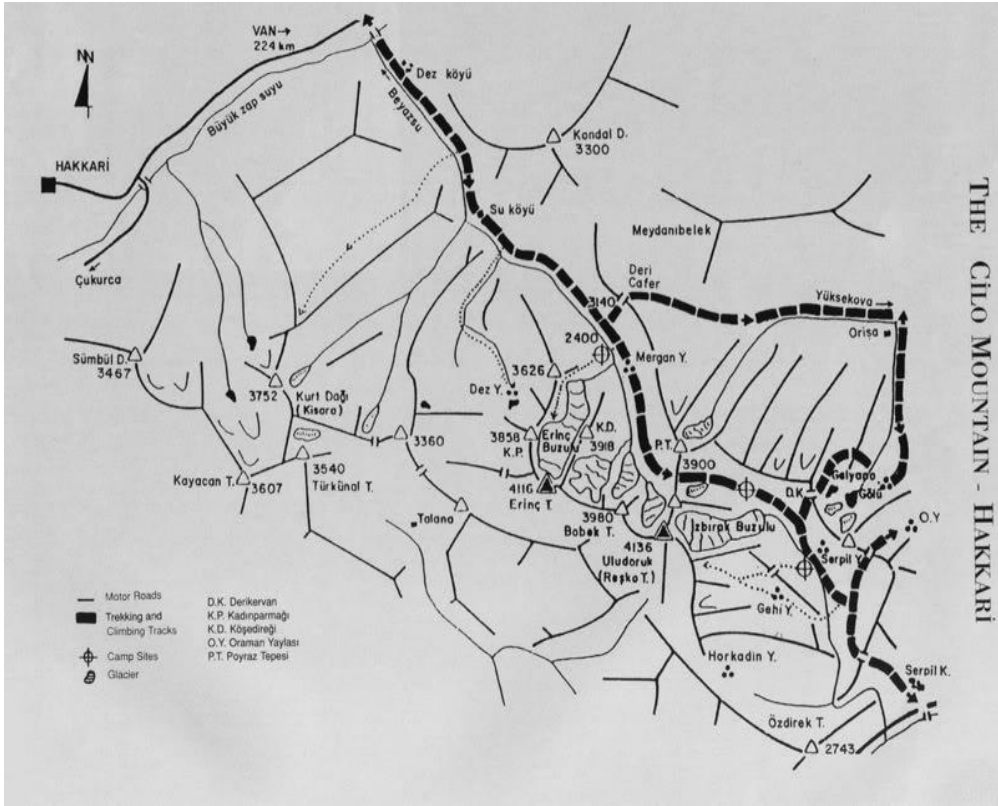

Aslına bakarsanız. Cilo dağlarının bütün zirveleri, vadileri, platoları, yaylalarına yöre halkı tarafından değişik isimler verilmiştir. Bizler burada daha önceki kaynaklarda kullanılan, yerli ve yabancıların verdiği isimleri yazarak, anlaşılır olmasını sağlayacağız.

Bobek zirvesine ismini veren Alman araştırmacı-dağcı Hans Bobek ilk olarak 1937 yılında Hakkâri dağlarına gelir. Yaklaşık bir ay süren keşif çalışmalarında, bölgedeki dağları, buzulları, vadileri ve gölleri gösteren bir harita çizer.

Cilo dağlarını güzelliklerine ve özelliklerine hayran kalan Bobek, ardından 1939 ve 1954 yıllarında yeniden gelir. İlk gelişinde Reşko

zirvesine çıktıktan sonra, Reşko'nun güneybatı yönünde kalan zirveye de çıkmak ister.

Ardında zirve tırmanışı gerçekleştir. İlk resmi çıkışı yaptığı için tuttıkları kayıtlarda bu zirveye kendi adını verir. Böylece bu güne kadar elimize ulaşma kayıtların önemli bir kısmında Bobek zirve olarak geçmektedir.

Bobek zirvesi, Cilo sıra dağlarının uzunca bir kılıçktan oluşuyor. Güney yönünden bakıldığında kavisli bir tarak şeklini andırıyor.

Güney yönünün önemli bir kısmı Alpinist çayırlar olsa da, Zirveye doğru yükseldikçe sarp kayalık artmaktadır. Kuzey yönü ise eğimi %90'a kadar oluşan geniş ve sarp kaya duvardır.

Dağın kuzey tarafı Mergan yaylası, Mergan buzulu, ve Ava Spi vadisinin olduğu bölgedir. Mergan yaylasından itibaren vadi kavisli U harfini oluşturur. Vadinin sonu ise Buzulun olduğu Bobek eteklerinde son bulmaktadır.

Özellikle Hakkâri merkezden, Kırıkdağ köyü üzerinden giden her ziyaretçi Bobek zirvesinin eteklerinde, buzulun üzerine kadar gider. Sonrası ise sıradan bir insan için imkansız dır. Ancak teknik malzeme ile kaya tırmanışı yapılarak zirveye çıkılabilir.

Bobek zirvesinin batı yönünde hemen her tarafı buzullarla kaplı olan büyük bir buzul ve kaya çanağı mevcuttur. Erinç buzulu da denen bu bölge buzulların en yoğun olduğu yerdir.

BOBEK KLASİK ROTA.

Cilo dağlarının en sarp zirvelerinden biri olan Bobek zirvesine (4.080) bu güne kadar çıkmış ve biline bir tek klasik rotası mevcuttur. Bala yaylasından başlayıp zirvede sonlanan rota bu şekildedir.

İLK ÇIKIŞ : 1937

İLK YABANCI ÇIKIŞI : Alman dağcılar Hans Bobek ve ekibi.

İLK YERLİ ÇIKIŞI : Bilinmemektedir.

YÜRÜME MESAFESİ : Gün Boyu.

TIRMANIŞ SÜRESİ : Üç Gün

Bala Yaylasından Bobek Klasik Zirve.

KLASİK ROTASI : Hakkâri merkezden araçla Kırıkdağ köyüne geçilir, oradan da Bala yaylası çadırların bulunduğu Gera Şin (Mavi Göl) bölgesine kadar devam edilir. Geri kalan yol çok zor olmayan patika şeklindedir. Bala yaylasında araçları bıraktıktan sonra isteğe bağlı katır kiralananarak yola çıkılabilir.

Bol yeşilliği ve gür suları ile dikkat çeken Bala yaylasından çıkarken yol boyu su kaynakları ile karşılaşsınız. Yayladan yaklaşık 2 saatlik mesafede Deriye Ersan (Aslan Kapı) bölgesine varılır.

Yukarıda da belirttiğim gibi bu bölgenin dağlarını keşfetmek için en uygun kamp yeri burasıdır. Ancak Bobek zirvesine zirve yapmak için biraz daha ileriye kamp yapmak daha faydalı olacaktır. Aslan kapı geçidinden sonra patika sol yamaçtan devam eder. Güneye bakan yüzü ile, yüksek olmasına karşın oldukça sıcak bir rotadır.

Aslan kapıdan sonraki patika boyunca muhtelif yerlerde kaynak suları var. Yazın sonlarına doğru bir kaçı kurusa da kamp yapılabilecek yerlerde yeterince su vardır. Rotanın en ilginç yanı ise sol üst kısım ve sağ alt kısım tamamen kayalıktır.

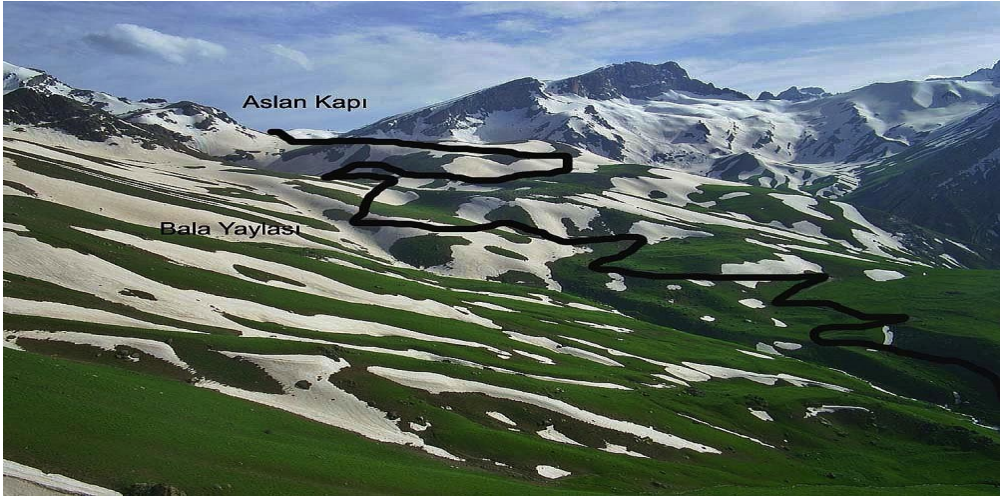
Aşağıya doğru yüksek uçurumlar var. Yani devasa bir kaya bloğunun tam ortasında yatay vaziyette geniş ve uzun bir çayırılık var. Rota bu çayırılığın ortasından geçiyor. Bala rotası oldukça uzun bir rotadır.

En önemli avantajı Yayladan itibaren kamp alanına kadar sırt çantası ve kamp malzemelerinin katırla taşına bilme durumudur.

Rotanın ortalarına yakın bir yerde yamacın içinden üç ayrı noktada gözeler şeklinde su kaynağı var. Bu kaynaklar yaz aylarında da akıyor. Üç gözeli kaynak suyundan kısa bir süre sonra büyükçe bir balkonu andıran çayırılık bir alan var. Suyu yakınlığı nedeniyle de buraya kamp kurulabilir. İlk gün Bala yaylasından üç göze kamp alanına kadar geline bilir.

Zirve tırmanışı ise bir sonraki gün geçilmesi önerilir. Kamp alanından zirveye doğru devam eden patika bir süre sonra bitiyor. Artık toprak yok ve rotanın geri kalan kısmının tamamı kayalıktır. Toprak alnın bitiminde önceleri yoğun bir çarşak alan var. Ancak buradaki çarşak kısım diğer bilinen dağ çarşaklarından farklıdır. Genel olarak aşağıya doğru akmiyor. Sanki küçük taşlardan yapılan bir yığma duvar gibi sabittir.

Aslan Kapıdan Bobek Klasik Rotası.

Kısa çarşaklı alan sonrasında iki farklı renge sahip ve genel olarak kireç taşı olan büyük kayalıklar var. Kayalıkların başladığı noktadan itibaren zirveye kadarki yol zordur. Zirveye yakın yerde yaklaşık 50 metrelik bir alanda ip emniyeti ile geçilebilecek bir sırt var. Bu sırtta emniyet almadan geçilmesi önerilmez.

Zirve yoğun küçük kayalıklı ve üç tarafı yüksek uçurum olan bölgedeki önemli ve büyük buzulların olduğu yerler görünmektedir.

Dönüş yine aynı rotadan yapılmalıdır. Başka bir rota denemesi yapabilmek için gerekli teknik malzemenin bulunması zorunludur. Böylece, Reşko dan sonraki ikinci zirveyi de bitirdikten sonra, şimdi de üçüncü en yüksek zirve olan Süppa Dürek/Erinç zirvesinin iki ayrı klasik rotalarını birlikte inceleyelim.

Mergan Yaylasından Erinç Buzuluna, Erinç/Süppa Dürek, Maunsel Sivriği ve Köşe Doruğu/Sirebiri Zirvesine Giden Rota.

SÜPPA DÜREK / ERİNÇ ZİRVESİ.

Süppa Dürek veya Erinç her iki isimle de anılan dağ Cilo sıra dağlarının üçüncü en yüksek zirvesidir. Doğusunda Reşko Zirvesi, Batısında Gezre Dağı, Kuzeyinde Erinç buzulu ve Sirebiri/Köşe Doruğu, Güneyinde ise derin vadileri olan Baz/Çanaklı bölgesi var.

Süppa Dürek dağının Mergan yaylasından gidilen rotaya göre kuzey yönünde ve kuzeydoğu yönüne doğru geniş bir dağ çanağı var. Bu dağ çanağı Ciloların en büyük buz kütesine ev sahipliği yapıyor. Süppa Düreğin her yönü oldukça sarp ve yüksek kaya duvarlarıdır. Sadece güneydoğu yönünde geçit mahiyetinde klasik olabilecek bir rotası mevcuttur.

SÜPPA DÜREK ASLAN KAPI ROTASI:

İlk Çıkışı : 1937 Alman Dağcı Hans Bobek ve ekibi.

İlk Türk Çıkışı : Bilinmiyor.(Zirvenin hemen altındaki büyük buzula 1948 yılında Coğrafyacı Sırrı Erinç ve ekibi çıkarak, bu buzula soyadını vermiştir.)

Çıkış Süresi : 3 gün

Yürüme Mesafesi : Gün Boyu

Eteklerinden itibaren iki ayrı rotadan gidilebilir olsa da zirveye yakın geçitte her iki rota birleşiyor ve aynı yoldan zirveye ulaşıyor.

Kırıkdağ köyünden Bala yaylasına araçla gidiliyor. Rota yokuş ve topraklı yoldur. Bala yaylasında isteğe bağlı, yükler katıra yüklenerek Mavi gölün hemen altındaki patikadan Aslan Kapağına doğru yol devam eder. Yayladan bir süre sonra bir çok yerden kaynak suların olduğu yüksekçe bir çayırılık alan var. Ardından Aslan kapı denen yüksek platoya doğru patika aynı şekilde devam eder. Tahmini 4 saatte Aslan kapıda kaynak sularının hemen yanında kamp kurulabilir.

Daha önce Bobek ve Reşko zirveleri içinde aynı rotayı anlatmıştık. Böylece önceki anlattığımız şartların aynısı bu rota için de geçerlidir. Reşko ve Bobek içinde Bala yaylasından Aslan kapıya kadar aynı patikadan gidilir. Süppa Dürek zirvesine gidecekler Aslan kapıda kamp kurarlar. Diğer zirvelere gidecek olanlar ise Bobek sırtlarındaki patikadan devam eder;

Süppa Dürek zirvesi için ana kamp Aslan Kapı geçidindeki bol sulu çayırılıklarda kurulur. Kamp alanından sonraki rota ise oldukça zordur. İlk başlarda toprak ve otlak olan bölgede herhangi bir patika yoktur. Yaklaşık 2 saatlik bir tırmanıştan sonra rota ciddi çarşak bir bölgeden geçiyor.

Eğimi oldukça fazla ve çarşak olan bu kısım, tırmanış için riskli alanlardan biridir. Çarşak alandan sonra siyahımsı renkte kayalık başlar. Kayalık alandan geçiş zaman zaman iyice zorlaşmaktadır.

İki ayrı noktada ip emniyeti alınması önerilir. Son geçitten sonra üst sırta ulaşılır.

Sırtta sola dönülerek batı yönüne doğru rota devam eder. Bir süre sonra rota zirvede son bulur. Zirveden Birçok yüksek dağ, vadi, buzul ve buzul göller görünüyor. Zirvenin Kuzeyi oldukça dik ve yüksek kaya duvarıdır. Dönüş yine aynı rotadan devam eder.

SÜPPA DÜREK, MERGAN YAYLASI HACI TANSU ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmiyor

İlk Yerli Çıkışı : 2008 Hacı Tansu ve Ekibi

Çıkış Süresi : 2 Gün

Gerekli Malzemeler : Emniyet kemeri, İp, Kazma, Krampon.

Yükseklik : Kamp alanı ile Zirve arası 1.160 m.

Rota Mergan yaylasından başlar. Mergan Buzul gölünün sağından kısa bir çarşak bölgeden geçilir. Çarşak kısımdan sonra sıkı bir dağ yürüyüşü başlar. Yoğun olarak kayalık, eğim %45 civarındır. İki farklı renkte olan kayalıklar sert ve tırtıklıdır. Yukarıya çıkıldıkça daha açık renkli kireç taşı kayalık başlar. Eriyen buzulların etkisi ile bazı kısımları kaygandır.

Çıkış yönü kuzeydoğu yönünde olsa da çok dik ve zorlu alanlar yoktur. Rakımın 3.600 gösterdiği bölgede parçalar halinde buzullar var. Buzulların erime sonucu ayrıştığı net olarak görülüyor. Rota boyunca herhangi bir patika veya yol belirleyen bir işaret yoktur. Devasa kaya bloklarından buzullara geçiliyor.

Buzul üzerinden güvenli bir şekilde geçebilmek için kırımpon takılması önerilir. Kazma ve kırımponla hem çıkış, hem de iniş daha güvenli olacaktır; Buzulun sonunda gelindiğinde sağdan, batı yönünden sırtta doğru devam edilir. Artık bundan sonraki rota tamamen kayalıktır. Kaya sağlam ve sıkı ara geçitlerle gidilebilen zor bir kısımdır. Kayalıklarda ilerlerken zirveye yaklaşık 200 metre kala bir İp Boyu emniyet almak gerekiyor.

İp emniyeti alanından kısa süre sonra Bala yaylasından gelen diğer rota ile birleşiliyor. Her iki rotanın birleştiği noktadan itibaren zirveye doğru sırttan devam edilir.

Süppa Dörek Kuzey Duvarı.

Sırtın her iki tarafı yüksek kaya duvarlarla doludur. Ancak rota 5 ile 10 metre genişliğinde sırttan zirveye kadar devam ediyor. Kısa bir süre sonra Süppa Dörek Zirvesine varılıyor.

Süppa dörek zirvesinden Batı yönünde Kısare Dağının ihtişamını keyifle izleyeceğiniz gibi. Doğu yönünde ise Bobek ve Reşko zirvelerini göreceksiniz. İniş aynı rotadan gelinebildiği gibi. İsteğe bağlı Erinç buzulundan geçerek Sirebiri/Köşe Doruğu dağının eteklerinden de geçilebilir.

KISARE/KOP DAĞI

Ülkemizin en görkemli, en sarp ve 4 binlik zirveleri bir arada barındıran tek dağ kütlesi Cilolardır. Bu dağ kütlesinin dördüncü yüksek zirvesi Kısare Dağıdır. Kısare dağı içinde bulunduğu tüm dağlardan farklı ve dikkat çekici bir görünüme sahiptir. Konum itibari ile en yüksek zirvelerin ve küme dağlarının ortasında yer alıyor. Yüksek platolarda yaylacılığın yaygın olduğu bu yerde Kısare dağının etekleri de yaylacılar için vazgeçilmez bir bölgedir. Bu nedenle yöre halkı tarafından farklı isimlerle de anılıyor.

Kop, Mirhamza, Kısare, gibi. Bana göre bu dağa yakışan en güzel isim KISARE ismidir.

Kısare, “sarp kaya” anlamına geliyor. Dağın bütün yapısı da gördüğünüz gibi sarp ve kayalıktır. Dağcılık camiasında Hakkârî

dağlarına gelip gören herkes Kısare dağını Matterhorn dağına benzetmektedir. Zaman zaman gelen dağcılara “işte yerli Matterhorn dağımız” diye espri konusu da oluyor. Yapı itibari ile Matterhorn dağına ciddi bir şekilde benziyor. Bütün mesele Matterhorn Kısare’den 458 metre daha yüksektir.

Kısare dağı uzaktan bakıldığında görünen bütün dağlardan daha yüksektir hissi veriyor. Ancak bölgedeki en yüksek 4. ncü dağdır.

Kısare dağının doğusunda Ciloların en yüksek zirveleri, Reşko, Bobek, Süppa Dürek, Sirebiri/Köşe Doruğu, Şaşke, Gezre, Maunsel gibi yüksek doruklar var. Batısında Hakkâri kent merkezinden görkemli bir şekilde görünen Sümbül dağı var. Güneyinde ve Çarçelan dağlarının dört ayrı noktadan yükselen dört zirvesi var.

Kuzey yönü yakınında Mere dağı ve Zap nehri var. Nehrin karşı yakasından Berçelan, Büyük Çel, Küçük Çel ve 3.768 metrelik Karadağ var. Kısare dağının yakınlarındaki bütün dağlar 3.500 metrenin üzerindedir. Güneybatı yönünde Hakkâri dağları olarak tabir edilen, Zap vadisinin sol yanını işgal eden yüksek ve ihtişamlı dağlar mevcuttur.

Buradaki yüksek dorukların her kuytusunda bir buzul göl göze çarpıyor. Ancak en önemlisi ve en güzeli Kısare dağının batı yönünde Sümbül dağı ile arasında ki Kan Gölüdür.

Kan gölü 3,000 metrede etrafı meyilli çayırılık ve iki ayrı kaynak suyu ile beslenen bir göldür. Ancak Sat dağlarındaki göller gibi su akış yönü yok. Kaynak suları ile beslenen bu gölün suyu herhangi bir yere gitmiyor. Gölün etrafı yoğun çiçekli ve çeşitliliği ile dikkat çekiyor. Gölün güney tarafında göle yaklaşık bir saat mesafede Kehi/Ağaçdibi köyünün yaylası var. Yaylacıların göl ile ilgili bir çok hikayeleri var. Ayrıca adının Kan gölü olmasındaki hikâyeyi de bu yaylacılardan öğrenmiştim;

Kısare dağına üç ayrı noktadan ulaşılabilir. Rotaların üçü de zorlu dağ tırmanışı şeklindedir. Depin vadisinden çıkılan Babam rotası en uzun rotadır. Çiçek vadisinden çıkılan rota, en zor ve II derece tırmanış rotasıdır.

Diğer iki rotaya göre en kolayı, pekte kolay olmasa da, Ağaçdibi köyünden çıkılan Büte yaylası rotasıdır. Bu üç noktadan Kısare dağının sarp kayalıklarının dibine ulaşılabilir. Zirvenin dibine gelindiğinde ise aynı yoldan kaya yarığından zirveye çıkılıyor.

DEPİN VADİSİNDEN BABAM ROTASI:

İlk Çıkış : 1937

İlk Tırmanış : Hans Bobek ve ekibi

İlk Yerli Çıkışı : 2008 Hacı Tansu ve Ekibi

Yürüyüş Alanı : Gün Boyu

Tırmanış Süresi 3 Gün

Kısare Dağına Depin vadisinden ulaşmak için, Araçla Hakkâri merkeze 7 km mesafede olan Heli/Depin mesire alanındaki eski alabalık tesislerine kadar gidilir. Ardından Tırmanış ve ihtiyaç olan bütün malzemelerle, sırt çantanızı alıp Yayla yolundan devam edilir. Depin vadisinin girişi dar bir kanyon şeklindedir. Sağ tarafta Sümbül dağı, sol tarafta Mere dağının eteklerinin birleştiği yerdir vadi.

Yüksek kaya duvarları arasından aşağıya akan berrak dere suyuna bata çıka devam edilir. Bazı noktalarda kaya duvarları arasında görünen gökyüzü büyük bir halı kadar küçülür. Vadi sürekli yükseliyor ve yükseldikçe de biraz daha genişliyor. Vadiden yayla yerine kadar patika var. Patikanın bazı bölgelerini büyük kaya çığları kesiyor.

Kayalıklardan ilerledikçe ceviz ağaçlar ve yeşillik artıyor. Yaklaşık 3 saat yürüyüşten sonra Yaylacıların ilk konaklama yeri olan “Zoma Jeri” Aşağı oba denen yere ulaşıyor. Bu noktada vadi sola doğru devam ediyor. Ancak güney yönünde, yani Sümbül dağı arkasından dik yamaçtan Ava Spi denen uzunca bir şelale mevcuttur. İyi bir mola yeri olan bu bölge aynı zamanda Mere ve Sümbül dağlarına geçiş yapmak içinde ideal noktadır;

Depin Helel Vadisi, Babam Rotası.

Aşağı obadan vadiden yol devam eder yaklaşık 2 saat kadar mesafe sonunda “Zoma Niveke” Orta Oba ya varılır. İki oba arasındaki vadi patikası oldukça kolay ve kullanışlıdır.

Bolca yeşil otların arasından geçilerek zaman zaman derenin karşı yakasına geçmek için sudan geçmek gerekiyor. Orta obada vadi iki yöne ayrılıyor. Sola vadi yani kuzey yönünden Depin bölgesinin en yüksek yaylası olan Helel yaylasına, oradan da Mere dağı zirvesine geçiliyor.

Vadinin sağından, yani doğuya doğru giden yol ise Ayı Vadisi dediğimiz asıl rotamızın olduğu zorlu bölgeye gidiyor. Orta yayladan sonraki kısımda, vadide patika yoktur.

Ancak vadinin sağından yukarıya tırmanış daha uygundur. Ağustos ayında bile bu vadideki karlar bitmez. Böylece başlangıç noktasından Kan gölüne ulaşınca kadar, rota boyunca su sıkıntısı çekilmiyor ve su taşımak zorunda kalmıyoruz.

Ayı vadisinden ilerlerken zaman zaman büyük kayalıklardan geçerek yükseliyor, rota gittikçe zorlaşıyor. Yaklaşık dört saat tırmanıştan sonra Kan Gölü'nün dibinde bulunan kısmen çarşaklı, meyilli %40 civarında olan kaya duvarına ulaşılır. Kaya duvarı kısa sürede geçilebilir durumdadır. Bir saat kadar sonra Kan Gölünün muhteşem görüntüsü sizi karşılar.

Kan gölünün doğu yönünde, gölün yukarı ucunda kaynak suyu var. Kaynak suyunun solundaki çayırılık alan kamp için ideal yerdir. Ancak Kısare zirvesi için daha az yürümek istenirse, göl kenarında değil de yaklaşık iki saatlik yürüyüşle Kısare dağının eteğinde birkaç küçük su kaynakları ve çayırılık düzlükler var.

Burada kamp yapılması daha uygun olur. Gölün kenarından Kısare dağı eteğine kadarki mesafede herhangi bir patika yok ve yol genel

olarak yatsı kayalık ve çayırlıktır. Dağın eteklerinde kamp kurulduktan sonraki gün zirve için tırmanışa geçmek daha uygun olur.

Kamptan zirveye doğru rota artık oldukça zor bir kısımdır. Dağın güney yönünden tırmanışa geçilir. Kısa ve çarşaklı bir bölgeden sonra ciddi bir kaya duvarı ve kaya yarıkları var. Rota sürekli değişkenlik gösteren geniş kaya yarıklarından ilerliyor. Ancak bu bölgeyi geçmek pek kolay değildir.

İp emniyeti ve teknik destek kesinlikle şarttır. IV derece zorluğa sahip kaya kısmı tırmanış için epey zaman almaktadır. Zirveye yaklaştıkça kaya eğimi düşüyor ve tırmanış daha rahat hale geliyor. Artık daha rahat bir tırmanış ile zirveye varılır. Zirveden civardaki bütün dağlar görünüyor. Dönüş yine aynı rotadan devam ediyor.

KISARE KEHE/AĞAÇDİBİ KLASİK ROTASI:

İlk Çıkış : 1937

Bu rotadan İlk Tırmanış : Bilinmiyor

İlk Yerli Çıkışı : 2008 Hacı Tansu ve Ekibi

Yürüyüş Alanı : Gün Boyu

Tırmanış Süresi 3 Gün

Ağaçdibi köyünden Kısare dağına ulaşmak en kolay ve tercih edilebilir bir yoldur. Hakkâri merkezden Ağaçdibi köyüne kadar araç ile gidilir. Köy Zap vadisinin 13. Kilometresinde soldan asfalt ve oldukça dar bir vadiden geçerek köye ulaşılır. Köyün yaklaşık 1 km mesafede yüksek ve oldukça görkemli bir şelale var. Bölgede en çok bilinen şelalelerden biridir. Araç ile şelalenin dibine kadar gidildikten sonra, köyden kiralananak katır ile çanta taşımadan gidilebilir.

Ağaçdibi şelalesinden sonra, vadinin kuzeyine doğru, Büte yaylasına geçilir. Yol yaylacıların kullandığı, eğimi %40 varan topraklı patikadır. Ancak bu rotadan yola çıkmadan önce su takviyesi yapılmalıdır. Lakin vadiden yükselişe geçtikçe su bulmak zordur.

Yayla yerine kadar tahmini 4 saat boyunca su kaynağı yoktur. Yaylada üç tane küçük göletler var. Düzlük bir alan ve içerisinde bir

kaç noktadan su kaynağı var. Yaylaya ulaşıldıktan sonraki mesafe hem kısa, hem de kolay olan bir yürüyüş alanıdır. Yaklaşık 2 saat gibi sürede Kan Gölüne ulaşılır.

Kan gölüne ulaşıldıktan sonraki rota önceki rotayla birleşiyor ve aynı rotadan devam ediyor. Bu nedenle Ağaçdibi köyünden Kan gölüne kadar çanta ve kamp malzemesi taşımadan ulaşılabilir. Kan gölünden kamp alanına kadar yine katırlarla geçilebilir.

Dönüş aynı rotadan yapılabileceği gibi. Depin Babam Rotasından, Yada Çiçek Vadisi rotasından da dönülebilir. Amaç hem zirve yapıp hem de bölgedeki diğer dağları keşfetmekse eğer, bir rotadan çıkılıp, diğer rotadan dönülmesi tavsiye edilir.

ÇİÇEK VADİSİNDEN/ ÇİÇEK ROTASI:

Bu Rotadan İlk Tırmanış : Bilinmiyor.

İlk Yerli Çıkışı : 2009 Hacı Tansu ve Ekibi

Yürüyüş Alanı : Gün Boyu

Tırmanış Süresi 3 Gün

Çiçek Vadisi Kırıkdağ köyü, Ava Spi vadisinin güney yönüne uzanan kısa bir vadidir. Köyden Mergan yaylasına doğru giderken, yaklaşık 4 km sonra vadinin sağına doğru ilk stabilize yoldan güney yönüne doğru gidilir. Yol ayırımından kısa bir süre sonra Vadideki doğa düşmanı HES'in su toplama havuzuna varılır. Araç HES havuzunun yanına kadar gidiyor.

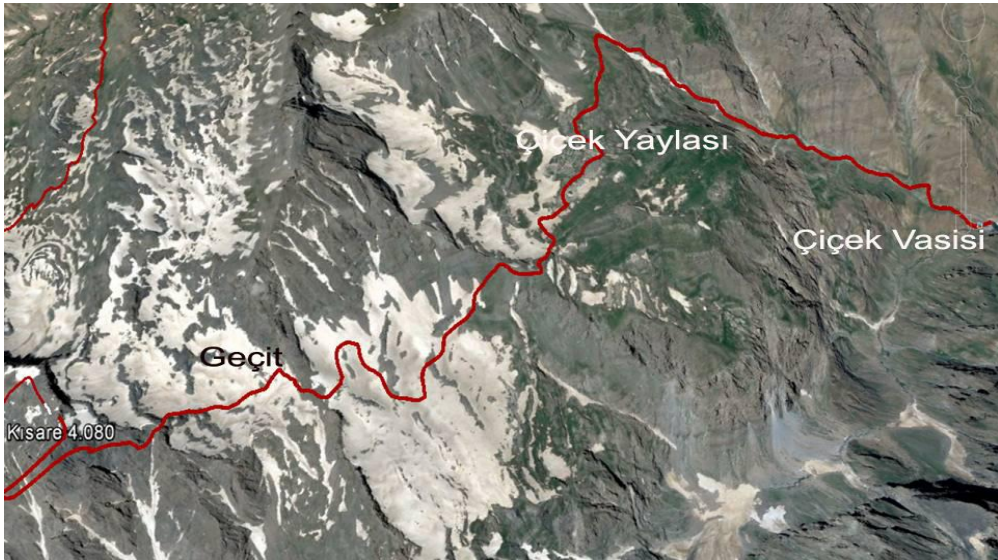
Tırmanışa geçmek için gerekli malzemeler alınarak, havuzun sağına doğru yükselen vadiye doğru yürüyüşe geçilir. Batı yönüne doğru giderek yükselen kısa vadiden Kısare dağına doğru yola devam edilir. Yol yaklaşık 2 saatlik zor olmayan bir yürüyüşten sonra vadinin sol yamacında bulunan patikadan güney yönüne doğru devam eder. Vadi

ayırımından sonraki rotanın kalan kısmı oldukça zor bir tırmanış alanıdır.

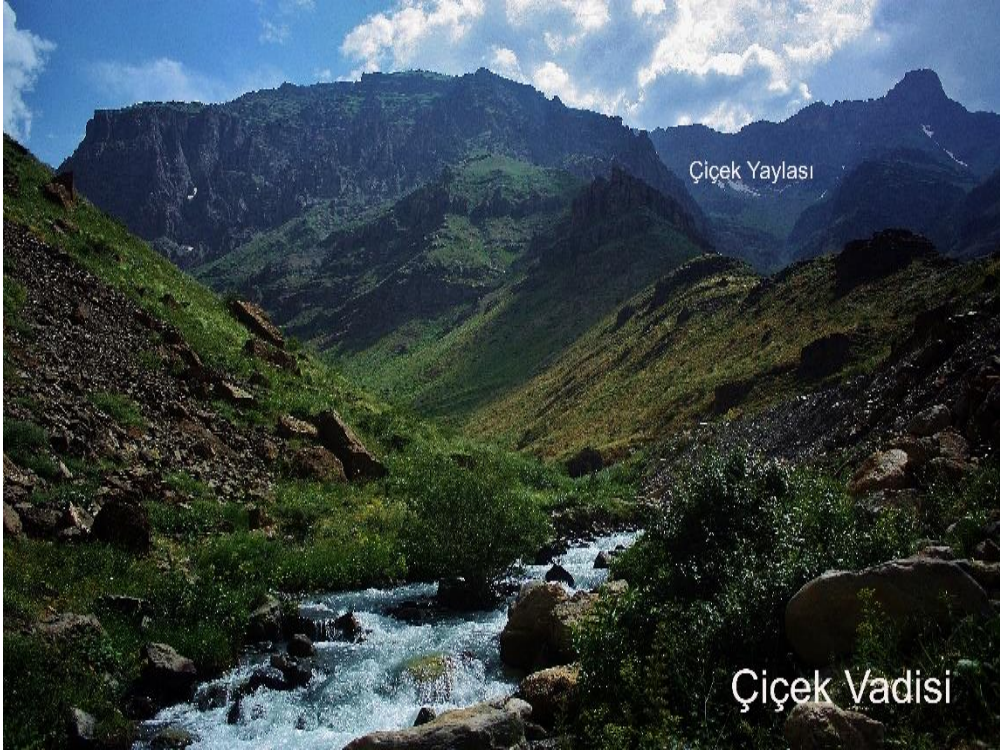
Bu rotanın kötü tarafı, yük hayvanlarının gidemiyor olmasıdır. Hal böyle olunca rotadan Kısare dağına tırmanacak olan dağcılar, kamp ve tırmanış malzemelerini taşımak zorunda kalacaklar. Rotadan ilerlerken eski tarihlere ait birkaç yayla yerine rastlanır.

Ancak son 30 yıldır bu bölgedeki yaylalar kullanılmadığı için yollar iyice bozulmuş, oba yerleri kayıp olmaya yüz tutmuştur. Bu rota çayırılık ve kayalık yamaçlardan sürekli yükselerek devam ediyor. Yükseklik arttıkça da Çiçek Vadisinin görkemli güzelliği göz dolduruyor. Uzunca bir yürüyüşten sonra Kısare dağının kuzey yönünde bulunan yüksek ve kısmen düzlük olan çayırılıklara varılır.

Bölge genel olarak yüksek karlı dağlar ve sarp kayalıklar olduğu için hemen hemen her çayırılıkta mutlaka birkaç kaynak suyu mevcuttur. Böylece tırmanış boyunca çok fazla su taşımak zorunda kalınmadığı gibi, kamp alanlarında su ihtiyaçları da çok rahat giderilebiliyor;

Çiçek yaylasının doğu yönünde, Kısare dağının kuzey yönüne düşen çayırılık alanların üst kayalıklarında geçit mahiyetinde bir bölge var. Yol tam olarak bu geçidin olduğu yerden geçiyor.

Geçidin üst kısmındaki kayalıkların güney tarafı dik uçurum şeklindedir. Bu nedenle daha kısa gidilebilir bir alan olabilecekken, uçurumlardan dolayı klasik rotamız Kan Gölü'nün üst kısmındaki bölgeden geçiyor.

Kısare dağına tırmanırken diğer iki rotanın birleştiği noktadan yaklaşık bir km mesafede Çiçek rotası da birleşmektedir. Hal böyle olunca Kısare dağının zirvesine giden rotaların hepsi dağın zirveye yakın bir bölgesinde birleşmektedir.

Kısare dağına giden üç rotanın birleştiği noktadan itibaren, zirveye kadar olan bölüm tırmanış için en zor bölümdür. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi teknik malzeme ve emniyet olmadan geçmek oldukça risklidir.

Mevcut rotaların içerisinde en kısa olanı Çiçek Rotası, En uzun olanı Depin Vadisi Babam Rotası ve en kolay olanı ise Ağaçdibi Rotasıdır.

Kısare (Mirhamza) veya Kop, farklı isimlerle anılan Kısare dağı zirvesine çıkan üç ayrı klasik rotaları hakkında ayrıntılı bilgi verdikten sonra, şimdi de Kısare dağının hemen yanı başında bulunan Gezre dağı rotası hakkında bilgi verelim.

GEZRE DAĞI : 3.810

Gezre Dağı Cilo küme dağlarının batısında, Kısare dağı ile Bobek dağı arasında 3.810 metre yüksek ve tırmanışı zor olmayan bir dağdır. Gezre dağının kuzey yönü yüksek ve uzun kaya duvarlarıdır. Kuzey yönündeki kaya duvarlarında bu güne kadar bilinen herhangi bir rota açılmadığı gibi, teknik tırmanışta yapılmamıştır. Oysa ulaşım ve bulunduğu konum itibari ile çok rahat kamp alanına sahip ve teknik rotalar açmak için oldukça elverişlidir. Geniş bir zaman diliminde Kısare dağı ile ortak faaliyet şeklinde zirve yapılabilir bir konuma sahiptir.

Güney yönü klasik rotanın olduğu yöndür. Eğim en fazla %40 civarındadır. Zirveye ulaşmak için güneydeki klasik rotadan geçiliyor. Doğu yönü uzun kaya sırtı olup, Bobek ve Cilo dağlarına bakıyor. Batısında Kısare ve Çarçelan zirveleri vardır. Etrafındaki dağlara batığımızda belki de tırmanışı en kolay olan dağ Gezre dağdır. Ksare, Gezre ve Çarçelan zirveleri arasında oldukça yüksek ve geniş Alpinist çayırlar var. Aynı zamanda kayalıklı bir bölge de olduğu için, yer yer yüksek buzul göller mevcuttur.

BALA YAYLASI, SAFİYE NİGAR TANSU KLASİK ROTASI

İlk Çıkış : Bilinmiyor

Bu rotadan İlk Tırmanış : Bilinmiyor

İlk Yerli Çıkışı : 2013 Hacı Tansu, Safiye Nigar Tansu ve ekibi.

Yürüyüş Alanı : Gün Boyu

Tırmanış Süresi : Bala Yaylasından çıkış 2 Gün

Gezre dağına yapacağımız ilk tırmanışımızda, ekipteki tek kadın dağcı ve bu güne kadar Hakkari bölgesinde bir çok dağı tırmanan, Hakkari Van arasında yapılan 140 km'lik ve 5 gün süren trans yürüyüşünü gerçekleştiren Hakkarili Safiye Nigar Tansu vardı. Bu nedenle çıkılacak rotaya dağcı Safiye Nigar Tansu'nun adı verileceğine karar verdik;

Cilo dağları ve bölgesindeki diğer dağların genel olarak geçiş güzergahı olan önemli bölge Kırıkdağ Köyü ve yaylalarıdır. Gezre dağına da çıkmak için araçla Hakkâri merkezden Kırıkdağ köyüne, oradan da Bala yaylasına geçmek gerekir. Bala yaylasından sonraki kısım patikadır. Bu dağın ve rotanın en büyük avantajı kamp alanına kadar katır çıkabilmektedir. Yayladan temin edilecek katırlarla hiç yük taşımadan kampa kadar gidilebilmektedir.

Araç ile Bala yaylasına kadar geçtikten sonra yeterli ve gerekli malzemeler alınarak Aslan Kapı bölgesine doğru giden patikadan yürünür. Patika Aslan Kapı altına kadar devam ediyor. Ancak Aslan Kapı geçidine varmadan, yarı çukur halini almış ve birkaç noktadan su kaynağı olan çayırıklarda yolun sağından devam edilir.

Batı yönüne doğru devam ederken, rotanın kalan kısmında pekte görünüşü bir patika yoktur. Yüksek çayırılık yamaçlarda yol devam eder.

Kısa bir süre sonra Gezre dağının arka sırtına varılır. Güney yönüne bakan sırt eğimi %40 - 50 civarındır. Zirve için en uygun kamp alanı sırtın doğu yönünde bulunan çayırıklı küçük su kaynağının başıdır. İlk gün Kamp alanına varıldıktan sonra, ikinci gün sabah saat 04:00 gibi tırmanışa geçilirse 5 Saat gibi bir sürede zirve yapılır. Zirve sonrasında kampta kalınabileceği gibi, isteğe bağlı olarak aynı gün Bala yaylasına geçiş yaparak şehre dönülebilir.

Eğer daha fazla zaman ayırıp uzun ve farklı bir rotadan iniş düşünülürse, o zaman Kısare dağının güney yamaçlarından geçerek Kan Gölüne geçilebilir. Kan Gölü üzerinden Ağaçdibi köyüne varılır.

Ancak önerilen kısım, tırmanış rotasından geri dönmektir. Böylece daha hızlı hareket edildiği takdirde Bala Yaylasının yaklaşık 300 metre yukarısındaki Mavi Gölde yüzme şansı doğacaktır. Bala Yaylası üzerindeki mavi göl, küçük bir buzul göldür. Oldukça yüksek (3.300) ve çevresini kuş bakışı izleyen güzel bir manzaraya sahiptir.

Gezre Dağının iki farklı görüntüsü.

Cilo'nun Reşko zirvesinden başlayarak Hakkâri dağlarının, ulaşabildiğimiz ve çalışabildiğimiz kadarıyla rotaları buradan detayları ile vermeye gayret gösteriyoruz. Kısare ve Gezre dağlarından sonra Çarçelan, Sümbül ve Mere dağlarına doğru geliyoruz. Bu çalışmamızda olabildiğince fazla bilgi ve detay vermeye çalışıyoruz. Dağcılık ve Doğa sporları risklerini göz önünde bulundurarak dağların rota durumlarını, risklerini, gerekli malzemeleri, ve coğrafik koşullarını belirtmeye çalışıyoruz.

ÇARÇELAN DAĞLARI. Çarçelan dağları Cilo sıra dağlarının güneybatısı yönünde yer alan yoğun olarak sarp kayalık ve yüksek platolardan meydana geliyor. Yer yer içerisinde irili ufaklı buzul göller barındırıyor.

Çar Çelan (Dört Zirveli) alan anlamına geliyor. İsminden de anlaşılacağı gibi Çarçelan, dört yüksek zirveden oluşmaktadır. Zirvelerin her biri 3.500 metreden daha yüksektir. Aralarından kuş bakışı yaklaşık bir kilometre mesafe bulunan bu zirvelere bu güne kadar bilinen herhangi bir tırmanış yapılmamıştır.

Hakkâri Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü sporcuları olarak zaman zaman Çarçelan dağlarına tırmanma çabalarımız olumlu sonuç vermemiştir.

Bölgede yaşanan olaylardan dolayı, Çarçelan bölgesi sürekli güvenlik bölgesi olarak ilan edilmiştir. Haliyle rota çalışmaları ve tırmanış yapmak mümkün olmadı.

Bu nedenle Çarçelan dağları, klasik ve teknik rotaları hakkında buradan herhangi bir bilgi verme şansımız yoktur. Bu kitap Hakkâri bölgesi için bir ilk olduğu için, umarız ki bundan sonraki yıllarda daha detaylı çalışmalar yapılarak, çok sayıda tırmanışların rotaları yeni baskılar halinde dağcı ve doğaseverlerin hizmetine sunulur.

SÜMBÜL DAĞI (ÇİYAYE SİM BİR)

Derin Zap vadisinin en görkemli kalesi Sümbül.

Hakkâri kent merkezinde yaşayan her bireyin yaşamının bir parçası haline gelen Sümbül.

Dik duruşu ve asaleti ile hikâyelere, destanlara konu olmuş Sümbül.

Her gün gördüğümüz ama görmekten bıkmadığımız Sümbül

Günün her saatinde ve her mevsimde farklı bir yüzünü gösteren Sümbül.

Hakkâri kent yaşamının bir parçası haline gelen Sümbül Dağı, ihtişamı ve asil duruşu ile gösterişli bir dağdır.

Sümbül Dağı Hakkâri şehir merkezinin doğusunda, kente yaklaşık 7 km mesafededir. Hakkâri’de yaşayan herkesin, her gün ailesinden, eşinden, çocuğundan daha çok gördüğü dağdır.

Her sabah penceresini açan her bireyin ilk gördüğü manzara Sümbül dağdır. Yaşamın içerisinde o kadar dahil olmuş ki, Hakkâri’ye belirli bir süre gelen kişiler bile yıllar sonra karşılaştıklarında, konu Hakkâri oldu mu, ilk dile getirilen Sümbül dağdır.

Hakkâri de yaşayan her kesin, bir gün zirvesine çıkma umudu vardır. Hem çok yakındır, hem de çok uzak. Hatta o kadar yakındır ki, balkonda otururken elini uzatsan değecek gibi. Ama bir o kadar uzaktır ki, dik ve ihtişamı ile ulaşılması imkansız hissi veriyor.

Yüzyıllarca Hakkâri ve civarının çok sayıda şarkılarında, türkülerinde, hikayelerinde, destanlarında hep Sümbül dağı yer almıştır.

İkisi kardeş, dört avcının hazin hikayesini mi dersin. Eski yıllarda Sümbülün eteklerinden geçen dar ve kayalık kervan yolundan giden kervanların efsanelerimi dersin, Sümbül dağının ortasındaki çeşmeden meleyen dağ keçilerinin sesine karşı, Hakkâri merkezinden sesine ses veren annesi ölmüş kuzunun hikayesini mi dersin ve halen düğünlerde söylenen bir çok şarkıda Sümbül Dağının gizemi ve etkileyici duruşu anlatılır.

Sümbül dağının zirvesinden sabahın erken saatlerinde güneşin doğuşu ve gecelerin zifiri karanlığını yırtıp çıkan Ay'ın doğuşu insan oğluna her gün yeni bir yaşam müjdesini veriyor.

Hakkâri'nin yetiştirdiği müstesna şahsiyetlerden Araştırmacı Yazar İhsan Çölemerikli, "Hakkâri Sûretleri" kitabında bu anı şöyle dile getiriyor.

"Sümbül'de ayın doğuşu hem azametli, hem de farklıdır. Dünyanın her tarafından, hatta Nemrut'ta dahi Ay bir batında çıkarken, Sümbül Dağında bazen doğum sahnesi iki kez gerçekleşir. Dağın kuzey yamaçlarında zirveler testere dişleri gibi sıralanmışlardır. İki dişin arasında görülen ay güneye doğru kayarken, ikinci zirvenin arkasında saklambaç oynar gibi yeniden gizlenmeye çalışır. Ancak dönen

Dünyanın uydusu olması, ikinci doğuşunu kaçınılmaz kılar. Bu kez arkasına girdiği zirvenin doğal yapısına göre farklı bir biçimde hayranlarına yeniden görünmeye başlar. Bazen zirvenin kenarında bir çoban yıldızı gibi ışıldar.

Sonra yarım ve tam bir gümüş tabağa dönüşür. Ayrılıncaya dek zirve çıkıntılarının gölgesi yüzünde iz bırakır. O doğmadan Sümbül'ün Çölemerik'e bakan yüzünde ürkütücü bir karanlık vardır;”

Sümbül dağı eteklerinden zirvesine kadar kayalıktır. Kireç taşı özelliğine ve oldukça sert bir yapıya sahiptir. Eğimin yüksek olması nedeni ile yağın kar ve yağmurun hızla aşağıya akması sonucu aşınan kayalar derin yarıklar, dikey ve keskin kayalıklar oluşturmuş. Dağın ön yüzündeki en önemli iki yarık oldukça derin ve eğimi yer yer %80'e kadar çıkmaktadır. Kış aylarında bu iki yarıktan yoğun bir şekilde çığlar iner.

Yıllarca Zap vadisi ve Çukurca ilçesinde yaşayan insanların aylarca Hakkâri şehir merkezine ulaşmalarına engel olurdu. Çığ indiği zaman sesi Hakkâri şehir merkezinden duyuluyor.

“Reniya Eynel Gare” ismini de hızla inen çığların korkunç sesinden almıştır.

EYNEL GARE KLASİK ROTASI:

İlk Çıkış : Bilinmiyor

Bu rotadan İlk Tırmanış : 2010

İlk Yerli Çıkışı : 2010 Hacı Tansu ve Ekibi

Yürüyüş Alanı : Gün Boyu

Tırmanış Süresi : 3 Gün

Bu tırmanış rotasından 2010 yılından 2015 yılına kadar bir çok tırmanış gerçekleşti. Sümbül dağı tırmanışı oldukça zordur. Zap vadisinden zirvesine kadar yükselme 2.168 metredir. Tırmanışa başlanan yer Zap vadisi, Çukurca yolu üzerindeki kar tünellerinin ucunda bulunan su kaynağıdır. Başlama noktası 1.300 rakıma sahiptir. Zirve ise 3.486 metredir.

Sümbül Dağı Zirvesinden İnerken, Karşıda Hakkari.

Dağın başlangıç noktasından zirvesine kadar sadece bir yerde küçük bir su kaynağı vardır. Bu su kaynağı da Ağustos ayının sonlarına doğru kurumaya yüz tutuyor. Bu nedenle Sümbül dağına tırmanırken ciddi anlamda su ihtiyacı olacağından, yeterli su ile çıkmak gerekir.

Çıkış noktası Zap vadisi çığ tünelinin kuzey ucundan, taş ocağı ile tünel ucu arasındaki dar ve dik olan küçük yarıktan başlanır. Yaklaşık 30 metre olan bu zor kısımdan sonra, eğim %30'a varan topraklı ve kısmen patikası olan yoldan devam edilir. Tırmanış sürdükçe eğim çoğalıyor ve toprak alan azalıyor. Vadiden itibaren ilk 3 saat boyunca ince patika var.

Dağcılar Hacı Tansu, Recep Can, Kadir Besi

Sonrasında yamaçların kaya diplerinde yetişen küçük bir ağaçlık bölge yer alıyor. Bu ağaçlık bölge genel olarak tırmanışlar esnasında ilk mola yeri olarak kullanılıyor.

Kahvaltı ağaçlığı denen bölgeden Hakkâri kent merkezinin bir kısmı görünmeye başlar. Ardından yukarı kayalıklara doğru devam eden rota, bir süre sonra kanal halini almış çığ yarığından kuzey batı yönüne doğru geçilir.

Çığ yarığının sol tarafında birbiri ardına üç tane küçük mağaranın olması tırmanışa farklı bir hava katıyor. Tarihler boyu bu mağaralar, yaban keçilerini avlayan avcılarının mekanı durumuna gelmiş. Son yıllarda bu bölgede avcılık yapılmıyor olsa da, mağaraların önüne örülmüş duvarlar hala tazeliğini kuruyor

Mağaraların önünden geçerek bol otlak olan yamaca doğru gidilir. Otlak olan bölgenin üst kısmında kısmen teras haline gelmiş kayalık mevcuttur. Burası ikinci mola yeri olarak kullanılıyor. 2013 Yılında yaptığımız bir tırmanışta, verdiğimiz mola sırasında bir arkadaşımızı yılan soktuğu için bu bölgeye yılan tepesi ismini verdik.

Yılan tepesinden zirveye doğru devam eden rotanın ilk 100 metresi yüksek otların olduğu, yamaçlı geniş bir çayırıktır. Çayırılık alandan yukarıya doğru giden yarı patika kısım bir süre sonra yoğun kayalık olan bir bölgeye geliyor.

Bundan sonraki kısım artık tamamı kayalık ve tırmanışı daha da zorlaştırmaktadır. Bir süre sonra eğimi %60 kadar yükselen kaya duvarının dibine ve oradan da kaya duvarının tırtıklı kayalıklarından mağaranın olduğu bölgeye geçilir

İlk gün Zap vadisinden, ana kampımız olan Ayı İni mağarasına kadar olan kısım tırmanılır. Ayı İni kamp alanından bakıldığında Hakkârî kent

merkezi hemen ayaklarınızın dibinde gibi görünür. Şehirde yapılan düğün sesleri veya ezan sesinden ziyade sokakta bağırان çocuk sesleri bile duyuluyor. Akşamları zifiri karanlıkta olan Sümbül dağının ön yüzünden Hakkârî kent ışıkları nefis bir görüntü sağlıyor.

Sümbül Dağı Tırmanışı. Dağcı Emrah Dayan

Tırmanışın ikinci kısmı Ayı İni Mağarası yani Anakamp tan zirveye kadar olan kısımdır. Kamptan ayrılırken, sol yamaçtan kayalıkların ortasında küçük bir patikayı andıran yarıklardan geçiliyor. Ardından bol çarşaklı bir yarık var. Çarşaklı yarıktan ilerlerken taş yuvarlama olasılığı oldukça fazladır. Bu nedenle Sümbül dağına tırmanacak olan kişi, mutlaka gerekli önlemleri almalı ve kesinlikle kask takmalıdır.

Çarşak olan bölgeden ayrılırken yoğun bir kaya kütlesi var, Burası oldukça ürkütücü ve eğim yaklaşık %65-70 kadardır. Kaya kütlesinin sonuna doğru, buradaki dağ silsilesinin vazgeçilmezi olan Alpinist çayırların olduğu topraklı kısım başlar. Uzunca bir süre buradaki çayırılık alandan devam edilir.

Kent merkezinden bakıldığında Sümbül dağının zirvesine yakın bir yerde çukurda büyükçe bir kar kütlesi görünür. İşte buradaki rotamız, kar kütlesinin üzerine kadar devam ediyor.

Sümbül Dağı, Reniya Eyn El Gare Çığ Bölgesi

Kar kütlesi zirveye yaklaşık 300 metre mesafededir. Kar ve su olması nedeni ile ikinci günün en önemli rotası olarak burası kullanılmaktadır. Mola sonrasında kar kütlesinin solundan kayalık bölgenin içerisinden genişliği 1 ile 3 metre arasında değişen ve yaklaşık 50 metre uzun bir kaya geçidinden geçiliyor.

Buradaki dar koridordan geçtikten sonra yol biraz daha kolaylaşıyor ve kısa bir süre sonra yaklaşık 200 metrekare kadar bir düzlük alana çıkılıyor. Artık zirve görünür olup, isteğe bağlı çanta veya fazla malzemenin bir kısmı bu noktada bırakılabilir.

Buradan sonraki kısım tamamen kayalıktır. Ancak tırmanışı nispeten geride kalan kısımdan daha kolaydır. Kayalık bölüm zirveye kadar devam eder. Sümbül dağının zirvesi diğer bütün dağlarda olduğu gibi

şimşeklerden nasibini almış ve etraf yoğun bir şekilde irili ufaklı taşlıktır.

Daha önceleri bu zirveye herhangi bir zirve defteri konulmamıştır. İlk Zirve defterini Zirve Dağcılık Hakkâri Temsilciliği ve Hakkâri Gençlik Hizmetleri dağcıları olarak bizler bıraktık. Sümbül dağı zirvesinden her yöne doğru farklı bir manzara ve görkemli bir doğa var. Bir yandan Zap vadisi ayaklarınızın altındayken, diğer yandan Kısare ve Çarçelan dağlar sizlere selam duruyor;

Dönüş için aynı rota kullanılır. Ana kamptan zirve tırmanışı ve dönüşü yaklaşık bir gün alıyor. Bu nedenle dönüşte kampta kalıp bir sonraki gün Zap vadisine inmek çok daha mantıklı ve az yorucu olacaktır.

HELEL VADİSİ SÜLAV ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmiyor

Bu rotadan İlk Tırmanış : 1987

İlk Yerli Çıkışı : 1987 Hacı Tansu ve Ekibi

Yürüyüş Alanı : Gün Boyu

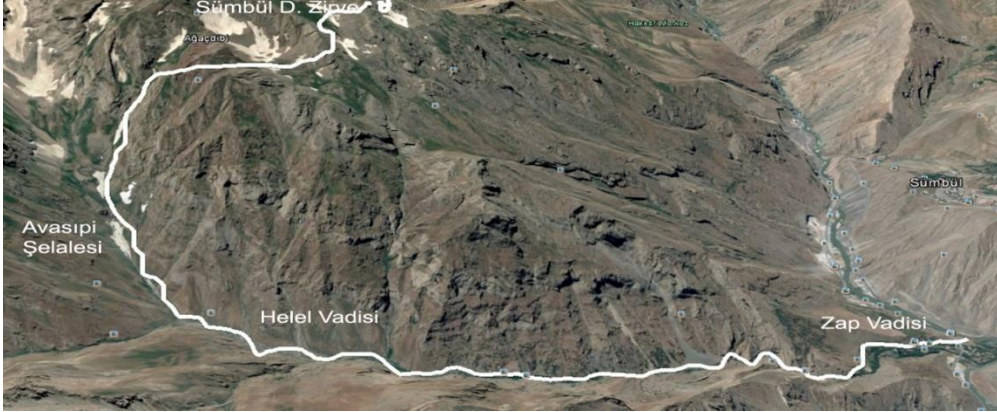
Tırmanış Süresi : 3 Gün

Bu Rotadan tırmanış tamamen bir tesadüf ederidir. Bu tesadüfün hikayesini çok kısa bir şekilde şöyle aktarabilirim. 1988 yılında Helel yaylasında kaldığımız o yıllarda bir gün üç arkadaş şelalenin üst kısmına çıkalım kararı aldık ve çıktık. Şelalenin üst bölgesine geldiğimizde, içimizden bir haydi karşı zirveye tırmanalım dedi. Karşı zirvenin Sümbül dağı zirvesi olduğunu da bilmiyorduk.

16 – 17 yaşlarında 3 çocuk önümüzdeki kayalıkları geçerek ne kadar sürdü bilmiyorum ama akşama doğru Sümbül Dağının zirvesinden Hakkârî'yi izlerken hepimizin nutku tutulmuştu. Hem çok heyecanlanmıştık, hem de izinsiz yayladan bu kadar çok uzaklaştığımız için akşam yiyeceğimiz dayaktan nasıl kurtulacağımızı düşünüyorduk.

Zirvede ne kadar zaman geçirdik hatırlamıyorum ancak dönüşte zirveden yaylaya kadar koşar adım geldik desem yeridir. Çünkü yaylaya vardığımızda karanlık basmıştı artık. Yıllar sonra zaman zaman Şelalenin üst kısmına çıksam da, bu rotadan bir daha zirve yapamadım. Şimdi de o günlerde bu rotanın bir gün yazılacağını hiç tahmin bile etmediğimiz Helel rotamızı anlatalım;

Sümbül Dağı zirvesine giden ikinci rota Zap vadisinden Depin bölgesine oradan da, Helel vadisinden çıkan yoldur.

Depin bölgesinden Helel vadisine geçerken, Sümbül dağı ile Mere dağı arasından akan Helel deresini takip ederek gidilir. Helel vadisinin ilk giriş kısmı kısa bir kanyon şeklindedir. Kısare dağı bölümünde Helel rotası olarak anlattığımız yoldan Sümbül dağına da geçiliyor. Dolayısıyla yol özelliklerini buradan tekrar etmenin bir anlamı olmadığını düşünüyorum.

Ancak Helel vadisinin Aşağı Yayla kısmının güney yönünden akan şelaleden itibaren yol ayrımı başlıyor. Buradaki yol ayrımından itibaren tırmanış alanı daha zordur. Ava spi veya Sülav denen dik ve yarı vadi halindeki rotadan ilerlerken, Helel vadisinden şelaleye birkaç saatte ulaşılıyor.

Şelale Sümbül dağı arkasındaki sarp bölgelerin biriktirdiği buzulların suyu ile oldukça gür akıyor. Yılın her mevsiminde sürekli akan bu şelale Helel deresini de besliyor. Rota şelalenin sağ yamacından yukarıya doğru devam ediyor. Yolun önemli kısmı çayırılık ve sulak alandır. Bu nedenle rota boyunca pek susuzluk çekilmiyor.

Su açısından bu rota en iyi rotadır. Tırmanış açısından da Sümbül dağının ön yüzünden çıkan Eynel Gare rotasından daha kolaydır. Ancak daha uzundur.

Şelalenin üst kısmına geçildikten yaklaşık 2 saatlik yürüyüşle Zirvelerin arasında sıkışmış tabanı kısmen düzlük olan bir çukur ile karşılaşılır. Buradaki çayırılık alanda hangi tarihlerde kullanıldığı bilinmeyen Yayla yeri mevcuttur. Büyük taşlarla örülmüş yığma duvarlar çadırların kenarlarını korumak için yapılmış duvarlardır. Duvarların önemli bir kısmı yıkılmış taş kümeleri halini almıştır.

Bu bölge hem kamp için hem de tırmanış esnasından mola için oldukça uygundur. Çukurdan sağa doğru dönerek batı yönüne doğru devam eden yol, oldukça kayalık kısmen duvar halini almış bir bölge var. Tırmanış esnasında bu bölgede ip emniyeti alınması önerilir. Buradaki rota üzerinde iki ayrı noktada, kısa mesafeli kaya duvarı şeklinde geçit olduğu için ip emniyeti alınması geçişi kolaylaştıracak ve daha emniyetli geçilmesini sağlayacaktır.

İkinci kaya geçidi geçildikten sonra artık tırmanış alanı daha kolay ve zirveye yaklaşık 200 metre kala çayırılık ve ıslak alandır. Zirvenin doğu yönünden kayalık bölgeden tırmanılarak iki saatlik bir tırmanışla zirveye varılır.

Dönüş aynı rotadan yapılabileceği gibi, Dağın ön yüzeyindeki Eynel Gare rotasından da inilebilir.

MERE DAĞI.

Mere dağı Hakkâri kent merkezinin doğusunda, Sümbül dağının sağında yer alan görkemli ve yapısı itibari ile her yönü farklı bir görüntüye sahiptir. Şehir merkezine yaklaşık 14 km mesafededir.

Mere dağı heybetli Sümbül dağının küçük kardeşi görünümündedir. Her zaman sağında yer alan ve sürekli destekler gibi. Helel vadisinden aralarında akan, berrak Helel suyu her iki dağın bereket kaynağıdır. Şehirden bakıldığı zaman ilk göze çarpan Sümbül dağı olduğu için, Mere dağı hep ikinci planda kalmış gibidir. Oysa ki bölgede yaşayan halkın en çok gittiği ve eteklerinden en çok beslenen dağ, Mere dağıdır. Güney yönünde Sümbül dağı ve Helel vadisi. Kuzey yönünde Kırıkdağ Köyü ve Ava Spi vadisi, Doğusunda Çiçek vadisi ve sıradağlar, Batısında ise Cete tepesi ve Hakkâri kent merkezi var.

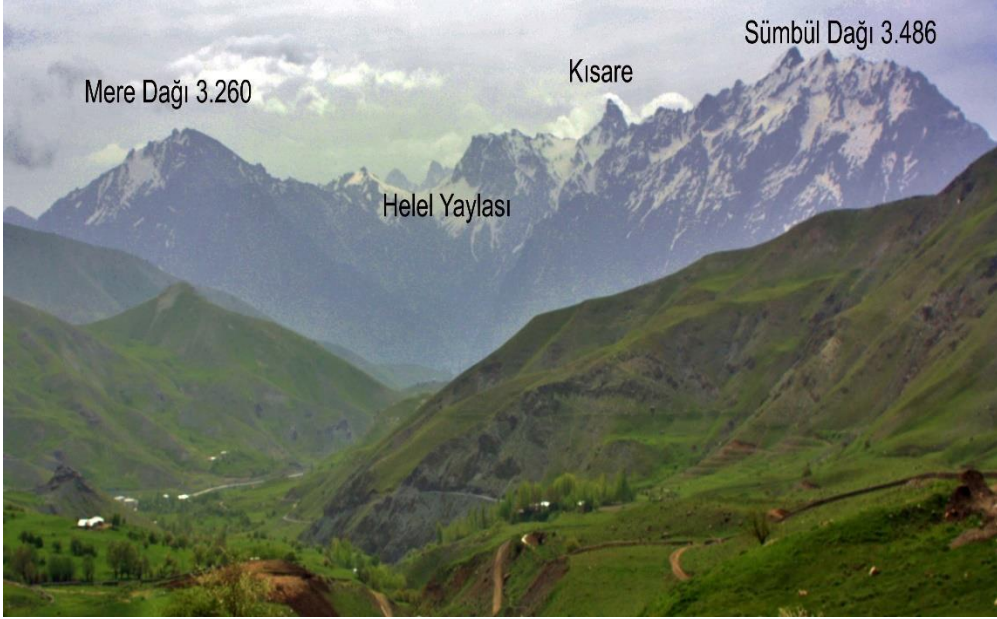
Mere dağı ile Sümbül dağı arasındaki Helel vadisinin önemli kısmı Mere dağı kısmındadır. Yaylalar genellikle Mere dağının güney yüzündeki yüksek çayırlıklı platolardadır. Bir yandan Hakkâri merkezde yaşayan yaylacılara ev sahipliği yaparken, diğer yüzünde Kırıkdağ köyü yaylacılarının obalarını beslemektedir.

Zap vadisi ile birleşik eteklerini, Zap suyu yalayıp geçiyor. Mere dağının en önemli özelliği ise, Zap vadisine bakan yüzünde zirveden dibine kadar piramitvari sivri çıkıntıları olan dik kaya duvarları vardır. Hakkâri merkeze gelen eski kervan yolu, Mere dağı eteklerinde bu kayalıklardan geçmek için, sarp bölgelere duvarlar örülmüş. Astenet Miran (Mirler Geçidi) denen bu bölge Zap vadisinin Hakkâri'ye açılan kapının kilitlenme yeridir. Eski zamanlarda Hakkâri'ye girmek isteyen orduların önünü bu geçitte kesen Hakkâri miri askerleri, her seferinde zaferle geri dönmüşlerdir;

Mere dağının zirvesine bu güne kadar çıkılmış iki ayrı rotası var. Bir tanesi Helel Vadisinden çıkılan 'Zoma Rotası', diğeri ise Kırıkdağ vadisinden çıkan 'Alagıpe Rotası'dır. Bu rotalar dışında Mere dağına

bir çok bölgeden çıkılabilir. Belki önümüzdeki yıllarda diğer rotalarda da tırmanış yapılır ve yeni rotalar kazandırılır.

Mere dağının Astenget Miran bölgesinde çok sayıda kaya tırmanış rotaları açılabilir. Ancak Zap suyu duvar/kaya rotalarının açılacak yerlerin tam dibinden geçiyor. Bu nedenle önce Hakkâri yolu, tünel mevkii bölgesinden suyun karşı yakasına geçiş yapabilmek için ya bir asma köprü, yada küçük bir teleferik yapılması gerekiyor.

Bölgede dağcılık ve kaya tırmanışı için öncelikle bölgenin yeniden bir barış sürecine girmesi, bölgede kalıcı huzurun oluşması ve yeterli alt yapının sağlanması gereklidir. Öyle bir durumda Hakkâri dağları, vadileri, yaylaları, yüksek platoları, akarsuları ülkemizin en önemli doğa sporları merkezi olacaktır. Ülke ve bölge ekonomisine büyük katkı sağlayacağı inancındayım.

MERE DAĞI ZOMA ROTASI:

Bu rota için ilk çıkış, yabancı çıkışı, ilk Türk çıkışı şeklinde bilgiler vermeden rota hakkında bilgi vereceğim. Lakin bu rota yüzyıllarca bölgeye giden yaylacıların kullandığı yoldur.

Zoma rotası Helel vadisinden geçiyor. Daha önce de iki ayrı dağ için iki rotanın daha Helel vadisinden geçtiğini görmüştük. Anlayacağınız

Depin bölgesi Sûmbûl dağından Cilolara kadar dağlara giriş kapısı, Helel vadisi de anayolu durumundadır.

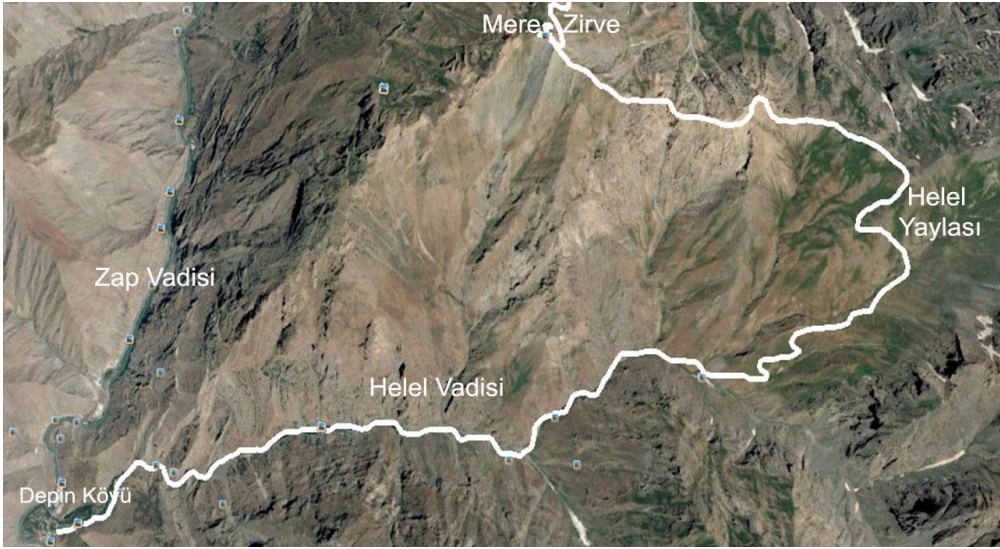

Hakkâri merkezden Depin bölgesine kadar araçla gidilir. Depin köyünden Helel vadisine geçilir. Vadinin ilginç özelliklerini sizlerle paylaşmıştık. Aşağı Yayla, yani Şelalenin olduğu bölgeye kadar devam edilir. Burası mola için ideal yerdir. Ardından orta yayla üzerinden üst yaylaya geçilir.

Üst yayla (Zoma) ya varıldıktan sonra asıl Mere rotası buradan başlıyor. Üst Yayla (Zoma) itibaren rota kuzeye doğru gidiyor. Yönü güney olan bu yamaçların geçişi hiçte zor değil. Ancak çayırılık platoların zirveleri genelde sarp kayalıklar oluyor. Patikanın olmadığı bu yamaçlardan ilerlerken Mere dağının ilginç mağaralarını da görmüş oluyorsunuz.

Çayırılık bölgeden zirveye doğru yükseldikçe, Zap vadisi, Helel vadisi, ve uzaktan Hakkâri kent merkezini kuş bakışı izliyorsunuz; Zirveye yaklaşık bir saat mesafede artık rota üstü 30 ile 80 metre civarında genişleyen uzunca bir kılçık oluşuyor. Kılçıktan ilerlerken birkaç noktada kayalık mevcuttur, ancak bu kayalıklardan kolayca geçiliyor.

Çocukluğumda biz yayladaki çocuklar bu sırttan zirveye çıkıp uzaktan Hakkâri'yi izliyorduk. Zoma yerine uzak olsa da çocukluğun verdiği enerji ile akşam olmadan çadırımıza dönüyorduk;

Bu rotadan zirveye çıkarken kamp Yukarı Zomaya kurulacağı gibi, zirveye yakın yerlerdeki çayırliklarda da kamp kurulabilir. Dönüş aynı rotadan yapılabilir. Ya da Kırıkdağ Alagıpe rotasından Ava Spi vadisine inilerek Cilo dağlarına da geçiş yapılabilir.

KIRIKDAĞ KÖYÜ ALAGİPE ROTASI.

Hakkâri merkezden Zap vadisinin muhteşem güzelliği içerisinde Kırıkdağ vadisine geçilir. Kırıkdağ vadisinden Alagıpe dağ mezasına araçla çıkılıyor. Birkaç yıl öncesine kadar Alagıpe ye araç yolu yoktu ve rotanın tamamını yürüyerek geçiyorduk; Araç Alagıpe mezasının ağaçlık kısmı olan bölgeye kadar gidiyor. Bundan sonraki kısım zor olmayan topraklı patikadır. Ancak araçtan indikten sonra Alagıpe'nin yamacında buluna eski kilisenin altından akan kaynak suyundan gerekli su ihtiyacının karşılanması tırmanışçıların faydasına olacaktır.

Buradaki rota, aslında tarihler boyu en çok kullanılan patika yollardan biridir. Çünkü bu yoldan hem Kırıkdağ yaylasına geçiliyor. Hem de bölgede bulunan kiliselerin en önemlilerinden, kartal yuvasını andıran ve kayalıkların içine yapılmış Mar Şalita Kilisesine gidiliyor. Tabi yol üzerinde önemli ve bir o kadar da güzel bir mola yeri var.

Kaniya Eqıt (Asma Pınar): Mere dağına, Kırıkdağ yaylasına, Mar Şalita Kilisesine ve civarındaki bir çok önemli bölgeye geçen yolun üzerinde Kaniya Eqıt (Asma Pınar) çeşmesi var. Mar Şalita tepesinin (2.850) zirvesine yakın, yamacın hafif düzlük olduğu bir noktadan çıkan kaynak soyu gerçek bir hayat suyu görevini görüyor.

Bu öneminden dolayı ne zaman yapıldığı bilinmiyor ama çeşmenin etrafı taşlarla örülmüş, güzel bir mimari ile kubbe şeklinde çeşmenin üzeri kapatılmış. Suyun çıktığı nokta üstü kapalı küçük bir havuz şeklindedir.

Asma Pınarda mola verildikten sonra, rotanın geri kalan kısmı gittikçe zorlaşıyor. Mar Şalita dağının zirvesine ulaşırken, rota sağdan batı yönünde Mere dağının zirvesine doğru devam ediyor. Kırıkdağ yaylası üzerinden geçilerek eski bir patika olan ve Mere dağının doğu yönünde olan patikadan yükseliş devam ediyor.

Kısa bir sırttan geçilerek Mere dağının doğu yönündeki birinci zirvesine çıkılır. Artık Helel rotası ile birleştiği noktaya varılmıştır. Buradan sonraki kısım Helel rotası ile birleşiyor ve tırmanış zirveye kadar aynı rotadan geçiyor. Kısa bir süre sonra artık zirveye ulaşılıyor. Dönüş aynı rotadan yapılabileceği gibi, Helel vadisi Zoma rotasından da yapılabilir.

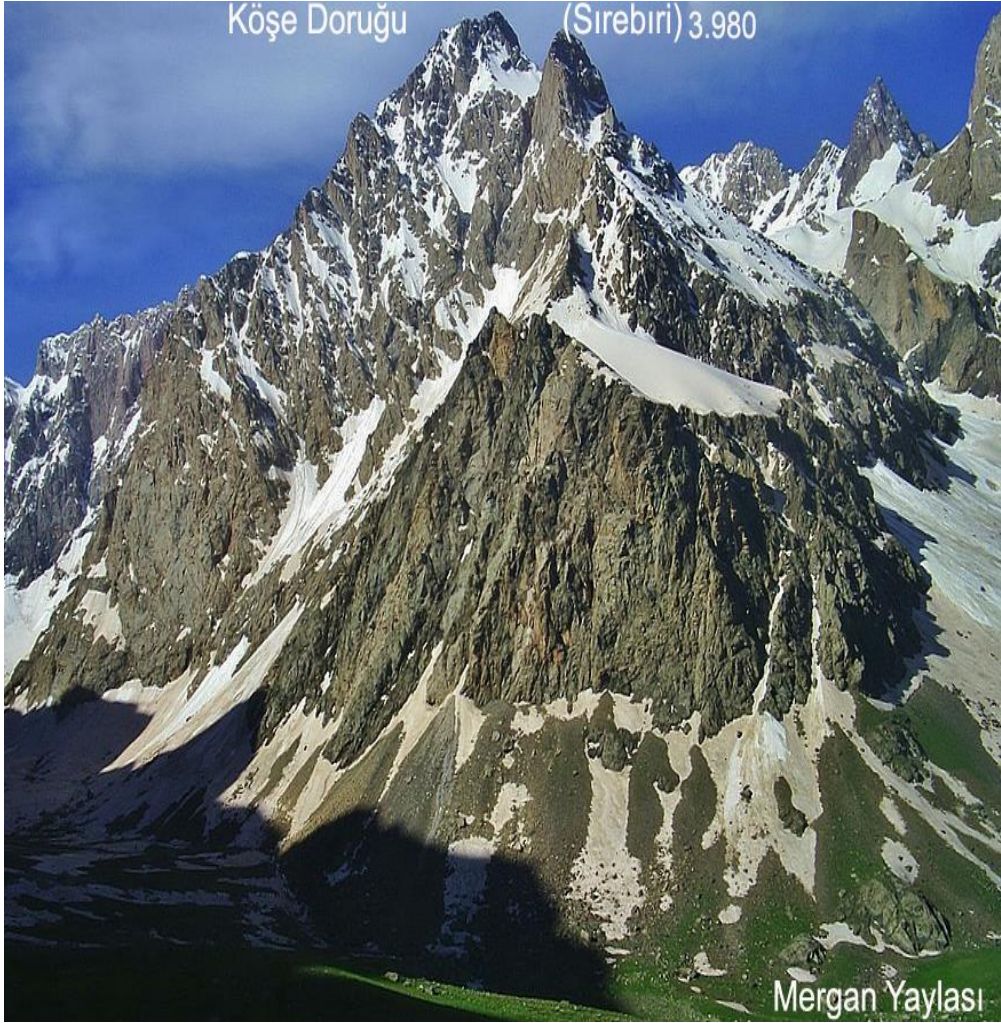
Mar Şalita Kilisesi. Mere Dağı Alagipe Rotası üzerinde yolun sol tarafından yaklaşık 100 metre tepenin alt kısmında.

Uleder Vadisi Mar Şalita Dağ Kilisesinden Kale Dağı ve Ava Spi Vadisi.

ÇİYAYE SIREBİRİ (KÖŞE DORUĞU) 3.980

Sirebiri (Köşe Doruğu) Dağı: Görkemli Cilo dağlarının ana giriş kapısı olan Mergan yaylasına gidildiğinde, gelen misafirleri ilk karşılayan dağdır. Sivri ve yüksek zirvesi ile gelen dağcı ve doğaseverleri selamlar.

Eteklerinde barındırdığı geniş ve düz çayırarda konaklatır ve adeta gelen her kesi kucaklar. Cilo küme dağlarının farklı yönlerinde olan buzulları ve önemli zirvelerin yollarını o belirler gibi, sağından ve solundan vadiler oluşmuş, her iki vadinin üstleri devasa buzullarla kaplıdır.

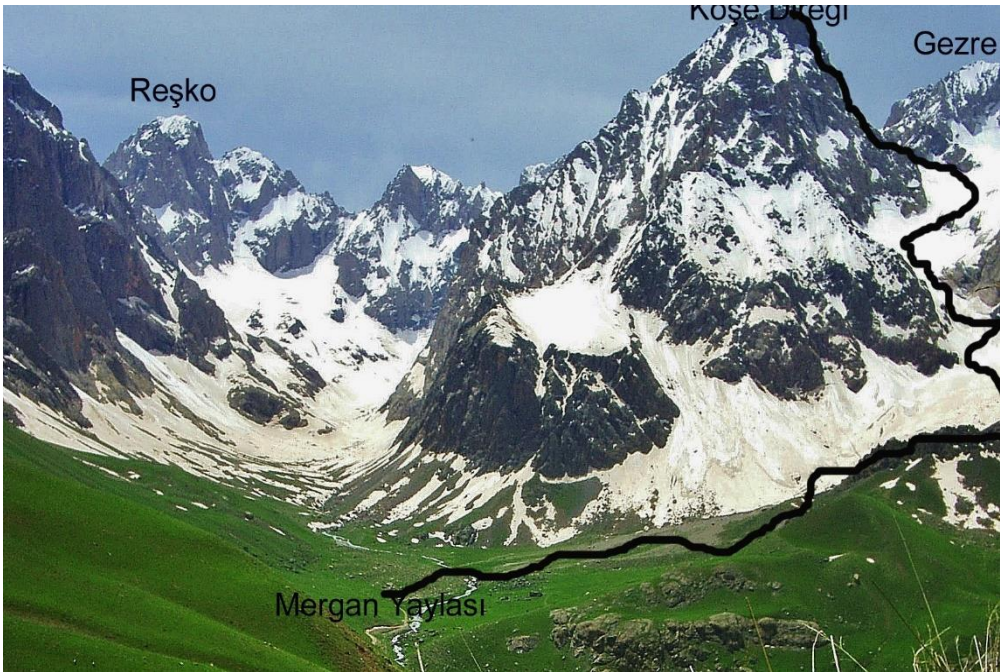

Dağın her iki yönünden akan berrak ve köpüklü suları ile vadiye hayat veriyor. Dağların tam ortasında bir balerin edası ile duruyor.

Yüksekliği, haşmetli duruşu ve piramitvari zirvesi yanında, asalet, incelik, narin ve zarif bir görüntü sergiliyor. Mergan yaylası üzerinden Cilo dağlarına giden herkes Sirebiri Dağı eteklerinde kamp kuruyor.

Sirebiri denmesindeki sebepte işte tamda bu himayeci, koruyucu duruşu nedeniyledir. Cafer Kapıdan, Bala zirvesine kadarki sıralı dağların oluşturduğu büyük ve devasa dağ duvarlarının iç kısmını oluşturan büyük çanağın tam ortasında duruyor. Sırasıyla Şaşke dağı, Reşko, Bobek, Suppa Dürek, Maunsel zirveleri gibi sürekli fırtınalı dağlardan gelen sert ve soğuk havanın, tam ortada durarak rüzgarın etkisini kırıyor ve eteklerinde yaşayan insanların üşümesini önüyor.

Bu nedenle yörede yaşayan halk ve yaylacılar, soğuk havaya karşı duran, üşüyen, üşütmeyen anlamına gelen 'SİREBİRİ' ismini yakıştırmışlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında bölgeye gelen yabancı ve yerli dağcıların kısmen tırmanışlarında gördükleri her dağa anlamsız isimler verme çabaları sonucunda, Sirebiri dağına verdikleri Köşe Direği veya Köşe Doruğu, hiçbir anlama gelmediği gibi, hiçbir şey de ifade etmiyor.

Yöre halkı ve yerelde dağcılık yapan her kes bu dağın adının Sirebiri olduğunu biliyor ve bu isimle de tırmanış etkinliklerine katıyorlar. Kendi doğal ortamı ve oluşumunun insan üzerindeki etkisi ile isimlendirilmesi kadar doğal bir şey olamaz.

Sirebiri zirvesine iki ayrı rotadan zirvesine ulaşıyor. Yukarıda da bahsettiğim gibi dağın her iki yönünden yüksek dağlara çıkış rotaları var. Her iki rotası dağın eteklerinde bulunan Mergan yaylasından başlar. Bir rota batı yönünden, diğer rota ise doğu yönünden zirveye çıkar. Dağın Kuzey yönü, yani Mergan yaylasına bakan yönü teknik tırmanış ile çıkılabilecek güzel bir rotadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu, Sirebiri zirvesine giden her iki rota için mutlaka, kask, kazma, krampon bulundurulmalıdır!

SIREBİRİ ERNİÇ BUZULU ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmiyor

İlk Yabancı Çıkışı : 2010 Fransız Alex, Barbara, Tomas

İlk Yerli Çıkış : 2012 Hacı Tansu, Esin Handal ve Zafer Öksüzoğlu.

Yürüyüş Mesafesi : Gün Boyu

Çıkış Süresi : 2 Gün

Mergan yaylası kamp alanından sabah saat 04:00 gibi tırmanışa geçilerek, buzulların erimesi ile oluşan derenin karşısına geçilir. Rotanın başı ilk olarak hafif meyilli geniş çayırılık alanlardır. Dağın sağındaki giriş vadisine ulaşmadan önce, bir saat kadar çayırılık alan devam eder. Ardından büyük bir çarşak alana geçilir. Çarşak daha çok büyük bir kaya çığını andırıyor. Büyük taşlar üzerinden ilerlerken vadinin başından itibaren karlı, dar ve gittikçe yükselen vadiye geçilir.

Bu rotanın vadi kısmı Temmuz ayının sonuna kadar karlı ve buzludur. Karlı bölgeye geçilirken en önemli husus sürekli yükseleceğinden dolayı kazma ve kirampon kullanılması önerilir.

Büyük kar kütleleri üzerinden Erinç buzuluna doğru tırmanış rotası devam eder.

Buzul ve kar kütleleri ile dolu ve sürekli yükselen, eğimi yer yer %40'a varan rota, yaklaşık 3-4 saat sürmektedir. Erinç buzulunun giriş kapısı olarak ta sayabileceğimiz dar bir kaya ve buz koridoru var. Burada ip emniyeti alınması önemlidir. Koridor yaklaşık 30 metre kadardır. Koridor geçildikten sonra, alan bir anda genişliyor. Devasa mavi buzullar ve buzulların üzerinde oluşan buzul göller dağcılar karşılıyor.

Sirebiri Dağı, Erinç Buzulundan Tırmanırken. Fot: Zafer Öksüzöğlü

Erinç buzulunun solundan Sirebiri dağına doğru rota devam ediyor. Dağa doğru yükselişe geçtikçe buzul yerini ciddi bir çarşak alana bırakıyor.

Taş yuvarlanmalarına karşın dikkatli bir şekilde ilerleyip, siyah renkli kayalık bölgeye ulaşıyor. Rotanın bundan sonraki mesafenin tamamı kayalıktır. Yer yer kayalar arasında dar koridorlar ve dik yamaçlar var.

Bir saatlik kaya kulvarı sonrasında Zirveye yaklaşan ilk mola yeri olan rotaların birleşme noktasına varılır. Dağa giden her iki rotanın zirveye yakın birleştikleri alan, kayalardan oluşturduğumuz büyük babanın olduğu bölgedir.

Baba noktası dediğimiz bölgede dağın en önemli mola yeridir. Bu noktadan sonraki dik kayalık ve uzun kaya kulvarlardan oluşan bir bölgedir. Baba noktasından dağın doğu yönüne geçilir. İnce bir geçit bölgesinden sonra Eğim %70 kadar olan kaya kulvarı geçilir.

Kulvar zirveden aşağıya doğru dik bir su kanalını andırıyor. Kulvara geçiş ve ilerlerken, zirveye kadarki zorlu kaya tırmanışı bölgesinde mutlaka emniyet alınmalıdır.

Zorlu geçecek olan kanal geçişinden sonra eğim azalıyor ve kayalık bölge devam ediyor. Kısa bir süre sonra zirveye varılıyor.

Sirebiri dağının zirvesinden, Cilo dağları, Çarçelan dağları ve civardaki bütün vadi ve dağlar önünüze serilmiş gibi oluyor. Dönüş aynı rotadandır.

SIREBİRİ MERGAN BUZULU ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmiyor

İlk Yabancı Çıkışı : Bilinmiyor

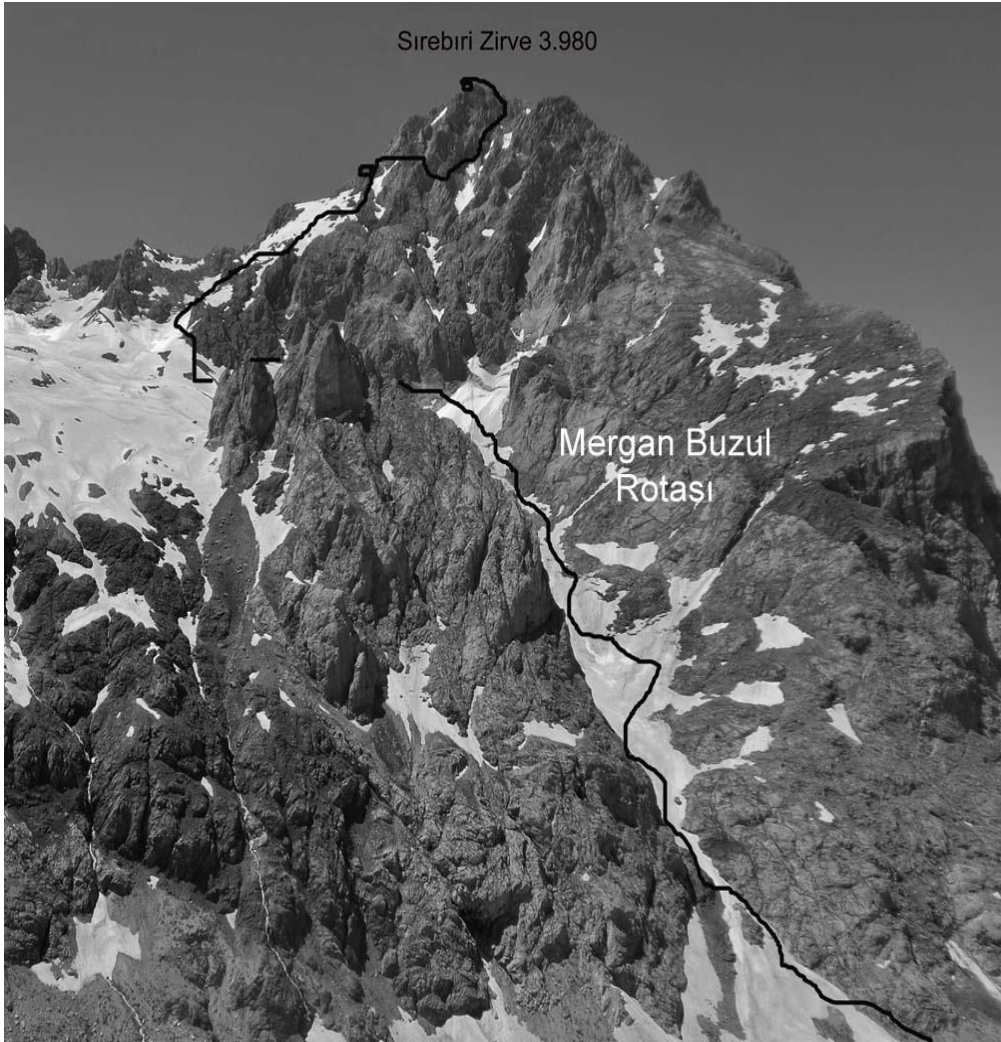
İlk Yerli Çıkış : 2013 Hacı Tansu, Berrin Yıldızoğlu, Çetin Oğuz ve ekibi.

Yürüyüş Mesafesi : Gün Boyu

Çıkış Süresi : 2 Gün

Mergan yaylası kamp alanından başlayan rota, Mergan buzulu ve Reşko Buzulu yolundan, devam eder. Ava Spi vadisinden yaklaşık bir saatlik bir yürüyüşle Sirebiri tırmanış rotasının dibine ulaşıyor. Vadinin sağından yani batıya doğru tırmanışa geçilirken, rotanın girişi oldukça çarşak bir alandır. Uzun sayılmayan çarşak bölgeden sonra dar bir kaya geçidinden geçiliyor.

Rotanın girişinde eğim yaklaşık %30 civarındadır. Ancak rota irtifa kazandıkça eğimde yükseliyor; Geçit kısmından sonra az topraklı ve çayırılık bir alan var. Tırmanış rotası üzerindeki son toprak alan burasıdır. Ardından yer yer çarşaklı olan kayalık bölge başlıyor. Kayalık bölge oldukça zor bir tırmanış alanıdır.

Temmuz ayının başına kadar bu rotada kar mevcuttur. Bu nedenle kışın ve geçiş mevsimlerinde mutlaka kazma kırampın kullanılmalıdır. Vadiden ayrılmadan önce mutlaka yeterli su ihtiyacı giderilmelidir, aksi halde zirveden dönüncüye kadar rota boyunca su yoktur. Özellikle de Yaz aylarının sonlarında ve son baharda.

Tırmanış rotası Baba birleşme noktasının yaklaşık 100 metre altına kadar daha rahat tırmanılan bölgedir.

Ancak oradan itibaren yoğun kaya blokları ve ara koridorlar mevcuttur. Ekibin yeterliliğine göre bu bölgede ip emniyeti alınması önerilir.

Kayalık alan geçilirken her iki rotanın birleşme noktası olan baba bölgesine ulaşılmış oluyor. Baba bölgesinden sonraki kaya ve kulvar çıkışı hakkında bilgiyi yukarıda ilk rotayı anlattığımız bölgede detayı ile verdiğim için, buradan tekrar yapmaya gerek duymuyorum. Dönüş aynı rotadan yapılabileceği gibi, diğer rotadan da yapılabilir.

Mergan Buzulu Rotasından Sirebiri Dağına Tırmanırken.

SEMEDAR (Çele Du Guh) DAĞI 3.850

Hakkâri dağları yazmakla bitmez, yeni rotalar açmakla da bitmez. Dağların kenti Hakkâri'nin Sümbül dağından sonra en dikkat çeken diğer bir dağı ise Semedar/Çele Du Guh dağıdır. Semedar dağı Hakkâri merkezden görünüyor ancak hep çok uzak görünüyor. Sanki dağın ardında gizemli bir dünya var gibi. Şehirde yaşayan bir çok insan bu dağı merak ettiği gibi kimsenin de gitmediği bir dağdır.

Semedar dağına çıkmak için önce Zap vadisine, oradan da, Ceylanlı (Welto) köyüne geçmek gerek. Her ne kadar Hakkâri'ye yakın bir köy olsa da, köyde yaşayanlar dışında pek kimseler gitmiyor. Kent merkezinden her zaman dikkat çeken, bol karlı ve iki zirveli dağ oldukça ilginçtir.

Diğer bir yol ise, Zap vadisindeki köylerin, özellikle de Üzümcü köyünün yayla olarak kullandıkları bölgeden dağın zirvesine çıkılabilir. Ceylanlı köyüne giden vadiye ilk 2km sonra yolun solundan suyun karşı yakasına geçilerek.

Üzümcü köyü yaylası yolundan 'şivhişk' yaylasına, oradan da Kani Kıl yaylasına geçerek Semedar zirvesine geçilebilir. Bildiğimiz kadarıyla bu yoldan resmi olarak herhangi bir tırmanış yapılmamış. Bu nedenle daha fazla bilgi veremiyorum;

İki zirvesi olması nedeni ile her zirvesi bir kulağa benzetilmiş. Bu nedenle bölgede ‘çift kulaklı dağ’ anlamına gelen “Çele Du Guh” ismi ile anılıyor. Yörenin geneli ise yüksek ve haşmetli anlamına gelen ve yaygın olarak kullanılan Semedar dağı diyor. Daha önce de Hakkâri dağları üzerine yapılan, genel olarak jeolojik çalışmalar ve gezginlerin kaynaklarında da dağın ismi Semedar olarak geçmektedir. Semedar dağının zirvesine giden ve şimdiye kadar çıkılmış tek rota olarak bilinen Walto Rotasını kitabımıza koyduk.

DEMEDAR DAĞI WALTO ROTASI.

Semedar dağının ilk çıkışları hakkında herhangi bir bilgi elimize ulaşmadı. Yaptığımız araştırmalarda da sadece zirvenin hemen dibinde olan yaylalara gidişler yazılıdır. Ve sadece Kani Kıl yaylası üzerinden o bölgeye geçilmiş. Aslında Kani Kıl yaylasından gitmek oldukça uzun yol yürümek demektir.

Semedar dağına en kısa ve en kolay sayılabilecek rotayı tırmanmak için dağın eteklerindeki Ceylanlı köyünü seçtik. Köyden zirveye bir çok yoldan gidilebilir. Bizim rotamız biraz daha kısa ama zor bir rota. Araçla Hakkâri merkezden Zap vadisine geçerek, Depin kontrol noktasından aşağı Zap vadisine dönüyoruz. Aşağı Zap vadisi doğal güzellikleri ve farklı özelliği ile dikkat çekicidir.

Bunu yüzyıllar boyu bölgeye gelen seyyahlar, misyonerler, araştırmacılar ortak fikir olarak yazmışlardır; Zap vadisinin 25. km'sinde Çimenli askeri karakolun yanındaki köprüden Zapın diğer yakasına geçiliyor.

Çimenli köyü içerisinde Walto vadisine geçiliyor. Topraklı ve bol taşlıklı bir yoldan ilerleyip Ceylanlı köyüne kadar araçla gidilebiliyor. Ceylan köyünün üst kısmına kadar araç yolu mevcuttur. Vadiden ilerlerken ve köye girerken sanki tamamen gerçek dünyadan kopup ayrı bir dünyaya girmiş gibi oluyor insan;

Köyün üst kısmında aracın gittiği son noktada gerekli kamp ve tırmanış malzemeleri alınarak. Soldan patika yola geçiliyor.

Vadinin tabanından yaklaşık bir saatlik yol boyu küçük bir patika vardır; Patika toprak ve siyah kayalık olan yamacın küçük çarşakları halinde devam ediyor.

Kısmen çarşaklı yamaç yoldan zirveye doğru yükseldikçe eğim artıyor. Rotadaki eğim %30 ile 60 arasında değişiyor. Patikadan ilerlerken, yaklaşık 2 saat kadar sonra artık rota daha çok taşlık ve kaygan zemin oluyor. Kaygandan kasıt, yoğun çakıl taşı benzeri bölgedir.

Dağın zirvesine yakın kemer şeklinde birkaç tabaka halinde kayalıklar var. Kayalıkların olduğu bölgeden zirveye çıkılabilir ancak her seferinde kayalıklara girmektense daha güvenli olabileceğini düşündüğümüz yamaçlı toprak alanı seçiyoruz.

Vadi tabanından Zirvenin solundaki sırt bölgesine kadar yaklaşık 4 saat sürüyor. Sırta varıldıktan sonra, dağın diğer tarafındaki ve Zap vadisinin her iki yakasındaki sıra dağlar görünüyor. “İşte bu manzara muhteşemdir”. Sırttan zirveye doğru devam ederek kayalıklara geçiliyor.

Kayalık kısmı çok sağlam olmamakla beraber arada tatlı kısa geçiş yerleri var. Dağın güney yönünden zirveye çıkarken bu geçitler kullanılarak geçiliyor. Zirveye iyice yaklaşıldıktan sonra alternatif çıkış alanları da mevcuttur. Ceylanlı köyünden çıkılarak günü birlik zirve yapıp geri dönülebilir.

Ancak Semedar zirvesine çıkmak için en uygun tırmanış ve zirve yapabilme şekli, Ceylanlı köyünden dağın zirvesine yakın bölgedeki sırtın kuzey yönüne geçerek kamp atmaktır. Böyle bir durumda gece kamp alanında uzaktan Hakkâri kent ışıklarını izlerken Zap vadisinin baş döndürücü güzelliği izlenebilir.

Bir sonraki gün erken saate tırmanışa geçerek kuzey yönünden de rahatlıkla zirve yapılabilir. Böyle bir durumda zirve dönüşünde kamptan ayrılarak köye geçilir. Dönüş aynı rotadandır. Burada özellikle de belirtmek isterim ki Semedar bölgesi dağcılık ve diğer doğa sporları alanında olabildiğince bakir ve keşfedilmek için inanılmaz bir yerdir.

Hakkâri dağlarında tırmanış yaparken, sizleri hiç yalnız bırakmayacak olan Keklikler ve diğer kuş türleri sesleri ile sizlere bir doğa orkestrası görevini görecekler. Zirvelerin kadim sahibi kartallar ise tepenizde sizleri gözlüyor olacak. Sakın düşmeyin...

Ne ilginçtir ki kitabın başından beri bahsettiğimiz dağların tamamı, Zap nehrinin, Hakkâri kent merkezine göre, karşı bölgesindeki dağlardır. Ya Hakkâri tarafında hiç dağ yok mu? Elbette ki var hem de saymakla bitiremeyeceğimiz kadar. Ancak dağcılık camiasının yoğun olarak ilgi gösterdikleri alanlar, Cilolar, Satlar ve Sümbül-Çarçelan dağlarıdır. Hal böyle olunca bizler de olabildiğince bu bölgelerde tırmanışlar yaptık.

Çukurca ilçemizden Van il sınırına kadar Zap vadisinin yukarı tarafı dediğimiz, yaklaşık 200 km mesafede, Hakkâri şehir merkezi tarafına düşen kısımda da farklı ve önemli dağlar var. Aşağıdan yukarıya doğru birkaç önemli dağı sayarsak, Anitos dağı, Çıgılı dağı, Kato dağı, Şine dağı, Keleten dağı, Bay dağı, Çinguru dağı, Berçelan Karadağ, Büyük Çel ve Küçük Çel dağları, Tüzek ve Kanizerk dağları. Bu dağlar dışında da buradan sayamadığımız onlarca dağ var. Yukarıda isimlerini saydıklarımız. Şine dağı hariç, bütün dağlar 3000 metrenin üzerinde dağlardır.

Zap vadisinin yukarı kısmında, yani batısından, kuzeyine kadar yer alan dağlardan, Kato dağı hariç, diğer bütün dağlar tırmanış açısından daha kolay dağlardır. Zap vadisinin aşağı kısmında ise daha yoğun kayalık dağlar, oldukça sert ve piramitvari sarp kayalıklardan oluşuyor;

Berçelan Yaylası, Karadağ Eteklerindeki Seyit Han Buzul Gölü.

Berçelan yaylası Hakkâri kent merkezinin kuzeyinde yüksek dağların geniş platosudur. Çevresinde yüksek dağlar var. Bu dağlardan en önemlisi, yukarı bölgenin en yüksek zirvesi olan Karadağ'dır. Karadağın bölgede en çok kar yağışı aldığı yer olarak bilinir. Berçelan yaylasını hemen hemen her yerinden su fışkırmasının en büyük etkeni Karadağ olarak bilinir. Lakin Karadağın eteklerinden çıkan kaynak suları Hakkâri kent merkezinin su ihtiyacının %80'nini karşılıyor.

KARADAĞ ZİRVE 3.768

Karadağ Hakkâri kent merkezinin kuzeyinde yaklaşık 25 km uzaklıktadır. Berçelan yaylasının üst kısmını ve en yüksek noktasını oluşturuyor. Karadağın dört bir yanında yüksek platolar var. Her bölge civardaki köy ve kent merkezlerinin önemli mera ve yayla alanıdır.

Karadağın Doğusunda Berçelan yaylası, Kuzeyinde Nebirnav Yaylası, Batısında Bileh Binefşan yaylaları, güneyinde Gova Sade ve Otluca yaylaları var. Hakkâri bölgesinin en belirgin volkanik dağı Karadağ dır. Yapısı itibari ile etrafında krater gölleri, ve yoğun bir şekilde yığınaklar halinde siyah ve koyu renkli kayalıklar mevcuttur.

Karadağı özel kılan bir diğer husus ise, Hakkâri bölgesinin yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşan ve hala sağlamlığını kuruyan yüksek ve uzun duvarlardan oluşan av alanıdır.

Dağın zirvesine yakın, yüksek düzlüklerin etrafını Çin seddi misali çevreleyen duvarlar, huni şeklinde yapılmış ve 2 km uzunluğundadır. Yükseklikleri 2 ile 5 metre arasında değişen av duvarları yüzyıllarca avcılığın yoğun yapıldığı yerdir.

Buradaki av merkezinin adı ‘Dahula Şüyan’ dır. Hakkârî kültüründe önemli bir yere sahip olan bu alan Şarkılarda, hikâyelerde, söylencelerde ve hatta aşk destanlarında yerini almıştır.

KARADAĞ DAHOLAN ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmemektedir.

İlk Yabancı veya Yerli Çıkış : Bilinmemektedir.

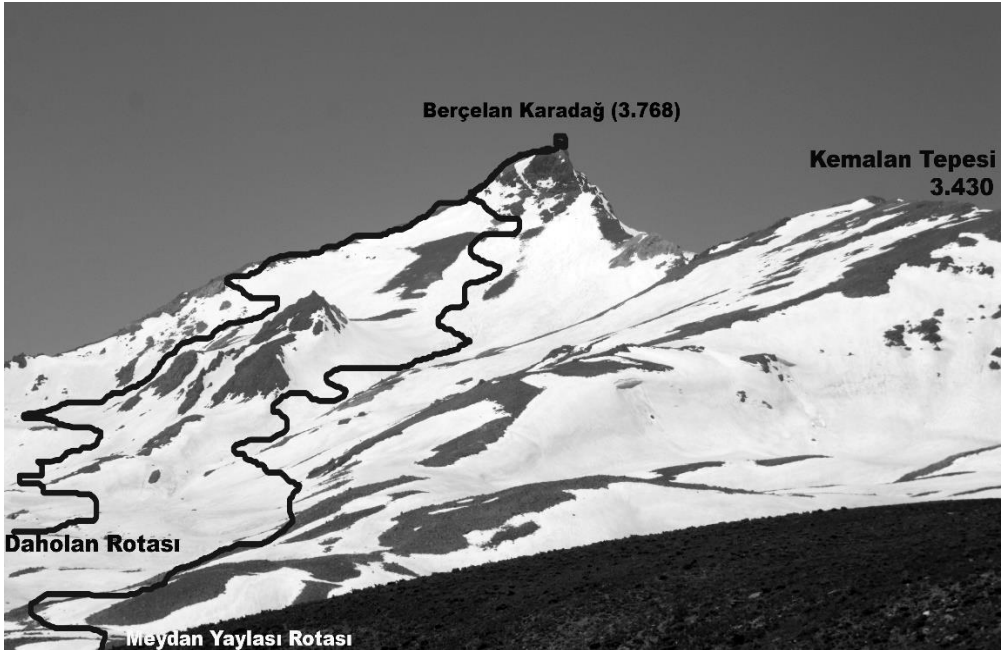
Yürüyüş Mesafesi : Gün Boyu

Çıkış Süresi : 1 Gün.

Karadağ Berçelan yaylası gibi insanların yoğun bir şekilde gittiği bir yer olduğu için, muhtemelen bu güne kadar çok sayıda tırmanış yapılmış ve zirveye çıkılmıştır.

Karadağa iki ayrı alternatif programla çıkılabilir. Birincisi Araçla Berçelan yaylasının Meydan bölgesine kadar çıkılır. Meydan yaylasında kamp yapılarak, ilk gece kampta kalarak ve sabah erken patikadan yürünerek gidilir.

Tırmanışa başlarken, rota yol üzerindeki yaylaları geçerek yükseliyor. Rota üzerinde çadırları kurulu yayla ahalisi tarafından gelen dağcılara soğuk ayran ikram ediliyor.

Meydan yaylasından yaklaşık 3 saat sonra Daholan Yaylasına varılır. Daholan yaylası Temmuz ayından itibaren kamp için oldukça uygun bir yerdir.

Daholan yaylasında mola verildikten sonra, artık yürüyüş yerini tırmanışa bırakıyor. Rota boyunca yol topraklı ve küçük patika şeklinde devam ediyor.

Zirveye yaklaşık 200 metre kala yoğun çarşak başlıyor. Çarşaklı alan kısa sürede geçilip zirveye varılıyor.

Karadağ zirvesinden iyi bir havada Van'ın güney yönündeki dağları görmek mümkün oluyor. Karadağa çıkmanın ikinci alternatifi ise oldukça kolay ve günübirlik yapılabilir tırmanıştır.

Ancak bu tırmanışı yapabilmek için yaz mevsimi ve Temmuz ayından itibaren gitmek gerekiyor. Hakkâri merkezden araçla Daholan yaylasına kadar (3.400) araçla gidiliyor.

Karadağ ve civarındaki dağları, yüksek zirveler, buzul gölleri keşfetmek için en ideal kamp alanı Daholan yaylasıdır. Civardaki kaynak sularının bolluğu nedeni ile yürüyüş ve tırmanışlarda su sıkıntısı bulunmamaktadır.

Karadağ Zirvesinden Berçelan Yaylasının Genel Görüntüsü.

Daholan yaylasından itibaren kalan 368 metre yüksekli mevcut patikadan tırmanılarak gidiliyor ve zirveye çıkılıyor.

Dönüş aynı rotadan olup, aynı gün araçla Hakkâri şehir merkezine dönüleceği gibi. İsteğe bağlı Berçelan yaylasının göl kenarlarında kamp kurulabilir.

Karadağ rotasının geçtiği Daholan yaylasından, karşıda Cilo dağları. Ön tarafta yüzyıllar önce yapılan Av Duvarları.

Berçelan yaylasını en önemli iki zirvesi de yaylalar bölgesi olan yüksek ve geniş platoya ismini veren Berçelan zirveleridir. (Çelet Berçelan) Büyük Zirve (Çele Mezin) 3.320, Küçük Zirve (Çele Bıçük) 3.240. Bölgede yaylanın genelinde Ber-Çelan denmesinin sebebi de bu iki zirvenin yan yana oluşu ve Geniş platonun üst kısmında kale gibi durmalarının verdiği önemdir.

Berçelan Yaylasının üç önemli zirvesi art arda. Büyük zirve ile küçük zirvenin ortak özelliği güneydoğu yönlerinin dik duvar olmasıdır. Kaya tırmanışı ve kaya tırmanış eğitimi için oldukça uygun yerlerdir. Her iki dağın da bilinen herhangi bir kaya rotası veya tırmanışı yoktur.

BÜYÜK ÇEL ROTASI.

Büyük Çel Berçelan yaylasında etrafı yaylalarla kaplı bir dağdır. Klasik tırmanış alanları da oldukça uygun olduğu için muhtemelen bir çok kez insanlar dağın zirvesine çıkmışlardır. Ancak resmi olarak farklı rotadan çıkan ilk tırmanış ekibi Cilo Dağcılık ve Zirve Dağcılık kulüplerinin Golan bölgesinden yaptıkları tırmanıştır. Büyük Çel'in etrafı göllerle kaplıdır.

Güneybatı yönünde Golan Gölleri, Kuzeybatı yönünde ise Çel gölü var. Bu nedenle Büyük Çel zirvesinden Berçelan yaylasının tamamını izlerken, bölgedeki farklı yönlerde bulunan gölleri de görmek, hatta yüzmek mümkündür.

BÜYÜK ÇEL GOLAN ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmiyor

İlk Yabancı Çıkışı : Bilinmiyor.

İlk Yerli Çıkışı : Berçelan yaylasının muhtelif yerlerinden, muhtemelen çıkışlar yapılmıştır. Golan bölgesinden resmi olarak 2015 yılında çıkıldı.

Tırmanış Ekibi : Orhan Kozan, Hacı Tansu ve ekibi.

Golan gölleri, Hakkârî şehir merkezinin kuzeybatı yönünde yer alan buzul gölleridir. Merkeze yaklaşık mesafe 15 km dir. Otluca köyü üzerinden araçla gölün kenarına kadar gidilebiliyor. Göl kenarı kamp için oldukça elverişlidir. Gölün etrafındaki kaynak suları sürekli gölü beslediği için, kamp alanı her mevsim yeşilliğini kuruyor.

Gölün olduğu yer yaklaşık 2.800 metre yüksektir. Kamp alanından civardaki bütün yüksek zirvelere gününbirlik tırmanışlar yapıp kampa dönülebilir ve tırmanış yorgunluğunu gölde yüzerek atabilirsiniz;

Golan Gölü Kamp Alanımız.

Gölden itibaren zirveye kadar yol topraklı yürüyüş şeklindedir. İlk başlarda küçük bir patika varsa da, zirveye yaklaştıkça patika kayıp oluyor. Kısa mesafeli, zor olmayan tırmanış sonrasında zirveye

ulaşılabilir. Kamp yerinden Zirve görüldüğü için, rotadan sapma gibi riskler yoktur.

Büyük Çel zirvesine çıkmanın en kısa yollarından biri de, iki çel arasındaki Fekiyan yaylasıdır. Bu yaylanın dibine kadar araçla gidilebiliyor. İki çel arasından zirveye çıkmak yaklaşık 4 saatlik bir süre kadardır. Günübirlik tırmanışlar için oldukça idealdir.

Berçelan Yaylası, Arkada Büyük Çel.

KÜÇÜK ÇEL (Küçük Zirve) AHMET KORKUT ROTASI.

İlk Çıkış : Bilinmiyor.

İlk Yabancı Çıkış : Bilinmiyor.

İlk Yerli Çıkış : Küçük Çel yayla bölgesinde ve Çadırılı obaların hemen üzerinde olduğu için, muhtemelen yöre insanı birkaç kez çıkmıştır. Ancak Resmi olarak 2014 yılında zirve yapıldı.

Tırmanış Süresi : 1 Gün

Tırmanışa Katılanlar : Hacı Tansu, Ahmet Korkut.

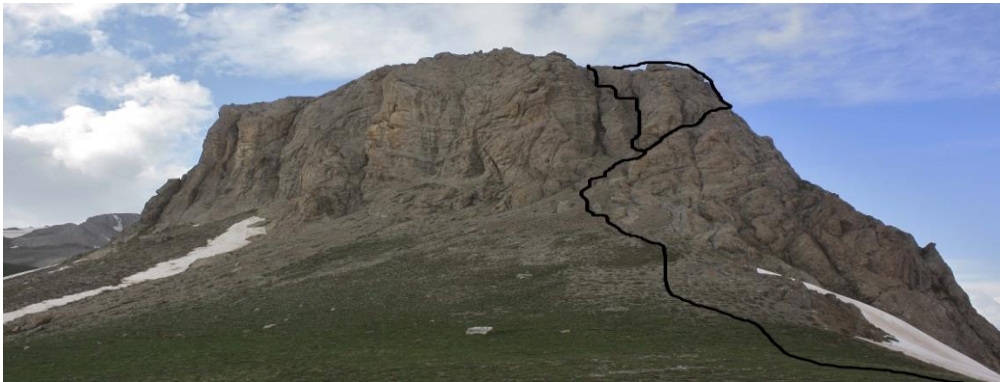

Küçük Çel, Berçelan yaylasının üçüncü önemli zirvesidir. Karadağ ve Büyük Çel den sonra en dikkat çeken yüksek kayalıktır. Dağ bilgisine göre yüksekliği 3.000 metreyi geçen her yeryüzü çıkıntısına Dağ denir. Bu bağlamda ilk bakışta pekte yüksek görünmeyen Küçük Çel 3.240 metreyle Türkiye de ki bir çok önemli dağdan daha yüksektir.

Küçük Çel zirvesine çıkmak için en uygun rota Zini Tepesinden gidilen Korkut Rotasıdır. Şehir merkezinden araçla ulaşımı kolay ancak zirveye çıkmak Büyük Çel kadar kolay değildir.

Hakkâri kent merkezinin kuzeyinde bulunan Küçük Çel'e ulaşım oldukça kolaydır. Merkezden yaklaşık 8 km mesafede Zini tepesinin hemen kuzey batı yönündedir. Araçla Zini tepesine kadar gidildikten sonra, yolun soluna dönerek pek kullanılmayan eski topraklı yoldan Çel dağına doğru gidilir. Araç dağın eteklerine kadar gidiyor.

Yılın Nisan ile Haziran arasındaki dönemde yolların karlı olması nedeni ile araç dağın eteğine kadar gidemeyebilir. Ancak Zini tepesinden dağın eteklerine kadar 1 saatlik yürüyüşle ulaşılır. Dağın eteklerine kadar olan yola topraklı ve basit yürüyüş alanıdır.

Topraklı yolun sonunda yaklaşık 50 metrelik çarşak var. Çarşak geçildikten sonra Kaya olan bölgeye geçiliyor. Küçük Dağının kayası oldukça sert kireç taşıdır. Kayalık alana girildikten sonra iki ayrı

noktadan çıkılabiliyor. Her iki bölge de birbirine yakın alanlardır. Bir tanesi yaklaşık 40 metrelik yarı kanal şeklinde dik bir kulvardır.

Diğeri ise kaya duvarı olup ortasından paralel şekilde yukarıya doğru eğimi artan ve bir ayak yeri kadar yarıklı alandır.

Her iki noktandan da çıkmak için mutlaka ip emniyeti alınması gereklidir. Kısa olan teknik geçiş alanından sonra uzun bir sırt var. Sırt geçildikten sonra zirveye varılıyor. Dönüş aynı rotadandır. Günübirlilik ve kısa kaya tırmanışları için iyi bir faaliyet sayılabilir.

BAY DAĞI/KATO BAŞI

Bay Dağı Hakkâri'nin güneyinden başlar, batı yönüne doğru uzayarak devam eder. Tırmanış bölgesi şehir merkezine 3 km mesafede olan Bay köyünün hemen üst kısmındadır. Dağın iki ayrı zirvesi var. En yüksek zirvesine 'Şine' zirvesi denir.

Aslında Bay dağı üç ayrı bölümden oluşan ve çok bilinen Kato Dağının Hakkâri'de ki kısmıdır. Kato dağının ucu Hakkâri şehir merkezi altında 'Sere Solan' dan başlatıp, Şırnak ili Beytüşşebap ilçesinde son buluyor. Kato dağını üç büyük akarsu ve muhteşem şelaleler böler. İlki Durankaya deresi, ikincisi muhteşem Kaval Şelaleleri ve üçüncüsü eşsiz güzelliğe sahip altı kanaldan akan Marunîs şelaleleridir.

Kato Dağı Hakkâri'den doğru başlangıç noktası şehrin girişi olan Sere Solan bölgesinden başlar, Durankaya beldesine kadar devam eder.

Durakaya da Silehi deresinin aradan geçmesi sonrasında, dağ yeniden yükselir ve Kavaklı şelalesinin dağı böldüğü noktaya kadar devam eder.

Durankaya ile Kavaklı bölgesi arasında kalan bölgeye 'Orta Kato' denir. Kavaklı köyünde yeniden yükselen dağ Beytüşşebap'a kadar devam eder.

Böylece Hakkâri merkeze 3 km mesafede bulunan Bay dağı, Kato dağının başlangıç bölümünü oluşturuyor. Biz de Bay dağının çıkılmış veya çıkılabilir bölgelerini burada belirtmeye çalışacağız.

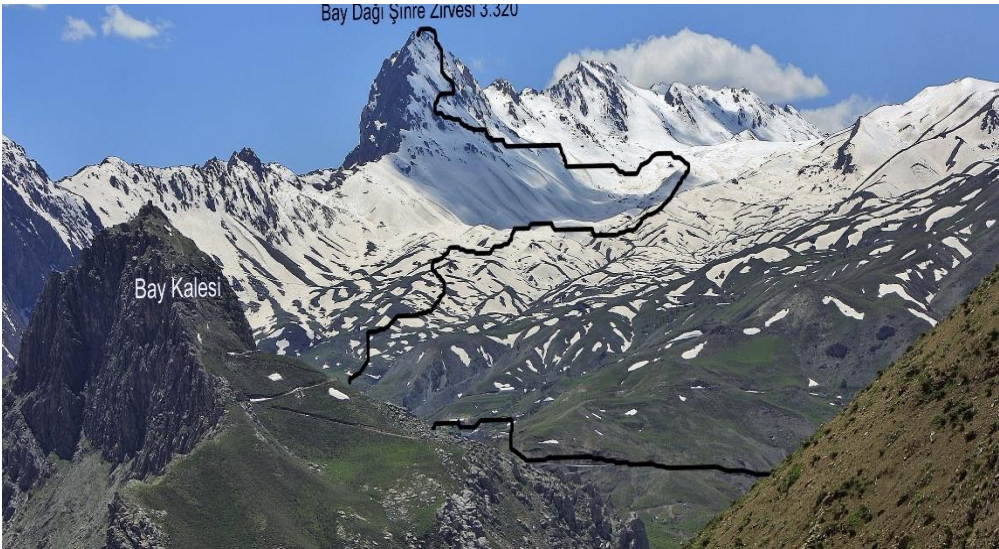
Bay dağı eteklerinde bulunan Bay köyünden ismini almıştır. Hakkâri kent merkezinden Bay köyüne kadar sürekli ulaşım sağlanabiliyor. Şehir merkezinin her yerinden görünen sivri sırtlı, uzun taraklı dağın heybeti her yerden gözlenebiliyor.

Bay dağı gününbirlik tırmanış ve yürüyüşler için oldukça elverişli bir dağdır. Yoğun kaya olması nedeni ile de, günlük kaya tırmanışları için oldukça uygundur

Bay köyünün batı yönünde, köyün yaylası olan Üleberan yaylası var. Üleberan yaylası Bay dağının zirvelerine yakın, derin Zap vadisinin muhteşem manzarasına sahip oldukça güzel bir yayladır.

Üleberan yaylasına kurulacak kamp ile Bay dağının Zap vadisine bakan yönünde onlarda kaya duvarlarında yeni rotalar açılabilir ve bölgedeki bütün dağlarda keşif tırmanışları yapılabilir.

Bay Dağı şehir merkezine yakın olması ve hemen eteklerinde Bay köyünün olması sebebi ile, bölgedeki halkın muhtemelen bir çok kez zirvesine çıkmış ihtimali yüksektir.

Lakin Bay dağı zirvesine ilk çıktığımda 16 yaşındaydım. Yaylaya yakın olması nedeni ile o zamanın çocukluğu için çokta zor sayılmazdı;

BAY DAĞI (BAY DAĞI ŞİNE ZİRVESİ)

Tırmanış Şekli : Yürüyüş

Tırmanış Süresi :1 Gün

Bay Dağının ilk çıkışları hakkında herhangi bir bilgi elimize ulaşmadı. Ancak tarihler boyu yaylalar bölgesi olduğundan muhtemelen bir çok kez zirvesine çıkılmıştır.

Çıkış rotası, Hakkâri merkezden araçla Bay köyüne, oradan da Üleberan yaylasına geçilir. Üleberan yaylasından topraklı ve çayırılık alanda yaklaşık bir saatlik bir yürüyüşle kayalık kısma ulaşılır.

Kaya kısmı basit tırmanış şeklindedir. İki saatlik kayalık bölgeden ilerledikten sonra Şine Zirvesinin altına ulaşılır.

Şine Zirvesine üç ayrı noktadan çıkılabililiyor. Bay dağının ilginç yapısı itibarı ile dağın görünen yüzünde kanallar şeklinde geçiş kulvarları var. İki rota böyle kulvarlardan oluşuyor. Zirve tırmanışında kısmen kaya duvarı şeklinde olan bölgede ilerlerken ip emniyeti almak faydalı olacaktır.

Birde daha klasik ve kayalar arsından geçilerek ilerlenen rota var. Bu rota zirveye ulaşma noktasında en tercih edilen ve kolay olan rotadır. Şine zirvesinden yılan gibi kıvrılan Zap nehrinin devasa sıra dağları ortadan yarıp geçtiği kanyonun görüntüsü muhteşemdir;

Bay dağı Hakkâri şehir merkezi ile Zap vadisi arasındaki en uzun dağdır. Hakkâri tarafına yani kuzey yönüne bakan yüzü %30 kadar eğimi olan büyük kaya kütlesi ve uzaktan bakışı ile tarak şeklindedir.

Güney yönü ise başlangıç noktasından Durankaya beldesi Sergeli köyüne kadarki kısmının tamamı Zap vadisinin yüksek, sarp ve derin vadileri olan sağ yamacını oluşturuyor. Bay dağının zirvesinden kuzeyde Hakkâri ve arkasındaki yüksek yaylar, güneyde ise Zap vadisi ve sıra dağları ihtişamı ile göz dolduruyor.

Bay dağı Tur Kayağı/dağ kayağı ile de zirve yapılıp uzunca bir mesafe kayakla inilebilir özelliğine sahiptir.

CAFER KULE

Cilo dağları şüphesiz ki en güzel Cafer Kapı ve Cafer Kuleden görünür. Kırıkdağ köyü Ava Spi vadisinden Cilolara ulaşılırken yüksek zirvelerin ve sarp kayalıkların hakim olduğu büyölü bir ortam oluşuyor. Sanki başka bir dünya veya büyük bir dağ çukurunun içersine düşmüş gibi oluyorsunuz. Buradaki muhteşem dağları izlemek için Mergan yaylasından kuzey yönüne doğru Cafer kapıya giden yamaçtaki patikadan karşı dağların zirvesine çıkmak gerekiyor.

Yaklaşık 3 saatlik bir yürüyüşten sonra Cafer Kapıya varılır. Cafer kapının bir yanı Cilolar ve Kırıkdağ vadisi, diğer yanı Yüksekova ve Meydan Belek yaylasıdır. Yüzyıllarca bu yol dağların her iki tarafında yaşayan halkın geçiş güzergahı olarak kullanılmıştır.

Ancak burada dikkat çeken bir başka husus ise, Cafer Kapıya (Deriye Cafer) varmadan patikanın solunda dev bir kaya piramidinin oluşudur. Bu da görkemli 'Cafer Kule'dir. Cafer kapıdan dönülüp arka yüzünden Cafer Kuleye bakıldığında Mergan yaylası, buzullar ve Cilo dağları bütün görkemi ile sizi karşılıyor;

Gökyüzüne dimdik bir selvi gibi uzanan bu kulenin yüzeyi çürük kaya tabir edilen dokuyla kaplı, sürekli sökülen ve aşağılara düşen, süngersi bir dokuyla kaplı yüzey şeklindedir

Cilo dağlarına ilk gelen yabancıların da dikkatini çeken Cafer kuleye tırmanma isteği hep olmuştur. 120 metre uzun ve dik bir piremit şeklindedir. 1968 yılında tırmanan yabancı dağcılardan sonra 1982 de ikinci yabancı grup Cafer Kuleye tırmanmış ve ardından Mergan yaylasındaki halka “Bu kuleye Türkler asla tırmanamaz” sözleri ise belleklerde yerini almıştır.

2002 Yılında Uğur Uluocak öncülüğünde gelen dağcı ve fotoğrafçı ekibi Mergan yaylasında kamp kurduktan sonra Reşko zirvesi dahil bir çok bölgeye tırmanışlar yaparak zirveye ulaşmışlar. Planlarında Cafer Kule tırmanışı da vardır.

Bu zorlu tırmanışı gerçekleştiren grupta şu isimler yer aldı: Ekip lideri Uğur Uluocak, Bünyat Dinç, Handan Türkeli, Türker Talayman, Ferhan Gökçay, Ahmet Köksal, Ali İhsan Gökçen, Alper Işın Duran Haldun Ülkenli.

Yayla halkından 1982 de yabancıların söylediği o manasız konuşmaya içerlenen yaylacılardan biri, gelen Türk ekibine olayı anlatarak Cafer Kuleye tırmanmaları onları daha çok mutlu edeceğini söyler.

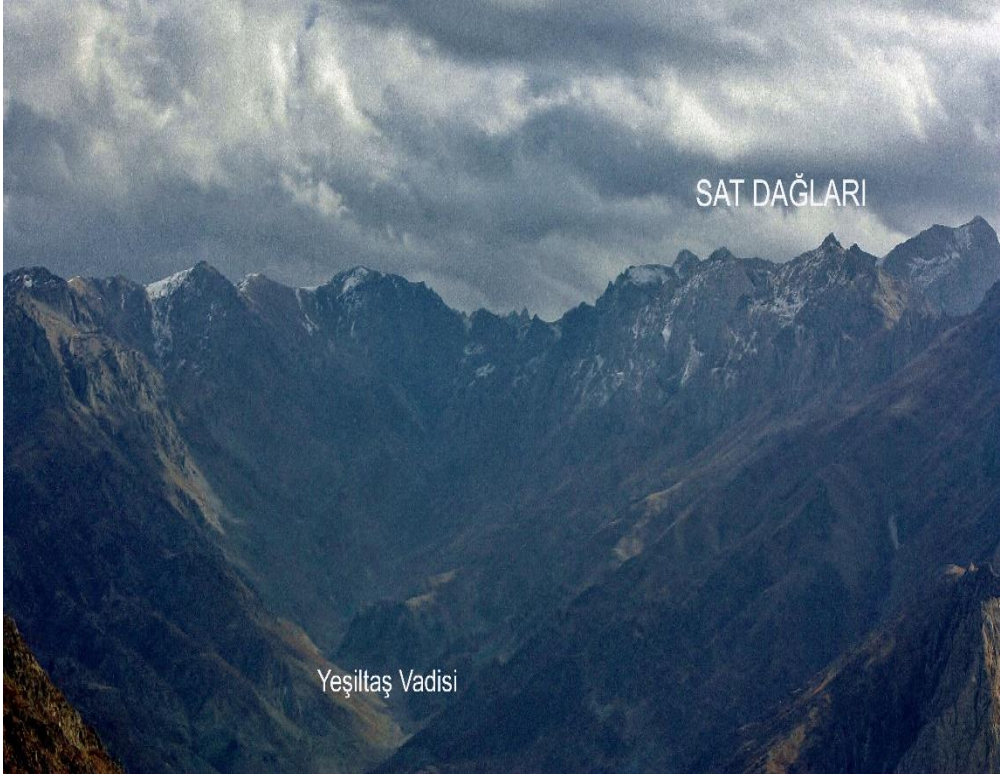
Bunu üzerine 5 kişilik dağcı ekibi Cafer Kuleye tırmanır ve 120 metrelik kaya piramidinin zirvesine çıkarlar. Bu olay dağcılardan çok yayladaki ahaliyi mutlu eder. Bu tarihten sonra Cafer Kule zirvesine başkada bilinen herhangi bir tırmanış yapılmamıştır.

SAT DAĞLARI

Sat Dağları, Geverok dağları ile aynı küme dağlarını oluşturuyor. Her ne kadar sürekli Cilo dağları ile anılırsa da, aslında derin ve uzun Dostki vadisi, Avaşın çayı ile bölünmüş ve birbirinden farklı dağlardır. Üç ana kümeden oluşan Hakkâri dağlarının Sat-Geverok dağları Yüksekova, Şemdinli, Irak, İran bölgeleri arasındadır.

Birbiri ardına sıralanan dağların bir kısmı ırak, bir kısmı ise İran toprakları içerisinde. Yüksekova sınırları içerisinde kalan dağlık bölgeye Sat-Geverok dağları, Şemdinli bölgesi içinde kalan kısma da Çarçelan dağları deniyor. Sat dağları kuş uçuşu yaklaşık 25 km uzun, 3 km genişliğindedirler. Sat – Geverok dağlarının hepsi 3.000 metrenin üzerindedir.

Sat dağları, Cilo Reşko zirvesinin yaklaşık 12 km güneydoğusundan başlar, kuzeybatıdan güneye doğru uzanır. Sat dağlarının yoğun yüksek zirveler olan bölgeye Oramar Sıra dağları denir. Çoğunlukla gri renkli kireç taşlarından oluşuyor.

Sat sağlarının kuzeydoğuya uzanan kısmına Geverok dağları denir. Geverok sıra dağları, Satların Oramar bölgesindeki zirvelerden daha yüksektir. Geverok dağlarında 3.700 civarında 6 ayrı zirve var. Geverok dağları oluşum itibarı ile Satlardan farklıdır. Ofiolit kompleksi taşlar ile granit nummulitli kireçtaşları ve beyaz masif kireçtaşlarından oluşmaktadır.

Sat ve Geverok sıra dağlarının yüksek, sarp ve ihtişamlı zirveleri arasında, büyük çoğunluğu 3.000 metrenin üzerinde yaklaşık 20 adet buzul göl var. Bu göller yoğun olarak kar ve buzul sularından besleniyorlar. Cilo dağlarında 28 ayrı noktada devasa buzullar varken, 12 km güneydoğusunda bulunan Sat ve Geverok dağlarında ise yüksek platoların çukurlarını dolduran göller var.

Sat dağlarının doğu yönünde ve ilerisine doğru Şemdinli'nin Çarçelan dağlarını oluşturan yüksek zirveler var. Bunların en önemlileri Karadağ ve Samdi dağlarıdır. Sat, Geverok ve Çarçelan dağlarında 2 ayrı yerde buzul mevcuttur.

En büyük buzul Samdi dağı zirvesinin kuzey yönünde bulunan ve Cilo buzullarına nispeten daha yavaş eriyen Samdi Buzulu var.

Samdi dağı, Sat ve Geverok bölgesinin en yüksek, en büyük buzuluna ve en büyük buzul gölüne sahiptir.

Samdi dağı zirvesine yakın Samdi gölü ve hemen aşağısında Kırmızıtaş Gölü var. Kırmızıtaş buzul gölü Hakkâri civarı ve dağlarında bulunan onlarca gölün en büyüğüdür. Etrafı yüksek kaya duvarları ile çevrili, göle sadece bir yönden ulaşım sağlanabiliyor. Kırmızıtaş gölünün uzunluğu yaklaşık 1.500 metre, genişliği ise 450 metredir. Yüksekliği 3.170 rakımdır.

Samdi dağının zirvesine yakın bulunan Kırmızıtaş gölünün yaklaşık 500 metre güneybatı yönünde Samdi buzul gölü var. Samdi gölü bu güne kadar gördüğümüz ve dağlarda rastladığımız buzul göllerin en yükseğidir.

Yılın her mevsiminde etrafında yoğun kar ve buz bulunan Samdi gölünün denizden yüksekliği ise 3.530 metredir.

Samdi dağı, Şemdinli Çarçelan dağlarını oluşturan zirvelerin en yükseğidir. Dağın zirvesi 3.870 rakıma sahiptir. Zirveden üç ülkenin köy ve dağları izlenebiliyor. Samdi dağına çevre köylerinin muhtelif yollarından ulaşılabilir. Ancak zirvesine çıkabilmek için, buzulun güney yamacından çıkmak gerekiyor.

Samdi dağı zirvesine, Kırmızıtaş gölü ve Samdi buzuluna gitmek için, Şemdinli'nin Öveç/Sürinis vadisinden Bozyamaç köyüne, oradan da Çevre/Baye köyüne geçmek gerekiyor. Şemdinli'ye varmadan yaklaşık 25.km'sinde vadiden sağ tarafa dönen Sürinis vadisine giriliyor. Bu coğrafya oldukça ağaçlık ve hatta ormanlık bir bölgedir.

Yüksek dağların derin vadilerindeki ormanların içerisinde, küçük yaşam üniteleri halini almış köyler, olabildiğince doğal ve doğa harikasıdır. Karadeniz veya Kazdağları ormanlıklarındaki köyleri anımsatıyor;

Çevre köyünden sonra araç gitmediği için yıllar önce boşaltılan köyden, katır veya at gibi yükünüzü taşıyacak hayvan bulmakta zorluk çekildiği için, gün boyu yürüyerek Kırmızıtaş gölüne ancak varılabiliyor.

Şemdinli yol ayırımından itibaren vadi oldukça ağaçlık ve uzun bir vadidir. Bozyamaç köyü ile Çevre köyü arası mesafe yaklaşık 25km dir. Sat dağlarındaki diğer sıralı göller genel olarak 3 bin rakım civarındadır. Sat dağlarının Oramar bölgesindeki en büyük göl ise adından da anlaşılacağı üzere Sere Sate Gola Mezin/ Sat Başı Büyük Göl şeklindedir. Büyük gölün doğu yönünde ve hemen yakınında 5 ayrı göl daha vardır.

Sat Dağlarının yüksek ve sarp zirveleri arasındaki buzul göllerin her biri ayrı büyüklükte ve farklı güzelliktedir. Buradaki küme dağların en sarp ve yüksek olanları, Oramar dağları denen güney bölgesindeki dağlardır. Sat dağlarının Cilo dağlarına en yakın zirvesi ise Çeko zirvesidir.

SAT DAĞLARINA GEÇİŞ

Sat dağlarına gidebilmek için Yüksekova ilçe merkezinden Dostki vadisinden Avaşın çayını izleyerek Veregoz köyüne kadar yaklaşık 30 km gittikten sonra, Veregoz köyü yol ayrımında köprüden geçerek, soldan devam edilir. Veregoz köyünden Kepre yaylasına doğru devam eden yol, bozuk ve eski bir köy yoludur. Veregoz vadisinden ilerledikçe vadi genişliyor ve Kepre yaylasına doğru kayalık bölge çoğalıyor.

Veregoz köyü – Kepre yaylası mesafe 8 km'dir. Kepre yaylasına varıldıktan sonra, Geverok buzul göllerinden akan Kepre deresinin karşı yamacına geçerek geniş ve oldukça kullanışlı olan patikadan Sat dağlarının başlangıç bölgesi sayılan dağa doğru tırmanışa geçilir.

Kepre yaylasından Sere Sate/ Sat başına kadar sürekli yükselen patika, bir süre sonra yerini oldukça kolay olan yamaç ve geniş bir vadiye bırakıyor. İlk çıkıştaki geniş patikanın bittiği yerin devamında Satlar dan akan başka bir derenin oluşturduğu görkemli şelale var.

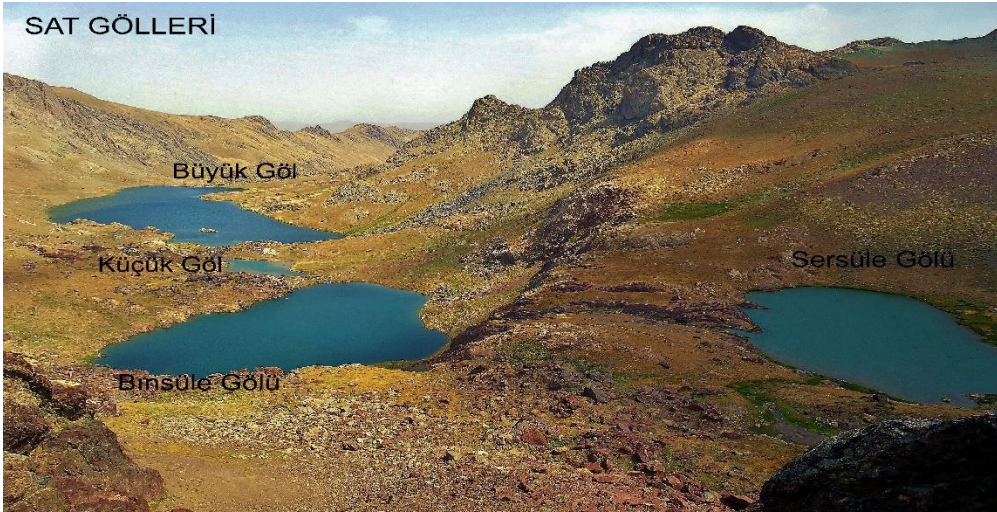

Şelaleden yamacın soluna oradan da Bevar vadisine geçilir. Bevar vadisi geniş ve yüksek çayırılık bir platodur. Bu bölgeyi yaylacılar mera olarak kullanıyor. Vadideki patika hem kolay hem de Sat gölünün giriş kapısı mahiyetindedir.

Kepre yaylası – Sat Başı Büyük Göl mesafe yaklaşık 8 km'dir. Dağ yolu olmasına rağmen bu mesafe çokta yorucu değildir. Bervar vadisinden Sat Başı Büyük buzul gölüne varmadan, yaklaşık 200 metre kadar dik yamaç tırmanılıyor. Son yamaçtan sonra Büyük gölün görkemli güzellikleri ile buluşuluyor.

Sat dağlarını tırmanmak, buzul göllerini ve platolarını keşfetmek için en uygun kamp yeri büyük Sat Gölüdür. Büyük gölün uzunluğu 800 metre, genişliği ise 260 metredir. Gölün denizden yüksekliği 3.320m dir. Çevresi yüksek zirvelerle kaplı büyük gölün güneyinde 1, doğusunda 5, kuzeydoğusunda 2 ayrı buzul gölleri var. Bu göller büyük göle yakın olanlardır. Bir diğer husus ise göller bölgesinde ve

Kepri yaylasından Bevar vadisine kadar insanlık tarihinin ilk belirtileri olan yüzlerce kaya resmi mevcuttur.

Diğer buzul göller daha çok Geverok dağları ve Çarçelan dağlarında yer alıyorlar. O göllere gidebilmek için ise, Kepre yaylasından doğuya doğru giderek Geverok yaylasına geçmek gerekiyor.

Çeko zirvesi, Cilo bölgesinin güzel dağlarından biri olan Belkıs dağının hemen karşısındadır. Bu iki dağın arasından Avaşın çayı geçiyor. Dar ve dev kayalıklardan oluşan vadi tam bir kanyon şeklindedir.

Çeko ve Belkıs : Bölgede anlatılan bir rivayete göre Çeko erkek, Belkıs ise kızdır. Birbirine aşık iki gencin acıklı aşk destanlarından isimlendirilmiştir.

Sat dağlarının zirvelerine bu güne kadar çok az tırmanış yapılmış olsa bile, gelen dağcı, araştırmacı ve doğa severler, bölgenin göller kısmı ile daha fazla ilgilenmişler. Sat dağları, Sere Sate, Binbir tepesi ve Yeşiltaş tepesi dışında pekte tırmanışa uygun yerler yoktur. İleriki zamanlarda bölgede oluşacak huzur ortamı ile yıllarca bitmeyecek tırmanış rotaları ve tırmanış duvarları olacaktır.

Sat dağlarının en büyük özelliklerinden biri de, insanlık tarihine ışık tutacak kaya resimlerinin olmasıdır.

ZAP VADİSİ (Çeme Ze)

Yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere Zap Vadisi Başkale'nin güneyindeki genişliğin daralmaya başladığı Karasu'dan başlıyor. Irak topraklarına kadar devam eden dar, yaklaşık 150 km. kadar uzayan ve onu besleyen kollarıyla muhteşem bir vadidir.

Zap Suyu eşsiz tabîî güzellikler arasından geçer. Hakkâri il sınırından itibaren başlayan Zap vadisi, heybetli dağlar ve mevsime göre yemyeşil ya da sapsarı vadi yamaçları ile dünyada ender rastlanan güzelliklere sahip muazzam bir yerdir. Yer yer genişleyen vadi tabanı yer yer de daralıp kanyon halini alıyor.

İlkbaharda yeşile boyanan vadi tabanı ve yamaçları yazın ortalarından itibaren de sarının her tonunu sonbaharın son günlerine kadar taşır. Vadiye katılan ilk akarsu kolu Yüksekova'ya kadar uzanan Nehil Vadisi'dir. Nehil Çayı(sazlık) bir anlamda Hakkâri'nin kuş cenneti sayılmaktadır. Yüksekova - Hakkâri yol ayırımından il merkezine doğru devam eder. Sürekli vadi kolları akarsularından beslenen Zap Nehri, Nehil çayından sonraki ilk güçlü su Erziki çayıdır. Sonrasında merkeze 22 km kala Kırıkdağ Vadisinden akan Ava Spi deresi Zap ile kucaklaşır.

Kırıkdağ Ava Spi deresinin berrak ve buz gibi suyu ile Cilo-Sat dağları ve yayla silsilesine giden yol olan bu vadi sadece coğrafi güzellikleri değil, geçmişe ait birçok değerın somutlaştığı yerleri de içinde barındırır. Nasturilerin önemli yerleşim yeri olan bu vadide Marşatila, Gelezo, Soe, Gümüşlü(Kursin) ve Şaba Kiliseleri ile bulunmaktadır

Şehir merkezinden Çukurca tarafına doğru devam etmeden Depin vadisinden akan Helel deresi Zap nehrini beslemeye devam eder. Zap Suyu 35'inci km de Kaval, Yoncalı, Çeltik, Kavaklı köylerinden gelen suyla birleşir. Burası ihtişamlı görünüşüyle el yapımı bir binaya benzeyen Şine Dağı'nın da bulunduğu yerdir. Buradan aynı zamanda coğrafi güzelliği ile şarkılara konu olan Kaval Vadisine de gidilebilir.

Son olarak Zap Vadisi Hakkâri-Şırnak ayırımında Çığlı'dan gelen su ve kısa bir mesafeden sonrada Tiyar vadisinden akan Ava Şorte ile birleşerek Çukurca'nın alt tarafından süzülerek Irak topraklarında Dicle Nehri'ne karışana kadar devam eder.

Zap Vadisi'nde ilerlemeye başladığınızda her adımda bir güzellik ve her kilometrede bir farklılıkla karşılaşırsınız.

Böylece bölgede yapılacak olan Rafting, kano ve diğ r su sporları alanında en önemlisi Zap nehridir. Zap nehri yılın her vaktinde Kano ve Rafting yapmaya elverişlidir.

RAFTING

Zap Nehrinde Rafting.

HAKKÂRİ RAFTİNG ROTALARI:

RAFTİNG NEDİR ?

Rafting akarsu üzerinde yapılan ve akarsu sporlarının en çok ilgi gören dalıdır. Nehir ve çay gibi akarsular yatakları içinde akarken kaya, ağaç kütüğü, kısa veya uzun çağlayan gibi bir takım doğal engellerle karşılaşır ve bu nedenle suyun akış hızı (debi) zaman zaman değişir.

Bazen de su yüksekten dökülerek kısa çağlayanlar oluşturur. Akarsuyun içinde oluşan bu tür oluşumlara Rapid adı verilir. Akarsuyun içindeki bu tür engeller zorluk derecelerine göre derecelendirilir.

Rafting zorluk dereceleri nelerdir?

1.Derece: Çok basit akıntıya sahiptir. Küçük kolay geçişler için uygundur.

2.Derece: Akıntı azdır; düzenli bir akışa sahiptir. Küçük kayalar ve dalgalar vardır, ancak hiçbir tehlikesi olmayan, basit geçişler için elverişlidir.

3.Derece: Orta zorluktadır. Bu sınıfta boyu bir metreyi bulan dalgalanmalar oluşabilir. Görüş mesafesi sınırlıdır.

4.Derece: Çok zor ve büyük rapidler vardır. Düşüşlerin başlangıcını ve bitişini kestirmek güçtür. Hırçın geçişler ve zorlu engellerle dolu bir sınıftır.

5.Derece: Aşırı zor, yüksek debi ve akıntı, tehlikeli kayalar, dik yamaçlar, arka arkaya gelen düşüşler, ilerlemede sınırlı geçişler vardır. Amatör raftingciler için önerilmeyen parkurdur.

6.Derece: Nehrin metrelerce yukarıdan dökülür; sık engellerle doludur. Geçiş uzman raftingciler için bile zor ya da imkansız olan sınıftır.

Hakkâri il sınırları içerisinde yukarıda belirtilen aşamaların hepsinin yapılabileceği akarsular mevcuttur. Başta Zap nehri olmak üzere, özellikle Kaval çayı 5. ve 6. aşamaların yapılabileceği alanlar mevcuttur.

Kaval vadisi Sineber şelalesinin olduğu bölge 6. seviye rafting için uygun olduğunu söyleyebiliriz. Dağın yarıklarından çıkan koca çay birkaç metre sonra ard arda büyük şelaleler oluşturmaktadır.

Zap Vadisi.

Herkes Rafting yapabilir mi?

Rafting, herhangi bir beceri ve fiziksel kondisyon gerektirmediğinden dileyen herkes bu sporu yapabilir. İlk iki derece için yüzme bilmek bile gerekemeyebilir ancak adrenalin istenen bir rafting yapabilmek için iyi yüzme bilmek gerekir. Bir de sizi yönlendirecek ve bilgilendirecek bir rehber... Yani rafting yapabilmeniz için bir kursa gitmenize gerek yok. Bütün güvenlik önlemleri, 45 dakika süren kısa bir eğitimle size de öğretiliyor ve gerekli malzemeler sizin için temin ediliyor. Giyinip kuşandıktan sonra, tecrübenize göre bir bota yerleştirilip suya bırakılıyorsunuz. Botunuzda yer alan rehber ve yardımcısı sürekli olarak telkinde bulunuyor ve herhangi bir zorlukla karşılaştığınızda ne yapmanız gerektiğini konusunda yardımcı oluyor.

Zap Vadisinde Haziranda rafting...

Rafting malzemeleri nelerdir?

- 1- Can yeleği
- 2- Kask
- 3- Yağmurluk
- 4- Kurtarma ipi
- 5- Ayakkabı

Bunların dışında ihtiyaç duyabileceğiniz malzemeler kişisel eşyalarınızdır. Rafting sporu yapmaya gideceğiniz zaman özellikle mevsimsel hava şartlarına göre ihtiyacınız olan giysileri almayı unutmayınız. Giysilerinizi yedekli olarak almanızda her zaman yarar vardır. Ayrıca şort, mayo, güneş kremi gibi gerekli malzemeleri de unutmayınız.

Hakkârî de hangi akarsularda rafting yapılır?

Hakkârî il sınırları içerisinde rafting yapılabilir çok sayıda akar su vardır. Bunların başında Zap nehri gelir. Yılın belirli dönemlerinde rafting yapılabilecek bir kaçını yazacak olursak büyükten küçüğe doğru şöyle sıralayabiliriz. Zap Nehri, Katil Çayı, Katramas Çayı, Dêz (Kırıkdağ) Çayı, Erziki Çayı, Şemdinli Pesan Çayı, Ava Şin Çayı, Yüksekova Nehil Çayı, Kaval deresi, Harê deresi gibi debileri yüksek

akarsular mevcuttur. Zap nehrinde yılın her mevsiminde rafting yapılabileceğini belirtmiştik. Katil çayı, Kaval çayı, Ava Şin deresi ve Pesan çaylarının akış debileri diğer derelere göre nispeten yüksektir. Bu nedenle Mart – Ağustos ayları arasında bu sularda rafting yapılabilir.

Bu akarsuların hepsinde çalışma yapma şansımız olmadı. Ancak çalışma yaptığımız akarsulardaki rotaları ve hakkında bilgileri sizlerle paylaşacağız.

ZAP NEHRİ :

Zap nehri Hakkâri şehir merkezine 7 km uzaklıktadır. İl sınırları içerisindeki uzunluğu yaklaşık 150km dir. Hakkâri Van il sınırından başlar, Çukurca ilçe merkezinin hemen altında Irak topraklarına akar. 150km lik bu alanda 1. ile 5. seviyeye kadar değişik zorluklara sahip parkurlar mevcuttur. Kullanılabilir alanlar Hakkâri şehir merkezine 40 km mesafede Akçalı köyü altından Çukurca'nın alt kısmına kadar ki yaklaşık 120 km'lik alandır.

Kent merkezlerine yakın olmaları itibari ile Zap nehri ve Şemdinli Pesan çayı rafting için en çok tercih edilen yerlerdir.

ZAP VADİSİ. Kırıkdağ köyü ile Depin arasındaki parkur çalışmamız.

Zap nehri yüksek bir akış hızına sahiptir. Mevsimlere göre farklılık göstermektedir. Ortalama debisi $808 \text{ m}^3/\text{s}$ 'dir.

Sıklıkla kullandığımız, başlangıç ve bitiş noktaları olarak belirlediğimiz bölgeleri şöyle sıralayabiliriz.

Zap Vadisi Depin ile Üzümcü arasındaki parkur.

Kırıkdağ köyü asma köprü altı başlangıç, Depin mevki Sümbül dağı altı taş ocağı yanı bitiş. Mesafe : 16 km,dir.

İkinci Tünel Vadi dinleme tesisleri başlangıç, Depin mevki Sümbül dağı altı taş ocağı yanı bitiş. Mesafe : 24 km,dir.

Erziki köprüsü başlangıç, Depin mevki Sümbül dağı altı taş ocağı yanı bitiş. Mesafe : 35 km,dir.

Rezan köyü altı Zap köprüsü başlagıç, Depin mevki Sümbül dağı altı taş ocağı yanı bitiş. Mesafe : 42 km,dir.

Erziki Deresi Rotası

Yukarıda belirttiğimiz parkurların tamamı 2. ile 4. seviye arasında zorluklara sahiptir. Son başlangıç noktası ile bitiş noktası arasında tercihe göre değişik yerlerden başlangıç yapılabilir.

Başlangıç ve bitiş noktaları arasındaki mesafe uzunluğu ve zorluk derecelerinin daha yüksek yerleri de aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

Erziki Deresi Rotası: Mesafe 4 Km'dir

Erziki deresi yukarı Ördekli yaylasından Zap vadisine kadar oldukça hızlı ve sürekli şelaleler şeklinde akan önemli derelerdendir. Aşağı kısımlarında her derece rafting yapılabileceği gibi. Üst kısımlarında tek kişilik(C1) kano için ideal yerlerdir.

Zap Vadisi Depin Mevkii.

Depin köprüsü başlangıç, Üzümcü köyü maden ocakları altı bitiş. Mesafe : 18 km dir.

Depin Sümbül dağı altı başlangıç, Doğanlı köyü altı. Mesafe : 22 km dir.

Depin Sümbül dağı altı başlangıç, Şına dağı altı,Katil suyu birleştiği yer. Mesafe : 36 km dir.

Depin köprüsü başlangıç, Köprülü köyü karakolu yanı bitiş. Mesafe : 58 km dir.

Üzümcü köyü başlangıç, Köprülü köyü bitiş. Mesafe : 24 km dir.

Yukarıda belirttiğimiz ikinci kısım parkurları 3.nci ile 5.nci seviye zorluklara sahiptir.

Depin köprüsünden itibaren Çukurca ilçe merkezi altına kadar çok farklı alternatifler geliştirilerek yeni parkurlar açılabilceğı gibi, mevcut parkurlar arası mesafe uzatılıp kısaltılabilir.

Bu da Zap nehrinin rafting sporuna ne kadar elverişli olduğunu gösteriyor. Zap suyu ilkbahar aylarından itibaren; Nisan-Mayıs-Haziran aylarında debisi oldukça yüksek ve akış hızı fazladır. Yılın diğer aylarının tamamında Zap suyunda rafting yapılabilir.

Mart – Temmuz ayları arası her seviye rafting yapılabilceğı gibi, Ağustos – Aralık ayları arasında ise daha çok C1 ve C2 kano yapılmaya müsaittir. Böylece nehir yılın on iki ayı boyunca su sporları için elverişlidir.

Bölgenin soğuk hava şartları göz önünde bulundurulduğunda, soyun ve havanın soğuk olması nedeni ile Aralı, Ocak ve Şubat aylarında rafting ve kano yapılmasını önermiyoruz.

Zap vadisinin en derin kollarından olan Kaval vadisinden akan Kaval Çayı ve bu suyla birleşen Hare Çayı, akış hızları en yüksek olan akarsulardır. Bu nedenle Tam profesyonel rafting sporcuları ve akarsu kanocularının en yüksek düzeyde keyif alabilecekleri ve adrenalinin tavan yapabilecekleri sulardır. İlkbahar aylarında su debisi çok yükselmektedir. Yüksek debisi, akış hızı, dar ve kayalık olması nedeni ile tam profesyonel sporcular ancak burada rafting ve kano yapabilecekler.

Hare çayının sadece bir rotası vardır. Bu rota seviye olarak en yüksek olanıdır. Başlangıç ve bitiş noktaları arasında 3.nci ile 6.nci seviyeler arasında değişmektedir.

Başlangıç noktası Anitos (Yoncalı) köyü içi, bitiş noktası Marûnıs (Kavaklı) deresi birleştiği yerdir. Mesafe : 11 km dir. Seviye olarak 4. ile 6. seviyelerdedir.

Kaval çayı hem rafting hem de kano için oldukça uygun bir akarsudur. Bu vadiye iki ayrı bölgede rota mevcuttur. Bu rotaların ikisi de 4. ile 6. seviye arasındadır.

Rota Başlangıç Sineber şelalesi altı, bitiş Hare çayı birleştiği köprü. Mesafe : kısa olup 8km dir.

Rota Başlangıç Sineber şelalesi altı, bitiş Şine dağı dibi, Zap ile birleştiği noktadır. Bu rota hem mesafe kem de diğer teknik konular açısından en zorlu ve adrenalini yüksek bölgedir.

Mesafe : 18 km dir.

Hakkâri şehir merkezinin batı yönünde bulunan Katramas çayı tam profesyonel rafting ve kano için oldukça uygun akarsudur. Hakkâri şehir merkezinin kuzey batısında yer alan Otluca köyünü üst kısmından itibaren, şehir merkezinden geçip Zap suyu ile birleştiği yere kadar değişik zorluklara ve mesafede parkurlar mevcuttur.

Yukarıda yazdığımız diğer dere ve çaylarda bu güne kadar henüz raftin yapılmadığı için, yapılabilir mesafeleri ve düzeyleri hakkında henüz net bilgi bulunmamaktadır. Önümüzdeki dönemlerde bu akarsularda da rafting yapılabilir bölgelerde gerekli çalışmalar yapılarak bir sonraki çalışmalarda sizlerle paylaşmayı umut ediyoruz.

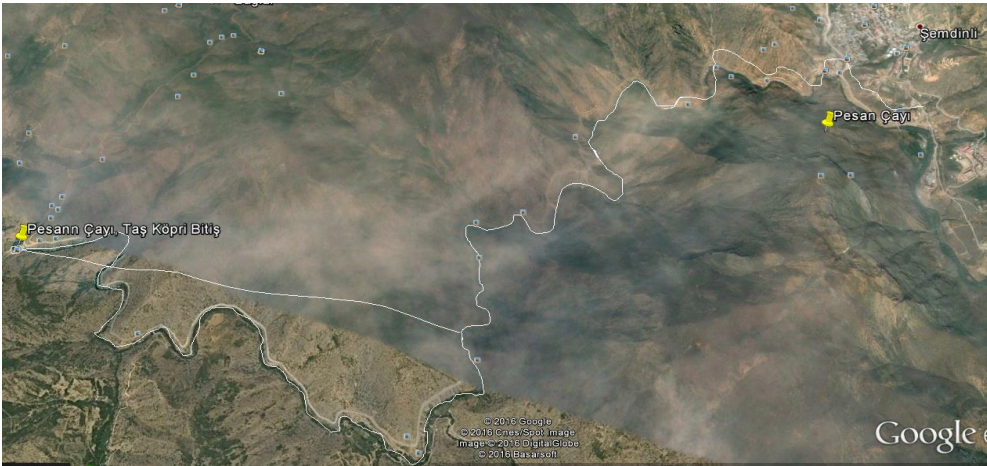
PESAN ÇAYI ŞEMDİNLİ :

Pesan çayı Şemdinli ilçemizin merkezinden başlayarak, Nehri ve devamında Dağlıca alt vadisine doğru akmaktadır. Suyun yaklaşık 60 km lik bölümü sınırlarımız içerisinde yer almaktadır. Ulaşım konaklama ve diğer imkanların kullanılabilir düzeyde olan ve rafting yapılabilir bölgesi 30 km civarındadır. Bu alan 2.nci ile 5.nci seviyeler arasındadır.

Şemdinli.

Doğanın göz kamaştırıcı güzelliği ile birlikte tarihi taş köprü ve vadi kollarından inen şelaleler gerçek bir görsel şölen sunuyor. Sporcular bir yandan hızlı akan derenin heyecanını yaşarken diğer yandan da gözlerini doğal güzelliklerden alamayacaklardır.

Pesan çayının Şemdinli merkezden Nehri Taş köprüsüne kadarki 20 km lik mesafe akış debisi **805 m³/s ile 530 m³/s** arasında değişmektedir. Pesan vadisi Şemdinli'nin en görkemli vadilerindendir.

Pesan Çayı Şemdinli kent merkezi ile Nehri Şelalesi arası rotamızdan Tarihi taş köprü mevki

Pesan çayı raftin başlama noktası ilçe merkezinin alt kısmında bulunan Alabalık tesislerinin hemen altında başlayıp Nehri deresinin aşağı şelalesinde sona ermektedir. Bu mesafe yaklaşık 20 km dir

Şemdinli Pesan Çayı Merkez Gençlik merkezi önü başlangıç ile Taş köprü arası bitiş noktası “Pesan Rotası”

Şemdinli sınırları içerisinde başka akarsuların da olduğu gibi Hacıbey çayı akış hızı oldukça fazla olup ancak sınır bölgesinde bulunduğu için bu güne kadar rafting veya kano için herhangi bir ön çalışma yapılmamıştır.

Yukarıda belirttiğimiz akarsularda rafting yapılabilmesi için Hakkâri genelinde gerekli alt yapının hazırlanması gerekmektedir. Raftinge talep oluşturmak için il ve ilçelerimizdeki resmi kurum ve kuruluşlar, STK’lar ve spor kulüpleri ciddi çalışmalar başlatmalı ilimizin doğa sporları alanında Ülkemizde hak ettiği yere gelmesi için projeler geliştirmelidir.

KANO

Cilo Dağcılık akarsu kanosu

HAKKARİ KANO ROTALARI:

Akarsu kanosu, akış hızı yüksek nehirler ve dereler üzerinde, tek kişilik ya da iki kişilik, şişme veya katı plastik ve fiberglastan yapılmış teknelerle yapılan bir spordur.

Akarsu kanoları, uluslararası literatürde kayak adı verilen eskimo kanoları ile profesyonel sporcular tarafından yapılırken, şişme kanolar ile rekreasyon ve sportif amaçlı yapılmaktadır.

İlimizde yer alan Zap Nehri, Katramas çayı, Kaval deresi, Hare deresi, Kırıkdağ Avaspi deresi, Erziki deresi, Nehil Çayı ve Pesan çayı üzerinde ekstrem akarsu kano turları düzenlenmesi mümkündür.

Tek kişilik kano (C1); 16 kg ağırlık, 5,2 metre uzunluk, 75 cm genişliktedir. İki kişilik (C2) ise, 20 kg ağırlık, 6,5 metre uzunluk ve 75 cm genişlikte olup, kano derinlikleri 30-35 cm arasında değişir. Kanoda bulunan her yarışçı, kısa saplı basit yapılı tek bir kürek kullanır.

Kürek, teknenin herhangi bir noktasına sabitleştirilmemiştir. Kanoda dümen tertibatı yoktur. Yön verme, kürekle ve ağırlığın değiştirilmesiyle gerçekleştirilir. Yedek kürek bulundurulur. Baş muhafazası ve yüzme yeleğinin giyilmesi mecburidir.

Müsabakalar, en az 3 km uzunluktaki süratli akarsularda 500-1000 metrelik mesafelerde tek kişilik (C1) veya iki kişilik (C2) kanolarla yapılır.

Düz yol, nehir inışı ve slalom olmak üzere üç çeşit yarış mevcuttur. Kano devrildiğinde, kanocu kendi imkanlarıyla yardımsız olarak teknesini düzelterip yarışı devam ettirebilirse, diskalifiye sayılmaz. Her kanocunun tehlikeli durumlarda hasmını kurtarması mecburidir. Aksi taktirde ömür boyu diskalifiye edilir.

Zap Vadisi Kano Rotaları.

Bir uçtan öbür uca kadar üzeri açık olan kanolarda kürek, tek palalıdır. Üstü kapalı olan ve kürekçinin sıkıca yerleştiği bir sahanlığı

bulunan güverteli kanoların kürekleri çift palalıdır. Kanonun sahanlığına tutturulmuş ve kanocunun gövdesine göre ayarlanmış kauçuk kaplı etekler mevcuttur. Bunların sayesinde içeriye suyun sızması önlenir. Bu tip kanolar genelde kayak adıyla anılır.

Katramas Çayı Otluca Kano Rotası.

Mesafe 4 km'dir.

Bu rota yüksek akış hızına sahip, yılın Mart – Haziran ayları arasında C1 ve C2 şeklinde kano yapılabilir.

Akarsu kanosunda tura başlamadan önce güvenlik brifingi ve kısa bir eğitim verilmektedir. Her bir katılımcı kano turuna başlamadan önce kask ve can yeleği giymek zorundadır. Ardından eğitim süreciyle birlikte nehirde senkronize bir şekilde nasıl kürek çekilir, maksimum kürek performansı nasıl elde edilir gibi bilgiler ve kısa bir pratik sonrası pekiştirme yapılır.

Golan Gölünde Kano.

Tur esnasında kanolar birbirini takip etmek zorundadır. Kritik geçiş noktalarında problem çözme, akıl yürütme, ekip ruhu ortaya çıkarma, doğaya ve dalgalara uyum sağlama gibi insan yetilerini geliştiren ve hat safhaya ulaştıran akarsu kanosu mutlak suretle denenmesi gereken bir ekstrem spordur.

Hakkâri il sınırları içerisinde bulunan bütün akarsularda kano yapabilme ve bu adrenalini yaşayabilme olanağımız vardır. Ancak bu güne kadar bu alanda herhangi bir çalışma yapılmadığı gibi, yapılması yönünde de hiçbir çalışma yapılmamıştır.

Kaval Deresi başlangıcı ile Şine dağı arasındaki Kano Rotası.

Bu rota derenin yüksek ve hızlı akış hızına sahiptir. Böylesine hızlı akan bölgelerde tek kişilik kano yapılması önerilir. Bu rotamız 5. km'dir.

Kırıkdağ köyü Kano rotası. Mesafe yaklaşık 6km dir.

Kırıkdağ köyü Avaspi deresinin akış hızı diğer derelere nazaren daha geniş ve yavaş olduğundan, iki kişilik ve tek kişilik kano ile tur yapılabilir.

Golan Gölünde kano.

Zap nehrinde hemen hemen her yer iki kişilik ve tek kişilik kano turu yapılabilir. Nehrin geniş tabanı yüzdürme fırsatı vermektedir. Bu sebeple raftingte olduğu gibi kanoda da Zap nehri oldukça elverişlidir.

İki kişilik Kano.

Hakkâri dağlarında bulunan onarca göl ve buzul göllerde kano yapılabilir. En büyük örneği ise yukarıdaki fotoğrafta görüne Golan Gölüdür.

Akarsu kanosunun yapılabilecek en uygun ve güzel yer Kırıkdağ vadisi Ava Spi çayıdır. Cilo buzullarının suyu ile beslenen çay Zap vadisinde Zap nehrine katılmaktadır.

DAĞ BİSİKLETİ

Hakkâri merkez Bay köyü tepelerinde yaptığımız çalışma;

DAĞ BİSİKLETİ

Dağ bisikletçiliği, asfalt gibi düzgün zeminler dışına çıkılmak suretiyle toprak yol, patika ve her tür arazide yapılabilen bir bisiklet sporu dalıdır. Dağ bisikleti; yokuş aşağı, kros, serbest, engel atlama, teknik denemeler, tam engebeli arazi, yol turu, arazi turu, cadde-sokak, gibi alt disiplinlere ayrılır. Yarışlar maraton, oryantiring veya olimpiyat kıstaslarına uyarlanarak da düzenlenmektedir.

Ülkemizde özellikle 90'lı yıllardan sonar gelişme gösteren dağ bisikletçiliği, Alanya, Köprülü Kanyon, Likya Yolu ve Kapadokya bölgelerinde çok yaygın olarak yapılmaktadır.

Dağ bisikleti sporu özel olarak tasarlanmış bisikletler gerektirir. 1970'li yıllardan günümüze kadar ciddi bir değişim ve gelişim gösteren dağ bisikletleri çok hafif ve dayanıklı karbon gövde, ön-arka amortisör, harekete duyarlı yaylı kadro, silikon sele, tekli maşa, hidrolik disk freni, çok rahat geçen vites değiştiricileri, karpiye pedal gibi özelliklere sahip olarak bugünkü halini almıştır.

Dağ bisikletlerinin tekerlek çapları genellikle 28 inç olmakla birlikte 26 ve 29'luk örnekleri de mevcuttur. Dağ bisikletçiliğın de güvenlik, rahatlık ve zemin tutuşu için özel olarak tasarlanmış, patlamaya dayanıklı, hafif, kalın ve dişli tekerlekler kullanılır. Piyasada 2.00 x 28" ya da 2.25 x 28" ebatlarıyla satılan lastiklerin büyük çoğunluğu bu tür sert araziler için üretilmiştir.

Dağ bisikleti keyifli ancak bir o kadar da zahmetli ve riskli bir spordur. Parkurlara başlanmadan önce bisikletler gözden geçirilmeli, firen aksamaları ve hidrolik yağı, zincir yağı, cant telleri ve akort ayarı, lastik havası, vites ayarı, gidon sıkılığı, furç yatakları, cant mandalları, sele ayarı ve sıkılığı dikkatli bir şekilde kontrol edilmelidir. Malzemenin ömrünü uzatmak için muntazaman bisikletin temizliğinin yapılması ve hareketli kısımların yağlanması esastır. Güvenli bir parkur deneyimi ancak kask, eldiven, dizlik, dirseklik ve bunun gibi koruyucu malzemelerin kullanımıyla sağlanabilir.

Bazı teknik bilgileri burada paylaştıktan sonra ilimizde dağ bisikletinin gelişimi için belirlediğimiz ve bundan sonraki süreçlerde yeni rotaların açılması yönünde yapacağımız çalışmaları hakkında bilgi verelim.

HAKKARİDE DAĞ BİSİKLETİ ROTALARI :

Son yıllarda bisiklete olan talep bütün dünyada yükseliyor. Hem ulaşım, hem spor hem de gezi için ülkemizde de oldukça popüler olmaya başlamıştır. Her ne kadar yukarıda belirttiğimiz bölgeler kadar yaygın ve popüler olmazsa da bu ve buna benzer çalışmalarla dağ bisikleti gelişimine katkı sağlamaya çalışacağız.

Bölgemiz bu konuda henüz emekleme döneminde olsa bile, bu yolda yürüyen, hatta koşan bir yer haline getirmeye gayret ediyoruz. Ayrıca Hakkari'de bisiklet rotaları olabilecek yerleri tespit ederek, rotalarını belirlemek ve bu rotaları ilimizin sporunun gelişmesi için sporcularımıza kazandırmaya çalışıyoruz.

Hakkâri merkez Bay köyünde dağ bisikleti turu.

Hakkâri coğrafyası engebeli arazi olması nedeni ile özellikle yaylaların olduğu bölgeler Dağ Bisikletine uygun alanlardır.

Bölgede yüksek dağlar, sarp kayalıklar yanı sıra yüksek ve tepelik bölgelerde yoğun durumdadır.

Yükseklik itibari ile 1.500 ile 3.000 metreler arası yüksekliklerde dağ bisikleti alanları mevcuttur.

Bölgedeki yüksek platolardan geçerek Van iline ulaşma gibi uzun trans rotalar dağ bisikleti için ideal yollardır. Biz önce dağ bisikleti yapılabilecek yerlerin isimlerini, ardından da rotaları hakkında bilgiyi sizlerle paylaşalım.

İl sınırları içerisinde bulunan ve dağ bisikleti rotaları olabilecek yerleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Berçelan, Nebırnav, İspiran, Ördekli, Mergan, Bala, Üleberan, Aveherk, Gova Sade yaylaları.

Çukurca Kazan vadisi ve Tiyar köyü yolu. Tal (Oğul) köyü yolu.

Yüksekova Büyükçiftlik yaylası, Karlı yaylası, Sat gölleri yolu gibi bölgeler dağ bisikleti için oldukça uygun yerlerdir. Bu bölgelerde yapılan rota çalışmaları sonucunda elde ettiğimiz mesafe ve arazi koşulları hakkında bilgileri şöyle sıralayabiliriz.

Mergan yaylası bisiklet rotası.

Mesafe 18km'dir

Mergan yaylası

Mergan Yaylası Rotası : Mergan yaylası, Cilo dağlarının Reşko zirvesi eteklerindedir. Bu yaylanın ortasından Cilo buzullarının erimesi sonucu ve çevre kaynaklardan beslenen Ava Spi deresi akmaktadır.

Yayladan itibaren Zap vadisi ile birleştii noktaya kadar derenin sağından devam eden yayla yolu tam bir dağ bisikleti rotasıdır.

Profesyonel dağ bisikleti sporcuları ile yaptığımız çalışmalarda yer yer eğimleri sert olan yolun her bölümü yüksek adrenalin içeren bir yoldur. Başlangıç ile bitiş noktaları arası mesafe 18 km dir.

Yolun başlangıcından ilk 4 km topraklı ve hafif taşlık yoldur. Geri kalan kısmı biraz daha taşlık ve stabilize olarak tabir edilen bir yapıya sahiptir.

Mergan yaylası bisiklet rotası.

Mesafe 18km'dir

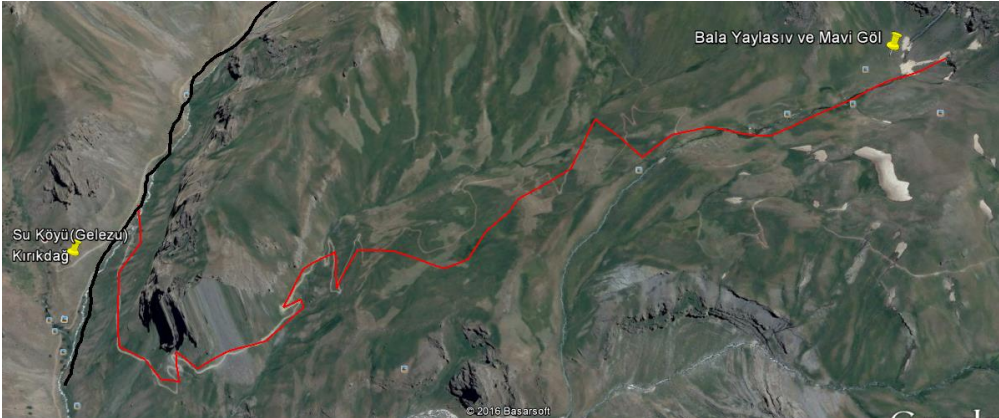

Bala yaylası bisiklet rotası:

Mesafe 21 km'dir

Yaklaşık 3 bin rakımda başlayan rota, Kırıkdağ köyünde sonuçlanmaktadır. 1,400 rakıma kadar iniyor.

Bala Yaylası Rotası: Bala yaylası da Ciloların en yüksek ve en görkemli yaylasıdır. Bu yayladan itibaren iniş oldukça dik olan ve yoğun topraklı yol olan rota dağ bisikleti için en güzel yollardan biridir. Başlangıç noktasından itibaren varışa kadar ki kısmı 21 km dir.

Bala yaylası bisiklet rotası: Mesafe 21 km'dir

Aveherk yaylası ilin kuzeyinde yer alır. Yükseklik olarak ta 2 bin 800 den başlar ve 1.700 metreye kadar düşer. Bu yaylanın rotası oldukça uzun ve bazı bölgeleri yokuşludur.

Yokuşlu inişli ve topraklı yer yer taşlıklı alanlarda var. Yüksekliği itibari ile çevresi geniş görüş alanı diğer yerlerden daha güzeldir. Başlangıç Noktası Yayla çadırlarının olduğu yerden itibaren Durankaya beldesine 35 km dir. Aynı yerden Hakkâri merkeze 43 km dir. Bu rotaya gidebilmek için kamplı faaliyet yapmak gerekir.

Aveherk yaylası bisiklet rotası. Başlangıç noktası 2.800 rakımda başlıyor. Bitiş noktası Hakkâri merkeze kadar devam edebileceği gibi. Durankaya beldesinde sonlanmaktadır.

İspiran Yaylası Rotası : İspiran yaylası Hakkâri şehir merkezinin kuzeyinde yer almaktadır. Bu yayladan şehir merkezine gelineceği gibi, ispiran dan Koçanıs köyüne de gidilebilir.

İspiran bisiklet rotası:

Rota uzunluğu 57 km'dir.

Bu rota Berçelan Zini tepesinden başlayıp, İspiran yaylası zirvelerinden takip edip Sorinis yaylasından Zap vadisine inmektedir.

İspiran rotası yüksekten başlayıp aşağıya doğru inişlidir. Yoğun olarak dağın sırtında takip ediyor. Bir yanında Konak köyü, diğer yanında Sorinis köyü ve vadileri bulunmaktadır. Zorlu, uzun ve bir o kadarda adrenalini yüksek bir rotadır. Tam profesyonel bisikletçiler için biçilmiş kaftandır;

Ördekli yaylası ve Nebırnav yaylası sınırı olan Zini tepesinden Ördekli köyüne doğru oldukça keyifli bir bisiklet rotası bulunmaktadır. Bu rota Zap vadisi Erziki köprüsünde son bulacağı gibi, ördekli yaylasından Berçelan yaylasına da geçilerek Hakkâri merkeze inilebilir.

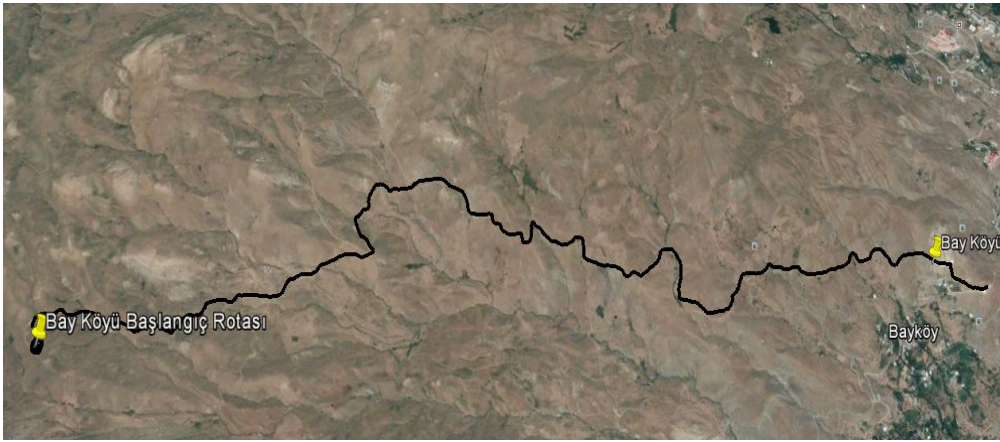
Nebırnav yaylasından başlayıp Ördekli köyü üzerinden Erziki mevkiine inen rota.

Nebırnav yaylası bitişinde başlayan rota Erziki köprüsünde sonlandığı zaman toplam mesafe 35 km dir.

Yine Nebirnav ve Ördekli yaylalarının birleştiği tepede başlayarak. Hakkâri merkezde sonlanan rota 38 km dir. Bu rotanın yaklaşık 2 km si yüzde 30 eğim olup geri kalan kısmı inişli, düzlük ve bazı yokuş kısımlardan oluşmaktadır.

Üleberan Yaylası Rotaları: Üleberan yaylasından başlayan üç ayrı rota bulunmaktadır. Hakkâri şehir merkezi ve Durankaya beldesi arasında Bay köyü yukarısında olan yayla dağ bisikleti için idealdir. Yayladan başlayarak Hakkâri merkeze gelineceği gibi, Durankaya beldesinde de son bulabilir. Ayrıca Yine zirveden başlayan rota Zap vadisinde de sonuçlanabiliyor.

Üleberan Yaylasından başlayıp Bay köyü üzerinden Hakkâri merkeze gelen rotanın tamamı inişlerden oluşmaktadır. Mesafe 8 km.dir.

Bay köyü Üleberan Rotası.

Başlangıç noktası rakım 2.800 metre. Bitiş rakım 1.900 metredir.

Rotanın mesafesi 8 Km'dir.

Bay köyü Üleberan rotası Hakkâri şehir merkezinin batı yönünde yer almaktadır. Bu bölge dağ bisikleti rotaları açısından oldukça zengindir. Hem şehir manzaralı hem de Zap vadisi manzaralı güzel ve zor olmayan bir rotadır.

Üleberan yaylasından başlayıp Durankaya beldesinde son bulan rota 12 km dir.

Üleberan yaylasından başlayıp Durankaya beldesi üzerinden Zap vadisi Üzümcü köyünde son bulan bisiklet rotası 32 km dir.

Gova Sade yaylası bisiklet rotası.

Yükseklik 2,800 Mesafe 18 km'dir.

Gova Sade Yaylası Rotası: Gova sade yaylası Hakkâri'nin kuzeyinde yer alan yükseklik itibarı ile yaklaşık 2.800 metredir. Gova sade yaylasından civardaki yaylalara ciddi bisiklet rotaları olabilecek alanlar var.

Ancak bu yollarda herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bizim belirlediğimiz rota. Gova sade yaylasından başlayıp Otluca köyü üzerinden Hakkâri merkeze ulaşan rotadır. Bu rotanın tamamı iniş olup riskin en az olan yoldur. Mesafe 18 km dir. Rota da yer yer küçük dereceler mevcuttur.

Berçelan Yaylası Rotaları: Berçelan yaylası Hakkâri şehir merkezinin tam kuzeyinde yer alan ve civardaki bir çok köye ve yaylaya bağlantısı olan bir yerdir. Köy ve yaylalar arası ulaşım ince ve toprak yollardan oluşmaktadır. Engibeli arazi yapısına sahip olduğu için farklı zorluk derecelerine sahiptir.

Berçelan yaylasına rota açmak üzere ilk gittiğimizde; profesyonel bisiklet sporcularının söylediği en önemli şey “Bu bölgede çok sayıda dağ bisikleti rotaları açılabilir. Zaten mevcut yollar ideal birer bisiklet rotalarıdır.” Sözleri idi. Berçelan yaylasından başlayıp farklı noktalarda sonlanan rotalar bunlardır.

Berçelan Daholan yaylasından başlayıp Hakkâri merkezde sonlanan rota oldukça yorucu ve uzun bir dağ rotasıdır. Karadağın hemen dibinde başlayan rotanın başlangıç noktası 3.500 rakımdır. Bu yükseltiden şehir merkezine inen rota 36 km dir.

Erziki Vadisi rotaları.

Sağdaki rota İspiran üzerinden gelen rotadır.

Soldaki Rota Ördekli köyü üzerinden gelen rotadır.

Her iki rotanın başlangıç noktaları oldukça yüksek rakımda başlamaktadır. Yukarıda bu alanlarla ilgili detaylı bilgi yazılmıştır.

Berçelan Meydan yaylasından başlayıp Kemalan tepesinden Ördekli Yaylasına oradn da köy üzerinden Erziki köprüsünde sonlana rotanın tamamı iniş olup 42 km dir.

Berçelan Daholan yaylasından başlayıp Konak (Koçanıs) kilisesi yanında sonlana rota en renklisi ve en keyifli olanıdır. Bu rota 24 km dir.

Bu rotaların yanında bölgede dağ bisikleti yapacak olan sporcular anlık karar ile farklı yönlere gidebilme şansına sahiptirler. Berçelan rotaları Hakkâri coğrafyasında ulaşımı en kolay ve en güvenli bölgelerdir.

Nebırnav Yaylası Rotaları: Nebırnav yaylası Hakkâri şehir merkezinin kuzeyinde Hakkâri- Van il sınırında bulunmaktadır. Yüksek bir platodur. Denizden yüksekliği 3200 ile 3600 metre arasında değişir.

Nebırnav yaylasının bölgedeki bir çok köy, yayla ile bağlantı yolları olduğu gibi Hakkâri, Van, Başkale gibi kent merkezleri ile de bağlantıları mevcuttur. Bu nedenle dağ bisikleti için çok sayıda rota şansına sahip en önemli bölgedir. Nebırnav yaylasından başlatıp Kuzeyde Van'ın Gürpınar İlçesine bağlı bir çok yayla ve köyde sonlanacak rotalar çıkartılabilir.

Yine başlangıç noktası aynı olmak üzere Hakkâri Güneyinde olan Bileh Binevşan, Kırnese, Feraşın, Berçelan, Ördekli gibi yaylalara bisiklet rotaları çıkartılabilir. Biz bunların küçük bir kısmında çalışma gerçekleştirdik ve çıkardığımız rotaları şöyle sıralayabiliriz.

Nebırnav Yaylası üzerinden Hakkâri merkeze geline rota.

Başlangıç noktası 3.600 metre

Mesafe : Başlangıç noktasından Hakkâri merkeze 63 km.

Zap vadisine 40 km.

Berçelan yaylasına 18 km.

Ters istikamette ise Van'ın Gürpınar ilçesine kadar devam eder ve mesafe 138 km'dir.

Aynı noktadan başlayıp farklı noktalara ulaşma hakkında aşağıya da açıklamalar yazılmıştır.

Nebırnav Koçer yaylasından başlayıp Kırnese yaylası üzerinden Karadağ etekleri ve Daholan mevki yolundan gelerek Hakkâri merkezde sonlanan rota en uzun ve en zor rotadır. Yer yer 3600 metreye kadar çıkan ancak yolu oldukça güzel ve topraklı yoldur. Taşlıklı bölge genel olarak Berçelan civarında inişli kısımlardadır. Bu rotanın uzunluğu 63 km dir.

Nerbırnav Koçer yaylasından başlayıp Ördekli yaylası ve köyü üzerinden Erziki köprüsünde sonlanan rotanın tamamı iniştir. Mesafesi 37 km dir.

Nebırnav Kara su da başlayıp Kırnese üzerinden Karadağ etekleri ve Meydan yaylası üzerinden Koçanıs köyünde sonlanan rota en renkli rota olmakla birlikte 31 km uzunluğundadır.

Nebırnav yaylası Karasu dan başlayıp Ördekli yaylası ve Kemalan tepesinden Berçelan üzerinden Hakkâri merkezde sonlana rota diğer rotalara nazaran daha yokuşlu, ancak önemli bir kısmı inişlerden meydana geliyor. Bu rotanın mesafesi 40 km dir.

Dağ bisikleti alanında kamplı veya g n birlik turlar için Hakkâri il sınırları içerisinde oldukça fazla rotalar olu turulabilece i gibi, diğer doğa sporları ile birleştirilerek geniş kapsamlı faaliyetler yapılabilir. Bu anlamda alan müsaittir.

Hakkâri merkez ile birlikte ilçelerimiz  ukurca, Şemdinli ve Yüksekova da uygun rotalar mevcuttur. Bu bölgelerde bu güne kadar rota çalışmaları yapılmadığı için yeni çalışmalarla yeni rotalar çıkarılabilir.

Yüksekova coğrafyası her türlü doğa sporlarına elverişli olduğu gibi, Da  bisikletinde de iddialı rotalara sahiptir.

Bu rotaların en  onemlilerinden biri, tarihi Kolba ı ( avite) köyünden başlayıp, Yeni ık köyü üzerinden B y k iftlik Beldesinde son bulan rotadır. Zorluk derecesi, mesafenin uzunluğu ve extrem derecesi itibari ile oldukça keyifli bir rotadır.

Kolba ı köyünden B y k iftlik beldesine kadar yolun büyük bölümü traktör yolu olarak tabir edilen toprak karayoludur. Geri kalan kısmı köyler arasında kullanılan geniş patika yoldur.

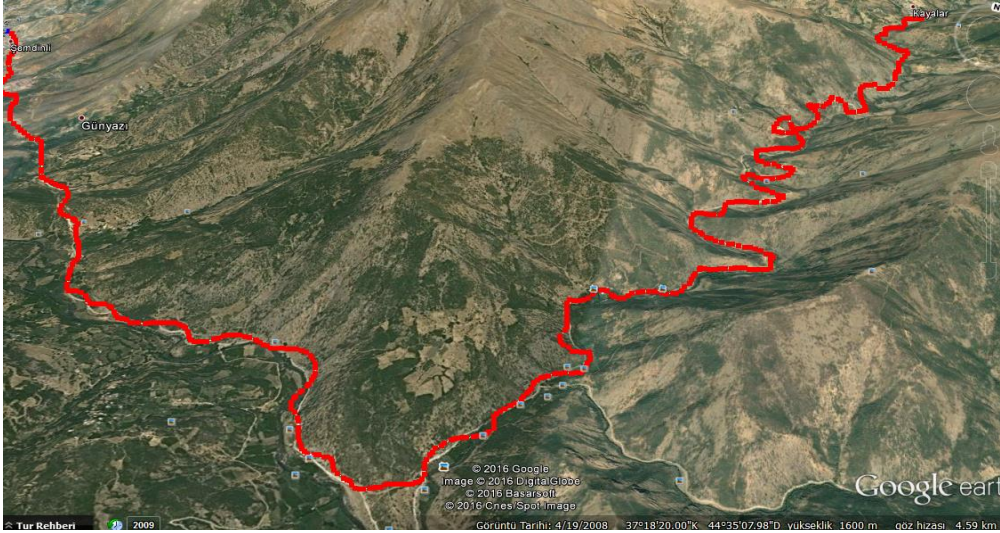
Kolba ı köyü ile B y k iftlik beldesi arası çeşitli zorluk derecesine sahip " avite Rotası" toplamda 16 km'dir.

Ovanın güneyinde yer alan Karlı köyü mevkiinden B y k iftlik beldesine kadarki "Karlı Rotası" 19 Km'dir. Bu rota bir yanı düz ova, bir yanı Cilo dağları olan yoğunlukla traktör yolu ve düzdür.

Yüksek rakımlı dağlardan Zap vadisinin Yüksekova kolu olan Nehil  ayına doğru olan "Dilekta ı Rotası" bölgenin en keyifli rotasıdır. Zaman zaman yüksek zirvelere çıkıp ini le yeniden yerleşim yerlerine

gelenen yolun tamamı 12 km'dir. Bu mesafe bisiklet için kısa olabilir ancak oldukça zor bir rotadır.

Şemdinli dağ bisikleti rotaları konusunda daha önce hiç çalışılmamıştır. Zaman zaman diğer doğa sporlarının da rotalarını belirlemek için çalışmalar başlatılmış olsa da bazı yerel sebeplerden dolayı olumlu sonuç alınamamıştır.

Şemdinli de belirlediğimiz tek rota. Kayalar köyünden başlayıp Günyazı köyü üzerinden Şemdinli merkezinde sona eren “Günyazı Rotası”dır. Toplamda 16 km'dir.

Yeşilliği, dağların farklılığı ile bölgenin en görkemli rotalarından biridir.

Kısıtlı imkanlar ve zorlu çalışma koşullarında yapabildiğimiz rotaları buradan sizlerle paylaşmaya gayret ettik. Ancak Hakkâri coğrafyasının %80'i dağlık ve engebeli arazi olduğundan, bundan sonra daha uzun zaman dilimine ayırarak ve daha detaylı çalışıldığı takdirde yeni rotaların eklenebileceği muhakkaktır.

Özellikle Çukurca ve Şemdinli bölgelerinde ormanlık ve derin vadilerde olabildiğince güzel bölgeler mevcuttur. Hakkâri ve Yüksekova da daha çok yüksek rakımlarda, yayla ve köyler üzerinden dağ bisikleti alanları mevcutken. Çukurca ve Şemdinli ilçelerimizde daha düşük rakımlarda derin vadilerde ve hatta kanyonlarda dağ bisikleti sporu yapılabilir.

Böylece bölgemizde dağ bisikletinin gelişimi yolunda attığımız bu ilk adımda, dağlarımızın yaylalarımızın gerçek bir dağ bisikleti rotaları ve sporu merkezi olma yolunda ki umudumuzu koruyacağız.

Bisiklet Sporcusu.

DOĞA YÜRÜYÜŞÜ (HİKİNG/TREKKİNG)

DOĞA YÜRÜYÜŞÜ (HIKING/TREKKING)

“Tabiat aşkı, insanın ümitlerini boşa çıkarmayan yegane aşktır.” Balzac.

İnsanın ruhunu dinlendiren, benliğini, ruhunu yeniden bir araya getiren tek şey doğadır. Doğa ile barışık olan bir insan bütün yaratılanlara karşı sevgi dolu olur. Her şeyden önce kendisi ile barışık olur.

Doğa yürüyüşü yurt dışında trekking olarak isimlendirilen faaliyettir ve doğa sporlarının en hafif kollarından biridir. Uzun ve yorucu yürüyüş anlamına gelir. Dilimize İngilizce'den geçen "trekking" sözcüğü İngilizce'de "doğal engellerle dolu bir arazi parçasını herhangi bir ulaşım aracı kullanmaksızın yürüyerek aşmak" anlamına geliyor. Asıl anlamı ise "Güney Afrika'da kağıt ya da yaya olarak göç" demektir. Hiking ise günümüzde doğa gezisi anlamına gelir. Trekking, hikinge göre daha uzun ve zor parkurları içerir.

Trekking; bireylerin çoğunlukla yaşadıkları yerden çeşitli ulaşım araçlarıyla şehrin dışında kabul edilen doğaya gelerek çok özel teknik donanım gerektirmeden yapılan bireysel veya grup olarak güzel manzaralar içinden yürüyüş etkinliğidir. Bu birçok nedenle yapılan aktivitedir. Bunlar; doğa sevgisi ve doğada olma isteği, kalabalıktan ve rutinden kaçma isteği, fiziksel aktivite yapma isteği, dinlenme isteği kendini geliştirme ve yeni beceriler edinme isteği, sosyal ilişki kurma, yeni insanlarla tanışma ve onları gözleme isteği, o etkinliğe gelecek beklenen olası insanlarla (ünlü birileri) ilişki kurma isteği, aile ile birlikte olma isteği, tanıma tanınma arzusu, başkalarına yardım etme, sosyal sorumluluk isteği, dağlardaki uyarıcı unsurlar ve davetkâr yapı, sosyal güç elde etmek, kendini gerçekleştirmek, mücadele ruhu, baş kaldırma, başarı arzusu, keşfetme arzusu, bireyin kendisiyle ve başkalarıyla rekabet etme arzusu, zaman öldürme ve sıkıntıdan kurtulma, fiziksel ve ruhsal sağlığını olumlu etkileme, bedensel ve ruhsal rehabilitasyon ve arkadaşlarla birlikte olmaktır. Bu nedenlerden biri yada birkaçı için bireyler trekking veya hiking yapmaktadırlar. Neden ne olursa olsun trekking herkesin yapabileceği bir aktivitedir. Çoğunlukla doğal alanlarda gerçekleştirilen trekking veya hiking, genellikle normal yürüyüşten daha uzun ve serttir.

Bu etkinliklerde çoğunlukla kullanılan teknik malzeme yürüyüşte kullanılan batonlar (bastonlar), iklime göre konfor sağlayan kıyafetler (tozluk, yağmurluk vb gibi) ve yapılan etkinlik alanına uygun ayakkabı, yön bulmada kullanılan harita, pusula ve GPS (yürünen rotayı kaydeden

ve sonra geri aynı yoldan dönülmesi için kullanılan veya yürünecek rota bilgisinin yüklenmesi durumunda yol gösteren araç) gibi araçlardır.

Kardiyovasküler sistem için en uygun ve en kuvvetlendirici egzersizdir. Trekking ve Hiking gün içerisinde tamamlanan bir aktivitedir, gece kamp yapmayı içermez. Eğer birkaç günlük bir etkinlik söz konusu ise ve gece de kamp yapılacaksa buna backpacking (sırt çantalı gezinti) denir.

Sırt çantalı gezinti ile trekking veya hiking arasındaki en büyük farklılık, çantalı kişi yanında geceyi doğada geçirebilecek malzemeyi taşıyıp daha ileri noktalara gidip orada kalabilir. Oysa trekking veya hiking yapan kişiler sadece günlük elzem malzemeleri taşıdıkları çok hafif bir çantayla dolaşırlar veya ancak barınak gibi bir yerde kalabilirler. Son yıllarda oldukça yaygın bir şekilde milyonlarca insan sırt çantalarıyla şehirler ve dağlar aşmaktadırlar. Backpacking iki türlü aktiviteyi içerir, birincisi yabanıl doğada yapılan, diğeri seyahat amacıyla yapılandır. Backpacking de yürüyüşü yanında kamp malzemelerini çoğunlukla kendisi taşır. Bugün bu işler araç, şerpa (taşıyıcı hamallar) veya katırlar kullanılarak yapılmaktadır. Bizim dağcıların TRANS ve/veya EXPEDİSYON dedikleri etkinlik budur. Likya yolunda yapılan çoğunlukla backpacking olarak kabul edilir.

Her yaştan insan trekking ve hiking yapabilir. Ülkemizde backpacking, trekking ve hiking için uygun birçok bölge bulunmaktadır. Akdeniz, Ege, Marmara Bölgeleri başta olmak üzere diğer tüm yörelerdeki trekking rotalarına tek başına gidilebileceği gibi buralara grup halinde seyahat

acentelerinin, kulüp ve derneklerin düzenlediği turlara katılabilinmektedir. Trekking ve hikingte yürüyüş mesafesi ve parkur özellikleri rotanın zorluk derecesini belirler.

Orta dereceli bir parkur genellikle 5-7 saat süren 1/3 ü çıkış, 1/3 ü düz ve geri kalan kısmı da iniş olan engebeli arazilerde yapılan aktivitedir. Trekking ve Hiking; kalabalık ve gürültülü şehir hayatından bir süre dahi olsa uzaklaşmak, doğayla baş başa olmak, doğal güzellikleri beraberindekilerle paylaşmak için yapılan bir spor aktivitesidir. Amaç şehirde özlenen doğal yaşama bir gün olsun dahil olabilmektir.

DOĞA YÜRÜYÜŞLERİNDE OLMASI GEREKEN HAYATİ MALZEMELER

1. Pusula veya GPS
2. Harita (tercihen su geçirmez bir kılıf içinde)
3. Ekstra giyecek
4. Yeterli yiyecek ve su
5. İlk yardım çantası
6. Kafa feneri ve yedek pilleri.
7. Kibrit veya benzer ateş yakıcılar
8. Ateş başlatıcı (tutuşturucu)
9. Güneş gözlüğü
10. Bıçak veya çok amaçlı çakı
11. Güneş kremi
12. Su filtresi
13. Döğük
14. Bivak torbası ya da space blanket

Bu aktivite için yürüyüşün kolaylaşması ve tatsız sürprizlerle karşılaşmamak için zeminlerde sizin yürüyüşünüzü kolaylaştıracak sağlamlıkta ve su geçirmez, ısı yalıtımı olan özelliklerde bir yürüyüş ayakkabısına, malzemeleri taşıyacağınız bir küçük sırt çantasına, konfor sağlayan kıyafetlere, beslenme malzemelerine ve parkurun gerektirdiği gurup rehberi tarafından verilen/verilmesi gereken rota ve yöre ile ilgili bilgilere ihtiyacınız olacaktır.

Bir çobanın dağda olması ile dağcılık sporu ile uğraşan birisinin dağda olması arasındaki fark da budur zaten. Yapılan etkinlikte teknik malzeme kullanılması gereğidir

Kış doğa yürüyüşümüz.

Bölgemiz açısından bakıldığında teknik tırmanış malzemesi kullanılmadan yapılan etkinliklerin hepsi trekking olarak isimlendirilir. Buna Kara Dağ, Berçelan Yaylası Büyük ve Küçük Çel Dağları, Kemalan Tepesi, Vatan Tepesi, Silehyan Geçidi Tepesi, Çingurı Dağı, Deriye Cafer Geçidi, Yüksekova Kandil Dağı, Mordağ, dahil. Dağcılık olabilmesi için mutlaka teknik malzeme (kar, buz, kaya sikkesi, stoper, kazma, krampon, tırmanış ipi gibi) kullanılmalıdır.

Yüksek dağalar, tepeler dışında Hakkâri de doğa yürüyüşü düzenlenebilecek onlarca vadi ve yayla yolları vardır. Zap vadisinin tamamında farklı yön ve noktalara gitmek kaydıyla, akarsuların kenarlarında bol ağaçlık ve yeşillik alanlarda basit ve yarı zorlu yürüyüşler yapılabilir.

Doğa yürüyüşlerinde, gününbirlik zorlu doğa yürüyüşleri, veya hafif doğa gezileri yanında bölgemizde yapılabilecek en önemli aktivitelerden biri de “trans” olarak tabir ettiğimiz kampli uzun doğa yürüyüşleridir.

Dünyada ve ülkemizde birçok örneği mevcuttur.

Örneğin : Trans Kanada yolu 24000 km’dir ve yaklaşık 500 günde tamamlanıyor.

Büyük İtalya yolu : 6166 km’dir yaklaşık 350 günde tamamlanıyor.

Lübnan Dağı Yolu 470 km’dir yaklaşık 26 günde tamamlanıyor

Dünyada bun benzer onlarda uzun trans yollar var. Ülkemizden de bazı örnekler vermek gerekirse, Türkiye’nin en uzun yolu Karya yoludur. 820 km olan bu yol sürekli yürüldüğü taktirde yaklaşık 2 ayda tamamlanıyor.

Likya yolu : 500 km’dir yaklaşık bir ayda tamamlanıyor. Böylece Hitit Yolu, Kaçkar yolu, Kapadokya yolu ve diğer uzun yollar gibi örnekleri çoğaltabiliriz.

Ülkemizdeki uzun doğa yürüyüşleri içerisinde en çok öne çıkan Likya yoludur. Likya yolu Fethiye den başlar Antalya da sona erer.

Ege ve Akdeniz ikliminin oluşturduğu görsel güzelliği ile yürüyüşçülerin her zaman ilgisini çekmiştir. Ancak denize yakın ve rakım olarak düşük olan bölgelerde yaz aylarında yürümek oldukça zordur. Bu nedenle doğaseverler ve doğa yürüyüşçüleri yaz aylarında daha yüksek ve serin bölgelerde yürümeyi tercih ederler;

Bölgemizde ve ilimizde 2011 yılına kadar bilinen resmi TRANS/EXPEDİSYON tarzında herhangi bir yürüyüş yapılmamıştır. 2011 Yılında böyle bir proje gerçekleştirmek üzere, tarihler boyu Van'dan Hakkâri'ye gelen ve Hakkâri üzerinden Irak'a geçen kervan yolunun, Van Hakkâri arası kısmını turizm yolu halin getirmek istedik.

Uzun bir ön çalışmadan sonra Zirve Dağcılık Hakkâri temsilciliği ve Hakkâri Üniversitesi Dağcılık ve Doğa sporları topluluğu olarak projemizi gerçekleştirmek üzere yola koyulduk.

Bölgemiz ve ilimiz için çok önemli olan bu yol hakkında bütün detaylarını, rotasını, konaklama yerlerini ve zorluk dereceleri ile ilgili bilgilere bu kitabımızda yer vermek istedik.

Lakin iki yıl ard arda yürüdüğümüz Hakkâri Van trans yolunu şu anda Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Derneğini oluşturan bizler öncülük ve rehberlik ettik.

Bu nedenle çalışmamıza sahip çıkmamız gerektiğini düşünerek kitabımızda sizlerle paylaşacağız. Buradan bir detayı daha özellikle dile getirmek isterim.

Uzun ve kamplı doğa yürüyüşlerinin ön hazırlıkları ve rota belirleme çalışmaları oldukça zor ve meşakkatlidir. Bütün çalışmalarımızda bizlere destek veren ve yürüyüş dahil bizleri yalnız bırakmayan Zirve Dağcılık

Genel Merkez yöneticilerine ve dönemin Hakkâri Üniversitesi Rektörü Sayın Prof.Dr. İbrahim Belenli' ye şükranlarımızı sunarız.

200 kişilik doğa yürüyüşümüz.

Hakkâri - Van Trans yolu, ülkemizde bilinen diğer trans rotalardan oldukça farklıdır. Bu nedenle yolun tamamen turizme kazandırılması halinde en çok tercih edilen yolların başında geleceğini düşünüyoruz.

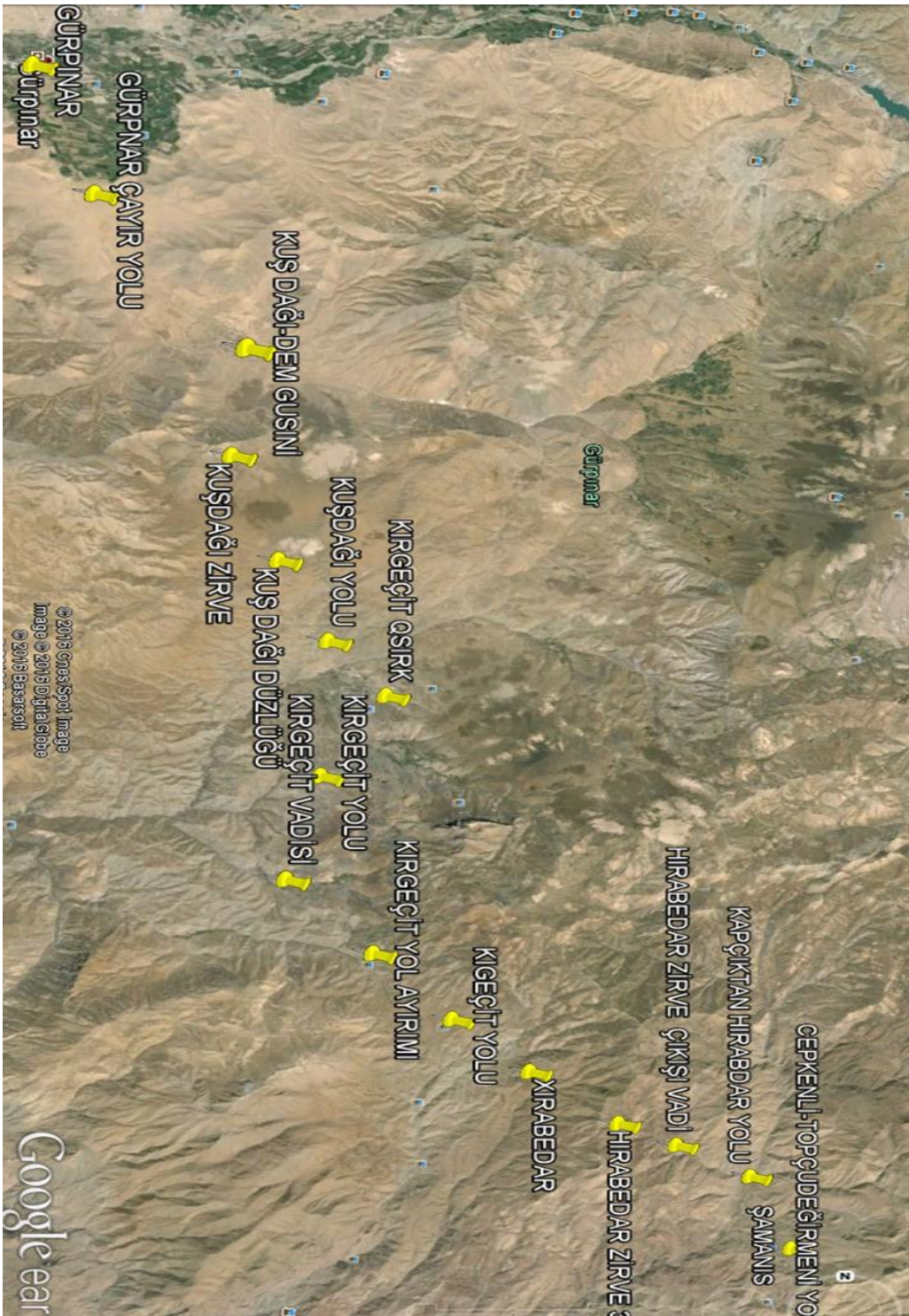
Nebirnav Yaylası. Van'a yürüyüşümüz.

Hakkâri – Van Trans yolu : Hakkâri merkezden başlayıp Berçelan yaylası üzerinden Ördekli yaylasına, oradan Nebirnav yaylası ve Cepkenli (Pagan) köyüne devam eder. Sırasıyla Cepkenli, Topçudeğirmeni,

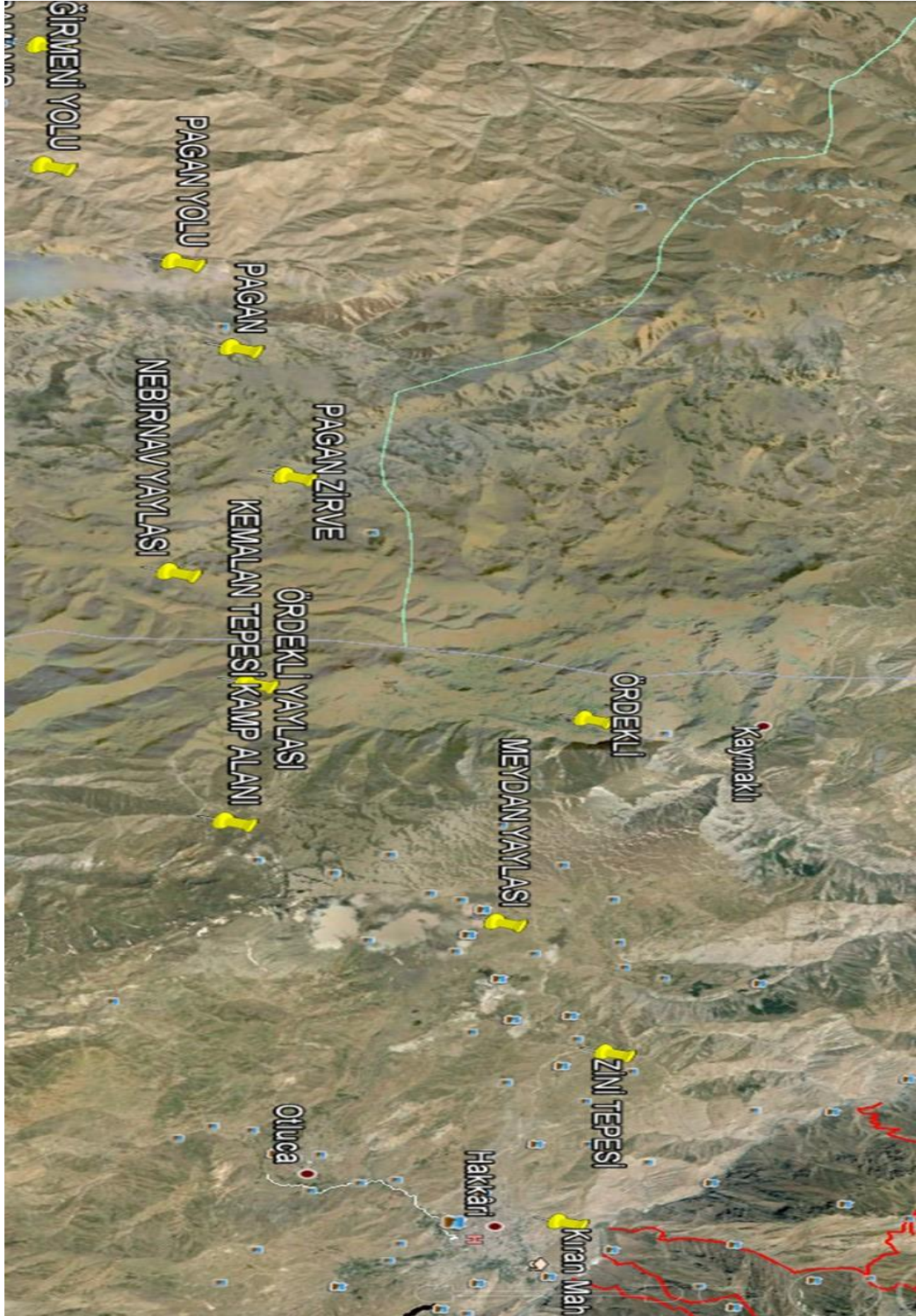
Kapçık, Örmeli, Kırgeçit ve Kuşdağı köylerini izleyerek Van'nın Gürpınar ilçesine devam eder. Rotanın bitiş noktası Van'nın Gevaş ilçesi Van Gölü kıyısıdır. Böylece yürüyüş tam olarak 5 gün sürüyor.

Kervan Yolu yüzyıllar boyu bölgede yaşayan insanların hayat yoluydu. Van'dan Hakkâri'ye, Hakkâri'den Van'a ticaretin yanı sıra kültürlerin de taşınmasına vesile olmuştur. Nice tüccarların, dengbejlerin, misyonerlerin, orduların kullandığı güzergâhtır burası. Yol boyunca konaklanacak köyler ve yaz aylarında yaylalar var. Nebirnav yaylasından Hakkâri merkeze kadar ki bölüm tamamen doğa harikası bir alandır.

Hakkâri – Van Turizm yolu

Karşıda Cilo ve Sat dağları, aşağı kısımda Zap vadisi ve yüksek yaylaların bol çiçekli meraları göz alıcı güzelliكتedir. Hakkâri merkezden Cepkenli köyüne kadar neredeyse her yerde su kaynakları ve dağlardan inen akarsular var. Cepkenli köyünden sonraki bölümde Gürpınar'a kadar belirli yerlerde su kaynakları var. Yani bir yerden bir yere geçiş esnasında ara mesafede yetecek kadar su almak gerekir. Bizlerde böylesine güzel ve etkileyici bir manzaraya sahip yolun ilimiz ve bölgemizin sosyoekonomiğine katkısı olacağını düşünüyoruz.

HAKKARİ – VAN TRANS.

1. Gün: Sabahın erken saatlerinde toplanan grup kent merkezinden Berçelan yaylasına doğru yola çıkar. Hakkâri merkezden Berçelan Zini tepesine kadarki yaklaşık 8 km'nin tamamı yokuştur. Zini tepesinden itibaren ilk kamp alanı olan Kemalan tepesine kadar yol zor olmayan inişli çıkışlı arazi yapısına sahiptir. Zini tepesinden Çel dağlarının eteklerine doğru devam eden yol, Meydan yaylasından Kemalan tepesine kadar sürer. Akşam saatlerinde Kemalan tepesine varan ekip ilk geceyi orada geçirir. Toplam yürünen mesafe 22 Km'dir.

2. Gün : Grup saat 05:00'te yürüyüşe geçer. Gidilecek yol 22 km'dir ve güzergah Ördekli yaylası üzerinden Nebınav yaylasına, Oradan da Cepkenli (Pagan) köyüne varılır. Sabah erken yola çıkan ekip, Kemalan tepesinden Ördekli yaylasına doğru inişe geçer. Adım başı kaynak sularla dolu olan bu bölge sırtımızda su taşımaya gerek bırakmıyor. Ördekli deresini geçtikten sonra, üst yaylaya doğru devam edilir. Üst yaylanın hemen altında Ördekli gölü var. Gölde kısa bir aparatif moladan sonra Nebınav yaylasına doğru devam edilir. Bu bölümde yaklaşık 6 km kadar yokuş ve tırmanış açısından geride kalan kısımdan daha zahmetlidir. Ördekli dağının zirvesine varıldığında önlerinde göz alabildiğine yeşil çayırliklar ve düzlükler var. Düzlüğün tam ortasından yılan misali kıvrılıp giden Karasu deresi grçiyor. Yolun yaklaşık 4 km'si bu yüksek platonun çayırlik alanlarında devam ederyor. Geniş ve bol sulu çayırları Koçerlerin renkli çadırları süslemektedir. Yol üzerindeki Koçer yaylalarına varıldığında ellerinde tepsilerle yolunuzu yayla halkı keser. Tepsilerin içerisinde bu verimli topraklarda beslenen koyunların yoğurdundan buz gibi ayranlar ikram edilir. Aslında yol boyunca bu tür ikramlarla sık sık karşılaşırız.

Keyifli geçen Nebirnav yayla yolundan sonra, Cepkenli (pagan) köyüne doğru inişli yoldan devam edilir. Cepkenli köyü yolunun köye kadar ki kısmı inişli bir bölgedir. Köyün doğusunda bulunan dağın zirvesinden aşağıya bakıldığında yeşil çayırların ortasında kaya bloklarının üzerine kurulmuş tarihi bir köy olduğu hemen anlaşılıyor. Ekip uzaktan görüne köyün güzelliğine kapılıp hızlı adımlarla köye varmaya çalışır. Ancak kalan mesafe yaklaşık 7km dir. Günün sonunda Cepkenli köyünde kamp yapılır. Köyün karşı düzlüklerine kurulan kamp, köy halkının ilgi odağı olur.

3. Gün: Sabahın erken saatlerinde uyanan ekip kahvaltıdan sonra saat 05:30 gibi yürüyüşe başlar. Hedef Hirabedar köyü ve yürünecek yol mesafesi yaklaşık 25 km'dir. Cepkenli köyünden yola çıkan ekip köyün hemen altında vadi yolundan devam eder. Uzun bir vadi yürüyüşünden sonra, ilk yol ayırımında Topçudeğirmeni köyüne doğru yokuş çıkılır. Bir süre sonra Topçudeğirmeni (Şamanıs) köyüne varılır. Köyün girişinde kalabalık çocuk grupları grubu karşılar. Bu köyde kısa bir mola ve beslenmeden sonra Kapçık köyüne doğru inilir.

Kapçık köyü Topçudeğirmeni köyüne yaklaşık 2 km mesafede olup, Hirabedar köyüne giden eski kervan yolu yol ayırımındadır. Kapçık köyünden itibaren grubu zorlu ve yokuş olan bir yol bekliyor.

Yokuş bitiminde Hirabedar köyüne tepeden bakacak şekilde 3.300 metre yüksek zirvede mola verilir.

Kısa bir moladan sonra yokuş aşağı Hırabedar köyüne doğru yola çıkılır. Yaklaşık 8 km mesafe olan bu iniş kısmı, küçük tatlı tepeciklerle devam eder ve akşam saatinde köye varılır.

Köyün hemen altındaki çayırılık düzlükte kamp kurulur ve yürüyüşün üçüncü gecesinde burada kalınır. Misafirperver köy halkı hemen ikramlarla sizleri ziyaret eder.

4. Gün : Önceki günün yorgunluğunu atan ekip ertesi gün sabah saat 05:00 te ayakta hazır olur. Hedef Kirgeçit köyü üzerinden Kuşdağı köyüne varmaktır. Yürünecek mesafe yaklaşık 25 km dir. Dördüncü günün parkuru, geride bırakılan parkurdan daha kolaydır. Sert yokuşlar ve inişler yoktur. Engebeli arazide devam eder. Önemli bir kısmı da düzlüklerden oluşur. Ancak bu bölgenin en önemli sorunu su sorunudur.

Önceki günlerde hemen hemen her yerde bir su kaynağının olması nedeni ile su konusunda rahatlık yaşayan ekip. Bu gün için gün boyu yetecek kadar su taşımak zorundadırlar. Hırabedar köyünden başlayan yürüyüşün önemli bir kısmı asfalt yola yakın mesafede yürünüyor. Kirgeçit köyüne kadar rota üzerinde herhangi bir yerleşim alanı yoktur.

Yaklaşık 20 km'lik mesafede sadece iki ayrı yerde su kaynağı vardır. Grup kaynak suların olduğu yerlerde molalar vererek beslenme ve ihtiyaçlarını giderirler.

Ardından yola devam eden grup uzun bir yürüyüşten sonra Kirgeçit köyüne varırlar. Ancak burada dikkatinizi çekeceğim bir hususu da sizlerle paylaşmak isteriz. Kirgeçit köyü, önceki günlerde yürüdüğümüz bölgelerdeki köylerden daha büyük bir yerleşim yeri

olmasına rağmen yürüyen gruplara karşı oldukça ilgisiz, hatta grubun dinlenmek için bahçelerde oturmalarını da engelliyorlar. Sanırım biraz kapalı bir toplum gibiler. Tek avantajı köyde iki tane bakkalın olmasıdır.

Kırgeçit köyündeki kısa moladan sonra, yürüyüş grubumuz Kuşdağı köyüne doğru yola devam ederler. Kalan mesafe yaklaşık 5 km dir. Kuşdağı zirvesinden Gürpınar ve çevresindeki köylere kuşbakışı izlemekte ayrı bir keyif veriyor. Ekip akşama doğru Kuşdağı kamp alanına varır.

5. Gün: Geceyi Kuşdağı köyünde ve nispeten diğer kamp alanlarımıza göre sıcak olan kamp alanımızda dinlenerek geçiren grubumuz, sabahın erken saatlerinde kahvaltılarını yapmış yürüyüşe hazır beklemektedirler. Sabah saat 05:00 te yürüyüş başlar ve yürünecek mesafe yaklaşık 25 km'dir.

Son gün olmasının verdiği heyecan ve bu gün yürünecek yolun tamamının düz (ova) olması ekibin moralinin yüksek olmasına sebep oluyor. Tabi birde günün sonunda Van Gölünde yüzme ödülü var; Kuşdağı köyünden yola çıkan grup öğleye doğru Gürpınar ilçe merkezine varır. Burada kısa bir moladan sonra yürüyüş devam eder. Yürüyüş boyunca, sulu ve çayırılık alanlardan geçiliyor.

Akşama doğru varış noktamız olan Hakkâri- Van-Gevaş yol ayrımına varılır. Ve artık manzaranız Van gölü sizlerle buluşmayı bekliyor. Beş günlük uzun ve zorlu geçen bir yürüyüşten sonra Gevaş sahillerinde Van gölünde yüzmeye ödüllendiriyoruz kendimizi.

Burada belirtmek istediğimiz önemli bir husus var. Beş günde yürünen bu yolun sürekli yürüyüş yolu haline gelebilmesi durumunda, yol güzergahı üzerinde bulunan köy ve yayla halkı ekonomisine katkı sağlayacağı gibi. Bölgemizin ve yüz yıllar boyu Kervan Yolu olarak kullanılan yolun tarihi ve kültürel dokusu ile turizme kazandırılabilir.

Hakkâri engebeli arazi, yüksek dağları olması itibari ile vadileri bol bir yerdir. Her vadisinde güçlü bir akarsu mevcuttur. Kısa ve uzun doğa yürüyüşleri için ideal alanların olduğunu daha önce de bahsetmiştik.

DEPİN (Helel) VADİSİ

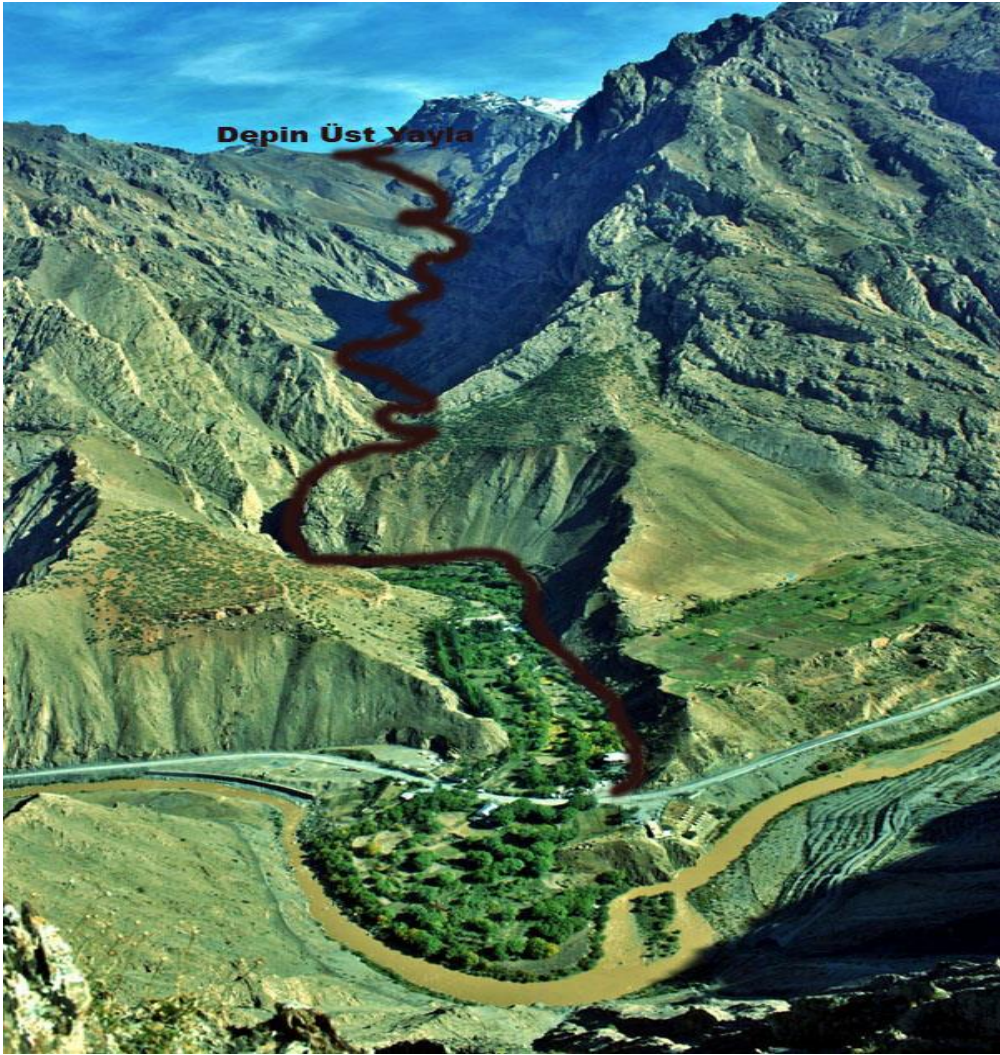
Depin Vadisi Hakkâri şehir merkezine oldukça yakın ve doğa yürüyüşü için ideal bir parkurdur. 1.300 rakımda başlayan yürüyüş 3000 metre yüksekliğe devam edebilir. Ayrıca vadinin ileri noktalarında ikiye ayrılan yol, sağ vadiden devam edildiği takdirde Çarçelan dağlarına, ve Kısare zirvesine de gidilebilir. Bu yol daha çok dağcılık için grupların kullandığı rotadır. Sol vadiden devam eden yol ise, Depin yaylasında son bulur. Depin yaylası görseli ile oldukça güzel bir yerdir. Uzaktan kuşbakışı Hakkâri kent merkezi görünür.

Depin Yaylası.

DEPIN VADİSİ YÜRÜYÜŞ ROTASI : Depin vadisi yürüyüşüne başlamak için, kent merkezinden araçla yedi kilometre mesafede bulunan Zap vadisi, Depin (Helel) bölgesine gelmek gerekiyor. Burada araç bırakılır, gerekli malzemeler ve sırt çantalar alınarak yol devam edilir. Depin vadisinin vadi girişi oldukça dar ve yüksek kayalıklar arasından geçiyor. Hatta yer yer sadece derenin geçebileceği kadar daralan vadiden suların içinden yürünerek geçilir. Yıllarca bu vadinin yüksek yaylalarını mesken tutan yaylacılar tarafından vadiden aşağıya doğru akan derenin üzerinde, muhtelif yerlerde odun ve taşlardan küçük köprüler yapılmış. İlk girişinde vadinin verdiği heyecan yol ilerledikçe artarak devam ediyor.

Depin (Helil) Vadisi Rotası.

İlk 500 metre kadarki mesafeden geçtikten sonra vadi genişlemeye, yürüyüş yolu yükselmeye başlıyor. Kısa ve sert yamaç yürüyüşünden sonra vadi tabanının yürüyüş alanı da genişliyor. Artık bundan sonraki mesafe daha kolay yürünür durumdadır.

Vadinin her iki tarafı yüksek dağlar, sert yamaçlar, kısmen ağaçlıktır. Yabani hayatın bölgedeki bütün türlerinin görülebileceği bir vadidir. İlk mola yeri “Kara Ceviz” dediğimiz su kaynağının olduğu orta büyüklükte bir düzlük alandır. Buradan bunu da belirtmekte fayda var. Vadi boyunca akan dere içilebilir sudur.

Derenin kaynağı Depin yaylasının en üst bölgesindedir. Gerçek bir kaynak suyu olduğu gibi üzerinde suyu kirletecek herhangi bir yerleşim veya benzeri bir durum yoktur; Kısa bir moladan sonra yürüyüş devam eder. Yaklaşık üç saatlik yürüyüşten sonra, ikinci mola yeri “Aşağı Yayla veya Şelale altı dediğimiz bölgedir. İkinci moladan sonra artık hedef üst yaylaya varmaktır.

Yürüyüş ilerledikçe, vadiden yükselmeye de devam edilir. Yol üzerinde “Orta Yayla” da kısa bir moladan sonra önümüzde sert bir yokuş var. Yolun tamamı geniş patikadır. Patika bu yokuşun ortasında bir yılan gibi kıvrılarak yükselir. Biraz yorucu da olsa, yamaçta kıvrılarak ilerlenen yolun sonunda “Üst Yayla” bulunur. Ve burada yürüyüş sona erer. Yaylanın sol üst yamacında Helel deresinin kaynağı bulunmaktadır. Bu yükseklikte artık her yer ayaklarınızın altındadır. Karşı dağların aralıklarından Hakkâri kent merkezi görünür.

Depin vadisinin üst yaylası kamplı faaliyetler için de çok elverişli ve olabildiğince keyifli geçebilecek faaliyetlerin ana merkezidir;

Üst yaylaya varıldıktan sonra, fotoğraf çekimi, gün ortası beslenme molası sonrasında inişe geçilir.

Sabah erken saatlerinde başlayan yürüyüş, grubun performansına göre akşam saat 18:00 civarında Depin de sona erer. Yürüyüş rotalarımıza Zap vadisinden devam ediyoruz. Zap vadisinin onlarca vadi kolları var. Bunların hepsi yürüyüş rotalarıdır. Ancak biz burada birkaç tanesini sizlerle paylaşacağız.

Türkünis vadisinde yürüyüşe başlamak için Hakkâri Van yolu üzerinde bulunan Çanaklı köyüne araçla gelmek gerekiyor. Köyden itibaren vadi tabanlı yürüyüş rotası devam eder. Yaklaşık 10 km mesafeden sonra, eski bir Ermeni köyü olan ve tarihi kilisenin hala ayakta olduğu Türkünis köyüne varılır. Aynı rotadan geri dönülebileceği gibi, Köyden itibaren Batıya doğru devam ederek Konak köyüne kadar gidilebilir.

Depin Orta Yayla ve Şelale Buzulu.

Yukarı Zap vadisinin en güzel vadi kolu Kırıkdağ (Dêz) vadisidir. Zap nehrinin kıyısında bulunan Kırıkdağ köyünden itibaren Cilo dağlarına kadar devam eden ve yaklaşık 3.600 metre yüksekliğe kadar yürüyüş rotaları mevcuttur. Kırıkdağ vadisi Hakkâri bölgesinde yüzyıllar boyu önemli bir yaşam merkezidir. Tarihten günümüze bu vadiye 9 (dokuz) yerleşim alanı mevcuttur. Geçmişte bu köylerin çoğu Nasturi(Süryani) ve Ermeniler'den teşekkül köylerdi. Vadi boyunca sadece 2 köy Müslüman köyüydü.

Böylesine farklı etnik kimlik ve inançların olduğu bir vadiye elbette ki bırakılan tarihi dokunun da çeşitliliği bölgeyi ayrı bir cazibe merkezi haline getiriyor. Kırıkdağ köyünden Cilo Reşko eteklerinde bulunan Mergan yaylasına kadar araçla gidilebiliyor. Mesafe 35 km'dir. Ancak Kırıkdağ vadisinin de önemli vadi kolları var. Bu vadilerin en önemlileri, Çiçek Vadisi, Uleder (Ulu kilise) vadisi, Gelezu (Su köyü) vadileridir.

Kırıkdağ Ava Spi Vadisi Rotası.

Kırıkdağ vadisi boyunca, Cilo dağlarına kadar, doğa sporlarının her türüsü ve her seviyesi yapılabilir. Eriyen buzul sularından beslenen dereye yılın her vaktinde kano yapılabilir. Bahar aylarında rafting yapılabilir. Mergan, Bala ve üst bölgelerindeki buzullarda buz tırmanışları, birçok bölgede kaya tırmanışları yapılabilir.

En teknik rotadan en klasik rotaya kadar her türlü tırmanış ve yürüyüş yapılabilir durumdadır. Cilo Reşko zirvesinin teknik rotası da bu vadinin sonunda başlar. Biz bu kısımda vadi ve devamında bulunan doğa yürüyüşleri rotalarını sizlerle paylaşacağız.

ULEDER VADİSİ VEYSEL DEMİRCİ YÜRÜYÜŞ ROTASI : Kırıkdağ köyünden Mergan yaylasına giden Ava Spi vadisinin 2.km'sinde vadinin sağında küçük bir yerleşim alanı var. Kırıkdağ köyünün mezarası olan bu yerleşke Uleder Vadisinin vadi ağzına kurulmuş, köyün hem alt tarafından hem de içerisinde iki ayrı dere akıyor.

Köyün altından akan dere buzulların beslediği Kırıkdağ çayıdır. Köyün içinden akan dere ise Uleder vadisinden gelen deredir.

Uleder vadisinin toplam yürüyüş mesafesi yaklaşık 10 km'dir. Yol hafif yokuş ve geniş bir patikadır.

Uleder vadisi yürüyüş rotası oldukça ilginç ve güzeldir. Vadi girişi dar bir kanyon şeklindedir. Her iki tarafı yüksek kaya blokları var. Kanyon hali ile vadi girişi vadinin ilginçliğinin bir başlangıcıdır. Yürüyüş rotası üzerinde neredeyse her iki yüz metrede bir, hangi tarihlerden kaldığı bilinmeyen ve gözetleme kulelerini andıran yapılar vardır. Bu yapılar dev evleri olarak ta tabir edilen şekilde yapılmış.

Uleder Vadisi Rotası.

Oldukça büyük taşlardan örülen duvarların önemli bir kısmı sağlamlığını kurumaktadır. İnsan gücü ile üst üste konulması neredeyse imkansız görünen dev kaya parçalarının oluşturduğu bu yapılar birbirlerini görebilecek yüksekliklere kurulmuşlar. Yürüyüş rotamız üzerinde bu yapılar arasından devam ediyor.

Uleder Vadisi Rotası.

Vadinin sağında dağın zirvesine yakın bir yerde, üst kısmı ve alt kısmı tamamen uçurum olan bir kilise mevcuttur. Yüksek ve gri renkli kayalıkların içerisinde beyaz bir inci gibi parlıyor. Orijinal ismi Mar Şalita Kilisesi olan bu yapı, yöre halkı tarafından Uleder (Ulu kilise) yüksek kilise olarak ta isimlendirilir;

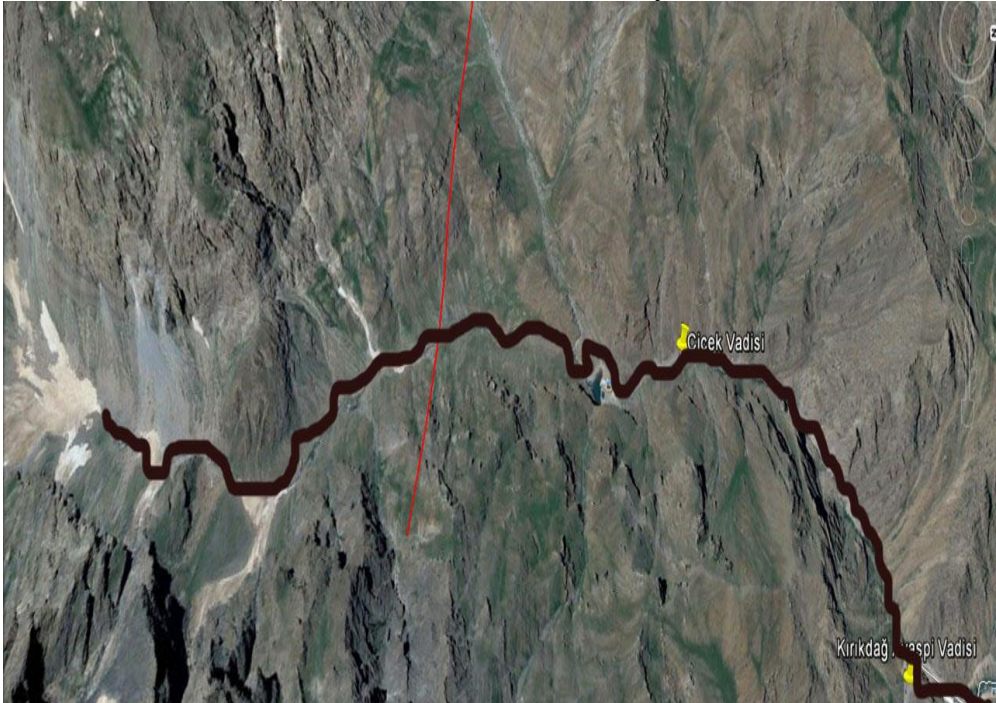

Yürüyüş vadi tabanında devam ediyor. Yolun tamamı yaklaşık 10 km'dir. Ancak vadi sonunda daracık bir alan içerisinde eski yapılara ait kalıntılar var. Bu kalıntıların olduğu köyde rotamız sona ermektedir. Bundan sonraki kısım daha çok dağcılığının ağır bastığı tırmanış rotalarıdır. Bu tırmanış rotalarından biri Mar Şalita kilisesine kadar devam ediyor.

Kırıkdağ vadisinin ikinci önemli vadi kullarından biri de Çiçek Vadisidir.

ÇİÇEK VADİSİ ROTALARI: Çiçek vadisinin yürüyüş mesafesi yaklaşık 15 km'dir. Çiçek vadisi Uleder vadisi ve diğer vadi kullarına nazaran daha ağaçlık bir vadidir. Çiçek vadisi Kırıkdağ vadisinden başlar, Kevipir buzuluna kadar devam eder. Ancak son yıllarda vadinin önemli bir kısmına araba yolu yapıldı. Vadi soyu üzerinde bir HES havuzu mevcuttur. İki ayrı seçenek ile yürünebilir.

Seçenek 1. Kırıkdağ vadisinden başlayarak HES havuzunun yanından devam ederek Kevipir buzulunun altına kadar yürümek.

Çiçek Vadisi 1. Rota

Seçenek 2. Araçla HES havuzuna kadar gidilir ve oradan itibaren kevipir buzuluna kadar yürünür.

iek Vadisi Yürüyüş Rotası.

iek vadisi isminden de anlaşılacağı gibi endemik iek eşitleri ile bilinir. Yürüyüş rotası boyunca vadinin her iki yamacında çok farklı çiçekler ve bitki örtüsünü görme şansı vardır.

Birinci rotanın uzunluğu yaklaşık 30 km dir. Böylece Kırıkdağ köyü merkezinden başlayacak olan yürüyüş Kevipir buzulunun altında sona erer. Buradan sonraki bölüm yoğun olarak dağcılık ve teknik tırmanışların yapılacağı bir alandır.

İkinci rota da aynı güzergâhta devam eder ve yürüyüş mesafesi yaklaşık 15 km dir. Yol boyunca yüksek dağların doruklarından doğan nefis kaynak sularından içerek hiç su taşımadan yürüyüşü tamamlanır.

Kırıkdağ vadisinin devamında, Bala yaylası ve Mergan yaylası yol ayırımında Su köyü (Gelezu) köyü var. Su köyü Kırıkdağ vadisinin en güzel en görkemli ve en stratejik bölgesine kurulmuş. Su köyünü ortasında akan dere uzunca bir şelale oluşturmaktadır. Eski bir Süryani köyü olan bu yerleşim alanında derenin karşı yamacına muntazam kurulmuş köy evleri kalıntıları var. Aracın gittiği son noktada ise vadinin tamamına kuşbakışı hakim olan bir kilise var. Kilise vadideki diğer dokuz kiliseden daha sağlam durumdadır. Su köyünden başlamak üzere üç ayrı bölgeye oldukça keyifli doğa yürüyüşü yapılabilir.

Su köyü (Gelezu)'n den kuzey tarafındaki Gelezu vadisi şelalelerle dolu bir vadidir. Anca bu vadi doğa yürüyüşünden çok tırmanış için daha elverişlidir.

Su (Gelezu) köyü konum itibari ile bir çok yolun çakıştığı bölgededir. Bu yollar yüz yıllar boyu bölgedeki dağ köylerinin birbirleri ile bağlantılarının olduğu yollardır. Yani Kırıkdağ köyü üzerinden Su köyüne gelindiğinde, Kuzeye doğru Çıl kani (kırk çeşme) yayla yolundan Yüksekova köylerine varılır.

Aynı şekilde doğu tarafından Deyiye Cafer (Cafer Kapı) üzerinden Büyük Çiftlik beldesine oradan da Yüksekova merkeze geçilir. Güney tarafındaki yoldan Oramar (Dağlıca), Baz (Çanaklı) ve Şemdinli'ye kadar sıralı köylere geçilir.

Batı yönünde yüründüğünde ise belki de dünyanın en görkemli dağ yollarından biri olan, sırası ile Kırıkdağ köyü, Alagipe köyü, Kaniya Ekıt (Asma Çeşme) üzerinden Mere dağı, Sümbül dağı arkasından Kan gölüne ve oradan yüksek zirvelerin üzerinden Çukurcaya kadar devam eden uzunca bir yol var.

Su köyü (Gelezu) dan Mergan yaylasına ve oradan da Reşko buzuluna kadar güzel ve çokta uzun sayılmayan bir yürüyüş rotasıdır.

Bu noktada asıl dikkat çekmek istediğim doğa yürüyüşü ve dağlar arası trans yolu olabilecek en önemli rotalardan birini daha belirteyim.

BALA YAYLASI YÜRÜYÜŞ ROTASI : Hakkâri bölgesinin yeşil rengi ve yüksek dağlar arasındaki en önemli platolardan biri Bala Yaylasıdır. Bala yaylasından bir çok yöne doğru eski patika yollar var;

Kırıkdağ vadisinden başlayıp Bala yaylası üzerinden, Cilo dağlarını aşarak Serpil Horkedim yaylasına varış rotası. Bölgenin en yüksek en görkemli ve en güzel yollarından biridir.

Mesafe yaklaşık 20 km'dir.

Su köyünden başlayıp tarihi Suve köyünden taş döşemeli ve ilk başta ciddi yokuş yoldan Bala yaylasına doğru devam eder. Su köyünden Bala yaylası yaklaşık 5 km dir. Uzun ve yorucu geçecek bir yürüyüşten sonra Bala yaylasına varılır. Bala yaylasında Hakkâri halkının üstün misafirperverliği ile karşılanır, yayla ahalisinden her kes sizlere bir şeyler ikram etme yarışına girerler.

Bala Yaylası Yürüyüş Rotası.

Buzul dağlarının yamaçlarından çıkan kaynak suyu ve koyun yoğurdu ile yapılan ayranın tadına doyum olmaz; İkrâm ve kısa bir moladan sonra Bala yaylası üzerinden Deriya Ersane (Aslan Kapı) bölgesine doğru yürüyüşe devam edilir.

Yaklaşık 4 km sonra Cilo dağlarının en yüksek ikinci zirvesi olan Bobek zirvesinin arka sırtlarına varılır. Bu sırttaki patika yıllarca bölge halkının kullandığı köy yoludur. Bobek sırtlarındaki yüksek Alpin çayırların içerisinde öbek öbek çıkan kaynak suları kıvrılarak vadiye doğru inerken, trans yürüyüşler için kamp kurulacak en güzel yerlerden biridir.

Güneye doğru onlarca sıralı dağlar ve vadilerle dolu muhteşem manzarası yanında, Baz (Çanaklı) köyünün Çin pirinç tarlalarını andıran teraslama tarlaların görüntüsü yürüyüşe ayrı bir keyif katar. Buradaki kamp veya moladan sonra Serpil yaylasının Horkedim yaylasına doğru yol devam eder. Uzun ve inişli çıkışlı bir yürüyüşten

Cilo Reşko dağının sırtlarından Horkedim yaylasına varılır. Horkedim yaylası yüksek dağlar arasında rega renk çiçekleri ile oldukça görkemli bir platodur. Bundan sonraki yürüyüş alanının tamamı inişli yoldur. Horkedim yaylasından Serpil yaylasına yaklaşık 5 saatte ulaşılır.

Bala Yaylası

Serpil yaylasına varıldığında, isteğe bağlı köye kadar araçla veya yine yürüyüşle Serpil köyüne varılır. Serpil köyünden Yeşiltaş köyüne oradan da Yüksekova kent merkezine araçla geçilir.

Kırıkdağ köyünden başlamak kaydıyla yukarıda yazdığımız rotalar dışında da farklı mesafelere sahip keşfedilebilir ve rota olarak düzenlenebilir çok sayıda rota mevcuttur.

Aşağı zap vadisinde yürüyüş rotaları oldukça fazladır. Hakkâri merkeze en yakın rota Ağaçdibi köyü ve şelale yürüyüş rotasıdır. Ağaçdibi (Kehe) köyü Sümbul dağı arkasında derin bir vadi tabanıdır. Vadi yoğun ağaçlık ve su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Ağaçdibi deresi Çarçelan dağlarından beslenerek vadideki kaynak suları ile birleşir. Yaklaşık 14 km vadi tabanından Zap nehri ile birleşiyor. Ağaçdibi vadisi doğa yürüyüşü için oldukça elverişli ve bir çok imkanı ile tercih edilebilir bir rotadır.

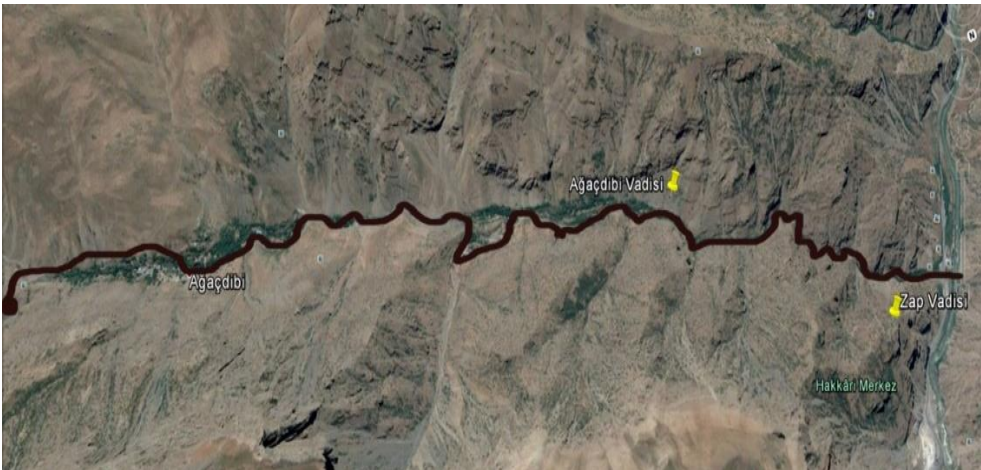
Ağaçdibi Vadisi Yürüyüş Rotası ve Yol Üzerindeki Şelale.

Rotanın önemli avantajları kent merkezine yakın olması, Vadinin her yerinde kaynak sularının olması, tarihi bir köy olması yanında folklorik yaşamın en güzel örneklerini hala taşıyor olması ve en önemlisi de görkemli ve uzunca bir şelalenin olmasıdır.

Ağaçdibi şelalesi Hakkâri halkı ve bölge halkı tarafından en çok bilinen ve ziyaret edilen bir doğa harikasıdır.

AĞAÇDİBİ (KEHE) YÜRÜYÜŞ ROTASI : Rota Zap vadisinin Ağaçdibi deresi ile birleştiği yerden başlıyor. Asfalt yoldan itibaren Şelaleye kadarki yürüyüş parkuru yaklaşık 14 km'dir.

Yine Zap vadisinden başlamak üzere Pirmus yaylasına kadarki mesafe ise yaklaşık 20 km'dir. Bu vadideki yürüyüşlerimizi genel olarak köy merkezinden başlatarak Pirmus yaylasına kadar devam ettiriyoruz.

Ağaçdibi (Kehe) köyü merkezinden yaylaya kadarki mesafe yaklaşık 10 km'dir. Bu parkur en çok tercih edilen parkurdur. Köy merkezine kadar araçla gidildikten sonra. Yürüyüş başlar. Kısa bir süre sonra görkemli Ağaçdibi Şelalesi altında mola verilir. Şelale her daim gökkuşağı ile süslenir vaziyette sizleri karşılar. Moladan sonra derenin akış yönüne doğru traktör yolu olarak ta tabir edilen toprak yoldan yürüyüşe devam edilir. Yol boyunca yükselerek ilerleyen rota, zorluk derecesi bakımından orta seviyede diyebileceğimiz bir rotadır. Varış noktası Pirmus yaylası olan rota, yeşil çayırılık ve bol su kaynaklarının olduğu yaylada sona erer.

Ağaçdibi Vadisi.

Ağaçdibi köyü doğa yürüyüşleri bakımından zengin olduğu kadar, dağcılık ve kaya tırmanışları açısından da oldukça zengindir. Bu bölgenin endemik bitki ve kelebek türleri ise ziyaretçilerine ayrı bir görsel zenginlik sunuyor. Bu nedenle vadinin aşağı kısımları Hakkâri şehir halkı tarafından da yoğun bir şekilde kullanılan önemli mesire alanlarından biridir.

OĞUL (TAL) KÖYÜ : Zap vadisinin önemli yürüyüş parkurlarından biri de Oğul (Tal) köyü yürüyüş rotalarıdır. Oğul köyü sadece doğa yürüyüşü bakımından değil, su yürüyüşleri, kanyon yürüyüşleri, kano, dağcılık ve kaya tırmanışı açısından zengin bir vadidir.

Oğul (Tal) Köyü ve Vadisi.

Ayrıca Cumhuriyet öncesi dönemlerde uzun yıllar Nasturilerin yaşadığı önemli iki yerleşim alanından meydana geliyor.

Bir diğer özelliği ise, yüz yıllar boyu bölgede yaşayan bütün Hristiyanların yılda bir kez Hac vazifelerini yerine getirmeye geldikleri Mar Abişo manastırı da bu vadinin doruklarındadır. Yani bölgenin önemli manastırlarından biri olan Mar Abdişo manastırı vadinin sol yamacının zirvesine yakın bir yerde uzaktan ziyaretçilerini selamlıyor.

Bu vadideki manastırın iç hizmetlerini ve görevlileri olan Aziz'lerin köyü ise vadinin sol üst kısımlarında dik bir yamaca kurulmuştur.

OĞUL (TAL) VADİSİ YÜRÜYÜŞ ROTASI : Oğul köyü vadisi bölgede Tal vadisi olarak bilinmektedir. Vadi Zap vadisinden başlayarak Hakkâri dağlarının doruklarına doğru devam eder. Vadide üç ayrı yürüyüş rotası mevcuttur. Bizim yaptığımız çalışmalarda vadinin üç ayrı önemli noktalarını yürüyüş rotaları haline getirdik. Bu rotaların hepsi de orta zorlukta olup oldukça keyifli rotalardır.

Tal Vadisinin iki yürüyüş rotası.

Doğa ve tarihi dokunun birleştiği vadide yol boyunca berrak akan Tal deresi sizlere eşlik ediyor.

1. Rota Zap vadisinden başlar, Oğul köyünde sona erer. Bu yol yer yer Vadi tabanından yükselerek kuş bakışı Tal kanyonunu izlersiniz. Bu rota yaklaşık 30 km'dir.

2. Rota Bake köyünden başlar Azizan köyüne kadar devam eder. Rotanın başlangıç ve bitiş noktaları vadideki köylerdir. Bu köyler eski Asuri köyleridir. Hal böyle olunca Kiliseler, teraslama tarlalar, üzüm bağları, bittim fıstığının bol olduğu güzel ve zor olmayan güzel bir yürüyüş rotasıdır. Başlangıç ile bitiş arasındaki mesafe yaklaşık 20 km'dir

3. Rota Bake köyünden başlar Öküz Vadisi (Dolaga) dediğimiz bölgeden Çanaklı(Baz) köyüne doğru devam eder. Bitiş noktası Öküz Vadisi başında sona erer

Buradaki mesafe yaklaşık 18 km'dir. Diğer iki rotadan ziyade bu yürüyüş rotamız uzun trekkingler için oldukça elverişli bir yoldur. Trans veya gece kamplı yürüyüşleri için de bu rota çok uygundur. Devam etmek isteyen yürüyüşçüler, buradan Çanaklı (Baz) köyüne kadar devam edebilirler.

Oğul köyü ve Tal vadisi bölgesi yine endemik kelebek ve bitki türleri ile birlikte doğal yaşamın en önemli noktalarından biridir. Bölge dağlarında yaşayan vahşi yaşamın yoğun olduğu yerlerden biridir.

Zap vadisinin tarihi dokusu, yerleşim alan çeşitliliği, görsel güzellileri, yürüyüş rotaları, ekin alanlarının çeşitliliği, endemik türlerinin bolluğu açısından en önemli vadi kollarının başında Kazan (Tiyar) vadisi gelir. Zap vadisi Hakkâri merkezden uzaklaştıkça, yani Çukurca ilçesine yaklaştıkça rakımı hızla düşmektedir. Hal böyle olunca aşağı vadilerde yetişen meyve ve diğer ekinlerin çeşitliliği de artıyor.

Örneğin Kazan vadisinde tespit edilen sekiz (8) tür üzüm yetişmektedir. Bunun yanında tütün, susam, nar, sumak, bittim, fıstık, elma, armut, erik, kaysı, kiraz, pirinç, buğday, mısır ve daha bir çok şey yetiştirilmektedir. Kazan vadisi Zap vadisinin diğer vadi kollarından nispeten daha geniş ve yerleşim alanları daha düzlük yerlerde kurulmuştur.

Ancak Tiyar köyünü yerleşim alanı çok dar ve kayalıkların uçurumlarına evler yapılmıştır. Şimdilerde bu köyde kimseler yaşamazsa da geçmişte yaşayan halk çocuklarının dereye uçmamaları için bağladıkları bilinmektedir. Vadi yukarıya doğru devam ettikçe genişliyor, tarım alanları artıyor, yerleşim yerleri daha düzgün yerlere kurulmuş oluyor.

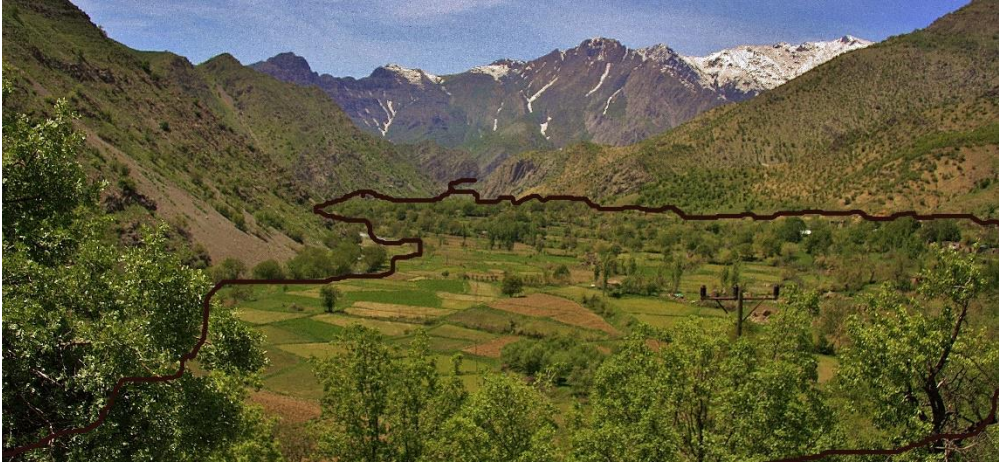
Vadinin başlangıç ve bitiş noktaları arasındaki mesafe, eğer tek parça halinde düşünürsek yaklaşık 35 km'dir.

KAZAN VADİSİ YÜRÜYÜŞ ROTALARI : Yürüyüş rotalarımız bu geniş ve uzun vadinin bir çok yerinden geçmektedir. Örneğin Sıbsidan köyünden başlayacak olan yürüyüş Çevizli (Güzereş) köyünde sonlandığında yaklaşık 16 km kadardır.

1. Rota Kazan – Çevizli Rotası: Kazan (Tiyar) köyünden başlayan yürüyüş rotası, vadi tabanından devam ediyor. Yer yer ağaçlık olan rota güzergahı dere boyunca çeşitli bitki örtüsü ve geçmiş tarihlerde yapılan kiliselerin içinden geçiyor. Köy halkının yaptığı doğal köprü üzerinden suyun diğer yakasına geçerek devam eden yürüyüş Meşeli (Heşet) köyü altından devam ediyor. Varış noktası olarak belirlediğimiz Çevizli (Güzereş) köyüne kadar ki yürüyüş mesafesi yaklaşık 16 km'dir.

2. Meşeli – Cevizli Rotası: Meşeli köyünden başlamak üzere, yürüyüş rotamız, Tuhup köyü düzlüklerinden geçerek ilerler. Yüz yıllarca çeltik tarlaları olarak ekilen bu alanın ilkbahar yürüyüşleri daha keyifli oluyor. Yol boyunca su kaynaklarından besleneceğimiz gibi, Çeltik (Tuhup) köyünde keyifli bir mola verilebilir.

Ayrıca sadece yolun bu bölgesine ait küçük bir değişiklik yapılarak Çeltik (Tuhup) köyünün altından değil de, üst kısmından Yani Kayalık (Zavite) köyünün altından geçilerek uzunca bir yamaç yürüyüşü de yapılabilir. Böylece vadiyi kuşbakışı seyrederek yürüyüş devam ettirilebilir.

Meşeli köyünden başlayıp Cevizli köyünde sona eren rotanın uzunluğu yaklaşık 14 km'dir

Kazan Vadisi Rotası

Bu mesafe bölgeye araçla gidildikten sonra ilginç bir doğa ve tarihi yürüyüş için ideal mesafedir. Kayalık yamacında bulunan tarihi kilise görkemi ile yürüyüşçülerin dikkatini üzerinde topluyor. Hal böyle

olunca Meşeli – Cevizli köyleri arasındaki doğa yürüyüşü rotası kolay olmakla birlikte tarihi doku ve doğal güzellikleri açısından güzel bir rotadır.

Rotası Üzerinde Çeltik Tarlaları.

Kazan vadisinden çevre köylere ve yakın bölgelere birçok farklı rotadan yürüyüş yapılabilir. Bu bölgelerdeki rotaları da bundan sonraki çalışmalarımızda sizlerle paylaşacağız.

Zap vadisinde yürüyüş rotalarının çok olduğunu, zaman ve imkan dahilinde sürekli yeni rotaların yürüne bileceğini her seferinde dile getirdik. Şimdi yine zap vadisinin görkemli güzel, gününbirlik kısa yürüyüşler için kolay ve keyifli bir rotayı beğeninize sunacağız.

Ava Ure : Vap vadisinin Hakkâri merkeze en yakın vadi kollarından biridir. Ure vadisinde farklı yükseklik ve güzellikte 4 adet şelale var. Genel olarak bu şelalelerin en aşağıdaki halk tarafından bilinmektedir. Vadide yürüyüş yapanlar genellikle aşağı şelaleye kadar giderler. Ancak yaklaşık 300 metre kadar daha yürüdükleri takdirde kayalıkların arasından aşağıya akan sıralı şelaleleri de yerinde görme şansları olacak.

URE VADİSİ ROTASI : Ure Vadisinde doğa yürüyüşü yapmak için iki ayrı rota mevcuttur. Rotaların her ikisi de kolay, eğlencelidir. Birinci rota sürekli su yolunu takip eden, hafif yokuşlu bir yoldur. İkinci rota ise daha uzun ancak daha kolaydır.

İkinci rotanın ortalarında zap vadisinin kanyon halini çok rahat izlenebilir. Yolun önemli kısmı yamaç şeklindedir.

Ure Vadisi 1. Rota Mesafe yaklaşık 4 Km.

1. Rota Zap vadisinden başlar. Başlangıç noktasından itibaren sürekli yokuş halinde olan rota dere boyunca devam eder. Yaklaşık 1 - 1.5 saatte ilk şelalenin olduğu yere varılır.

Bu mesafe gidiş dönüş yaklaşık 4 km'dir. Zap vadisi araç yolunun olduğu yerden başlayarak, dere kenarından ceviz ağaçlarının gölgesinden yürüyüş devam eder. Yürüyüş görkemli Ure şelalesinde sona erer. Şelalenin altında küçük bir mağara ve mağaranın üzerinden önünü kapatacak şekilde sular akıyor. Suyun karşı tarafında küçük bir çayırılık var. Yorucu geçen bir yürüyüşten sonra dinlenme ve beslenme için oldukça ideal bir yerdir. Bol fotoğraf çekimi ve dinlenmeden sonra aynı rotadan geri dönülebilir.

Ure vadisi iki ayrı rotadan belli noktaya yürüyüş yapılacağı gibi yukarı şelalelerin olduğu notadan itibaren de yaklaşık 30 metrelik kaya tırmanışı sonrasında daha zorlu ve profesyonel yürüyüş yapılabilir. Mesafe gidiş dönüş 6m km'dir.

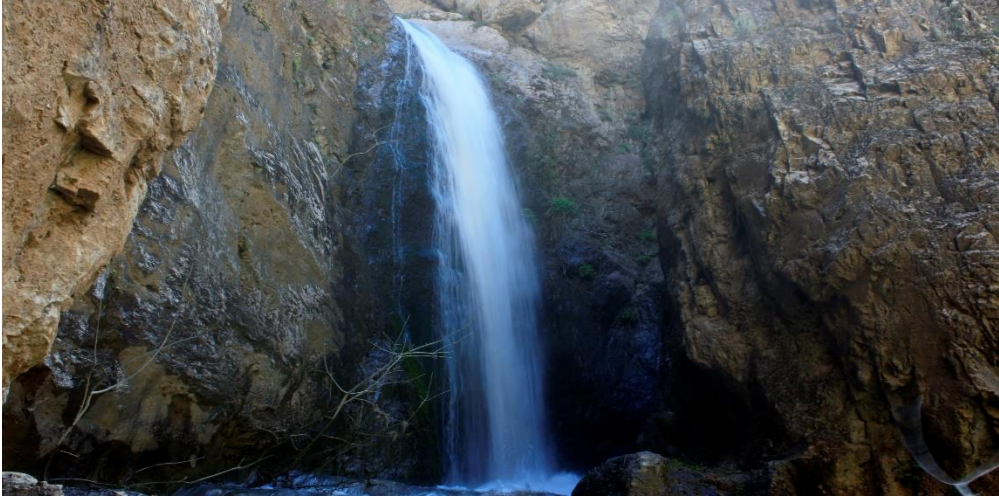
Zap vadisinden Ure Vadisine giden yürüyüş rotası.

Ure Vadisi 2. Yürüyüş Rotası

Yürüyüş mesafesi yaklaşık 6 km' dir

2. Rota Zap vadisinde, Çem bölgesi olarak bilinen ve Hakkâri halkının önemli mesire alanlarından biri olarak ta kullanılan yerden başlar. Yürüyüş mesafesi gidiş dönüş yaklaşık 6 km'dir. Çem lokantasının olduğu yerden başlayan yürüyüş rotası araba yolunun üst kısmından devam eder. Ure vadisinin yukarı kısmına gelindiğinde, Zap vadisinin Çukurca'ya doğru kısmı görkemli bir kanyon şeklinde doğa severler görsel sunum yapar. Hakkâri tarafına doğru geline yolda ise, vadinin Zap nehri kısmı görünür. Ayrıca Ure vadisinin de önemli bir kısmı görünür. Ceviz ağaçlarının yoğun olan bu vadiye bahar aylarında çeşitli yenilebilir dağ otları da toplanabilir.

Ure Vadisinin ikinci şelalesi.

Böylece Zap vadisi ve vadi kollarındaki rotaları kısaca burada belirttikten sonra, şimdi de Hakkâri merkezden Berçelan yaylası, Konak köyü, Otluca köyü, Bay köyü ve Durankaya beldesine giden yürüyüş rotalarını doğaseverlerle buluşturalım.

Hakkâri merkezden kısa ve uzun olmak üzere araçla gidilmeden günübirlik yürüyüş bölgeleri de oldukça fazladır. Biraz da olsa Şehir yaşamından uzaklaşmak, doğa ile buluşmak isteyip ancak aracı olmayan veya araçla gitmek istemeyenler için Bay köyü, Üleberan

yaylası, Dere köyü, Otluca köyü, Berçelan Zini tepesi ve İspiran yaylaları uygundur. Bu yakın bölgeler aynı zamanda doğal güzellikleri itibari ile de zengin alanlardır. Hepsinin ortak yanı ise yürüyüş bölgeleri aşağıdan yukarıya doğru devam ediyor olmasıdır.

Yani yürüyüşe başlarken Hakkâri kent merkezinden başlayıp yaylalara doğru yokuş çıkarak yürüyüş yapılmaktadır. Bölge olarak hem Hakkâri merkeze yakınlığı hem de yürüyüş yapılabilecek alanlarının çokluğu nedeni ile Berçelan yaylası en güzel ve en ideal yerdir. Coğrafik olarak geniş bir bölge olmasından dolayı değişik zorluklarda ve farklı yönlerde yürüyüşler yapılabilir.

Berçelan Yaylası : Berçelan yaylası bin yıllar boyu Hakkâri merkez ve yakın köylerde yaşayan halkın en önemli yaşama alanlarından biridir. Yarı göçebe yaşayan halkın en önemli geçim kaynağı hayvancılık olduğu için, kış aylarında kent ve köy merkezlerinde yaşarken, yaz aylarında hayvanlarını yaylalarda otlatarak yaşamlarının yarıyılını yaylalarda geçirirlerdi.

Berçelan Meydan Yaylası.

Yükseklik : 2.920

Böylece Berçelan yaylasında halkın isimlendirdiği onlarca oba yeri, meralar ile birlikte önemli kültürel öğelerde mevcuttur.

Bunların başında Daholan yaylası, Karadağ Av merkezi gelir. Av merkezi yüksekliği 2 ile 5 metre arasında değişen, uzunluğu yaklaşık 2 km kadar uzun olan dairesel örülmüş bir biçimde oluşturulan bir yerdir.

Hakkâri merkezden, Meydan yaylasına yürüyüş mesafesi : 20 km. Zorluk derecesi : Kısmen yokuş ve geniş Alpin çayırlar.

Diğer önemli yerlerden ikisi de Seyit Han gölü ve Lis gölüdür. Seyit Han gölüne Hakkâri beylerinden İbrahim Beyin oğlunun ismi verilirken, Lis gölüne ise Konak (Koçanı) köyü papazlarından Mar Şalita'nın kızının ismi verilmiştir.

Ber-Çelan (zirvelerin önü) ismi ile yaylaya adını veren iki çel (zirve) ise, geniş ve eğimli bölgenin içerisinde bulunan iki ayrı zirvenin olması bölgenin dağcılığına da fırsat vermektedir.

BERÇELAN YAYLASI YÜRÜYÜŞ ROTASI : Hakkâri merkezden başlayıp Berçelan bölgesinin merkezi yaylası sayılan Meydan yaylasına kadarki yürüyüş mesafesi yaklaşık 20 km'dir.

Hakkâri merkezden yeni mahalle üzerinden İspiran yaylasına kadar mesafe oldukça kolay yoldur. İspiran yaylasından Zini tepesine kadarki kısım yokuştur. Rota üzerinde muhtelif yerlerde kaynak suları vardır. Ancak yürüyüşe başlarken her ihtimale karşı Zini tepesine kadarki mesafe için yeterli su alınması önerilir; Zini tepesinde kısa mola sonrasında Meydan yaylasına kadar ki yürüyüş mesafesi yaklaşık 11 km'dir.

Berçelan yaylası büyük çel yolu.

Buradaki mesafe boyunca yol gayet kolay ve zaman zaman traktör yolu olarak tabir edilen stabilize yoldan devam ediyor.

Hakkâri merkezden Berçelan Meydan yaylasına kadarki rota günöbirlik yürüyüşler için oldukça ideal olması yanında kampli yürüyüşler içinde uygundur. Meydan yaylasına kurulacak kamp ile çevre bölgelere doğru günöbirlik kolaydan zora doğru farklı rotalar yürünebilir.

Örneğin Meydan yaylasından başlamak kaydıyla Konak köyüne kadar ki mesafe ciddi bir yürüyüş yoludur. Yukarıdan aşağıya doğru devam edecek olan yürüyüş. Konak köyüne vardıktan sonra dönüş mesafesinin tamamı yokuştur. Bir günlük yorucu bir yürüyüş yoludur.

Yine Meydan yaylasından başlamak üzere Kemalan tepesinden geçerek yamaç ve inişli yoldan Ördekli gölüne ve Ördekli yayasına yürüyüş yapılabilir. Bu yürüyüş hem bölgeyi tanıma açısından hem de yürüyüşün kalitesi açısından oldukça güzeldir.

Meydan yaylasından Seyithan gölüne, Lis Gölüne ve Çeller bölgesine de aynı şekilde yürüyüş yapılabilir.

Berçelan yaylası yürüyüş rotası. Üstteki resmin devamıdır.

Hakkâri Merkez –Berçelan Meydan yaylası rotası.

Mesafe 20 km dir.

İSPİRAN YÜRÜYÜŞ ROTASI : İspiran yaylası kent merkezine en yakın yayladır. Yaylanın denizden yüksekliği 2.500 civarındır. Merkezden yürüyüş mesafesi yaklaşık 12 km olduğu gibi isteğe göre yürüyüş uzatılabilir. Hakkâri merkezden başlayarak Yeni Mahalle üzerinden yürüyüş yapılıyor. Yeni mahalleden sonra son evlerin bulunduğu bölgeden gerekli su desteği alarak varılacak mesafeye kadarki su ihtiyacını gidermek gerekiyor.

İspiran Yaylası rotası.

Yürüyüşe İspiran yaylasında, berivanların koyunları sağdığı yerde son verilebilir. Ya da yürüyüşün yönünü ve mesafesini arttırmak için, doğuya doğru Benano yaylasına yürüyüş uzatılabilir. Böylece yürüyüş hem daha keyifli hem de daha uzun geçecektir.

İspiran Yürüyüş rotası:

Mesafe 12 Km

Yükseklik : 2.500

İspiran yaylasına kadar rota boyunca su kaynağı mevcut değildir. Yürüyüş için yeterli su ve kumanya alınması önerilir. Ayrıca Araçla İspiran yaylasına gidip oradan itibaren Berçelan, Konak, Benanu bölgelerine de yürüyüş yapılabilir.

KONAK KÖYÜ MAR ŞALİTA KİLİSESİ.

Konak Köyü Mar Şalita Kilisesi.

KONAK (KOÇANIS) KÖYÜ YÜRÜYÜŞ ROTASI: Konak köyü tarihi geçmişi, doğal güzellikleri, kavak ağacı ormanlıkları, Kilisesi ve yabani hayatı ile bölgenin en önemli ve ilginç köylerinden biridir. Konak köyü yüz yıllar boyu Hakkâri ve yakın çevresindeki Nasturi halkının en önemli dini ve siyasi yönetim merkeziydi. Bu nedenle köydeki Koçanis Manastırı bölge halkı tarafından oldukça önemlidir.

Konak köyüne yapılan doğa yürüyüşü, aynı zamanda bir keşif yürüyüşüdür. Endemik çiçek ve kelebek çeşitleri ile ilginç ve korkutucu ormanları ile, vadinin üst kıyısına kondurulan beyaz kesme taştan kilisesi ile ziyaretçilerine heyecanlı anlar yaşıyor.

Konak köyü yürüyüş rotası : Mesafe 20 km.

Konak yürüyüş yolu Hakkâri merkezden başlayıp, Ispiran yaylası üzerinden Zini tepesine, oradan da Konak köyüne doğru devam eder. Buradaki mesafe yaklaşık 20 km'dir.

Konak köyü yürüyüş rotası ve yürüyüş grubu.

Hakkâri den Zini tepesine kadarki mesafe sürekli yokuş olup, Zini tepesinden sonra Konak köyüne kadar tamamı inişli bir yoldur. Ancak konak köyü arkalarından itibaren tarlalar ve bol ağaçlık yerlerdir. Günü birlik yürüyüşlerde Hakkâri merkezden başlayıp konak köyünde son verilebileceği gibi, daha da uzun ve yorucu olması istendiği takdirde,

dönüş yine yürünerek devam edilir. Ancak daha rahat ve keyifli geçmesi açısından dönüşü arabayla yapılması önerilir. Yol boyunca su kaynakları olduğu için, yürüyüş esnasında su sıkıntısı çekilmemektedir.

Hakkâri merkezden başlamak üzere güneybirlik gidiş dönüş güzel ve kolay yürüyüş rotalarından biri de Otluca köyü rotasıdır. Otluca köyü Hakkâri merkezin Kuzeybatısında yer alan eski bir yerleşim yeridir. Aşağı Otluca ve Yukarı Otluca olmak üzere köy iki ayrı mahalleye ayrılır. Bizim yürüyüş rotamızın bitiş noktası Yukarı Otluca köyüdür.

OTLUCA KÖYÜ YÜRÜYÜŞ ROTASI : Otluca Köyü Hakkâri merkeze yaklaşık 4 km dir. Ancak yürüyüş rotası ve varış noktası mesafesi yaklaşık 7 km'dir. Hakkâri merkezden başlanarak, Pehlivan mahallesi üzerinden Çalke köyüne, oradan da Dere Köyüne varılır.

Dere köyü üzerinden aşağı Otluca köyünün güneyinden Güza Gavana köyüne, oradan da türbe çeşmesine yürünür. Çeşmede kısa bir moladan sonra Yukarı Otluca köyüne kadar yürüyüş devam eder.

Yukarı Otluca köyü diğer köylere nazaran daha düzlük ve yerleşim olarak daha geniştir. Köyün ortasından iki ayrı koldan dereler akar. Her iki derenin birleşimi ile kent merkeziden geçen Katramas çayı oluşur. Katramas çayının her iki tarafından yüz yıllarca bölgede yaşayan halk tarafından patika yollar olarak kullanılan rotalar var. Çıkış rotası dışında isteğe bağlı dönüş derenin diğer yakasından da yapılabilir.

Otluca yürüyüş rotası.

Mesafe gidiş dönüş yaklaşık 16 Km.

Köy yüksekliği 1.530

Yani giderken Katramas çayının bir yakasından gidilmişse, dönüşte diğer yakadaki yol takip edilerek geri dönülebilir. Böylece Katramas çayının her iki yakasını da yürüyüşte kullanabile şansı vardır.

MERGA BÜT YAYLASI: Merga Büt yaylası Hakkâri kent merkezinin batısında yer alan konum olarak kente tepeden bakan bir yerdir. Hakkâri kayak merkezi de bu yayladadır. Dolayısıyla bu bölgeye sadece yaz veya bahar aylarında değil, kış aylarında da sık olarak yürüyüş yapılan yerdir. Her sene kış mevsiminde kış yürüyüşü yaptığımız rotamız, kayak merkezinden başlar Hakkâri kent merkezinde biter.

Merga Büt kış doğa yürüyüşü rotası oldukça görkemli bir manzaraya sahiptir. Hakkâri dağlarının ve Hakkâri şehrinin manzarası eşliğinde devam eder. Sümbül dağı ve diğer sıralı dağların beyaz ve görkemli halleri yürüyüşe ayrı bir keyif katmaktadır.

Merga Büt Kış Doğa Yürüyüşü Rotası.

Merga Büt Yaylası Kayak merkezinden başlayan rota.

Yükseklik 2.650.

Yürüyüş Mesafesi 14 Km.

Merga Büt Kış Yürüyüşü Rotası : Rotamız Merga Büt kayak merkezinden başlayarak, öncesinde Otluca köyüne doğru Kara Kaya civarına oradan da Çalık köyü üzerinden Dere köyüne inilir. Dere köyünden pehlivan mahallesi üzerinden Katramas çayı geçilerek şehir merkezinde biter.

Bu rota şimdilik kış doğa sporlarında resmi olarak kayıtlara geçen ve yürünen tek yoldur.

Merga Büt Kış Doğa Yürüyüşü Rotası.

Yaz ve bahar aylarında yapılan doğa yürüyüşleri ise iki taraflı da düzenlenebilir ve iki ayrı rota kullanılabilir.

Merga Büt Yaz Yürüyüş Rotası : Merga Büt'e yürüyüş yapmak için kış rotası kullanılabileceği gibi. Ayrıca Bol ağaçlık bölgeden, Merzan mahallesi üzerinden de yürünebilir. Bahar ve yaz aylarında ikinci seçenek olan rota tercih edilmesini öneririz. Çünkü rota boyunca kısa molalar için gölge yerler ve su takviyesi için kaynak suları vardır.

Merga Büt yaylası.

Yürüyüş Hakkâri merkezden başlar, Merzan mahallesinde bulunan kavak ormanlığının içerisinden geçerek derenin sağ tarafından yukarıya doğru devam eder. Evlerin bittiği bölgeden itibaren ağaçlıklar azalıyor, artık yol yamaç şeklinde yukarıya doğru sürüyor. Yol üzerinde bulunan birkaç su kaynağından su takviyesi yapılarak Merga Büt yaylasına varılır.

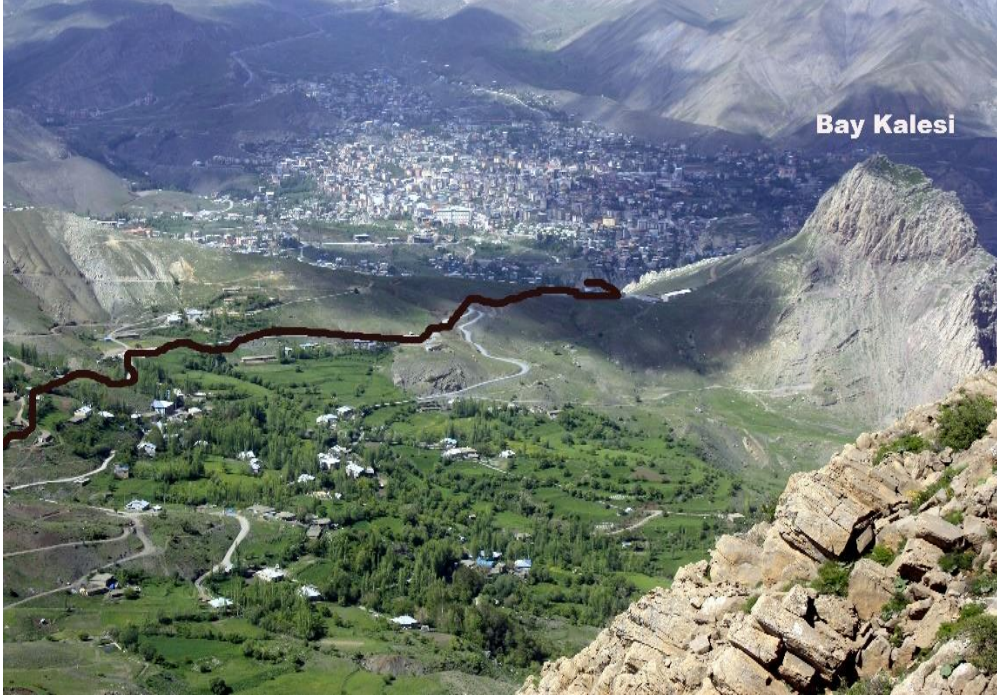

Mesafe 10 Km. Yükseklik 2.650

Merga Büt yaz yürüyüş rotası.

İki ayrı rota seçeneği olan bu yaylaya gününbirlik yürüyüşlerle gelineceği gibi, yaylada kamp kurarak ta farklı yönere yürüyüşler yapılabilir.

BAY KÖYÜ, ÜLEBERAN YAYLASI. Bay köyü Hakkâri tarihinde önemli bir yere sahiptir. Tarihler boyu bütün bölgenin siyasi yönetim merkezi olan Hakkâri Mir kalesi dışında, merkezin 3 km güneyinde Bay kalesi bulunmaktadır. Bay Kalesi Hakkâri Mirinin oğlunun bölgeyi yönetmek için kullandığı kaledir. Bay kalesi Üleberan yaylası yürüyüş rotamızın üzerindedir.

Bay Köyü ve Hakkâri Şehir merkezine kuşbakışı.

Yani Hakkâri merkezden başlayan yürüyüş rotamız, Merzan ve Bağlar mahalleleri üzerinden Bay köyüne devam eder. Bay köyüne giderken Kalenin dibinden geçiliyor. Yaklaşık 2.500 metre yüksek dik ve sarp kayalıkların zirvesine kurulan kale görkemi ile dikkat çeken bir yerdir.

Yürüyüş rotası boyunca manzara itibari ile olabildiğince zengin bir bölgedir. Sıra dağlar, kuş bakışı Hakkâri kent merkezini izleme, Köyün aşağılarına doğru Zap vadisinin görkemi ile yürüyüşe ayrı bir keyif veriyor.

Bay köyü Üleberan yaylası yürüyüş rotası.

Mesafe 18 Km. Yükseklik 2.800.

Üleberan Yürüyüş Rotası : Yürüyüş rotamız Hakkâri merkezden başlar. Yürüyüş oldukça uzun ve genel olarak yokuştur. Sürekli bir biçimde yükselerek devam eden yolda, başlangıç ile bitiş noktaları arasında yaklaşık 1.200 metre yükselme kat edilir.

Merzan ve Bağlar mahalleleri üzerinden Bay Kalesine doğru devam eder. Bay kalesi altına varıldığında fotoğraf çekmek ve etrafı kuş bakışı izlemek için kısa bir mola verilir. Mola sonrasında Bay köyüne doğru yürüyüşe geçilir.

Bay köyü üzerinden Bay dağı eteklerine yürüyüş devam eder. Bay dağı eteklerinden itibaren, kalan mesafe boyunca yer yer kaynak suları mevcuttur. Böylece hem yürüyüş hem de dağlar ve derin vadileri izleme fırsatı doğmaktadır.

Yürüyüşün varış noktası olan Üleberan yaylasına varıldığında, isteğe bağlı araçla ya da Durankaya (Silehyan) tepesi üzerinden Merzan mahallesine, oradan da Hakkâri merkeze dönebilir.

BENANU VADİSİ. Benanu vadisi Zap vadisinden Hakkâri merkeze yaklaşık 20 km'dir. Vadi genel olarak ağaçsızdır. Vadinin başlangıcı Vatan (Deman) tepesi arkasından Zap vadisine doğru devam eder. Bu bölge diğer alanlara göre susuz bir bölgedir. Vadinin ortalarına doğru güçlü bir kaynak suyu var ve derenin tamamını besliyor.

Benanu Vadisi rotası. Deman tepesinden Zap vadisi

BENANU ROTASI : Yürüyüş rotası Hakkâri merkezden başlar. Kıran mahallesinden, kampüs alanının üzerine ve Deman tepesine doğru devam eder. Deman tepesi eteklerinden zirvesine doğru tırmanış yapılır. Zirveye yaklaşık iki yüz metre kala doğu yamacından Benanu vadisine doğru rota devam ediyor.

Buradaki yürüyüş rotası görsel olarak diğer saydığımız bütün rotalardan daha görkemli ve nispeten daha zordur. Başlangıçtan itibaren Deman zirvesine yakın ki mesafe sürekli yokuş ve zorlu alandır.

Demam tepesine tırmanıştan itibaren ki rota boyunca Zap vadisi ve Depin vadisine kuş bakışı tepeden izleyerek devam eder. Sûmbül dağı ve sıralı Hakkâri dağları manzaralı bu rota, zorluğu yanında bir o kadar da görkemlidir;

Benanu Vadisi Rotası : Mesafe 18 km. Zorluk derecesi yüksek. 1.700 den başlar. 2.900' kadar yükselir ve 1.400 rakımda, Zap vadisinde son bulur.

Demam tepesinin kuzeydoğusu yönünde Benanu zirvesinde kısa bir mola verilir. Ancak mola noktasına kadar rota boyunca hiç su veya kaynak yoktur. Bu nedenle gerekli su ihtiyacı önceden giderilmelidir.

Benanu tepesinden vadiye doğru inişte ise her iki tarafı yaklaşık %40 civarında eğime sahip bir sırttan geçiliyor. Sırt yürüyüş mesafesi yaklaşık 200 metredir.

Sırttaki bölge geçildikten sonra rota tepenin sol yamacına doğru devam eder. Bundan sonraki yürüyüş alanı geride bırakılan bölgeden daha kolaydır. Kısa bir süre sonra vadideki dinlenme noktasına, yani Benanu cevizliğine varılır. Burada kısa bir moladan sonra akan dere takip edilerek Zap vadisine doğru yürüyüş sürer. Vadi kısmen dar ve eğim fazladır. Bu nedenle dereye yer yer görkemli şelaleler oluşuyor. Yürüyüş boyunca şelale sesleri ile Zap vadisi bitişi noktasına varılır.

Böylece Hakkâri merkezden güneybirlik yürüyüşler için çevresel olarak ne kadar ideal olduğunu görmüş oluyoruz.

Hakkâri kent merkezi yüksekliği 1.730 metredir. Şehrin etrafı yüksek dağlarla çevrilidir. Doğuda Sümbül Dağı, (3.474), batıda Durankaya (Silehya) tepesi (2.850), kuzeyde Berçelan Zini tepesi (2.920) Güneyde ise Zap vadisi (1.300), ve sıralı yüksek dağlar var.

Hal böyle olunca engebeli ve eğimli bir alana kurulan şehirden çevre bölgelere yürüyüş yapmak için ya aşağıya doğru, ya da yukarıya doğru yürüyüş yapılabilir. Yani Zap vadisinden Berçelan Zini tepesine yaklaşık 1.600 metre yükselmiş oluyoruz. Yüксеleceğimiz bölge, Zap vadisi ile Berçelan Zini tepesi arası yaklaşık 14 km'dir.

Şehrin en alt kısmı Zap vadisi, üst kısmı ise Zini tepesidir. Hal böyle olunca iki nokta arasındaki yükseklik farkı ciddi sayılabilecek durumdadır.

Bölgede yürüyüş yapılacak çok sayıda farklı yerler var. Her yürünen rotanın mutlaka bir alternatifi mevcuttur. Aynı bölgeden dönmek istemeyen gruplar, farklı rotadan da başlangıç noktasına dönebilirler...

BUZULLAR VE BUZ TIRMANIŞI

Hakkâri Cilo, Sat, Geverok, Çarçelan dağlarının farklı bölgelerinde, uzunlukları 2 km ile 100 metre, genişlikleri 1.000 ile 50 metre arasında değişen 26 buzul var. Buzulların yarıkları 200 ile 10 metre arasında değişmektedir. Milyon yıllık buzulların bu güne kadar beklenen ilgiyi görmemesi ve ülkemizde yeterince tanınmıyor olmasının en büyük etkeni bölgede yaşanan olaylardır. Ülkemizin farklı dağlarında birkaç tane küçük buzullar varken Sadece Hakkâri dağlarında 26 tane buzulun olması çok önemli bir özelliktir.

Cilo dağlarında bulunan devasa buz kütlelerinin yakınına gidildiğinde, insan kendini Himalayalar da zannediyor. Devasa buz duvarları, derin ve ürkütücü yarıklar, buzulların tabakaları arasında oluşan dev buz mağaraları ürkütücü olduğu kadar, ilginç ve güzeldir. Her yıl yağın karın buzullar üzerinde oluşturduğu kalın kar tabakası, bölgede Ağustosun sonuna kadar kayak yapabilme olanağını da sağlıyor.

Ancak dünya dağcılığında son yıllarda popülizmi oldukça artan donmuş şelale ve buz tırmanışlarına olan ilgi her geçen gün büyürken, hemen elimizin altında olan ve yılın her mevsiminde buz tırmanışlarının yapılabileceği Cilo buzulları hala bu anlamda hak ettiği yere gelememiştir. Buzullarda tırmanmak için henüz hiçbir faaliyet yapılmamıştır.

Hakkârî'de dağcılık faaliyetleri yürüten Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Derneğinin sporcuları zaman zaman Cilo buzullarına tırmanış denemeleri veya tırmanışlar yaptılarsa da, asıl amacına ulaşma noktasında il dışından ya da yurt dışından ciddi bir tırmanış faaliyeti gerçekleşmemiştir.

Cilo dağlarının en büyük buzullarını şöyle sıralayabiliriz.

Serpel Buzulunun uzunluğu 2.400, genişliği 400 metre,

Erinç Buzulu uzunluğu 2.050, genişliği 1.000 metre,

Bobek Buzulu uzunluğu 1.700, genişliği 600 metre,

Reşko Keviya Şin (Uludoruk) Buzulu uzunluğu 1.150, genişliği 900 metre,

Mergan Buzulu uzunluğu 900, genişliği 500 metre

Samdi Buzulu uzunluğu 1.300, genişliği 600 metre civarındadırlar.

Yukarıda belirttiğimiz buzullar ve diğerlerine yılın her döneminde buz tırmanışı yapılabilir. Ulaşım ve konaklama açısından tırmanışın yapılabileceği en uygun buzullar, Mergan Buzulu, Reşko Buzulu, Erinç Buzulu ve Serpel buzuludur.

Cilo Buzullarında ve özellikle de Reşko buzulu ile Mergan buzulunda Kasım ayından itibaren tırmanışlar yapılabilir. O zamana kadar yollar açık, hava soğuk, göl ve şelaleler tamamen donuyor.

Mergan yaylasına ulaşım kolay olduğundan bir saatlik yürüyüşle buzullara varılır. Mergan buzulunun sağ tarafında, batı yönünde uzun ve geniş şelale tamamen buz halini alıyor. Tırmanış için ideal alan oluşuyor.

Buz tırmanışçılarının tırmanmak için kış aylarını ve kış soğuşunu beklemlerine gerek kalmadan, Hakkâri dağlarında bulunan buzullarda tırmanış yapabilecekleri çok sayıda alan var.

Buz duvarları ve buz yarıkları yanında devasa buz mağaralarının da içerisinde tırmanışlar yapılabilir. Ülkemizin buz tırmanışı alanında eğitim ve sürekli antrenman yapılabileceği gibi, kış aylarında Cilo dağları bölgesindeki donmuş şelalelere de tırmanış yapılabilir.

Cilo Dağcılık olarak, ilimizde dağcılık ve doğa sporları alanında bu güne kadar yaptığımız bir çok ilk ile birlikte önümüzdeki yıllarda buz tırmanışı faaliyetlerinin de ilimizde yapılması ve yaygınlaşması yolunda gerekli çalışmaları yapmaya ve yürütmeye devam edeceğiz.

Adem-i Mesuliyet Şerhi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı Mali Destek Programları kapsamında hazırlanan bu yayının içeriği, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve/veya Kalkınma Bakanlığının görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk [yararlanıcı/ortaklar/yüklenicilerin ismi]'a aittir.

KAYNAK

Türkiye'nin Sıra Dağları ve Dağları TMMOB.

Doç Dr Süleyman Türkünal

Tunç Fındık, Aladağlar Kitabı.

Ali Değer Özbakır. Araştırmalar.

Oktay Belli : Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu

<http://www.zirvedagcilik.net>

<http://rafting.nedir.com>

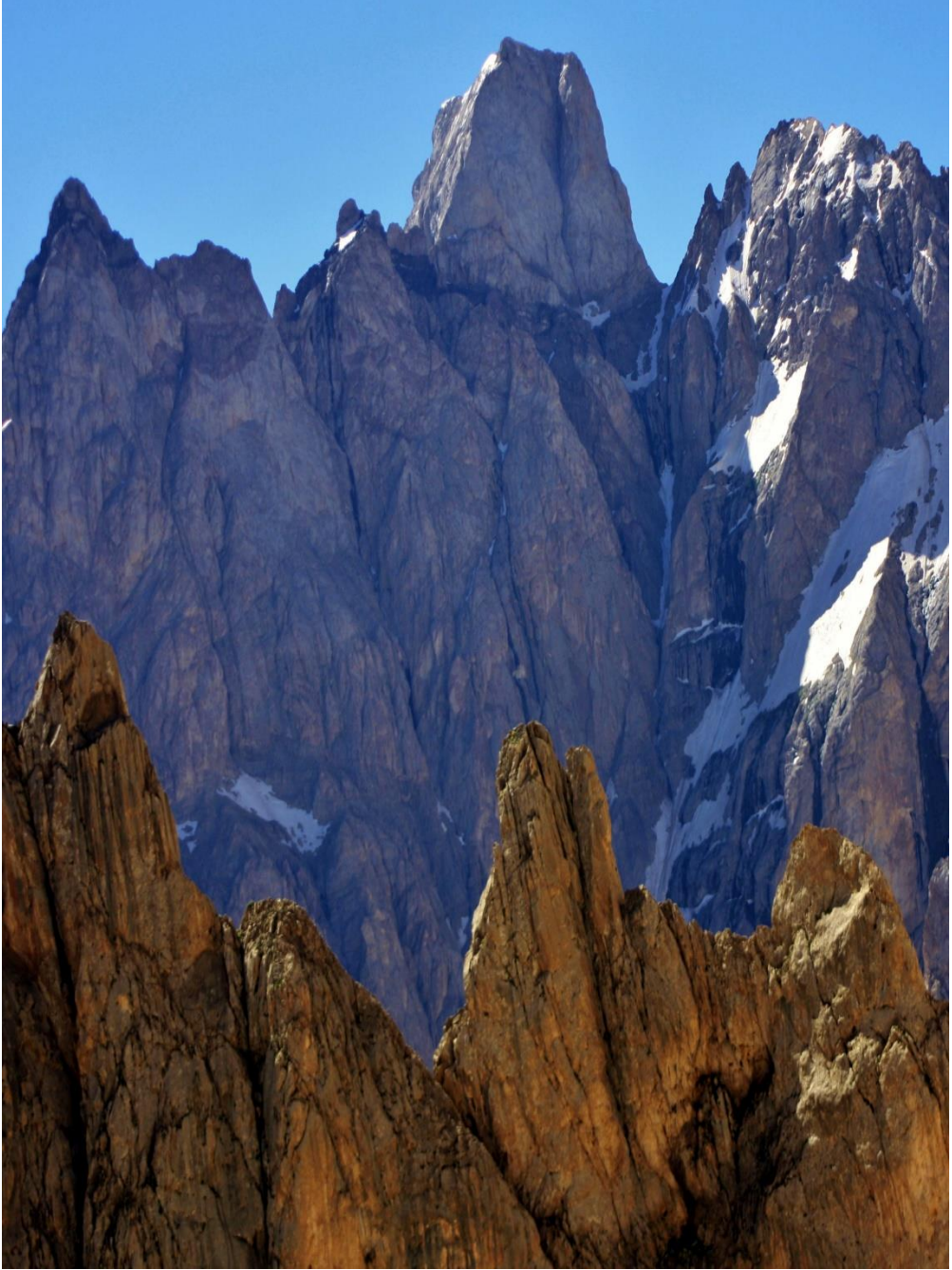
<http://www.artvinliyiz.net>

<http://www.outdoorhaber.com>

<http://www.dadak.org>

<http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/11Bolge/IIler/IIHakkâri.aspx>

FOTOĞRAFLAR.

Cilo Reşko Kış Tırmanışı, Karşıda Belkıs Dağı.

Sat Dağları ve Temmuz Ayında Sat Gölü.

Kısare Dağı

Uleder Dağ Mağarasından Avaspi Vadisi ve Cilo Dağları.

Helel Vadisine Mere Dağı Mağaralarından. Dağcı Talha Armanç Tansu

Sümböl Dağı Zirvesinden Ay'ın Doğuşu.

Hakkari Dağları Ve Doğa Sporları Rotaları